

12 februari 2025 (update)
Oorspronkelijke taal : Nederlands

COI FOCUS

GEORGIE

Algemene situatie

Disclaimer:

Dit COI-product is, overeenkomstig de [richtlijnen van de Europese Unie](#) voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en de van kracht zijnde wettelijke bepalingen, opgesteld door Cedoca, de dienst die binnen het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) verantwoordelijk is voor onderzoek naar informatie over herkomstlanden. Het document levert informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en velt geen oordeel over de grond van het verzoek om internationale bescherming.

Dit document, opgesteld binnen een afgesproken tijdbestek, steunt op een zo ruim mogelijke waaier aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie met bijzondere aandacht voor de toetsing en kruiscontrole van de bronnen. Cedoca probeert alle relevante aspecten van het onderwerp van dit COI-product te behandelen, maar de informatie in dit document is niet noodzakelijk exhaustief. Als dit document bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vermeldt, betekent dit niet dat ze niet hebben plaatsgevonden of niet bestaan. Alle gebruikte bronnen krijgen een gedetailleerde bronvermelding.

This COI product was produced by Cedoca, the country of origin information research unit of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons (CGRS). It follows the [Common EU Guidelines](#) for processing country of origin information (April 2008) and was drafted in accordance with applicable legal provisions. It aims to provide information for the processing of individual applications for international protection. It does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of applications for international protection.

This report was prepared within an allotted timeframe, using a wide range of carefully selected public information with a constant attention to crosschecking sources. While Cedoca has endeavoured to cover all aspects relevant to the subject of this COI report, the information provided is not necessarily exhaustive. The absence of a specific event, person or organisation from this report should not be taken to imply that the event did not take place or that the person or organisation does not exist. All sources are referenced.

Samenvatting

Sinds de presidentsverkiezingen van 2018 is de Republiek Georgië niet langer een presidentiële, maar een parlementaire republiek. In dit systeem ligt de werkelijke macht bij de eerste minister en het parlement en is de rol van de president symbolisch.

Het land kent een meerpartijenstelsel sinds zijn onafhankelijkheid in 1991, maar in de praktijk bekleedt één politieke partij een machtspositie. Van 2003 tot en met 2012 is dat de United National Movement (UNM). Sindsdien is de GD-partij aan de macht en heeft ze verschillende jaren op rij een absolute meerderheid in het parlement. Ook na het verliezen van haar grondwettelijke meerderheid in 2022, kan de partij wetsvoorstellen blijven goedkeuren zonder inspraak van de oppositie. In 2024 keurt het parlement, ondanks publieke en internationale weerstand, twee repressieve wetten goed: een wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding en een wet die LGBTI+-rechten ernstig inperkt.

Internationale organisaties die Georgië monitoren spreken al enkele jaren van een democratische achteruitgang, gelet op de aanhoudende politieke spanningen en het uitblijven van hervormingen van het rechtssysteem. Het land is volgens Freedom House op weg naar een semi-geconsolideerd autoritair regime. De definitie van "state capture" wordt eveneens gebruikt om de situatie in Georgië te beschrijven. Dat heeft te maken met de machtsconcentratie bij de GD-partij en de controle die ze uitoefent op het rechtswezen en de wethandhavingsinstanties. Dat gebeurt door in verschillende overheidsinstanties, alsook in de rechterlijke en uitvoerende macht, mensen te benoemen die trouw zijn aan de GD-partij.

In februari 2022 dient Georgië een verzoek in om te mogen toetreden tot de EU. Op 8 november 2023 geeft de Europese Commissie (EC) een positief advies om Georgië de status van kandidaat-lid toe te kennen, mits enkele voorwaarden. De EC oordeelt dat drie van de twaalf aanbevelingen in november 2023 zijn vervuld: het promoten van gendergelijkheid en de strijd tegen geweld tegen vrouwen, het naleven van en actief rekening houden met vonnissen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en een transparante en onafhankelijke selectieprocedure voor de nieuwe Public Defender of ombudsman. In juni 2024 bevriest de EU het toetredingsproces naar aanleiding van de eerste goedkeuring van de zogenaamde anti-LGBTI+-wet. Eind november 2024 kondigt de eerste minister zelf aan het toetredingsproces te pauzeren tot 2028.

Verkiezingen gaan in Georgië traditioneel gepaard met spanningen tussen de regerende partij en oppositiepartijen, maar zijn over het algemeen competitief. Tijdens de parlementsverkiezingen in oktober 2024, met 54 % van de stemmen gewonnen door GD, stellen lokale en internationale observatoren tal van inbreuken vast: stemmenkoperij, meervoudig stemmen, intimidatie en beïnvloeding van kiezers. De pro-Europese president, die sinds 2023 regelmatig in ongenade valt van de GD, noemt de stembusslag ongeldig. Enkele dagen na de verkiezingen verwerpt het Hof van Beroep klachten van ngo's over de geldigheid van de verkiezingen. Na de afloop van de ambtstermijn van president Salome Zurbishvili eind december 2024 benoemt het parlement Mikheil Kavelashvili, een ex-voetballer die bekend staat om zijn antiwesterse houding, tot president.

In 2021-2024 organiseren politieke partijen en burgerbewegingen regelmatig protestacties. De vrijheid van bijeenkomst wordt vaak gerespecteerd de politie faciliteert verschillende betogingen met succes, maar in sommige situaties gebruikt de politie buitensporig geweld. Dat is het geval tijdens vreedzame protestacties tegen het wetsvoorstel inzake buitenlandse agenten begin maart 2023 en in april-juni 2024, tijdens protestacties tegen het vernieuwde wetsvoorstel inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding. Wanneer eind november 2024 nieuwe protestacties uitbreken na de aankondiging van de eerste minister om de EU-toetredingsgesprekken tijdelijk op te schorten, reageren de ordediensten wederom met geweld en disproportionele maatregelen. Onderzoek naar

buitensporig politiegeweld kent volgens mensenrechtenorganisaties tekortkomingen. De bereidheid van de procureur-generaal om leden van de ordehandhaving daadwerkelijk te vervolgen ontbreekt. De politie arresteert regelmatig betogers omwille van kleinschalig hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie, wat bestraft wordt met een administratieve boete of kortstondige detentie. Wetswijzigingen in december 2024 zorgen voor nog strengere straffen voor administratieve overtredingen. Deze sancties hebben een ontradend effect en zijn een manier om protestacties de kop in te drukken.

De politie is bereikbaar via het nummer 112 en treedt doorgaans op wanneer ze wordt gecontacteerd. Wanneer de politie vaststelt dat een klacht elementen van een misdrijf bevat, start ze een onderzoek. De politie maakt volgens verschillende lokale mensenrechtenorganisaties geen onderscheid op basis van politieke voorkeuren om bescherming te bieden, tenzij iemand hogerop dit heeft opgedragen. Wanneer een van de partijen in een interpersoonlijk conflict banden heeft met iemand bij de GD-partij of politiek gezien interessant is, kan dit de kans om bescherming te krijgen beïnvloeden.

Lokale mensenrechtenorganisaties monitoren politiek gemotiveerde aanklachten en rechtszaken en rapporteren hierover. In 2023-2024 is er voornamelijk een stijging van het aantal gerechtelijke procedures tegen vooraanstaande oppositiefiguren op basis van administratieve overtredingen tijdens protestacties. Verschillende strafzaken tegen hooggeplaatste oppositieleiden, opgestart in 2019-2022, zijn in 2024 nog lopende. Daarnaast zijn er tijdens de protestacties in april – juni 2024 verschillende geweldincidenten tegen oppositiefiguren. Lokale organisaties spreken van een georganiseerde intimidatiecampagne tegen regeringscritici, waarbij zowel vooraanstaande figuren van de oppositie en ngo-vertegenwoordigers, als lager geplaatste activisten en opposanten die gekant zijn tegen het wetsvoorstel, gevisieerd worden. Ook tijdens de protestacties die eind 2024 aanvangen is er sprake van een ongezien aantal situaties van verbaal en fysiek geweld tegen leden van de oppositie, activisten en journalisten. In 2021-2023, met uitzondering van intimidaties tijdens de lokale verkiezingen in 2021, vermelden de geraadpleegde bronnen geen vervolgingsfeiten tegen lager geplaatste politieke profielen.

In de High Council of Justice (HCOJ), het hoogste controleorgaan binnen justitie krijgt een invloedrijke groep rechters steeds meer macht. Deze zogenaamde clan is in staat om rechtszaken te beïnvloeden via individuele rechters en via hun controle over het toedelingssysteem van rechtszaken. Dit komt vooral voor in zaken waarin zij zelf of de autoriteiten een belang hebben.

Elke persoon die meent dat zijn rechten werden geschonden, kan zich wenden tot de rechtbanken en advocaat van zijn keuze. Burgers kunnen voor gratis juridisch advies terecht bij de Legal Aid Service. Burgers kunnen hiervoor ook terecht bij de Public Defender en verschillende ngo's die actief zijn op het gebied van mensenrechten. Hun tussenkomst kan ervoor zorgen dat een zaak beter wordt onderzocht. Volgens ngo's is het recht op een eerlijk proces in het bijzonder niet gegarandeerd in enkele politiek gevoelige *high profile* zaken. De traagheid van de rechtsgang en een aanhoudend personeelstekort zijn bijkomende hindernissen in gerechtelijke procedures.

Corruptie op laag niveau wordt aangepakt en komt zelden voor, maar corruptie op hoog niveau blijft nagenoeg ongestraft. Dat is voornamelijk het geval wanneer personen die banden hebben met de regerende partij betrokken zijn. Na jaren zonder vooruitgang op het gebied van corruptiebestrijding is de oprichting van een anticorruptiebureau in 2023 een feit. Toch zijn er volgens lokale ngo's tekortkomingen wat betreft de onafhankelijkheid en onderzoekbevoegdheden van deze nieuwe instantie. Op de *Corruption Perception Index* van Transparency International zakt Georgië in 2023 met drie plaatsen, naar het laagste niveau dat het land ooit behaalde sinds 2015.

De antidiscriminatiewetgeving vormt een belangrijke basis voor slachtoffers van discriminatie en ongelijkheid, maar de werkelijke toepassing ervan blijft een grote uitdaging. Daarnaast hebben discriminerende en haatdragende uitspraken van politici en publieke figuren (zoals leiders van de

invloedrijke Georgisch Orthodoxe Kerk) een negatieve impact op de ontwikkeling van een tolerante en inclusieve maatschappij.

De LGBTI+-gemeenschap is een van de kwetsbaarste groepen in Georgië. Zij worden in het dagelijkse leven op veel verschillende gebieden geconfronteerd met discriminatie, intimidatie en geweld. Voornamelijk transvrouwen en personen die zichtbaar afwijken van gendernormen, ondervinden problemen. Wanneer het thema actueel is, zoals de periode rond de internationale dag tegen homofobie en transfobie en de Pride week, neemt fysieke en verbale agressie tegen LGBTI+-personen op openbare plaatsen toe. De politie is over het algemeen toegankelijk, maar reageert vaak ongevoelig op LGBTI+-personen waardoor zij eerder hulp zoeken bij ngo's dan bij de politie klacht in te dienen. Sinds de goedkeuring van de wet inzake de bescherming van familiewaarden en minderjarigen begin oktober 2024, neemt de ongerustheid bij de LGBTI+-gemeenschap over hun rechten, veiligheid en toekomst toe. Deze wet druist volgens de EC in tegen fundamentele rechten en stimuleert een vijandig klimaat, stigmatisering en discriminatie van de LGBTI+-gemeenschap.

Er is vooruitgang wat betreft de kwaliteit van het onderzoek naar haatmisdrijven op grond van religieuze intolerantie. Ook de houding van politieagenten tegenover slachtoffers is verbeterd. Tekortkomingen in het onderzoek hebben te maken met doeltreffendheid en voortgang. Voornamelijk getuigen van Jehova zijn het slachtoffer van discriminatie en haatmisdrijven. Het aantal incidenten tegen getuigen van Jehova blijft afnemen, wat volgens de Public Defender het gevolg kan zijn van een wijzigende houding tegenover religieuze minderheden.

Georgië heeft een wettelijk kader met bijbehorende actieplannen om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden. Er bestaan eveneens beschermingsmaatregelen voor slachtoffers, zoals een contactverbod voor daders. Inbreuken hierop worden onvoldoende opgevolgd, maar de strafmaat voor dergelijke overtreding is wel opgetrokken. Sindsdien worden er minder overtredingen vastgesteld. Jaarlijks neemt het aantal meldingen over gendergerelateerd en huiselijk geweld toe, in het bijzonder over seksueel geweld. Een mogelijke verklaring hiervoor is de verhoogde bekendheid van beschermingsmaatregelen. Er is eveneens een toename van het aantal gerechtelijke procedures en veroordelingen, en beklaagden worden steeds vaker in voorlopige hechtenis geplaatst. Toch blijven verwachtingen van procureurs en rechters rond de bewijslast van seksueel geweld te streng. Politieagenten en rechters kunnen ongevoelig reageren op slachtoffers van huiselijk geweld. Wanneer de geweldplegers invloedrijke personen zijn, is er vaak een selectieve aanpak en moeten slachtoffers naar buiten treden alvorens de bevoegde instanties maatregelen treffen.

Het medialandschap is pluralistisch, maar zeer gepolariseerd en partijdig. Regeringsgezinde perskanalen domineren het medialandschap, maar er bestaan ook enkele onafhankelijke perskanalen die heel actief zijn. In de *World Press Freedom Index* van Reporters without Borders (RSF) gaat Georgië er in 2024 ernstig op achteruit tegenover 2023. De verklaring hiervoor is een combinatie van politieke inmenging in de media en het gewelddadig klimaat waarin onafhankelijke en oppositiegezinde journalisten moeten werken. Onderzoek naar geweldincidenten tegen journalisten kent tekortkomingen waardoor daders vaak ongestraft blijven. In 2023-2024 is er sprake van een toenemend aantal rechtszaken tegen vertegenwoordigers van kritische perskanalen wegens lasterlijke uitspraken.

De algemene omstandigheden in Georgische gevangenissen voldoen aan Europese normen. Overbevolking in combinatie met een personeelstekort blijft een probleem, net zoals geweld tussen gevangenen, criminele subculturen en informeel management. In 2023 ontvangt de Public Defender talrijke meldingen en klachten van gedetineerden over buitensporig fysiek en psychologisch geweld door gevangenispersoneel. Wat de laatste jaren eveneens verergert is de behandeling van personen tijdens en na een arrestatie op grond van administratieve overtredingen. De Special Investigation Service (SIS), die bevoegd is om machtsmisbruik en mishandeling door leden van de ordediensten te onderzoeken, is onvoldoende transparant over hun onderzoek naar politiegeweld. Er is geen informatie

bekend over effectieve veroordelingen van leden van de ordediensten wegens machtsmisbruik, mishandeling of marteling voor de periode 2021-2024.

Zuid-Ossetië en Abchazië onttrekken zich sinds twee afzonderlijke oorlogen in het begin van de jaren 1990 aan het gezag van de Georgische autoriteiten.

Summary

Since the 2018 presidential election, the Republic of Georgia is no longer a presidential but a parliamentary republic. Under this system, effective power lies with the prime minister and parliament, with the president playing a symbolic role.

The country has had a multi-party system since its independence in 1991, but in practice one political party holds a position of power. From 2003 to 2012, this was the United National Movement (UNM). Since then, the GD party has been in power, holding an absolute majority in parliament for several years in a row. Even though it lost its constitutional majority in 2022, the party is still able to pass bills without the opposition. In 2024, despite public and international opposition, the parliament passed two repressive laws: a law on transparency of foreign influence and a law severely restricting LGBTI+ rights.

International organisations monitoring Georgia have been reporting a democratic decline for several years, given persistent political tensions and a failure to reform the legal system. According to Freedom House, the country is heading towards a semi-consolidated authoritarian regime. The concept of 'state capture' is also used to describe the situation in Georgia. This is related to the concentration of power in the GD party and to the control it exercises over the judiciary and law enforcement agencies. It does so by appointing people loyal to the GD party in various government bodies, including the judiciary and the executive branch.

In February 2022, Georgia applied to join the EU. On 8 November 2023, the European Commission (EC) issued a positive opinion to grant Georgia candidate status, subject to some conditions. The EC judged that three of the 12 recommendations had been met by November 2023: promoting gender equality and fighting violence against women, complying with and actively taking into account rulings of the European Court of Human Rights (ECtHR), and a transparent and independent selection procedure for the new Public Defender or ombudsman. In June 2024, the EU froze the accession process following the first adoption of the so-called anti-LGBTI+ law. In late November 2024, the Prime Minister himself announced that the accession process would be paused until 2028.

Elections in Georgia traditionally include tensions between the ruling party and opposition parties, but are generally competitive. During the October 2024 parliamentary elections, won by GD with 54% of the vote, local and international observers noted numerous violations: vote buying, multiple voting, intimidation and voter influence. The then pro-European president, who had been in regular conflict with the GD since 2023, declared the vote invalid. A few days after the elections, the Court of Appeal dismissed NGO complaints about the validity of the elections. After President Salome Zurbishvili's term ended in late December 2024, parliament appointed Mikheil Kavelashvili, an ex-footballer known for his anti-Western stance, as president.

In 2021-2024, political parties and civil movements regularly organised demonstrations. Freedom of assembly is often respected. The police successfully facilitated several demonstrations, but in some situations excessive force was used. This was the case during peaceful protests against the Foreign

Agents Law in early March 2023, and in April-June 2024 during protests against the renewed Law on Transparency of Foreign Influence. When new protests broke out in late November 2024 following the Prime Minister's announcement to temporarily suspend EU accession talks, the forces of law and order again responded with violence and disproportionate measures. According to human rights organisations, there are shortcomings in the investigation of excessive use of force by the police. There is a lack of willingness on the part of the Prosecutor General's Office to effectively prosecute members of the law enforcement agencies. Police regularly arrest demonstrators for petty hooliganism and disobeying the police, which is punishable by an administrative fine or short-term detention. Legislative amendments adopted in December 2024 provide for even harsher penalties for administrative offences. These penalties have a deterrent effect and are a way of quelling protests.

The police can be reached via 112 and usually respond when contacted. When the police determine that a complaint contains elements of a crime, they launch an investigation. According to several local human rights organisations, the police do not normally discriminate on the basis of political affiliation when providing protection, unless instructed to do so by higher authorities. If one of the parties to an interpersonal conflict has links to someone in the GD party or has political clout, this may affect the chances of receiving protection.

Local human rights organisations monitor and report on politically motivated charges and court cases. In 2023-2024, there was an increase in the number of court proceedings against prominent opposition figures based on administrative violations during protest actions. Several criminal cases against senior opposition figures, initiated in 2019-2022, were ongoing in 2024. In addition, there were several incidents of violence against opposition figures during the April-June 2024 protests. Local organisations speak of an organised campaign of intimidation targeting government critics, notably prominent opposition figures and NGO representatives, as well as lower-level activists and opponents opposed to the bill. An unprecedented number of situations of verbal and physical violence against members of the opposition, activists and journalists also occurred during the protests in late 2024. With the exception of intimidations during the local elections in 2021, the sources consulted do not mention any incidents or prosecutions targeting lower-ranking political profiles in 2021-2023.

An influential group of judges is gaining power in the High Council of Justice (HCOJ), the highest controlling body within the judiciary. This so-called clan is able to influence court cases through individual judges and by controlling the allocation system of court cases. This occurs especially in cases in which they or the authorities have an interest.

Any person who believes their rights were violated can turn to the courts and a lawyer of their choice. Citizens can contact the Legal Aid Service for free legal advice. Citizens can also contact the Public Defender and various NGOs active in the field of human rights. Their intervention can ensure that a case is better investigated. According to NGOs, the right to a fair trial is not guaranteed in some politically sensitive *high-profile* cases. The slowness of court proceedings and persistent staff shortages are additional obstacles in judicial proceedings.

Low-level corruption is rare and is addressed, but high-level corruption remains virtually unpunished. This is mainly the case when persons linked to the ruling party are involved. After years without progress in the fight against corruption, an anti-corruption agency was established in 2023. However, local NGOs point to shortcomings regarding the independence and investigative powers of this new body. On Transparency International's *Corruption Perception Index*, Georgia dropped three places in 2023, to its lowest level since 2015.

Anti-discrimination legislation provides an important foundation for victims of discrimination and inequality, but its effective implementation remains a major challenge. In addition, discriminatory and hateful statements by politicians and public figures (such as leaders of the influential Georgian Orthodox Church) have a negative impact on the development of a tolerant and inclusive society.

The LGBTI+ community is one of the most vulnerable groups in Georgia. They face discrimination, harassment and violence in many different areas of daily life. Trans women and those who visibly deviate from gender norms face the most problems. When the issue is topical, such as the period around the international day against homophobia and transphobia and Pride week, physical and verbal aggression against LGBTI+ persons in public places increases. The police are generally accessible but often react insensitively to LGBTI+ persons, leading them to seek help from NGOs rather than complain to the police. Since the adoption of the Law on the Protection of Family Values and Minors in early October 2024, there is growing anxiety among the LGBTI+ community about their rights, safety and future. According to the EC, this law violates fundamental rights and encourages a hostile environment, stigmatisation and discrimination against the LGBTI+ community.

There has been progress in the quality of investigations into religiously aggravated hate crimes. The attitude of police officers towards victims has also improved. Shortcomings in investigations relate to effectiveness and speed. Jehovah's Witnesses are the main victims of discrimination and hate crimes. The number of incidents against Jehovah's Witnesses continues to decrease, which according to the Public Defender may be due to changing attitudes towards religious minorities.

Georgia has a legal framework with accompanying action plans to prevent and combat violence against women and domestic violence. There are also measures to protect victims, such as no-contact orders for perpetrators. Violations of these are not sufficiently followed up, although the penalty for such offences has been increased. This has resulted in fewer no-contact order violations being recorded. Annually, the number of reports on gender-based and domestic violence is increasing, especially sexual violence. A possible explanation for this is the increased awareness of protection measures. There has also been an increase in court proceedings and convictions, and defendants are increasingly placed in pre-trial detention. Yet expectations of prosecutors and judges around the burden of proof of sexual violence remain too stringent. Police officers and judges sometimes react insensitively to victims of domestic violence. When the perpetrators of violence are influential individuals, there is often reluctance to act and victims must publicize their case for the relevant authorities to take action.

The media landscape is pluralistic but highly polarised and partisan. Pro-government press outlets dominate the media landscape, but there are also some independent press outlets that are very active. In the 2024 *World Press Freedom Index* by Reporters without Borders (RSF), Georgia's ranking declined sharply compared to 2023. The explanation is a combination of political interference in the media and the violent climate in which independent and opposition journalists have to work. Investigations into incidents of violence against journalists are flawed and often leave perpetrators unpunished. In 2023-2024, there was an increasing number of court cases against representatives of critical press outlets for defamatory statements.

General conditions in Georgian prisons meet European standards. Overcrowding combined with staff shortages remain a problem, as is violence between prisoners, criminal subcultures and informal management. In 2023, the Public Defender received numerous reports and complaints from inmates about excessive physical and psychological violence by prison staff. Treatment of individuals during and after arrest on administrative offences has also worsened in recent years. The Special Investigation Service (SIS), which is authorised to investigate abuses of power and ill-treatment by members of the security forces, is not sufficiently transparent about its investigations into police brutality. There is no information on effective convictions of members of the security forces for abuse of power, ill-treatment or torture for the period 2021-2024.

South Ossetia and Abkhazia have eluded the authority of Georgian authorities since two separate wars in the early 1990s.

Inhoudstafel

Samenvatting	2
Summary	5
Lijst van afkortingen	10
Inleiding.....	12
1. Democratie.....	14
1.1. Algemeen	14
1.2. Politieke situatie	15
1.2.1. Voorgeschiedenis.....	15
1.2.2. Politieke ontwikkelingen in 2021-2024	18
1.2.3. Verkiezingsklimaat.....	28
1.3. De strijd tegen corruptie.....	31
1.4. Toetredingsproces tot de EU.....	34
1.5. Politieke vervolging	36
1.5.1. Hooggeplaatste oppositieleden	36
1.5.2. Tegenstanders van de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding	38
1.5.3. Lager geplaatste oppositieleden en activisten.....	40
2. Rechtstoestand/rechtsbescherming.....	48
2.1. Algemene juridische situatie.....	48
2.2. Veiligheidsdiensten	50
2.2.1. Algemene werking	50
2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten	52
2.3. Toegang tot rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden.....	55
2.3.1. Recht op een eerlijk en openbaar proces	57
2.3.2. Wetboek inzake administratieve overtredingen.....	58
2.3.3. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang	59
2.4. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming.....	60
2.5. Goedkeuring van de wet voor de eliminatie van elke vorm van discriminatie	61
2.6. Nationale strategie voor de bescherming van de mensenrechten	63
2.7. Detentieomstandigheden	64
2.7.1. Algemene omstandigheden.....	64
2.7.2. Geweld tussen gedetineerden en informeel management.....	65
2.7.3. Machtsmisbruik en geweld door leden van de ordehandhaving	65
2.7.4. Geweld tijdens arrestaties	66
3. Specifieke situaties	68
3.1. Huiselijk geweld	68
3.1.1. Wettelijk kader.....	68
3.1.2. Bevoegde instanties en beschikbare diensten.....	69
3.1.3. Rapportering.....	71
3.1.4. Beschermingsmaatregelen en rechtspraak	72
3.1.5. Femicide	74
3.2. LGBTI+	74
3.2.1. Wettelijk kader.....	74
3.2.2. Homo/transfobie	76
3.2.3. Discriminatie.....	77
3.2.4. Geweld en haatmisdrijven	79
3.2.5. Toegankelijkheid ordediensten	84
3.2.6. Beschermingsmaatregelen tijdens LGBTI+-evenementen	86
3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.....	88

3.3.1. Inmenging in het werk van journalisten.....	90
3.3.2. Rechtszaken tegen journalisten en kritische perskanalen	91
3.3.3. Geweld tegen journalisten	92
3.4. Vrijheid van vergadering en betoging	94
3.4.1. Restrictieve maatregelen en nalatigheid van de politie	94
3.4.2. Administratieve detenties	95
3.4.3. Politiegeweld tegen betogers.....	98
3.5. Etnische minderheden	99
3.6. Religieuze minderheden en religieuze haat.....	101
3.6.1. De getuigen van Jehova	103
3.6.2. De moslimgemeenschap.....	104
4. De separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië	106
4.1. Voorgeschiedenis.....	106
4.2. Zuid-Ossetië	107
4.3. Abchazië.....	110
Bibliografie.....	114

Lijst van afkortingen

ABL	Administrative Boundary Line
AI	Amnesty International
APG	Alliance of Patriots of Georgia
CEC	Central Election Commission of Georgia
CERD	Committee for the Elimination of Racial Discrimination
CPJ	Committee to Protect Journalists
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
CITJ	Coalition for an Independent and Transparent Judiciary
CUG	Citizens' Union of Georgia
CRRC	Caucasus Resource Research Center
DFWatch	Democracy and Freedom Watch
DRI	Democracy Research Institute
EaP-CSF	Eastern Partnership – Civil Society Forum
ECRI	European Commission against Racism and Intolerance
EEAS	European External Action Service
EG	Movement for Liberty - European Georgia
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	European Union
EUMM	European Union Monitoring Mission
GD	Georgian Dream
GD-DG	Georgian Dream - Democratic Georgia
GDI	Georgian Democracy Initiative
GOK	Georgisch Orthodoxe Kerk
GRECO	Group of States against Corruption
GREVIO	Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence
GYLA	Georgian Young Lawyers' Association
HCoJ	High Council of Justice
HRC	Human Rights Center (vroeger: HRIDC)
HRIDC	Human Rights Information and Development Center (nu: HRC)
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
ICRC	International Committee of the Red Cross

IDFI	Institute for Development of Freedom of Information
ISFED	International Society for Fair Elections and Democracy
Landinfo	Norwegian Country of Origin Information Center
LAS	Legal Aid Service
LGBTI+	Lesbian Gay Bisexual Transgender Intersex
MDF	Media Development Foundation
OC-Media	Open Caucasus Media
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
OSGF	Open Society Georgia Foundation
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
RSF	Reporters Sans Frontières
RvE	Raad van Europa (Council of Europe)
SIS	Special Investigation Service
SJC	Social Justice Center
SOGI	Sexual Orientation and Gender Identity
TDI	Tolerance and Diversity Institute
TI	Transparency International
TIG	Transparency International Georgia
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNM	United National Movement
USAID	United States Agency for International Development
USDOS	United States Department of State (ministerie van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten)
WISG	Women's Initiatives Supporting Group

Inleiding

Deze COI Focus *Algemene situatie* biedt een overzicht en analyse van de actuele situatie in Georgië (januari 2021 – half januari 2025). De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de politieke situatie, het rechtssysteem, de implementatie van wetten, eventuele vervolging of mishandeling van personen met specifieke profielen (o.a. etnische en religieuze minderheden, LGBTI+, journalisten, activisten, politieke oppositie, gedetineerden, etc.) en de mate waarin hiertegen bescherming geboden wordt. De situatie in de twee de facto onafhankelijke regio's Zuid-Ossetië en Abchazië, die zich aan het gezag van de centrale Georgische autoriteiten onttrekken, wordt afzonderlijk besproken in hoofdstuk vier.

Het eerste hoofdstuk geeft een zicht op de politieke situatie in Georgië en schetst de voorgeschiedenis van het land, gevolgd door een overzicht van de voornaamste politieke ontwikkelingen tussen januari 2021 en half januari 2025. De aandacht gaat hierbij eveneens naar het verkiezingsklimaat en de strijd tegen corruptie. De impact van de Russische invasie in Oekraïne op Georgië wordt hier ook besproken. Rechtszaken tegen hooggeplaatste figuren uit het voormalige regime (voor 2012 onder het presidentschap van Mikheil Saakashvili) die vooraanstaande internationale organisaties en lokale mensenrechtenorganisaties beschouwen als politiek gemotiveerd komen hier ook aan bod. Tot slot gaat er aandacht naar eventuele problemen waarmee lager geplaatste oppositieleden, sympathisanten of politiek activisten geconfronteerd kunnen worden, evenals hun familieleden.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar het functioneren van het gerecht en politieke inmenging in het rechtswezen. Het hoofdstuk geeft een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen waarop burgers zich kunnen beroepen in het geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden. Dit hoofdstuk vermeldt ook de wetgeving in verband met de bescherming van burgers (inclusief de toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van mensenrechten. Dit hoofdstuk bespreekt tot slot de detentieomstandigheden, alsook de reactie van de autoriteiten op eventuele misdragingen door ordehandhavers in gevangenissen.

In hoofdstuk drie wordt de situatie van personen met uiteenlopende profielen in kaart gebracht en geanalyseerd: slachtoffers van huiselijk geweld, LGBTI+-personen, etnische en religieuze minderheden. Dit hoofdstuk schetst eveneens de mate waarin journalisten vrij kunnen werken en de vrijheid van meningsuiting. Verder beschrijft dit hoofdstuk het recht op vrijheid van vergadering en betoging, inclusief eventuele gevolgen voor mensen die zijn aangehouden tijdens manifestaties.

Het vierde hoofdstuk gaat over de separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië. Dit hoofdstuk geeft een zicht op de voorgeschiedenis, demografische gegevens, beschikbare verblijfsdocumenten, de situatie voor etnische Georgiërs, verplaatsingen van en naar deze regio's en de invloed van Rusland in beide separatistische gebieden.

Cedoca volgt de situatie in Georgië voortdurend op. De meeste informatie in deze COI Focus is afkomstig uit rapporten van internationale organisaties en Europese instellingen die de situatie in Georgië opvolgen en hierover rapporteren zoals de Raad van Europa (RvE), VN-organisaties, Amnesty International, Human Rights Watch (HRW), Freedom House, het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS) en Transparency International (TI). Daarnaast raadpleegde Cedoca rapporten van lokale mensenrechtenorganisaties waaronder Transparency International Georgia (TIG), Human Rights Center (HRC¹), Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), Social Justice Center (SJC) en de Georgische Public Defender of ombudsdienst. Verder consulteerde Cedoca berichtgeving van internationale en lokale persagentschappen zoals Radio

¹ Deze organisatie heette voordien Human Rights Information and Documentation Center (HRIDC). Beide namen worden in 2020 door elkaar gebruikt.

Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), Eurasianet, Civil Georgia, Jam News, Open Caucasus Media (OC-Media), Democracy and Freedom Watch (DFWatch) en Agenda.ge.

Deze COI Focus wordt verder aangevuld met informatie verkregen tijdens een *fact finding* missie (FFM) in Georgië. Cedoca organiseerde deze missie van 24 tot en met 28 oktober 2022 om een beter zicht te krijgen op de asielmotieven van Georgiërs en de toegankelijkheid en effectiviteit van nationale veiligheidsdiensten en rechtsmiddelen. Cedoca sprak met verschillende actoren die actief zijn op het gebied van mensenrechten in Georgië en/of die de mensenrechtensituatie in Georgië monitoren: de EU-delegatie en vertegenwoordigers van andere internationale organisaties, de Public Defender, GYLA, TIG, HRC, SJC en Georgian Democracy Initiative (GDI). Tijdens de missie heeft Cedoca ook vertegenwoordigers van twee organisaties die zich inzetten voor LGBTI+-rechten ontmoet: Tbilisi Pride en Equality Movement, alsook een organisatie die zich bezighoudt met vrouwenrechten. Tijdens de missie ontmoette Cedoca vertegenwoordigers van het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department in het ministerie van Binnenlandse Zaken, dat instaat voor monitoring van de kwaliteit van het onderzoek naar haatmisdrijven en misdrijven op grond van discriminatie. Verder sprak Cedoca met enkele oprichters van de grootste burgerbeweging in het land, de Shame Movement.

Voor deze update heeft Cedoca eind november 2024 met verschillende contactpersonen via e-mail contact opgenomen om een zicht te krijgen op de huidige situatie in het land, in de nasleep van protestacties tegen de wet inzake buitenlandse beïnvloeding, aangenomen door het parlement in mei 2024, en binnen de context van de parlementsverkiezingen van 26 oktober 2024. Cedoca heeft binnen het tijdsbestek van dit onderzoek slechts één reactie ontvangen. Gelet op het feit dat er tijdens de bevraging van contacten opnieuw protestacties zijn uitgebroken die nog steeds aanhouden bij het afronden van deze COI Focus, is het onmogelijk om een beeld te kunnen vormen van de impact van deelname aan protestacties. Zodra de situatie in Georgië wijzigt of stabiliseert, zal deze informatie worden bijgewerkt.

Deze COI Focus is een actualisering van de COI Focus *Georgië. Algemene situatie* van 11 december 2023. Deze COI Focus geeft een zicht op de situatie tot en met 16 januari 2025.

1. Democratie

1.1. Algemeen

In 2024 beschrijft Freedom House Georgië net zoals in de voorbije jaren als een land met overgangsregering of hybride regime waarin elementen van een democratie en een autocratie samenvallen.² Het land is volgens de organisatie op weg naar een semi-geconsolideerd autoritair regime. Kenmerkend hiervoor is het feit dat de belangrijkste instanties, waaronder de pers en het gerecht, nog meer gepolitiseerd zijn dan in een hybride regime en “are now effectively captured by ruling parties and abused for partisan or personal gain”. In “autocratizing hybrids”, in tegenstelling tot in semi-geconsolideerde autoritaire regimes, wordt vrijheid van bijeenkomst doorgaans gerespecteerd en gebruiken de autoriteiten zelden fysiek geweld om afwijkende meningen de kop in te drukken. Aangezien de overheid in 2023 na een grootschalige volksopstand en internationale druk (aanvankelijk) terugkomt op de beslissing om een wetsvoorstel inzake buitenlandse agenten aan te nemen, valt Georgië volgens het Freedom House-rapport *Nations in Transit 2024* alsnog onder de subcategorie “autocratizing hybrids”.³ De beslissing om deze wet, onder de nieuwe naam “wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding”, alsnog in te voeren in mei 2024 en de gewelddadige wijze waarop massale protestacties zijn ingedrukt, zijn volgens Freedom House een reden tot bezorgdheid. De organisatie vreest voor de impact hiervan op middenveldorganisaties, gelet op het feit dat andere repressieve regimes, zoals Rusland en Kirgizië, gelijkaardige methodes gebruiken om het middenveld te elimineren. Deze wending vormt volgens Freedom House een kritieke hindernis voor het democratiseringsproces en staat de toetredingsprocedure tot de Europese Unie (EU) ernstig in de weg.⁴

In het Freedom House-rapport *Nations in Transit 2024* krijgt Georgië dezelfde score als in 2023 op het gebied van democratie (34/100). In een context van politieke verdeeldheid en het consolideren van de machtspositie van de regerende partij Georgian Dream (GD), ligt de focus in 2023 op het verwezenlijken van hervormingen met het oog op het verkrijgen van het kandidaat-lidmaatschap van de EU. In december 2023 stemt de EU hiermee in, in de hoop het land aan te moedigen om de gevraagde democratische hervormingen effectief door te voeren (zie [1.4. Toetredingsproces tot de EU](#)).⁵ In 2023 ligt de score in het rapport *Nations in Transit* lager dan in 2022. De reden hiervoor is een achteruitgang op het gebied van persvrijheid. Freedom House spreekt van een trend van toenemende intimidatie van en geweld tegen journalisten en vermeldt de veroordeling van twee eigenaars van overheidskritische perskanalen. Deze factoren dragen volgens Freedom House bij tot een gepolariseerd en gepolitiseerd medialandschap.⁶ De dalende score in 2022 is het gevolg van de aanhoudende politieke crisis.⁷

Op de index van het Eastern Partnership⁸ - Civil Society Forum (EaP-CSF) voor het jaar 2023 staat Georgië op de derde plaats, na Moldavië en Oekraïne. Wat betreft Georgië is er een aanzienlijke

² Freedom House, 12/04/2024, [url](#); Freedom House, 24/05/2023, [url](#); Freedom House, 20/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 21/04/2022, [url](#)

³ Freedom House, 12/04/2024, [url](#)

⁴ Freedom House, 13/05/2024, [url](#)

⁵ Freedom House, 09/04/2024, [url](#)

⁶ Freedom House, 24/05/2023, [url](#)

⁷ Freedom House, 20/04/2022, [url](#)

⁸ Dit partnerschap tussen de EU en zes landen van de voormalige Sovjet-Unie (Armenië, Azerbeidzjan, Belarus, Georgië, Moldavië en Oekraïne) bestaat sinds 2009. Het doel is om de economische en politieke banden met deze landen te versterken. De EU ondersteunt middenveldorganisaties in deze landen bij het uitbouwen van een democratie, goed bestuur, rechtsstaat en duurzame ontwikkeling. cf. EEAS, 17/03/2022, [url](#)

achteruitgang op verschillende vlakken: democratische rechten en verkiezingen, politiek pluralisme, de strijd tegen corruptie, beschermingsmechanismen, verantwoordingsplicht van de overheid, onafhankelijke media, enzovoort. In een situatie van wijdverspreide politieke polarisatie gaat Georgië er volgens deze resultaten ernstig op achteruit wat betreft goed bestuur en de rechtstaat, ook al heeft het land eind 2023 de status van kandidaat-lid van de EU verkregen.⁹

Volgens Transparency International (TI) beantwoordt Georgië aan de definitie van een “state capture” omwille van een machtsconcentratie bij één politieke partij, de GD, die het rechtswezen en de wethandhavingsinstanties in zijn greep heeft.¹⁰ TI spreekt van een democratische achteruitgang in 2023. High-level corruptie kenmerkt de regering volgens de organisatie als een kleptocratie. TI wijst hierbij ook op de politieke terugkeer van biljonair en GD-oprichter Bidzina Ivanishvili begin 2023 en zijn blijvende invloed op de belangrijkste instanties in het land.¹¹

In de aanloop naar de parlementsverkiezingen van 26 oktober 2024 uiten verschillende internationale instanties, waaronder de Raad van Europa en de Helsinki Commissie van de VS, kritiek op het democratiseringsproces. Zij vermelden autoritaire tendensen die de democratische toekomst van het land in de weg staan.¹² De Raad van Europa is bezorgd over het feit dat de manier waarop bepaalde instanties functioneren in strijd is met EU-normen. Verdere kritiek heeft betrekking op toegenomen druk op ngo's, het middenveld en de pers.¹³

Tijdens de *fact finding* missie (FFM) van Cedoca in Georgië van 24 tot en met 28 oktober 2022 wijzen verschillende organisaties, waaronder Georgian Democracy Initiative (GDI) en Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), erop dat de GD-partij alle overheidsdiensten controleert.¹⁴ Dat doet de partij volgens GYLA door in alle overheidsinstanties op nationaal en lokaal niveau diensthoofden aan te stellen die loyaal zijn aan de GD-partij.¹⁵ De Public Defender of ombudsdienst is de enige overheidsinstantie die beschouwd wordt als een onafhankelijke dienst.¹⁶

1.2. Politieke situatie

1.2.1. Voorgeschiedenis

Met het uiteenvallen van de Sovjet-Unie wordt de republiek Georgië onafhankelijk in 1991. Georgië kent een meerpartijstelsel sinds zijn onafhankelijkheid, maar in de praktijk bekleedt één politieke partij een machtspositie sinds het begin van de jaren 2000. Hierdoor is de oppositie in Georgië zwak.¹⁷

Georgië bevindt zich na de inwerkingtreding van een nieuwe Grondwet in november 2013 tot de presidentsverkiezingen in 2018 in een overgangsfase van een presidentiële naar een parlementaire

⁹ Civil Georgia, 24/01/2024, [url](#)

¹⁰ TI, 31/01/2023, [url](#); Civil Georgia, 25/01/2022, [url](#)

¹¹ TI, 30/01/2024, [url](#)

¹² Jam News, 17/10/2024, [url](#); Jam News, 18/10/2024, [url](#)

¹³ Jam News, 17/10/2024, [url](#)

¹⁴ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

¹⁵ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

¹⁶ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

¹⁷ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

republiek. In dit systeem ligt de werkelijke macht bij de eerste minister en het parlement en is de rol van de president symbolisch.¹⁸

Sinds zijn onafhankelijkheid kent Georgië drie machtswissels. De eerste machtswissel vindt plaats in het begin van 1992 wanneer de toenmalige president Zviad Gamsakhurdia wordt afgezet. Edouard Shevardnadze, de laatste minister van Buitenlandse Zaken van de Sovjet-Unie, wordt de nieuwe president van Georgië in februari 1993. Hij krijgt van het Georgische parlement de volmacht om het land te leiden dat geplaagd wordt door onderlinge strubbelingen en een grote politieke instabiliteit.¹⁹

De tweede machtswissel vindt plaats naar aanleiding van de zogenaamde vreedzame Rozenrevolutie in november 2003 onder leiding van Mikheil Saakashvili, Zurab Zhvania en Nino Burjanadze. Na wekenlange manifestaties treedt Shevardnadze op 23 november 2003 af als president. Saakashvili wordt op 4 januari 2004 tijdens vervroegde presidentsverkiezingen met 96 % van de stemmen verkozen tot president.²⁰ Op 28 maart 2004 wint zijn partij, de United National Movement (UNM), de parlamentsverkiezingen. Vanaf dat moment is de UNM jarenlang de grootste partij in Georgië. Saakashvili voert tal van modernisering door in Georgië en slaagt erin om kleinschalige corruptie aan te pakken. Westerse leiders prijzen Saakashvili voor zijn inspanningen in de overgang naar een democratie na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Zijn bewind wordt in de loop der jaren steeds autoritairder waardoor hij zijn imago als democraat verliest. Een belangrijk kantelmoment is 7 november 2007. Die dag gebruikt de oproerpolitie buitensporig geweld tegen betogers tijdens een antiregeringsbetoging in Tbilisi.²¹ De jaren die volgen krijgt Saakashvili af te rekenen met verschillende crisissen: een oorlog met Rusland in augustus 2008 en nog meer antiregeringsbetogingen in april-juli 2009 en mei 2011. In deze periode onderdrukt en intimideert de regering haar politieke tegenstanders. Daarnaast voert de regering wetswijzigingen door die vrijheid van vergadering en vereniging beperken, de politie meer bevoegdheden geven en zwaardere straffen opleggen aan wetsovertreders.²²

Op 1 oktober 2012 vindt de derde machtswissel plaats wanneer de GD-coalitie de parlamentsverkiezingen wint. Deze overwinning betekent meteen het einde van de hegemonie van de UNM van Saakashvili. Het is de miljardair en zakenman Bidzina Ivanishvili die in oktober 2011 de oppositiebeweging GD opricht. De GD-coalitie bestaat uit voormalige bondgenoten van Saakashvili. De GD-coalitie en de UNM zijn de enige partijen die de kiesdrempel halen en in het parlement mogen zetelen.²³

Het politieke landschap wordt grondig hertekend na de overwinning van de GD-coalitie. De voormalige oppositie regeert Georgië sinds oktober 2012. Er ontstaat een ware polarisatie in de Georgische samenleving²⁴ tussen de aanhangers en de tegenstanders van de UNM. Sommige parlementaire en extraparlamentaire bewegingen zoals de Alliance of Patriots of Georgia (APG) starten een radicaal verzet tegen de UNM en eisen dat de nieuwe regering zeer streng optreedt tegen voormalige ambtenaren van de UNM die misdrijven pleegden. Zij eisen verder het verbod van deze partij en de arrestatie van haar leden.²⁵

¹⁸ European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 09/11/2017, [url](#)

¹⁹ Britannica, 03/07/2020, [url](#)

²⁰ RFE/RL, 24/10/2013, [url](#)

²¹ HRW, 19/12/2007, [url](#); ICG, 19/12/2007, [url](#)

²² HRIDC, 15/02/2011, [url](#); USDOS, 24/05/2012, [url](#); HRW, 04/01/2012, [url](#)

²³ CEC, s.d., [url](#); ICG, 18/12/2012, [url](#)

²⁴ Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), 23/09/2013, [url](#)

²⁵ Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

Op 23 oktober 2013 wint Giorgi Margvelashvili van de GD-coalitie de presidentsverkiezingen. Hiermee eindigt het presidentschap van Saakashvili na twee ambtstermijnen. Saakashvili verlaat Georgië na het einde van zijn ambtstermijn. In Georgië wordt hij jarenlang gezocht door het gerecht. In juni 2018 wordt Saakashvili bij verstek veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens machtsmisbruik.²⁶

In 2016 behaalt de GD-partij 115 van de 150 zetels in het parlement. Hiermee beschikt de GD-partij over de grondwettelijke meerderheid die nodig is om de Grondwet te wijzigen. De UNM verovert 27 zetels en belandt in de oppositie.²⁷ Begin 2017 zorgen interne strubbelingen in de UNM ervoor dat 21 invloedrijke parlementsleden, onder wie Davit Bakradze, Gigi Ugulava en Giga Bokeria, beslissen de UNM te verlaten. Ze richten een nieuwe partij op, Movement for Liberty-European Georgia (EG), voorgezeten door Davit Bakradze.²⁸ Zes parlementsleden in het Georgische parlement blijven lid van de UNM.²⁹

De GD-partij van Ivanishvili blijft in de jaren die volgen haar machtspositie behouden in Georgië. Op 28 november 2018 wint Salome Zurbishvili, een onafhankelijke kandidaat gesteund door de GD-partij, tijdens een tweede ronde de presidentsverkiezingen.³⁰ Het is de laatste keer dat de Georgiërs zelf hun president kiezen. Vanaf 2024 zal de president worden verkozen door een college van 300 leden, bestaande uit parlementsleden en vertegenwoordigers van lokale en regionale entiteiten.³¹

2019 is een turbulent jaar voor de GD-partij. Omwille van interne strubbelingen verlaten doorheen het jaar verschillende parlementsleden de meerderheidspartij waardoor ze haar constitutionele meerderheid kwijtraakt.³² In juni 2019 ontstaan er massale antiregeringsbetogingen naar aanleiding van een bezoek van een delegatie van de Russische Doema in het parlamentsgebouw.³³ Op 20 juni 2019 zet de politie zonder waarschuwing traangas en rubberkogels in tegen betogers. Hierbij raken 240 personen gewond.³⁴ Activisten van de burgerbeweging Shame (*Sirtskhvilia*) zitten achter de organisatie van de antiregeringsbetogingen en kunnen in de zomer van 2019 op hun hoogtepunt enkele duizenden mensen mobiliseren. De woede bij de opposanten neemt toe begin september 2019 wanneer Gakharia, toenmalig minister van Binnenlandse Zaken, benoemd wordt tot eerste minister.³⁵ In november 2019 komt de regering terug op haar belofte om het kiessysteem te veranderen tegen de parlamentsverkiezingen van oktober 2020. Er ontstaat opnieuw een grote golf aan vreedzame protestacties voor het Georgische parlement, waarop de politie reageert met waterkanonnen.³⁶ Wanneer het parlement in december 2019 samenkomt om te beslissen over de levenslange aanstelling van een groep rechters in het Hooggerechtshof ontstaan er nieuwe protestacties. De politie arresteert twaalf mensen, onder wie activisten en de leider van oppositiepartij New Georgia, Giorgi Vashadze. De meesten worden vastgehouden op basis van beschuldigingen van hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie.³⁷ Er zijn geruchten dat groepen jongeren in verschillende steden

²⁶ RFE/RL, 29/06/2018, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 5, [url](#)

²⁷ Channel 1 TV, 31/10/2016, [url](#)

²⁸ DFWatch, 15/01/2017, [url](#); Civil Georgia, 12/01/2017, [url](#)

²⁹ Tabula, 10/10/2017, [url](#)

³⁰ Agenda.ge, 17/12/2018, [url](#)

³¹ Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

³² TIG, 03/08/2020, p. 20, [url](#); OC-Media, 04/03/2019, [url](#); OC-Media, 15/11/2019, [url](#)

³³ HRW, 21/06/2019, [url](#)

³⁴ Civil Georgia, 20/06/2024, [url](#)

³⁵ RFE/RL, 20/09/2019, [url](#); RFE/RL, 03/09/2019, [url](#); Reuters, 20/09/2019, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 23/09/2019, [url](#)

³⁶ OC-Media, 26/11/2019, [url](#)

³⁷ RFE/RL, 12/12/2019, [url](#)

zijn opgetrommeld door de GD-partij om tegenbetogingen te organiseren, tijdens dewelke zij zich met geweld verzetten tegen protestacties van de oppositie.³⁸

In februari 2020 organiseert de parlementaire oppositie een boycot om druk uit te oefenen op de regerende partij om het kiesstelsel te hervormen.³⁹ Op 8 maart 2020 is er na maandenlange onderhandelingen een akkoord over een hervorming⁴⁰ van het kiessysteem.⁴¹ Een van de voorwaarden van de oppositie om de hervormingen te ondertekenen, is de vrijlating van enkele oppositiefiguren⁴² die de voorgaande maanden werden gearresteerd.⁴³ Wanneer op een na alle oppositiefiguren zijn vrijgelaten, keurt het parlement eind juni 2020 de hervorming van het kiesstelsel goed.⁴⁴

Op 31 oktober 2020 wint de regerende GD-partij de parlementsverkiezingen met 48,15 % van de stemmen. Het blok Strength in Unity onder leiding van de UNM eindigt op de tweede plaats met 27,14 % van de stemmen. Op de derde plaats belandt European Georgia met 3,78 % van de stemmen. Zes andere partijen behalen de kiesdrempel: Strategy Aghmashenebeli (3,15 %), Lelo for Georgia (3,15 %), Alliance of Patriots (3,14 %), Girchi (2,89 %), Elisashvili – The Citizens (1,33 %) en Labor Party (1 %).⁴⁵ Volgens het meerderheidsstelsel winnen GD-kandidaten na een tweede ronde in alle dertig kiesdistricten. Hiermee verzekert de GD-partij 90 zetels in het 150-koppige parlement en is een coalitieregering uitgesloten.⁴⁶ De oppositie erkent dat de GD-partij de meeste stemmen kreeg, maar is het er niet mee eens dat de partij op zichzelf een regering kan vormen. De acht verkozen oppositiepartijen starten begin november 2020 een boycot van het parlement.⁴⁷

1.2.2. Politieke ontwikkelingen in 2021-2024

2021

De politieke impasse blijft in 2021 voortduren. Ondanks een reeks overlegmomenten tussen de GD-partij en oppositiepartijen met tussenkomst van EU- en VS-vertegenwoordigers, blijven de grootste oppositiepartijen maandenlang weigeren plaats te nemen in het parlement. Enkel twee kleine partijen, waaronder de nieuwe partij European Socialists⁴⁸ en de partij Citizens, laten hun verkozen parlementsleden in de loop van januari 2021 wel toetreden.⁴⁹

³⁸ OC-Media, 03/12/2019, [url](#)

³⁹ OC-Media, 07/02/2020, [url](#)

⁴⁰ Het akkoord houdt in dat 120 van de 150 zetels proportioneel verkozen worden tijdens de verkiezingen van oktober 2020. De overige 30 zetels volgens een meerderheidssysteem. In het oude systeem werden 77 zetels proportioneel verkozen en de overige 73 volgens een meerderheidssysteem per kiesdistrict. De kiesdrempel wordt verlaagd naar 1 % en geen enkele partij die minder dan 40 % van de stemmen behaalt, kan een meerderheid hebben in het parlement. Cf. RFE/RL, 09/03/2020, [url](#); TIG, 10/03/2020, [url](#)

⁴¹ RFE/RL, 09/03/2020, [url](#); TIG, 10/03/2020, [url](#)

⁴² Gigi Ugulava, Irakli Okruashvili, Giorgi Rurua en Besik Tamliani. Ugulava en Okruashvili krijgen in mei 2020 amnestie. cf. OC-Media, 13/05/2020, [url](#); Tamliani is de laatste van zestien niet-politieke personen die worden aangeklaagd in het kader van de protestacties van juni 2019 en die begin maart 2020 nog vastzit. Hij wordt twee weken na het akkoord van 8 maart 2020 op borgtocht vrijgelaten. cf. OC-Media, 29/06/2020, [url](#); Rurua wordt in juli 2020 veroordeeld tot een gevangenisstraf van vier jaar voor illegaal wapenbezit en wapendracht. cf. RFE/RL, 30/07/2020, [url](#); In april 2021 krijgt Rurua een presidentieel pardon. cf. Civil Georgia, 27/04/2021, [url](#)

⁴³ OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

⁴⁴ Eurasianet (Lomsadze G.), 29/06/2020, [url](#)

⁴⁵ Civil Georgia, 01/11/2020, [url](#)

⁴⁶ RFE/RL, 21/11/2020, [url](#)

⁴⁷ Civil Georgia, 04/11/2020, [url](#); RFE/RL, 02/11/2020, [url](#)

⁴⁸ Deze partij wordt in januari 2021 gevormd met vier verkozen parlementsleden van de Alliance of Patriots partij cf. Civil Georgia, 10/01/2021, [url](#)

⁴⁹ DFWatch, 29/01/2021, [url](#)

Het jaar 2021 start met enkele belangrijke politieke verschuivingen. Bidzina Ivanishvili kondigt op 11 januari 2021 zijn ontslag als hoofd van de GD-partij aan en het einde van zijn politieke carrière. Medeoprichter van de partij en voormalig parlementsvoorzitter, Irakli Kobakhidze, vervangt hem.⁵⁰

Op 18 februari 2021 treedt Gakharia af als eerste minister naar aanleiding van de bekendmaking van de geplande arrestatie van toenmalig UNM-voorzitter Nika Melia.⁵¹ Melia wordt vervolgd omdat hij zou hebben aangestuurd op geweld tijdens de protestacties van juni 2019.⁵² Gakharia treedt naar eigen zeggen af omdat hij niet akkoord is met de beslissing van zijn partij om de oppositieleider te arresteren. Dergelijke uitspraak bevestigt volgens opposante Ana Dolidze niet alleen dat de arrestatie een politieke beslissing is, maar doet ook vermoeden dat Ivanishvili de bevelen uitdeelt en dat Gakharia weigert opnieuw zijn nek voor hem uit te steken.⁵³ Het vertrek van Gakharia kan de aanhouding van Melia niet tegenhouden. Op 23 februari 2021 valt de politie met geweld het partijkantoor van de UNM binnen om de oppositieleider te arresteren. Naast Melia arresteert de politie nog 21 anderen. Duizenden mensen komen op straat om hiertegen te betogen.⁵⁴ De Public Defender van Georgië, de ombudsvrouw die toezicht houdt op de bescherming van de mensenrechten, veroordeelt de arrestatie van de oppositieleider, net zoals de Britse en VS-ambassade.⁵⁵

Enkele dagen na het ontslag van Gakharia wordt Irakli Garibashvili aangesteld als eerste minister.⁵⁶ Garibashvili is een oude bekende en is vermoedelijk een van de dichtste bondgenoten van Ivanishvili. Critici, onder wie Giorgi Gogia van Human Rights Watch (HRW), verwachten niet dat Garibashvili de gemoederen kan bedaren.⁵⁷

Op 19 april 2021 bereiken de regeringspartij en oppositiepartijen een overeenkomst met tussenkomst van de EU. Het akkoord omvat vijf thema's: een einde van gepolitiseerde rechtspraak, hervormingen van het kiesstelsel en het rechtswezen, verdeling van de macht in het parlement en vervroegde parlementsverkiezingen laten afhangen van de resultaten van de lokale verkiezingen in oktober 2021. Concreet betekent het laatste dat er nieuwe parlementsverkiezingen worden georganiseerd indien de GD-partij minder dan 43 % van de stemmen krijgt in oktober 2021.⁵⁸ Ook de vrijlating van Melia en oppositiefiguur Giorgi Rurua is opgenomen in het akkoord.⁵⁹ De UNM, European Georgia, Alliance of Patriots en de Labour Party ondertekenen het akkoord niet. De GD-partij en de overige oppositiepartijen doen dat wel.⁶⁰

Eind mei 2021, enkele weken nadat Melia vrijkomt op borgtocht, gaat de UNM akkoord om toe te treden tot het parlement.⁶¹ Andere oppositieleiden wonen reeds vanaf eind april 2021 opnieuw parlementaire zittingen bij, waarna Rurua een presidentieel pardon krijgt.⁶²

⁵⁰ Civil Georgia, 11/01/2021, [url](#)

⁵¹ Civil Georgia, 18/02/2021, [url](#)

⁵² Civil Georgia, 17/02/2021, [url](#)

⁵³ Eurasianet (Lomsadze G.), 18/02/2021, [url](#)

⁵⁴ Civil Georgia, 23/02/2021, [url](#)

⁵⁵ RFE/RL, 23/02/2021, [url](#)

⁵⁶ Civil Georgia, 19/02/2021, [url](#)

⁵⁷ Giorgi Gogia, *If u expected deep soul searching within #Georgia's ruling party, u'll be disappointed. Irakli Garibashvili, ex-PM 2013-15 & probably closest ally to Ivanishvili is making a 2nd comeback. Known for his scathing criticism of opposition, he is unlikely to defuse political tensions* [Twitter post], 18/02/2021, [url](#)

⁵⁸ Jam News, 20/04/2021, [url](#)

⁵⁹ Civil Georgia, [1] 10/05/2021, [url](#); RFE/RL, 30/05/2021, [url](#)

⁶⁰ Civil Georgia, [1] 28/07/2021, [url](#)

⁶¹ Civil Georgia, [1] 10/05/2021, [url](#); RFE/RL, 30/05/2021, [url](#)

⁶² Civil Georgia, 27/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 19/04/2021, [url](#)

In juli 2021 laait de politieke crisis opnieuw op na gewelddadige incidenten tijdens een homofobe protestmars op 5 juli 2021 (zie [3.2. LGBTI+](#)).⁶³ De regering geeft geen gehoor aan de eisen van de oppositie om af te treden, waarop de UNM opnieuw maandenlang weigert deel te nemen aan zittingen in het parlement.⁶⁴ Eind juli 2021 kondigt GD-leider Kobakhidze aan dat de partij uit het akkoord van 19 april 2021 stapt.⁶⁵ Deze beslissing stuit op veel kritiek bij de oppositiepartijen die het akkoord wel ondertekenden, alsook bij de EU, de VS, het Georgische middenveld en bij president Zurabishvili.⁶⁶

De zender Formula TV, een kritische zender gelinkt aan de oppositie, brengt in september 2021 in de aanloop naar de verkiezingen duizenden documenten naar buiten waaruit blijkt dat de nationale veiligheidsdienst personen met uiteenlopende profielen afluisterde: voornamelijk geestelijken, maar ook leden van de oppositie, buitenlandse diplomaten en ambtenaren.⁶⁷ Agenten van de veiligheidsdienst trachtten bijvoorbeeld te achterhalen welke politieke opinie schooldirecteurs en - personeel hebben. Minstens vijf personen werden ontslagen omdat zij de oppositie steunen.⁶⁸

Op 1 oktober 2021, op de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen, keert Saakashvili terug naar Georgië. De ex-president wordt bij aankomst onmiddellijk gearresteerd. Hij werd nog steeds gezocht door het gerecht na een veroordeling in 2018.⁶⁹ Zowel lokale als internationale politici noemen de detentie van Saakashvili politiek gemotiveerd.⁷⁰

De GD-partij krijgt op 2 oktober 2021 meer dan 46 % van alle stemmen. Hiermee zijn vervroegde parlamentsverkiezingen, zoals overeengekomen in het akkoord van 17 april 2021, uitgesloten. De UNM eindigt tweede met meer dan 30 %. De partij For Georgia, opgericht door ex-premier Gakharia, behaalt net geen 8 %. Alle andere partijen krijgen minder dan 3 % van de stemmen.⁷¹ De GD-partij kan tijdens de tweede ronde op 30 oktober 2021 de post van burgemeester bemachtigen in op één na alle steden en gemeentes. Enkel in de gemeente Tsalenjikha krijgt een UNM-kandidaat de meeste stemmen.⁷²

2022

De beslissing van de UNM om de boycot van het parlement eind januari 2022 na zes maanden stop te zetten, brengt geen einde aan de gespannen politieke situatie.⁷³ De reactie van Georgische politici op de invasie van Rusland in Oekraïne op 24 februari 2022 maakt de politieke verdeeldheid in het land aanschouwelijk. Zowel oppositiepartijen als middenveldorganisaties uiten meermaals hun ongenoegen over de houding van de Georgische autoriteiten tegenover de Russische invasie in Oekraïne. Een groep lokale ngo's reageert eind maart 2022 dat het Georgische leiderschap te weinig zijn steun uit voor Oekraïne. Zij verlangen dat Georgië net zoals het Westen sancties oplegt aan Rusland. Deze organisaties bekritiseren eveneens het feit dat de GD demoraliserende boodschappen verspreidt over een mogelijke oorlog van Rusland tegen Georgië.⁷⁴

⁶³ Civil Georgia, 20/07/2021, [url](#)

⁶⁴ Civil Georgia, 31/01/2022, [url](#)

⁶⁵ Civil Georgia, [1] 28/07/2021, [url](#)

⁶⁶ Civil Georgia, [2] 28/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 30/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 29/07/2021, [url](#); Civil Georgia, [3] 28/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 03/08/2021, [url](#)

⁶⁷ Civil Georgia, 15/09/2021, [url](#); Civil Georgia, [2] 13/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/09/2021, [url](#)

⁶⁸ Civil Georgia, [1] 13/09/2021, [url](#)

⁶⁹ Civil Georgia, 01/10/2021, [url](#)

⁷⁰ RFE/RL, 18/10/2021, [url](#); Civil Georgia, 12/10/2021, [url](#)

⁷¹ Civil Georgia, 06/10/2021, [url](#); Agenda.ge, 03/10/2021, [url](#)

⁷² Civil Georgia, 31/10/2021, [url](#)

⁷³ Civil Georgia, 31/01/2022, [url](#)

⁷⁴ Civil Georgia, [1] 04/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 23/03/2022, [url](#)

De oorlog in Oekraïne brengt grootschalige betogingen in Georgië op gang. Duizenden mensen komen na de inval van Rusland in Oekraïne dagenlang op straat omdat ze vinden dat Georgië te weinig steun betuigt aan Oekraïne. De betogers eisen het aftreden van eerste minister Garibashvili, omdat ze menen dat hij Kremlinpropaganda nazegt. Enkele oppositiepartijen, waaronder Droa en Girchi-More Freedom, zijn in het bijzonder actief tijdens deze betogingen. Ook de oppositiepartijen UNM en Lelo vragen het ontslag van de regering.⁷⁵ De afwachtende houding van Georgië heeft volgens International Crisis Group (ICG)-analist Olesya Vartanyan te maken met verschillende factoren: de militaire aanwezigheid van Rusland in Zuid-Ossetië en Abchazië en de economische afhankelijkheid van Rusland. Dat zijn volgens Vartanyan de voornaamste redenen waarom het Georgische leiderschap in tegenstelling tot het Westen geen economische sancties oplegt en geen militaire steun geeft aan Oekraïne. Rusland kan Georgië namelijk gemakkelijk destabiliseren.⁷⁶

De Georgische president Zurabishvili is, in tegenstelling tot de GD-partij, openlijk gekant tegen de oorlog in Oekraïne en deelt regelmatig haar uitgesproken mening, tot ongenoegen van de GD-partij.⁷⁷ De spanningen tussen Zurabishvili en het GD-leiderschap lopen op in maart 2022 wanneer de regering plannen bekendmaakt om de president voor het Grondwettelijk Hof te dagen omdat zij geen gehoor heeft gegeven aan het verbod van de regering om internationale bijeenkomsten bij te wonen.⁷⁸ Een wettelijke basis om Zurabishvili te vervolgen is er niet volgens grondwetspecialisten, maar deze beslissing kan wel worden gezien als een politieke zet om de president het zwijgen op te leggen, zo niet af te zetten.⁷⁹ Wanneer GD de wet inzake het Grondwettelijk Hof in april 2022 aanpast door "actie of inactie" toe te voegen aan de lijst met wettelijke redenen om een staatsorgaan aan te klagen, stuit dit op kritiek. De Georgische organisatie GYLA noemt de aanpassingen een poging tot politieke wraak op de president.⁸⁰

Op 18 mei 2022 komen duizenden mensen op straat in Tbilisi om te betogen tegen de veroordeling van Nika Gvaramia, de oprichter van Mtavari Arkhi TV, een kritische zender die gelinkt wordt aan de oppositie. Gvaramia krijgt drieënhalf jaar gevangenisstraf wegens machtsmisbruik in 2019 toen hij aan het hoofd stond van de zender Rustavi2. Tijdens het bewind van de UNM heeft Gvaramia verschillende overheidsfuncties bekleed. Hij is een prominente regeringscriticus en wordt gezien als een van de dichtste bondgenoten van Saakashvili. Daarnaast is Gvaramia ook een van Saakashvili's advocaten. Zowel internationale als lokale mensenrechtenorganisaties bekritiseren zijn veroordeling.⁸¹ Wanneer het Hooggerechtshof op 19 juni 2023 de gevangenisstraf voor Gvaramia bevestigt en hiermee alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, beslist de president om hem amnestie te verlenen.⁸²

Een andere factor die in 2022 bijdraagt tot politieke spanningen, is de aanvraag van Georgië om kandidaat-lid van de EU te worden (zie [1.4. Toetredingsproces tot de EU](#)).⁸³ In afwachting van de beslissing van de Europese Commissie (EC) over het kandidaat-lidmaatschap van Georgië, stelt het Europese Parlement (EP) in mei 2022 een niet-bindende resolutie op waarin het de Georgische regering oproept om Saakashvili vrij te laten en het vonnis van Gvaramia te herzien. Daarnaast

⁷⁵ OC-Media (Kincha S.), 01/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 28/02/2022, [url](#)

⁷⁶ ICG (Vartanyan O.), 04/03/2022, [url](#)

⁷⁷ Civil Georgia, 24/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 14/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 01/03/2022, [url](#)

⁷⁸ Civil Georgia, [1] 15/03/2022, [url](#)

⁷⁹ Eurasianet (Lomsadze G.), 24/03/2022, [url](#); Civil Georgia, [3] 15/03/2022, [url](#)

⁸⁰ Civil Georgia, 14/04/2022, [url](#)

⁸¹ OC-Media (Kincha S.), 19/05/2022, [url](#); Civil Georgia, 18/05/2022, [url](#); Civil Georgia, 17/05/2022, [url](#)

⁸² Civil Georgia, 22/06/2023, [url](#)

⁸³ Civil Georgia, 03/03/2022, [url](#)

adviseert het EP om GD-oprichter Ivanishvili te straffen “voor zijn destructieve rol in de Georgische politiek en economie”.⁸⁴

Op 20 en 24 juni 2022 en op 3 juli 2022 vinden er in Tbilisi enkele massale demonstraties plaats naar aanleiding van het Georgische toetredingsverzoek tot de EU. De burgerbeweging Shame en andere actoren van het Georgische middenveld, zoals GYLA en TIG, organiseren deze acties onder de slogans “We are Europe” en “Going Home to Europe”. De organisatoren noemen Ivanishvili de voornaamste hindernis voor de toetreding tot de EU,⁸⁵ en vragen om een interim-regering aan te stellen die zich zal ontfemen over de twaalf aanbevelingen van de EU. De GD-partij geeft hieraan geen gehoor en besluit dat het zich zal inzetten om de EU-aanbevelingen waar te maken.⁸⁶

Tijdens de EU-Georgia Association Council begin september 2022 roept de EU de Georgische regering op om met de oppositie en het middenveld samen te werken aan de hervormingen.⁸⁷ Toch blijft GD-voorzitter Kobakhidze volhouden dat er in de werkgroepen geen ruimte is voor organisaties zoals TIG en International Society for Fair Elections and Democracy (ISFED), de meest vertrouwde en ervaren lokale organisatie inzake verkiezingen. Kobakhidze doet, net zoals andere GD-vertegenwoordigers, tal van kritische uitspraken over enkele gevestigde Georgische organisaties en trekt hun geloofwaardigheid in twijfel. Hierdoor ontstaat bij het Georgische middenveld de indruk dat de GD een gecoördineerde campagne voert tegen Georgische ngo’s.⁸⁸

In juli en augustus 2022 doen de Georgische president en een groep parlementsleden van de oppositie hun beklag over enkele antiwesterse uitspraken van GD-afgevaardigden, alsook over de toon waarop zij communiceren met en over enkele westerse diplomaten. Zo beweren enkele GD-afgevaardigden, onder wie Ivanishvili, dat er een samenzwering bestaat om Georgië te betrekken in de oorlog tegen Rusland.⁸⁹ Omgekeerd beschuldigt de GD-partij de oppositie, de Public Defender en actoren van het Georgische middenveld ervan een xenofobe campagne te voeren tegen Russische burgers, waarmee zij in Georgië een tweede front trachten te creëren.⁹⁰

Verschillende parlementsleden van de GD-partij stappen in de zomer van 2022 uit de partij, omdat zij er niet in geloven dat Georgië de status van kandidaat-lid van de EU zal krijgen tenzij het land betrokken raakt in de oorlog tegen Rusland of sancties oplegt aan Rusland.⁹¹ Vier voormalige GD-parlementsleden richten eind juli 2022 een nieuwe politieke beweging op, genaamd People’s Power. Met deze beweging willen zij naar eigen zeggen “de waarheid aan het licht brengen” en voorkomen dat Georgië in een oorlog verzeilt. Civil Georgia beschrijft de retoriek van deze beweging als antiwesters.⁹² Begin oktober 2022 sluiten nog eens vijf parlementsleden (GD) zich aan bij People’s Power. Hierdoor verliest de GD-partij officieel haar meerderheidspositie in het parlement, maar People’s Power laat weten dat zij, ondanks een verschillende visie, de meerderheid blijven steunen.⁹³

De grote migratiegolf van Russen in Georgië sinds het begin van de oorlog in Oekraïne leidt tot ongerustheid bij de Georgische bevolking. Het is maandenlang een belangrijk discussiepunt in politieke

⁸⁴ Civil Georgia, 09/06/2022, [url](#)

⁸⁵ Civil Georgia, [2] 21/06/2022, [url](#); RFE/RL, 20/06/2022, [url](#); RFE/RL, 24/06/2022, [url](#); RFE/RL, 03/07/2022, [url](#)

⁸⁶ Civil Georgia, 24/06/2022, [url](#)

⁸⁷ Civil Georgia, [1] 07/09/2022, [url](#)

⁸⁸ Civil Georgia, 19/09/2022, [url](#)

⁸⁹ Civil Georgia, 22/07/2022, [url](#); RFE/RL, 21/07/2022, [url](#); Civil Georgia, 04/08/2022, [url](#); Civil Georgia, 27/07/2022, [url](#)

⁹⁰ Civil Georgia, 05/08/2022, [url](#)

⁹¹ Civil Georgia, 29/06/2022, [url](#)

⁹² Civil Georgia, 28/07/2022, [url](#); Civil Georgia, [1] 04/10/2022, [url](#)

⁹³ Civil Georgia, [1] 04/10/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 04/10/2022, [url](#)

kringen.⁹⁴ Wanneer de Russische president Poetin op 21 september 2022 een gedeeltelijke mobilisatie afkondigt en dagelijks duizenden Russen de grens naar Georgië oversteken, neemt de bezorgdheid van burgers en politici over de toenemende Russische aanwezigheid in het land toe. Vanuit de Georgische oppositie zijn er bezorgdheden dat Georgië een toevluchtsoord wordt voor Russische deserteurs, alsook dat Rusland zijn inlichtingennetwerk in Georgië hierdoor kan uitbreiden.⁹⁵ De Georgische minister van Binnenlandse Zaken Vakhtang Gomelauri ziet geen probleem in de migratiestroom vanuit Rusland. Vanaf 30 september 2022 normaliseert het aantal Russen dat aankomt in Georgië opnieuw.⁹⁶

2023

In 2023 staat de implementatie van de twaalf EU-aanbevelingen centraal. Tijdens het jaar liggen meerdere wetsvoorstellen op tafel met als doel hieraan tegemoet te komen. In juni en september 2023 keurt het parlement in een versneld tempo enkele wetswijzigingen goed in de hoop hiermee te beantwoorden aan de EU-prioriteiten.⁹⁷ Enkele wetsontwerpen, zoals die aangaande de-oligarchisering en de hervorming van het rechtswezen, bevatten tal van tekortkomingen en krijgen kritiek vanuit verschillende hoeken. Zowel de oppositie, lokale ngo's als de Commissie van Venetië, een adviesorgaan van de Raad van Europa, uiten doorheen het jaar hun bedenkingen hierover.⁹⁸ Uiteindelijk wordt de wet rond de-oligarchisering eind september 2023 opnieuw ingetrokken en maakt deze plaats voor een actieplan inzake de-oligarchisering.⁹⁹

Tussen 2 en 9 maart 2023 vinden er verschillende protestacties plaats voor het parlement naar aanleiding van een wetsvoorstel over buitenlandse agenten, ingediend door de antiwesterse partij People's Power.¹⁰⁰ Wanneer het parlement deze controversiële wet op 7 maart 2023 goedkeurt (zonder de oppositie), komen tienduizenden Georgiërs op straat. Deze wet is volgens de betogers gebaseerd op een gelijkaardige wet in Rusland en heeft als doel regeringscritici het zwijgen op te leggen. Organisaties en bedrijven die meer dan 20 % van hun inkomsten vanuit het buitenland ontvangen worden in deze wet gevisieerd. Er wordt gevreesd dat mediavrijheden hierdoor (verder) worden ingeperkt.¹⁰¹ Ook de EU en de VS vrezen voor de negatieve impact van deze wet op democratische ontwikkelingen in het land.¹⁰² De politie zet op 7 maart 2023 waterkanonnen en traangas in om de protestactie in te drukken. Een groep Georgische ngo's en de nieuwe Public Defender, verkozen op 7 maart 2023, vragen een volwaardig onderzoek naar het disproportioneel politiegeweld en de wettigheid van de meer dan honderd administratieve detenties tijdens de verschillende protestacties. De GD-partij kondigt op 9 maart 2023 aan het wetsvoorstel niet langer te steunen waardoor het in een tweede ronde niet wordt goedgekeurd.¹⁰³

Spanningen tussen de Georgische president en de regering lopen opnieuw op wanneer Zurabishvili eind maart 2023 kritiek uit op het antiwesterse beleid van de Georgische autoriteiten. Zij meent dat de GD-partij vooral bezig is met het vergroten van haar eigen invloed en het behouden van haar macht in plaats van het versterken van staatsinstellingen met het oog op het uitbouwen van een

⁹⁴ Civil Georgia, [2] 04/03/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 17/03/2022, [url](#); Eurasianet (Kucera J.), 07/03/2022, [url](#); Global Voices (Geybullayeva A.), 12/08/2022, [url](#)

⁹⁵ Civil Georgia, 23/09/2022, [url](#)

⁹⁶ Eurasianet (Gabritchidze N.), 04/10/2022, [url](#)

⁹⁷ Civil Georgia, 14/06/2023, [url](#); Civil Georgia, 19/09/2023, [url](#)

⁹⁸ Civil Georgia, 14/03/2023, [url](#); CoE, 14/03/2023, [url](#); Civil Georgia, 14/06/2023, [url](#)

⁹⁹ EC, 08/11/2023, p. 5, [url](#); Civil Georgia, 20/09/2023, [url](#)

¹⁰⁰ Jam News, 02/03/2023, [url](#)

¹⁰¹ HRW, 07/03/2023, [url](#)

¹⁰² Jam News, 08/03/2023, [url](#)

¹⁰³ Civil Georgia, 12/03/2023, [url](#); Civil Georgia, 13/03/2023, [url](#)

democratie.¹⁰⁴ Na herhaaldelijke kritiek van de president op het beleid van de GD, trekt de regerende partij eind mei 2023 de onpartijdigheid van de president in vraag.¹⁰⁵ Wanneer de president meermaals een verbod van de GD-partij om naar Europa te reizen negeert, besluit de regering op 1 september 2023 om een afzettingsprocedure tegen de president te starten.¹⁰⁶ Zurabishvili heeft in augustus en september 2023 op eigen initiatief verschillende Europese leiders bezocht om Europa warm te maken voor het kandidaat-lidmaatschap van Georgië.¹⁰⁷ De GD-partij beweert dat Zurabishvili tracht te verhinderen dat Georgië kandidaat-lid wordt van de EU.¹⁰⁸ Op 16 oktober 2023 oordeelt het Grondwettelijk Hof in Georgië dat de president de Grondwet heeft overtreden door naar Europa te reizen zonder de toestemming van de regering.¹⁰⁹ Om de president effectief te kunnen afzetten, heeft de GD-partij 100 van de 150 stemmen in het parlement nodig. Zonder de steun van de oppositie is dat niet mogelijk.¹¹⁰ Op 18 oktober 2023 stemmen 86 parlementsleden voor en één tegen. De overige parlementsleden hebben niet gestemd. Dat zijn onvoldoende stemmen om de president af te zetten.¹¹¹

Tussen maart en september 2023 vinden er verschillende protestacties plaats die de aanhoudende politieke verdeeldheid in het land kenbaar maken. Langs de ene kant zijn er betogingen van bewegingen die de GD-partij steunen, zoals de Conservative Movement en de conservatieve beweging Utsnobi.¹¹² Anderzijds zijn er voornamelijk protestacties waar politieke opposanten, activisten of studenten hun onvrede uiten over het GD-beleid¹¹³ of over bepaalde gebeurtenissen, zoals de hervatting van vluchten tussen Moskou en Tbilisi in mei 2023,¹¹⁴ een huwelijksceremonie van een familielid van de Russische minister van Buitenlandse Zaken in Georgië,¹¹⁵ het aanmeren van Russische cruiseschepen in de Georgische havenstad Batoemi¹¹⁶ en de detentie van Lazare Grigoriadis, een man die na de protestacties van maart 2023 werd aangehouden wegens hooliganisme.¹¹⁷

Op 8 november 2023 maakt de EC bekend dat het achter het kandidaat-lidmaatschap van Georgië staat, mits het vervullen van enkele voorwaarden.¹¹⁸ Op 14 december 2023 krijgt Georgië officieel het kandidaat-lidmaatschap van de EU.¹¹⁹

2024

Het jaar 2024 begint opnieuw met enkele politieke verschuivingen. GD-oprichter Ivanishvili keert terug naar de politiek en wordt erevoorzitter van de partij waarin hij naar eigen zeggen een adviserende rol opneemt.¹²⁰ Volgens analisten, geciteerd door Eurasianet, treedt hij mogelijks uit de schaduw om het Westen te tonen dat niemand van achter de schermen het land bestuurt en tracht hij zo te ontsnappen aan potentiële economische sancties van het Westen.¹²¹ Eind januari 2024 kondigt Garibashvili zijn

¹⁰⁴ Civil Georgia, 31/03/2023, [url](#)

¹⁰⁵ Civil Georgia, 29/05/2023, [url](#)

¹⁰⁶ Civil Georgia, 01/09/2023, [url](#)

¹⁰⁷ Civil Georgia, 06/09/2023, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 06/09/2023, [url](#)

¹⁰⁸ Civil Georgia, 01/09/2023, [url](#)

¹⁰⁹ RFE/RL, 16/10/2023, [url](#); OC-Media, 16/10/2023, [url](#)

¹¹⁰ Civil Georgia, 01/09/2023, [url](#)

¹¹¹ RFE/RL, 18/10/2023, [url](#); OC-Media, 18/10/2023, [url](#)

¹¹² Civil Georgia, 14/03/2023, [url](#)

¹¹³ Civil Georgia, 10/04/2023, [url](#); Civil Georgia, 27/05/2023, [url](#); Civil Georgia, 21/06/2023, [url](#)

¹¹⁴ Civil Georgia, 19/05/2023, [url](#)

¹¹⁵ Civil Georgia, 21/05/2023, [url](#)

¹¹⁶ Civil Georgia, 31/07/2023, [url](#)

¹¹⁷ Civil Georgia, 03/06/2023, [url](#)

¹¹⁸ Civil Georgia, 13/11/2023, [url](#)

¹¹⁹ Civil Georgia, 14/12/2023, [url](#)

¹²⁰ Eurasianet (Lomsadze G.), 18/01/2024, [url](#); Civil Georgia, 30/12/2023, [url](#)

¹²¹ Eurasianet (Lomsadze G.), 18/01/2024, [url](#)

ontslag als eerste minister aan. Hij wisselt van plaats met partijvoorzitter Irakli Kobakhidze.¹²² Kobakhidze staat volgens Eurasianet bekend voor zijn loyaliteit aan Ivanishvili.¹²³

Ook binnen de UNM zijn er verschuivingen. Interne strubbelingen binnen de grootste oppositiepartij lopen eind 2023 op als gevolg van meningsverschillen tussen partijvoorzitter, Levan Khabeishvili, en ex-voorzitter Melia en zijn aanhangers binnen de partij.¹²⁴ Melia wordt eind 2023 uit de partij gezet en richt in maart 2024 samen met Gvaramia de partij Ahali op, wat "nieuw" betekent. Verschillende UNM-leden stappen over naar deze nieuwe partij.¹²⁵ In juni 2024 neemt Tina Bokuchava het leiderschap van de UNM over.¹²⁶

Op 25 maart 2024 lanceert de GD-partij een wetsvoorstel om LGBTI+-propaganda te verbieden en dit te verankeren in de Grondwet. Om dit te verwezenlijken moet een absolute meerderheid van het parlement (113/150) akkoord gaan. De GD-partij beschikt over 82 zetels, wat onvoldoende is voor een grondwetswijziging.¹²⁷ Omdat de GD-partij geen steun verwacht van de oppositie, introduceert de regerende partij begin juni 2024 een pakket wetsvoorstellen om de rechten en vrijheden van de LGBTI+-gemeenschap in te perken en LGBTI+-propaganda te verbieden.¹²⁸ Op 17 september 2024 keurt het parlement het wetsvoorstel getiteld "inzake de bescherming van familiewaarden en minderjarigen" goed, met 84 stemmen voor. De Commissie van Venetië uit niet alleen inhoudelijke kritiek op de wet, maar kaart eveneens aan dat ze is aangenomen tijdens aanhoudende protestacties in een periode met aanzienlijke politieke en sociale spanningen.¹²⁹ De president weigert de wet te ondertekenen, maar roept geen veto in om te verhinderen dat homofobie kort voor de verkiezingen het belangrijkste thema wordt.¹³⁰ De parlamentsvoorzitter ondertekent de wet wel op 3 oktober 2024 waardoor ze twee maanden later in voege treedt.¹³¹

Op 3 april 2024 kondigt de GD-partij aan de controversiële wet inzake buitenlandse agenten, die officieel de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding heet, alsnog in te voeren. Tegenover de vorige versie, die was afgevoerd na grootschalige protestacties in maart 2023, is enkel de term "agent onder buitenlandse invloed" vervangen door "organisaties die de belangen van een buitenlandse macht behartigen".¹³² Na een presidentieel veto op 18 mei 2024 keurt het parlement deze wet tien dagen later alsnog goed om op 3 juni 2024 in werking te treden. Hierna krijgen organisaties en mediabedrijven die meer dan 20 % van hun inkomsten uit het buitenland ontvangen twee maanden de tijd om zich te registreren als organisatie die de belangen van een buitenlandse macht behartigt.¹³³ Deze wet is bijgevolg op nagenoeg alle ngo's van toepassing.¹³⁴ Tegen de deadline hebben slechts 476 organisaties zich aangemeld, van de meer dan 30.000 geregistreerde organisaties (waarvan 3.758 actief en 1.200 gelinkt aan de overheid). Organisaties die in aanmerking komen maar zich niet hebben aangemeld, kunnen hiertoe verplicht worden.¹³⁵ Daarnaast riskeren zij een boete van 25.000 Georgische Lari (GEL), omgerekend meer dan 8.000 euro, die verder kan oplopen tot zij akkoord gaan. Het ministerie van Justitie heeft de bevoegdheid om de activiteiten, financiën, interne

¹²² RFE/RL, 29/01/2024, [url](#); RFE/RL, 09/02/2024, [url](#); Civil Georgia, 01/02/2024, [url](#)

¹²³ Eurasianet (Horan J.), 01/02/2024, [url](#)

¹²⁴ Eurasianet (Lomsadze G.), 01/12/2023, [url](#); Civil Georgia, 06/12/2023, [url](#)

¹²⁵ Civil Georgia, 11/03/2024, [url](#); Civil Georgia, 22/02/2024, [url](#); Civil Georgia, 11/12/2023, [url](#)

¹²⁶ Civil Georgia, 08/06/2024, [url](#); Jam News, 09/06/2024, [url](#)

¹²⁷ OC-Media (Kinch S.), 25/03/2024, [url](#)

¹²⁸ Jam News (Ghoghoberidze K.), 08/06/2024, [url](#); OC-Media, 27/06/2024, [url](#)

¹²⁹ Jam News, 17/09/2024, [url](#)

¹³⁰ Civil Georgia, 02/10/2024, [url](#)

¹³¹ Civil Georgia, 03/10/2024, [url](#); RFE/RL, 03/10/2024, [url](#); Jam News, 03/10/2024, [url](#)

¹³² RFE/RL, 03/04/2024, [url](#)

¹³³ RFE/RL, 03/06/2024, [url](#)

¹³⁴ Jam News, 13/09/2024, [url](#)

¹³⁵ OC-Media, 03/09/2024, [url](#); Civil Georgia, 03/09/2024, [url](#)

communicatie en documenten van geregistreerde organisaties te monitoren.¹³⁶ Vanaf 1 oktober 2024 worden geleidelijk aan extra organisaties toegevoegd aan het openbaar register van "buitenlandse agenten".¹³⁷ Sancties tegen niet-geregistreerde organisaties zullen volgens het ministerie van Justitie worden getroffen nadat de financiën van alle geregistreerde organisaties zijn gecontroleerd.¹³⁸

Zowel de oppositie, lokale ngo's als internationale partners van Georgië veroordelen de invoering van de zogenaamde wet inzake buitenlandse agenten.¹³⁹ Tussen 15 april 2024 en 31 mei 2024 vinden hiertegen grootschalige protestacties plaats in Tbilisi. Het zijn een van de grootste vreedzame manifestaties sinds de Georgische onafhankelijkheid in 1991.¹⁴⁰ Het aantal aanwezigen varieert volgens het Democracy Research Institute (DRI), een ngo die de protestacties monitorde, van 5.000 tot 200.000. In totaal worden op zes weken tijd meer dan 200 personen aangehouden.¹⁴¹ Er zijn meldingen van aanvaringen tussen de politie en betogers, alsook van disproportioneel politiegeweld. Verschillende oppositieleiders en activisten worden hierbij geïdoleerd en worden hardhandig aangepakt door de politie.¹⁴² Daarnaast zijn er tientallen meldingen van fysieke aanvallen op activisten. HRW uit in augustus 2024 kritiek op het uitblijven van een gedegen onderzoek naar deze incidenten.¹⁴³ Half september 2024 zijn volgens GYLA nog negen personen aangehouden naar wie een strafrechtelijk onderzoek is geopend in verband met hun rol tijdens de protestacties. De organisatie volgt deze zaken op.¹⁴⁴

Enkele onafhankelijke perskanalen, waaronder OC-Media, RFE/RL en Jam News, stellen dat de partij GD met beide wettelijke initiatieven de steun van het grotendeels erg conservatieve volk tracht te winnen voor de parlementsverkiezingen in oktober 2024.¹⁴⁵ Politieke tegenstanders die het voorstel inzake anti-LGBTI+-propaganda niet steunen, dreigen te worden afgeschilderd als pro-LGBTI+, wat hen stemmen kan kosten. Volgens verschillende experts, geciteerd door RFE/RL, is dat net de bedoeling van GD. Ook met de wet inzake buitenlandse agenten wil de partij het electoraat ervan overtuigen dat de oppositie een buitenlandse agenda heeft, maar dat GD de belangen van het volk behartigt.¹⁴⁶ Door onafhankelijke ngo's en mediakanalen af te schilderen als groepen die buitenlandse belangen vooropstellen, worden kritische stemmen onderdrukt.¹⁴⁷ Experts, geciteerd door Jam News, Deutsche Welle en RFE/RL, stellen dat de partij GD de bevolking afleidt van werkelijke problemen, zoals armoede, werkloosheid en massale emigratie.¹⁴⁸ In plaats van deze thema's aan te pakken en te bespreken, zorgt GD voor verdeeldheid en een verdere polarisatie van de maatschappij, aldus een advocaat van Georgian Democratic Initiative (GDI) aan Jam News. Met de invoering van deze wetten

¹³⁶ OC-Media, 02/09/2024, [url](#); OC-Media, 03/09/2024, [url](#); Civil Georgia, 03/09/2024, [url](#); RFE/RL (Kucera J.), 24/08/2024, [url](#)

¹³⁷ Civil Georgia, 02/10/2024, [url](#); RFE/RL, 01/10/2024, [url](#)

¹³⁸ Civil Georgia, 02/10/2024, [url](#)

¹³⁹ RFE/RL (Kucera J.), 18/04/2024, [url](#); Freedom House, 13/05/2024, [url](#); RFE/RL, 14/05/2024, [url](#); RFE/RL (Kucera J.), 24/08/2024, [url](#)

¹⁴⁰ Freedom House, 13/05/2024, [url](#); RFE/RL, 03/05/2024, [url](#); RFE/RL, 03/06/2024, [url](#); RFE/RL, 30/05/2024, [url](#); HRW, 20/08/2024, [url](#)

¹⁴¹ DRI, 11/07/2024, p. 18, [url](#)

¹⁴² Freedom House, 13/05/2024, [url](#); RFE/RL, 03/05/2024, [url](#); RFE/RL, 03/06/2024, [url](#); HRW, 20/08/2024, [url](#)

¹⁴³ HRW, 20/08/2024, [url](#)

¹⁴⁴ Jam News, 13/09/2024, [url](#)

¹⁴⁵ RFE/RL (Kucera J.), 18/04/2024, [url](#); OC-Media (Kinch S.), 25/03/2024, [url](#); Jam News (Ghoghoberidze K.), 08/06/2024, [url](#); OC-Media, 27/06/2024, [url](#); Deutsche Welle (Katamadze M.), 06/08/2024, [url](#)

¹⁴⁶ RFE/RL (Kucera J.), 18/04/2024, [url](#)

¹⁴⁷ RFE/RL, 09/05/2024, [url](#)

¹⁴⁸ Jam News (Ghoghoberidze K.), 08/06/2024, [url](#); RFE/RL (Kucera J.), 18/04/2024, [url](#); Deutsche Welle (Katamadze M.), 06/08/2024, [url](#)

evolueert het land volgens GDI richting een autoritair regime en wordt een toetreding tot de EU haast onhaalbaar.¹⁴⁹

GD noemt de stembusslag van 26 oktober 2024 een moment waarop de bevolking moet kiezen tussen vrede en oorlog. De partij verwijst in haar campagne naar de oorlog in Oekraïne en stelt dat Georgië hetzelfde lot wacht als de huidige oppositie wint. De president beschouwt de verkiezingen als een referendum over de Europese toekomst voor Georgië.¹⁵⁰ GD belooft tijdens de verkiezingscampagne om het politieke systeem te vernieuwen en de grootste oppositiepartijen, waarnaar ze verwijst als "de collectieve UNM", te verbannen. Daarnaast heeft de partij als doel een grondwettelijke meerderheid te behalen om anti-LGBT-wetgeving te kunnen verankeren in de Grondwet en "vrede, traditionele waarden en soevereiniteit" voorop te stellen.¹⁵¹

Tijdens en na de parlementsverkiezingen, die volgens officiële resultaten met nagenoeg 54 % van de stemmen zijn gewonnen door GD, komen er vanuit verschillende hoeken meldingen over fraude, manipulatie, intimidatie en andere methodes van beïnvloeding.¹⁵² Vier allianties van de oppositie behalen samen 38 %.¹⁵³ Zij zijn niet van plan hun mandaat op te nemen. De pro-Europese Georgische president spreekt van gestolen verkiezingen, Russische inmenging, en noemt de stembusgang ongeldig. Zij roept de bevolking op om op straat te komen. Meer dan honderdduizend Georgiërs geven hieraan gehoor en komen op 28 oktober 2024 bijeen voor het parlementsgebouw. Naast de president zijn ook vertegenwoordigers van de vier oppositiepartijen die de kiesdrempel hebben gehaald aanwezig.¹⁵⁴

Ook op 4 en 5 november 2024 komen duizenden mensen in Tbilisi op straat om nieuwe verkiezingen te eisen na talloze beschuldigingen over verkiezingsfraude. Oppositieleiders roepen op om te blijven protesteren tot het moment waarop nieuwe verkiezingen worden uitgeroepen.¹⁵⁵ In de weken die volgen blijven protestacties aanhouden. Op 19 november 2024 drijft de politie een betoging met geweld uiteen, waarbij ze zestien personen aanhoudt op beschuldiging van ongehoorzaamheid aan de politie en kleinschalig hooliganisme.¹⁵⁶ Onder de aangehouden bevinden zich onder andere een cameraman van de oppositiezender Mtavari Arkhi en enkele leden van de oppositie.¹⁵⁷ Enkel worden vrijgelaten onder voorwaarden, terwijl anderen een boete krijgen of een administratieve detentie van acht dagen.¹⁵⁸

Wanneer Kobakhidze op 28 november 2024 aankondigt de onderhandelingsgesprekken met de EU in het kader van het kandidaat-lidmaatschap voor de EU te pauzeren tot 2028, breken wederom grootschalige protestacties uit. Er is sprake van tienduizenden tot honderdduizend aanwezigen.¹⁵⁹ De politie zet regelmatig waterkanonnen en traangas in tegen de betogers en treedt gewelddadig op. Er zijn talloze meldingen van buitensporig politiegeweld in de vorm van slagen in het gezicht, schoppen, scheldpartijen, zowel op straat als in politievoertuigen. Het is hoofdzakelijk tijdens de eerste twee weken van de protestacties dat hierover veelvuldig bericht wordt.¹⁶⁰ Ook journalisten worden

¹⁴⁹ Jam News (Ghoghoberidze K.), 08/06/2024, [url](#)

¹⁵⁰ Civil Georgia, 09/10/2024, [url](#); RFE/RL (Kucera J.), 15/10/2024, [url](#)

¹⁵¹ Civil Georgia, 20/08/2024, [url](#)

¹⁵² Jam News, 26/10/2024, [url](#)

¹⁵³ RFE/RL (Kucera J.), 29/10/2024, [url](#)

¹⁵⁴ Jam News, 29/10/2024, [url](#); RFE/RL, 28/10/2024, [url](#)

¹⁵⁵ RFE/RL, 04/11/2024, [url](#); RFE/RL, 05/11/2024, [url](#)

¹⁵⁶ RFE/RL, 19/11/2024, [url](#)

¹⁵⁷ Civil Georgia, 19/11/2024, [url](#)

¹⁵⁸ Civil Georgia, 21/11/2024, [url](#)

¹⁵⁹ Jam News, 04/12/2024, [url](#); OC-Media (Fabbro R.), 01/12/2024, [url](#)

¹⁶⁰ RFE/RL, 04/12/2024, [url](#); RFE/RL (Kevanishvili E., Arabuli N., Topuria T.), 03/12/2024, [url](#); Jam News (Narimanishvili N.), 06/12/2024, [url](#); OC-Media (Bogveradze M.), 13/12/2024, [url](#)

doelgericht aangevallen, hun materiaal wordt vernietigd of beschadigd.¹⁶¹ Als reactie op de protestacties en de manier waarop de autoriteiten hierop reageren, kondigen verschillende Georgische ambassadeurs hun ontslag aan.¹⁶² Tal van internationale organisaties en partners van Georgië roepen op om deze repressieve acties te beëindigen en om de mensenrechten en fundamentele vrijheden te respecteren.¹⁶³ Bij het afronden van deze COI Focus zijn de protestacties nog steeds bezig.

Na de afloop van de ambtstermijn van president Zurabishvili eind december 2024 benoemt het parlement Mikheil Kavelashvili, een ex-voetballer die bekend staat om zijn antiwesterse houding, tot president. Kort na zijn aantreden keurt hij verschillende repressieve wetswijzigingen goed, die onder andere betrekking hebben op administratieve overtredingen tijdens betogingen en openbare ambten.¹⁶⁴

1.2.3. Verkiezingsklimaat

2021

De verkiezingscampagne voor de lokale verkiezingen van 2 oktober 2021 wordt volgens de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) gekenmerkt door wederzijdse beschuldigingen van desinformatie en overtredingen. Diepgewortelde politieke polarisatie is eveneens zeer kenmerkend.¹⁶⁵

Kort nadat Melia zijn kandidatuur voor de post van burgemeester in Tbilisi bekendmaakt, verschijnen er in de hoofdstad homofobe politieke posters, gekant tegen de UNM, burgeractivisten en LGBTI+-activisten. Verkiezingswaarnemers noemen dit zeer alarmerend aangezien deze posters oproepen tot geweld en de personen die worden afgebeeld in gevaar kunnen brengen.¹⁶⁶

Tijdens toespraken in het kader van de naderende verkiezingen in verschillende steden in Zuid-Georgië wijst premier Garibashvili met een beschuldigende vinger naar de UNM wanneer hij de oorlog in 2008 tussen Rusland en Georgië ter sprake brengt. Hij verwijt de voormalige UNM dat ze het land niet hebben beschermd tegen onherstelbare gevolgen (de bezetting van de gebieden) en de verdrijving van duizenden burgers. Een van de leiders van de UNM noemt het beschamend dat de GD de oorlog gebruikt om politieke tegenstanders te schaden.¹⁶⁷ De eerste minister blijft deze retoriek aanhouden in september 2021 en beschuldigt de oude UNM-administratie van onderdrukking, marteling en verkrachting.¹⁶⁸

In de aanloop naar de tweede ronde van de verkiezingen op 30 oktober 2021 blijven verschillende GD-leiders harde en beledigende retoriek gebruiken tijdens hun campagne. De GD-partij verspreidt onder andere beeldmateriaal van Saakashvili om hem in diskrediet te brengen.¹⁶⁹ Op 27 oktober 2021 komen duizenden mensen vanuit het hele land naar Tbilisi om de GD-partij te steunen.¹⁷⁰ Volgens de

¹⁶¹ IPI, 03/12/2024, [url](#); RSF, 19/12/2024, [url](#); TIG, 30/12/2024, [url](#)

¹⁶² OC-Media, 02/12/2024, [url](#)

¹⁶³ Civil Georgia, 04/12/2024, [url](#); Civil Georgia, 03/12/2024, [url](#); Civil Georgia, 03/12/2024, [url](#); Civil Georgia, 04/12/2024, [url](#)

¹⁶⁴ Civil Georgia, 30/12/2024, [url](#)

¹⁶⁵ Civil Georgia, 17/09/2021, [url](#)

¹⁶⁶ Civil Georgia, 26/07/2021, [url](#)

¹⁶⁷ Civil Georgia, 11/08/2021, [url](#)

¹⁶⁸ Civil Georgia, 14/09/2021, [url](#)

¹⁶⁹ Civil Georgia, 19/10/2021, [url](#); Civil Georgia, 22/10/2021, [url](#)

¹⁷⁰ Civil Georgia, 27/10/2021, [url](#)

overheidskritische, aan de oppositie gelinkte, Georgische zender Formula TV zijn er bewijzen dat de GD-partij bussen inlegde en mensen vergoedde om deel te nemen aan de betoging.¹⁷¹

Zowel de Public Defender als ISFED uiten in de aanloop naar de verkiezingen hun bezorgdheden over een reeks politiek gemotiveerde ontslagen. Volgens de Public Defender zijn de meeste personen gelinkt aan de voormalige eerste minister Giorgi Gakharia. De Public Defender vernam van 62 werknemers dat zij op verschillende manieren onder druk werden gezet. De meerderheid werd ontslagen of werd gedwongen om ontslag te nemen omwille van hun verwantschap, vriendschap of goede banden met leden van de partij For Georgia. De betrokkenen werden ontslagen bij verschillende overheidsdiensten op alle niveaus.¹⁷² ISFED noteert in een interim-rapport over de situatie voor de verkiezingen dat het vijftien ontslagen vaststelde omwille van politieke redenen. ISFED is eveneens op de hoogte van mogelijk misbruik van administratieve middelen, beschuldigingen van politieke druk, bedreigingen en stemmenkoperij.¹⁷³

Na de verkiezingen geven verschillende lokale monitoringorganisaties, waaronder ISFED, GYLA en TIG, een samenvatting van hun observaties op 2 oktober 2021. Zij stelden tal van onregelmatigheden vast in en buiten de stembureaus die het stemgedrag beïnvloedden. Stemmenkoperij en meermaals stemmen vallen onder de vastgestelde inbreuken. Waarnemers ondervonden in verschillende kieskantoren hindernissen om het kiesproces te observeren.¹⁷⁴ ISFED deed gelijkaardige vaststellingen tijdens de tweede ronde op 30 oktober 2021. In het eindrapport over beide rondes van de verkiezingen concludeert ISFED dat de lokale verkiezingen min of meer competitief waren, maar dat de GD-partij over aanzienlijk meer financiële en administratieve middelen beschikte. ISFED vermeldt eveneens dat er veel situaties waren van politieke druk, bedreigingen, ontslagen en chantage.¹⁷⁵

De conclusies van internationale waarnemers van de Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), een afdeling binnen de OVSE, en de Raad van Europa (RvE) liggen in dezelfde lijn als die van lokale monitoringorganisaties. De internationale monitoringmissie concludeert dat de verkiezingen op 2 oktober 2021 competitief waren en technisch goed geregeld, maar dat ze ontsierd werden door wijdverbreide aantijgingen van schendingen van de verkiezingsgang, stemmenkoperij en ongelijke concurrentie. Daarnaast maken zij hun ongerustheid kenbaar over de mogelijkheid voor kiezers om te stemmen zonder angst voor vergeldingen, gelet op meldingen over misbruik van administratieve middelen, intimidatie en druk.¹⁷⁶ Freedom House vermeldt nog dat kandidaten van de partij Girchi en andere politieke partijen werden geïntimideerd door de ordediensten om ervoor te zorgen dat zij hun kandidatuur intrekken.¹⁷⁷

Volgens de internationale delegatie vonden er enkele geïsoleerde gewelddadige incidenten plaats op 2 oktober 2021.¹⁷⁸ Een lid van de Labour Party is bijvoorbeeld neergestoken in Marneuli.¹⁷⁹

In het observatierapport over de tweede verkiezingsronde op 30 oktober 2021 zijn de vaststellingen van de OVSE/ODIHR gelijkaardig met die over de eerste ronde. De OVSE/ODIHR vermeldt eveneens de negatieve retoriek tussen de twee rondes en de nadelige impact hiervan op het kiesproces. De

¹⁷¹ Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: While GD denies mobilizing people through public servants, [...], 27/10/2021, [url](#); Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: Approximately 50 GEL for attending GD rallies. [...], 27/10/2021, [url](#)

¹⁷² Public Defender of Georgia, 01/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 02/09/2021, [url](#)

¹⁷³ Civil Georgia, 01/09/2021, [url](#)

¹⁷⁴ Civil Georgia, 04/10/2021, [url](#)

¹⁷⁵ Civil Georgia, 21/12/2021, [url](#)

¹⁷⁶ Civil Georgia, 03/10/2021, [url](#)

¹⁷⁷ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

¹⁷⁸ Civil Georgia, 03/10/2021, [url](#)

¹⁷⁹ Civil Georgia, 02/10/2021, [url](#)

verkiezingsdag zelf was kalm, maar buiten de kieskantoren waren er enkele aanvaringen tussen partij-aanhangers.¹⁸⁰

2024

De parlementsverkiezingen van 26 oktober 2024 verlopen voor het eerst volgens een volledig proportioneel systeem. Een andere nieuwigheid is dat 90 % van de kiezers een elektronische stem uitbrengt in het stemkantoor. Partijen moeten een kiesdrempel van 5 % behalen om verkozen te kunnen worden. Dit zet partijen ertoe aan coalities te vormen: Georgian Dream en People's Power; Unity – to Save Georgia (UNM en Strategy Agmashenebeli); Coalition for Change (Ahali, Girchi-More Freedom en Droa) en Strong Georgia (Lelo for Georgia, For People, Citizens en Freedom Square). For Georgia stapt alleen naar de verkiezingen.¹⁸¹

Het voorlopige observatieverslag van de OVSE/ODIHR stelt dat de verkiezingen plaatsvonden in een gepolariseerd klimaat, maar dat de kandidaten wel vrij campagne konden voeren. Bijkomend merkt de internationale observatiemissie op dat recente wetswijzigingen mogelijkheden creëren voor misbruik voor politieke doeleinden. Over de organisatie van de verkiezingsdag zelf is het monitoringverslag positief. Hoewel de verkiezingen doorgaans vreedzaam zijn verlopen, was de sfeer gespannen. Daarnaast is er sprake van inbreuken op het stemgeheim, alsook meerdere incidenten van intimidatie van en druk op kiezers. Voornamelijk overheidsmedewerkers zijn voorafgaand aan de verkiezingen onder druk gezet. Ook op de verkiezingsdag zelf stelt de internationale monitoringmissie vast dat kiezers in de omgeving van het stemkantoor gevolgd werden, waardoor er bezorgdheden zijn over hun mogelijkheid om hun stem uit te brengen zonder vrees voor vergelding.¹⁸²

Vertegenwoordigers van de EU en de VS roepen op tot een onafhankelijk en transparant onderzoek naar de inbreuken die zijn vastgesteld door internationale observatoren. De noodzaak hieraan blijkt uit het feit dat het observatieverslag van de internationale monitoringmissie niet expliciet vermeldt dat de verkiezingen vrij en eerlijk zijn verlopen, maar dit ook niet ontkracht.¹⁸³

Een gezamenlijke monitoringmissie van lokale burgermaatschappijorganisaties genaamd My Vote rapporteert net zoals ISFED over tal van inbreuken tijdens de kiescampagne en op de verkiezingsdag zelf. De meldingen gaan onder meer over stemmenkoperij, stemmen zonder geldige documenten, het volproppen van stembussen, het uitbrengen van meerdere stemmen, intimidatie, fysiek en verbaal geweld, illegale ontzegging van de toegang tot de stembureaus voor observatoren en stemgerechtigden, alsook over meerdere gewelddadige incidenten in en rond kiesbureaus.¹⁸⁴ Ook verschillende journalisten zijn fysiek en verbaal aangevallen.¹⁸⁵ Op 28 oktober 2024 publiceert My Vote een mededeling waarin het op basis van een analyse van beeldmateriaal en meldingen van verkiezingsobservatoren ernstige inbreuken vaststelt in minstens 189 van de meer dan 1.000 geobserveerde stemkantoren. Hieruit blijkt volgens My Vote dat er op voorhand een georganiseerd fraudesysteem is uitgewerkt om de verkiezingen te beïnvloeden en dat de Centrale Kiescommissie (Central Election Commission, CEC) hierbij betrokken was.¹⁸⁶ My Vote vermeldt onder meer dat voorafgaand aan de verkiezingen op grote schaal identiteitskaarten of identiteitsgegevens zijn opgevraagd. Op de verkiezingsdag zelf hadden meerdere kiezers de identiteitskaart of gegevens van andermans identiteitskaart(en) bij waardoor zij meerdere stemmen konden uitbrengen. Een andere vaststelling is dat de onzichtbare inkt, die moet voorkomen dat mensen meermaals stemmen, niet

¹⁸⁰ OSCE/ODIHR, 31/10/2021, p.1, [url](#)

¹⁸¹ Civil Georgia, 09/10/2024, [url](#); Civil Georgia, 13/11/2024, [url](#)

¹⁸² OSCE/ODIHR, 27/10/2024, [url](#)

¹⁸³ Jam News, 30/10/2024, [url](#); RFE/RL (Kucera J.), 29/10/2024, [url](#); USDOS (Blinken A. J.), 27/10/2024, [url](#)

¹⁸⁴ Jam News, 26/10/2024, [url](#); Jam News, 28/10/2024, [url](#)

¹⁸⁵ Jam News, 26/10/2024, [url](#); Civil Georgia, 31/10/2024, [url](#); IPI, 31/10/2024, [url](#)

¹⁸⁶ My Vote, 28/10/2024, [url](#); Civil Georgia, 04/11/2024, [url](#)

steeds (correct) werd aangebracht of niet werd gecontroleerd. Hierdoor werkte het controlemechanisme voor meervoudig stemmen niet.¹⁸⁷ My Vote dient op 30 oktober 2024 een klacht in tegen de geldigheid van de verkiezingsresultaten in 246 stemkantoren.¹⁸⁸ Ook GYLA dient op 30 oktober 2024 een klacht in om de resultaten van kantoren waar elektronisch is gestemd ongeldig te laten verklaren omwille van inbreuken op het stemgeheim.¹⁸⁹ Het Hof van Beroep verwerpt deze klachten.¹⁹⁰

Verschillende perskanalen, waaronder het aan de oppositie gelinkte TV Pirveli en het onafhankelijk perskanaal OC-Media, publiceren enkele dagen na de verkiezingen een artikel of reportage over inbreuken op de verkiezingsdag op basis van observaties van hun eigen medewerkers.¹⁹¹ In de nabijheid van meerdere kieskantoren bevonden zich volgens OC-Media de hele dag door groepen mensen die bevoegd leken om bij te houden welke kiezers zijn komen stemmen en om kiezers naar de stembureaus te vervoeren. Daarnaast waren journalisten van OC-Media onder meer getuige van meerdere situaties van intimidatie en beïnvloeding van kiezers, stemmenkoperij, meervoudig stemmen en inbreuken op het stemgeheim.¹⁹² RFE/RL schrijft meer genuanceerd dat het moeilijk is om aan te tonen of de verkiezingsfraude, waarvan sprake, deze editie meer wijdverspreid en centraal georganiseerd was dan voorgaande edities, of dat deze zich net zoals andere jaren vooral op lokaal niveau manifesteerde.¹⁹³ Verschillende Europese leiders dringen erop aan om de beschuldigingen van grootschalige verkiezingsfraude grondig te onderzoeken.¹⁹⁴

Enkele dagen na de verkiezingen opent de procureur-generaal een onderzoek naar vermoedelijke verkiezingsfraude en dagvaardt hierbij niet alleen de Georgische president, maar ook verschillende oppositieleiders en een vertegenwoordiger van My Vote. Geen van hen is van plan zich bij de procureur-generaal te melden, gelet op een gebrek aan vertrouwen in deze instantie. Er is wel bereidheid om bewijsmateriaal te overhandigen aan de rechtbank.¹⁹⁵

1.3. De strijd tegen corruptie

De Georgische wetgeving voorziet in strafrechtelijke vervolgingen voor feiten van corruptie gepleegd door dragers van het openbaar gezag. Volgens Freedom House en het USDOS beschikt Georgië over een degelijke wetgeving voor de strijd tegen corruptie, maar is de toepassing ervan ineffectief.¹⁹⁶

Deze wetten worden daadwerkelijk toegepast voor corruptie op laag niveau, maar corruptie op hoog niveau blijft onaantast door zwakke controlemechanismen en een gebrek aan onafhankelijkheid van wethandhavingsinstanties.¹⁹⁷ Corruptie op laag niveau is volgens TIG indrukwekkend laag in verhouding tot corruptie op hoog niveau, wat nagenoeg volledig ongestraft blijft.¹⁹⁸ Succesvolle rechtszaken tegen hooggeplaatste regeringsafgevaardigden en hun naasten aangaande corruptie

¹⁸⁷ My Vote, 28/10/2024, [url](#)

¹⁸⁸ TIG, 30/10/2024, [url](#)

¹⁸⁹ Civil Georgia, 30/10/2024, [url](#)

¹⁹⁰ Civil Georgia, 07/11/2024, [url](#)

¹⁹¹ Civil Georgia, 06/11/2024, [url](#); OC-Media, 06/11/2024, [url](#)

¹⁹² OC-Media, 06/11/2024, [url](#)

¹⁹³ RFE/RL (Kucera J.), 07/11/2024, [url](#)

¹⁹⁴ RFE/RL, 07/11/2024, [url](#)

¹⁹⁵ Civil Georgia, 04/11/2024, [url](#); Civil Georgia, 13/11/2024, [url](#)

¹⁹⁶ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); USDOS, 15/03/2024, p. 44, [url](#)

¹⁹⁷ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); USDOS, 15/03/2024, p. 44, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 36, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#)

¹⁹⁸ TIG, 15/10/2024, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#)

blijven zeldzaam volgens Freedom House.¹⁹⁹ Onverklaarbare inkomens van rechters wijzen volgens onderzoeksjournalisten op corruptie in het rechtswezen.²⁰⁰

In 2023 zakt Georgië drie plaatsen tegenover 2022 op de *Corruption Perception Index* (CPI) van TI. Het is de laagste score sinds 2015. De reden hiervoor zijn een verdere systematisering van de machtsconcentratie van de GD-partij en de aanhoudende beïnvloeding van staatsinstellingen en besluitvormingsprocessen door een (politieke) elite.²⁰¹ In 2019-2022 is de score van Georgië in de CPI stabiel, wat volgens TIG wijst op een gebrek aan vooruitgang wat betreft corruptiebestrijding.²⁰² Voor 2021-2022 luidt de uitleg van TI dat de GD-partij de voorbije jaren zijn greep op het rechtswezen en de wethandavingsinstanties heeft geconsolideerd waardoor het politiek momentum dat nodig is om corruptie te bestrijden is verkeken.²⁰³ De gemiddelde score van Georgië is volgens TIG voornamelijk te danken aan het lage niveau van kleinschalige corruptie.²⁰⁴ Het toenemende aantal zaken van corruptie op hoog niveau en het gebrek aan onderzoek hiernaar, wijst er volgens TI op dat Georgië de vorm aanneemt van een kleptocratie waar overheidsafgevaardigden hun politieke macht gebruiken om zich te verrijken en alle kritische stemmen ondermijnen. De Georgische autoriteiten ondernemen volgens TI geen doeltreffende stappen om dit probleem aan te pakken.²⁰⁵

In juni 2023 kondigen de Georgische autoriteiten aan dat zij zich terugtrekken uit de volgende monitoringronde van het anticorruptienetwerk van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in Oost-Europa en Centraal-Azië. Tijdens deze monitoringrondes wordt nagegaan welke inspanningen een land heeft ondernomen in de strijd tegen corruptie en welke uitdagingen er blijven bestaan. Deze beslissing doet vragen rijzen bij de toewijding van Georgië om anticorruptiehervormingen door te voeren.²⁰⁶ De EC vraagt Georgië begin 2024 om deze beslissing in te trekken in het kader van de aanbevelingen voor het EU-lidmaatschap. De autoriteiten geven hieraan geen gehoor.²⁰⁷

Lokale organisaties en internationale instanties, waaronder het EP, roepen de Georgische autoriteiten jarenlang op om een onafhankelijke anticorruptie-instantie op te richten, los van politieke inmenging.²⁰⁸ Om aan de aanbevelingen van de EU tegemoet te komen, worden eind 2022 de eerste stappen gezet om een Anticorruptiebureau op te richten.²⁰⁹ TIG noemt de oprichting van het bureau initieel een positieve stap, maar merkt tekortkomingen op wat betreft de onafhankelijkheid en de onderzoeksbevoegdheden van deze instantie.²¹⁰ De belangrijkste verantwoordelijkheden van het Anticorruptiebureau zijn: monitoring van de financiën van politieke partijen, nazicht van vermogensaangiften van overheidsfunctionarissen, en het opstellen van een nationale anticorruptiestrategie met bijbehorend actieplan.²¹¹ Het Anticorruptiebureau overtreedt volgens TIG de wet door de monitoringresultaten van de vermogensaangiften van 2023 niet publiek te maken,

¹⁹⁹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

²⁰⁰ USDOS, 15/03/2024, p. 16, [url](#)

²⁰¹ TIG, 30/01/2024, [url](#); Civil Georgia, 30/01/2024, [url](#)

²⁰² TIG, 31/01/2023, [url](#); TIG, 23/01/2020, [url](#); TIG, 20/06/2019, p. 7, [url](#)

²⁰³ Civil Georgia, 31/01/2023, [url](#); TIG, 28/01/2021, [url](#); Civil Georgia, 25/01/2022, [url](#)

²⁰⁴ TIG, 31/01/2023, [url](#)

²⁰⁵ TI, 31/01/2023, [url](#); TIG, 28/01/2021, [url](#)

²⁰⁶ European Center for Not-for-Profit Law Stichting, 03/07/2023, [url](#); GYLA, 27/06/2023, [url](#)

²⁰⁷ Civil Georgia, 18/03/2024, [url](#); TIG, 18/03/2024, [url](#)

²⁰⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#); Bertelsman Stiftung, 02/02/2022, p. 36, [url](#); TIG, 14/12/2021, p. 11, [url](#); TI, 29/01/2019, [url](#); European Parliament, 14/11/2018, [url](#)

²⁰⁹ Council of Europe – GRECO, 09/07/2024, p. 3, [url](#)

²¹⁰ TIG, 01/11/2024, [url](#); TIG, 21/04/2023, [url](#)

²¹¹ TIG, 21/04/2023, [url](#)

waardoor het onmogelijk is om potentiële situaties van illegale verrijking te detecteren.²¹² Verder is er sinds het verlopen van de vorige anticorruptiestrategie in 2020 nog geen nieuwe ontwikkeld.²¹³ Het laatste evaluatieverslag van de Group of States against Corruption (GRECO) van de Raad van Europa, gepubliceerd in juli 2024, vraagt om de uitwerking hiervan. Andere aanbevelingen hebben onder andere te maken met: het uitvoeren van integriteitscontroles bij kandidaten voor vooraanstaande leidinggevende posities; het garanderen van een onafhankelijk en doeltreffend strafrechtelijk onderzoek naar en vervolging van high-level corruptie; het inzetten op corruptiepreventie bij de ordediensten; en het frequenter en efficiënter uitvoeren van een doorlichting van of achtergrondonderzoek naar politieagenten die toegang hebben tot gevoelige informatie.²¹⁴

In 2024 blijven de staatsveiligheidsdienst en de procureur-generaal bevoegd om corruptie te onderzoeken.²¹⁵ Lokale ngo's betwisten de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van deze instanties. Corruptiezaken waarbij hooggeplaatste overheidsafgevaardigden of personen met nauwe banden met de GD-partij zijn betrokken, blijven volgens TIG grotendeels onopgelost.²¹⁶ Op vijf jaar tijd (2018-2023) zijn zeven high-level figuren veroordeeld op grond van corruptie of wangedrag gelinkt aan corruptie, telkens na het einde van hun ambt. GRECO vermeldt dat corruptiezaken tegen hooggeplaatste figuren lang aanslepen of helemaal niet worden onderzocht, wat blijkt geeft van politisering.²¹⁷

Jaarlijks stijgt het aantal niet-onderzochte zaken waarin er vermoedens bestaan van corruptie op hoog niveau, aldus TIG.²¹⁸ In augustus 2021 publiceert TIG een lijst met vijftig voorbeelden van corruptie op hoog niveau waarnaar geen enkel onderzoek is gevoerd.²¹⁹ In oktober 2024 bevat een geüpdatete lijst van TIG voor de periode 2016 – 2024 in totaal 206 vermeende gevallen van corruptie op hoog niveau waarnaar onvoldoende onderzoek is gevoerd. Dat zijn er 55 meer dan in 2023. Instanties die verantwoordelijk zijn om corruptie te onderzoeken, het openbaar ministerie en de staatsveiligheidsdienst, treden volgens TIG onvoldoende op tegen corruptie op hoog niveau, waardoor er sprake is van een vrijwel totale straffeloosheid. Dat is voornamelijk het geval wanneer personen die banden hebben met de regerende partij betrokken zijn. Deze zaken hebben te maken met corruptie in criminele activiteiten zoals onwettige inmenging in bedrijfsactiviteiten, illegale deelname aan ondernemingsactiviteiten, illegale verrijking, schending van regels rond financiering van partijen en verkiezingen.²²⁰

Wat betreft corruptie op laag niveau vermeldt het USDOS-rapport verschillende jaren op rij dat het anticorruptieagentschap van de staatsveiligheidsdienst ambtenaren op lokaal en centraal niveau arresteerde voor het aannemen van steekpenningen. Huidige en voormalige ambtenaren werden gerechtelijk vervolgd op verdenking van omkoping.²²¹ In de eerste negen maanden van 2023 zijn 99 ambtenaren aangeklaagd wegens corruptie.²²²

²¹² TIG, 08/07/2024, [url](#)

²¹³ TIG, 01/11/2024, [url](#)

²¹⁴ Council of Europe – GRECO, 09/07/2024, pp. 4-5, [url](#)

²¹⁵ Council of Europe – GRECO, 09/07/2024, p. 43, [url](#)

²¹⁶ TIG, 15/10/2024, [url](#); TIG, 02/11/2023, [url](#); TIG, 14/12/2021, p. 25, [url](#)

²¹⁷ Council of Europe – GRECO, 09/07/2024, pp. 43-44, [url](#)

²¹⁸ TIG, 01/11/2024, [url](#); TIG, 15/10/2024, [url](#); TIG, 02/11/2023, [url](#)

²¹⁹ TIG, 23/08/2021, [url](#)

²²⁰ TIG, 15/10/2024, [url](#)

²²¹ USDOS, 21/03/2023, p. 37, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 44, [url](#)

²²² USDOS, 15/03/2024, p. 45, [url](#)

1.4. Toetredingsproces tot de EU

In het kader van het Oostelijk Partnerschap start de EU in 2010 onderhandelingen voor een Associatieovereenkomst (*Association Agreement*, AA) met Georgië. Deze overeenkomst, ondertekend in juni 2014, is sinds 1 juli 2016 van kracht. De AA omvat de oprichting van een vrijhandelszone tussen Georgië en de EU. Daarnaast voorziet de overeenkomst een kader voor nauwere samenwerking met de EU voor de ontwikkeling van banden op politiek, sociaal en cultureel vlak, alsook op het gebied van veiligheid. Via de *Deep and Comprehensive Free Trade Area* (DCFTA) heeft Georgië sinds 2014 toegang tot de interne markt van de EU.²²³

Georgië dient op 3 maart 2022, enkele dagen na Oekraïne en gelijktijdig met Moldavië, een aanvraag in om lid te worden van de EU.²²⁴ Op 23 juni 2022 maakt de Europese Raad bekend dat Georgië²²⁵ twaalf prioriteiten moet aanpakken waarna de EU zich opnieuw zal buigen over het kandidaat-lidmaatschap.²²⁶ Georgië krijgt hiervoor de tijd tot de herfst van 2023.²²⁷ De werkpunten hebben betrekking op verschillende domeinen. Zo vraagt de EU onder meer om de rechterlijke macht grondig te hervormen met de garantie dat het rechtssysteem op alle niveaus onafhankelijk en onpartijdig is. De EU vraagt verder om politieke polarisatie aan te pakken en een einde te maken aan de oligarchie. De-oligarchisering houdt in dat er moet worden voorkomen dat mensen met aanzienlijke vermogens een invloed uitoefenen op politieke processen, de economie of andere aspecten van het openbare leven in Georgië.²²⁸

In het eerste vooruitgangrapport van de EC over Georgië, gepubliceerd op 8 november 2023, concludeert de EC dat drie van de twaalf prioriteiten zijn vervuld: het promoten van gendergelijkheid en de strijd tegen geweld op vrouwen, het naleven van en actief rekening houden met vonnissen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en een transparante en onafhankelijke selectieprocedure voor de nieuwe Public Defender of ombudsman.²²⁹ Op 14 december 2023 krijgt Georgië de status van kandidaat-lid met de opdracht om de overige negen aanbevelingen nog te volbrengen. De Georgische autoriteiten geven geen gehoor aan een verzoek van het middenveld in maart 2024 om te rapporteren over de ondernomen stappen om de EU-prioriteiten te verwezenlijken.²³⁰

Eind juni 2024 bevriest de EU het toetredingsproces van Georgië. Dit is een reactie op de invoering van de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding en de eerste goedkeuring van het anti-LGBTI+-wetsvoorstel. Daarnaast blokkeert de EU een pakket financiële steun.²³¹ Ook de VS treffen in juni 2024 omwille van dezelfde reden maatregelen tegen Georgische regeringsafgevaardigden in de vorm van visarestricties.²³² In de aanloop naar de parlementsverkiezingen van oktober 2024 voeren de VS de druk op met financiële sancties als reactie op de toegenomen antiwesterse retoriek en autoritaire tendensen van het Georgische leiderschap.²³³ Het EP roept de EC en de EU begin oktober 2024 op om sancties te treffen tegen Ivanishvili, die bij de

²²³ Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

²²⁴ Civil Georgia, 03/03/2022, [url](#)

²²⁵ Oekraïne en Moldavië krijgen wel de status van kandidaat-lid en moeten later een aantal voorwaarden vervullen om volwaardig lid te mogen worden. Cf. Civil Georgia, 23/06/2022, [url](#)

²²⁶ Civil Georgia, 23/06/2022, [url](#)

²²⁷ Civil Georgia, 14/07/2022, [url](#)

²²⁸ Civil Georgia, 17/06/2022, [url](#); Eurasianet (Gabritchidze N.), 30/06/2022, [url](#)

²²⁹ EC, 08/11/2023, pp. 11-12, [url](#)

²³⁰ SJC, 11/04/2024, [url](#)

²³¹ RFE/RL, 09/07/2024, [url](#); Jam News, 13/09/2024, [url](#); OC-Media, 10/10/2024, [url](#)

²³² RFE/RL, 09/07/2024, [url](#); Jam News, 13/09/2024, [url](#); Jam News, 06/06/2024, [url](#)

²³³ RFE/RL (Kucera J.), 11/10/2024, [url](#)

parlementsverkiezingen opkomt als GD-lijsttrekker²³⁴, omwille van zijn rol in de huidige politieke crisis.²³⁵

De EC publiceert op 30 oktober 2024 het tweede vooruitgangsrappport over Georgië.²³⁶ De conclusie luidt dat er nauwelijks tot geen vooruitgang is, behalve wat betreft enkele zogenaamde technische kwesties (in verband met de energiesector, milieukwesties en openbare aanbestedingen). Er is over het algemeen sprake van een democratische achteruitgang en een gebrek aan politieke wil om de nodige hervormingen door te voeren. Vooral wat betreft enkele fundamentele kwesties, waaronder het rechtswezen en mensenrechten, is er een terugval. Dat geldt ook voor de strijd tegen desinformatie en politieke polarisatie. De EU-ambassadeur licht toe dat het toetredingsproces voor Georgië gepauzeerd blijft zolang Georgië zich blijft afkeren van Europese waarden en beginselen. Het Georgische leiderschap moet zich volgens de EU-ambassadeur inspannen om de gevraagde hervormingen door te voeren als het een Europese toekomst beoogt.²³⁷ Op 28 november 2024 kondigt Kobakhidze aan de onderhandelingsgesprekken met de EU te pauzeren tot en met 2028.²³⁸

Georgiërs mogen sinds 2017 visumvrij reizen naar Europa. De voorwaarden waaraan Georgië moet voldoen om dit recht te blijven genieten, zijn vastgelegd in de EU-Georgia Visa Liberalisation Dialogue (VLAP). Het gaat onder meer over het respecteren en beschermen van basisrechten en het voorkomen van discriminatie.²³⁹ Als de democratische achteruitgang zich verderzet, ligt een opschorting van de visumliberalisering op tafel.²⁴⁰

In 2023 daalt het aantal verzoeken tot internationale bescherming van Georgiërs in de EU met 12 % tegenover 2022.²⁴¹ In 2022 is er een stijging van 80 % tegenover 2021.²⁴² In 2020 ligt het aantal verzoeken lager ten gevolge van de coronapandemie.²⁴³ Duitsland, Frankrijk en Italië zijn in 2023 de landen met de grootste instroom van Georgiërs. Een mogelijke verklaring voor de daling in 2023 volgens Civil Georgia is het feit dat Duitsland Georgië in 2023 op de lijst van de veilige landen van herkomst heeft geplaatst.²⁴⁴ In 2022 staat Georgië in de EU+²⁴⁵ in de top tien van de voornaamste herkomstlanden. Tegelijkertijd is Georgië volgens het Asielagentschap van de Europese Unie (EUAA) van alle twintig voornaamste herkomstlanden een van de landen met het laagste beschermingspercentage.²⁴⁶ Dat bedraagt volgens EUAA 4 % in 2023,²⁴⁷ net zoals in 2022.²⁴⁸

Op 2 september 2020 keurt het Georgische parlement, als reactie op het stijgend aantal asielaanvragen in de EU, wetwijzigingen goed die extra voorwaarden opleggen aan mensen die

²³⁴ RFE/RL, 10/09/2024, [url](#)

²³⁵ Jam News, 09/10/2024, [url](#)

²³⁶ EC, 30/10/2024, [url](#)

²³⁷ Jam News, 30/10/2024, [url](#); OC-Media (Ostillier N.), 31/10/2024, [url](#)

²³⁸ Jam News, 04/12/2024, [url](#); OC-Media (Fabbro R.), 01/12/2024, [url](#)

²³⁹ Civil Georgia, 20/09/2024, [url](#); Politico (Gavin G.), 19/09/2024, [url](#)

²⁴⁰ Politico (Gavin G.), 19/09/2024, [url](#); Civil Georgia, 05/06/2024, [url](#); Schengen News (Desku A.), 18/09/2024, [url](#)

²⁴¹ Civil Georgia, 28/02/2024, [url](#); EUAA, 28/02/2024, p. 7, [url](#)

²⁴² European Commission, 18/10/2023, p. 6, [url](#)

²⁴³ European Commission, 05/02/2021, p. 1, [url](#)

²⁴⁴ Civil Georgia, 28/02/2024, [url](#)

²⁴⁵ In de statistieken van EUAA gaat het over de EU+, zijnde de EU en Zwitserland en Noorwegen. De EC vermeldt enkel de cijfers van de EU. Dat kan een verklaring zijn voor de verschillende cijfergegevens van de EC en EUAA. Verder houdt het beschermingspercentage van de EC niet alleen rekening met de vluchtelingenstatus en subsidiaire beschermingsstatus, maar ook met bescherming op basis van humanitaire redenen, in tegenstelling tot EUAA.

²⁴⁶ EUAA, 04/07/2023, pp. 146, 245, [url](#)

²⁴⁷ Civil Georgia, 28/02/2024, [url](#)

²⁴⁸ EUAA, 04/07/2023, p. 245, [url](#)

visumvrij naar de Schengenzone willen reizen. Het gaat over voorwaarden die normaal gezien gecontroleerd worden bij aankomst in de Schengenzone, zoals bewijzen van voldoende financiële middelen, een hotelboeking, een geldige ziekteverzekering en een geldig retourticket.²⁴⁹

De EC publiceert op 18 oktober 2023 haar zesde rapport over het mechanisme voor de opschorting van de visumvrijstelling. In dit rapport noteert de EC of de landen die genieten van een visumvrijstelling aan alle opgelegde voorwaarden voldoen. De EC meent dat Georgië inspanningen blijft leveren om ongegronde asielaanvragen van Georgiërs in de EU tegen te gaan. In 2022 en 2021 zijn respectievelijk 3.970 en 3.030 Georgiërs tegengehouden bij hun gepland vertrek naar de EU. Het aantal terugkeerbesluiten voor Georgiërs is in 2022 met 50 % gestegen tegenover 2021. Ook het aantal effectieve terugkeerders is in 2022 licht toegenomen tegenover 2021.²⁵⁰

In 2019 ondertekenen Georgië en de EU een overeenkomst om samen grensoverschrijdende criminaliteit aan te pakken.²⁵¹ Georgië blijft zich in 2022 inzetten tegen de georganiseerde misdaad in samenwerking met Europol en Eurojust. Ondanks tal van maatregelen blijven criminele netwerken uit Georgië, of die banden hebben met Georgië, actief in de EU.²⁵²

De EU blijft het beginsel van territoriale onschendbaarheid van Georgië en zijn soevereiniteit over de de facto onafhankelijke regio's Abchazië en Zuid-Ossetië verdedigen. De EU is betrokken bij de vreedzame oplossing van de conflicten rond Abchazië en Zuid-Ossetië via: de EU Special Representative for the South Caucasus and the Crisis in Georgia, de Geneva International Discussions, Incident Prevention and Response Mechanisms, alsook via de European Union Monitoring Mission (EUMM). De EUMM is een groep Europese civiele waarnemers die sinds september 2008 de grens met Abchazië en Zuid-Ossetië en de naleving van het vredesplan controleren. Het mandaat van de EUMM is verlengd tot en met 14 december 2024 (zie [4.2. Zuid-Ossetië](#) en [4.3. Abchazië](#)).²⁵³

1.5. Politieke vervolging

1.5.1. Hooggeplaatste oppositieleden

In 2013-2014, de eerste twee jaren na de GD-overwinning, worden invloedrijke leden van het UNM-regime (2004-2012) gerechtelijk vervolgd. In 2015 zijn er amper nieuwe rechtszaken en in 2016 zijn de meeste zaken afgesloten en komen er, op een uitzondering na, geen nieuwe aanklachten tegen voormalige ambtenaren van de UNM-regering.²⁵⁴

In 2019-2020 worden negen vooraanstaande figuren²⁵⁵ van de oppositie aangeklaagd of veroordeeld. Bepaalde indicatoren, zoals het verloop, de timing en de context van de gerechtelijke processen, wijzen er volgens TIG op dat het rechtswezen handelt in opdracht van de regerende partij en dat het gebruikt wordt voor politieke represailles. Het consolideren van de macht door het rechtssysteem uit

²⁴⁹ Civil Georgia, 02/09/2020, [url](#)

²⁵⁰ European Commission, 18/10/2023, pp. 5-6, [url](#)

²⁵¹ Georgia Today (Morrison T.), 13/06/2019, [url](#)

²⁵² European Commission, 18/10/2023, pp. 7-8, [url](#); European Commission, 06/12/2022, p. 31, [url](#)

²⁵³ European Parliament, 14/12/2022, [url](#)

²⁵⁴ Freedom House, 29/03/2017, [url](#)

²⁵⁵ Gigi Ugulava (ex-burgemeester Tbilisi), Irakli Okruashvili (ex-minister Defensie), Giorgi Rurua (oprichter van het aan de oppositie gelinkte mediakanaal Mtavari Arkhi), Mamuka Khazaradze en Badri Japaridze (oprichters van de TBC-bank en de nieuwe politieke partij Lelo for Georgia), Nika Gvaramia (ex-directeur Rustavi2, mede-oprichter Mtavari Arkhi), Avtandil Tsereteli (eigenaar kritische zender TV Pireli), Giga Bokeria (parlements lid European Georgia) en Nika Melia (parlements lid UNM)

te buiten is een vorm van politieke corruptie, aldus TIG.²⁵⁶ Tussen 2021 en 2023 stellen het USDOS en Freedom House net zoals lokale organisaties vast dat er sprake is van selectieve rechtspraak en politiek gemotiveerde rechtszaken tegen hooggeplaatste oppositieleiden.²⁵⁷ Over het jaar 2023 vermelden zowel het USDOS als Freedom House dat meerdere bronnen de rechtszaak tegen Gvaramia, die is vrijgelaten na een presidentieel pardon in juni 2023, beschouwen als politiek gemotiveerd.²⁵⁸ Daarnaast krijgt ook de zaak tegen Saakashvili regelmatig de aandacht van lokale en internationale organisaties en instanties in 2023.²⁵⁹

HRC monitort sinds 2020 rechtszaken met vermoedelijke politieke motieven en gaat hierbij na of het recht op een eerlijk proces wordt gehandhaafd. In 2020-2022 volgt HRC twintig rechtszaken op met vermeende politieke motieven.²⁶⁰ In 2023-2024 monitort HRC net zoals in 2022-2023 in totaal 31 gerechtelijke procedures met vermoedelijke politieke motieven, waaronder zowel straf- als administratieve zaken.²⁶¹ In 2023 spreekt HRC net zoals in 2022 van een toename van gerechtelijke procedures met vermoedelijke politieke motieven tegen vertegenwoordigers van politieke partijen, ngo's en de pers. Het gaat hierbij in 2022-2023 voornamelijk over een stijging van het aantal gerechtelijke procedures tegen vooraanstaande oppositiefiguren op basis van administratieve overtredingen tijdens protestacties.²⁶²

Alle in 2023-2024 gemonitorde strafzaken, hoofdzakelijk tegen vooraanstaande oppositieleiden, zijn reeds verschillende jaren lopende. Sommige personen worden in meerdere rechtszaken aangeklaagd. In een aantal strafzaken, acht in totaal, vinden er tijdens de monitoringperiode geen hoorzittingen plaats. Enkele andere strafzaken volgt HRC op omdat ze na enkele jaren opnieuw zijn hervat. Het gaat over vier personen naar wie een strafrechtelijk onderzoek is ingeleid na incidenten in het kader van de parlementsverkiezingen in 2020. De administratieve zaken hebben voornamelijk te maken met overtredingen tijdens protestacties in juni 2023 en in april-mei 2024.²⁶³

In 2020-2023 stelt HRC verschillende procedurele inbreuken en tekortkomingen vast tijdens haar monitoringactiviteiten. Deze hebben onder meer betrekking op het recht om gehoord te worden door een onafhankelijke rechtbank, het recht op een openbare zitting, het recht van een gevangene op gezondheidszorg, het recht op een eerlijk proces, het recht om een getuige op te roepen en te ondervragen, het recht op een advocaat bij de arrestatie en getuigenbescherming. Een bijkomende problematische vaststelling is het feit dat overheidsafgevaardigden uitspraken doen over de schuld van een beklaagde nog voordat er een rechterlijk vonnis is. Dit is een schending van het vermoeden van onschuld.²⁶⁴

In 2024 heeft HRC vooral aandacht voor de lange duurtijd van processen, die volgens de ngo onder meer te wijten is aan de hoge werklast, een gebrek aan organisatie en het ontbreken van een beleid om politiek gevoelige of complexe zaken te onderzoeken. Daarnaast zijn er twijfels over politieke motieven in enkele zaken die kort voor de verjaringstermijn opnieuw zijn opgestart op het moment waarop de persoon in kwestie politiek actief werd. Daarnaast is HRC kritisch voor de afhandeling van administratieve zaken tegen deelnemers van protestacties. Zo zijn volgens de ngo meerdere personen

²⁵⁶ TIG, 09/03/2020, [url](#)

²⁵⁷ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 16-18, [url](#)

²⁵⁸ USDOS, 15/03/2024, pp. 19, 24, [url](#)

²⁵⁹ HRC, 29/06/2022, pp. 12-17, [url](#); USDOS, 21/03/2023, pp. 4-5, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 6-7, [url](#); Civil Georgia, 15/02/2023, [url](#); RFE/RL (Kucera J., Kunchulia L.), 19/07/2023, [url](#)

²⁶⁰ HRC, 29/06/2022, p. 4, [url](#)

²⁶¹ HRC, 27/06/2024, pp. 45-51, [url](#); HRC, 29/06/2023, p. 7, [url](#)

²⁶² HRC, 29/06/2023, p. 6, [url](#)

²⁶³ HRC, 27/06/2024, pp. 45-51, [url](#)

²⁶⁴ HRC, 29/06/2022, pp. 5, 36, [url](#); HRC, 29/06/2023, p. 50, [url](#)

schuldig bevonden aan administratieve overtredingen zonder afdoende bewijs, waardoor er twijfels ontstaan over mogelijke politieke motieven.²⁶⁵

Freedom House vermeldt verder enkele gewelddadige aanvallen op en intimidatie van oppositiefiguren in 2023, waaronder een aanval op oppositieleider Zurab Japaridze (Girchi More Freedom) voor zijn geplande toespraak op een zomerkamp in juni 2023. Daarnaast is een gemeenteraadslid van de UNM in Tbilisi aangevallen op straat en zijn twee UNM-figuren tijdens afzonderlijke incidenten in 2023 beschoten.²⁶⁶ Ook tussen april 2024 en mei 2024 is er een toename van geweld tegen opposanten en activisten, waaronder tegen een aantal publieke figuren. Deze incidenten vinden plaats in het kader van protestacties tegen de wet inzake buitenlandse agenten.²⁶⁷ De omstandigheden van dit geweld, alsook de profielen van de personen die hierbij gevisieerd zijn, komen in onderstaand hoofdstuk aan bod.

1.5.2. Tegenstanders van de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding

In 2024 spreken verschillende bronnen, waaronder AI en HRW, van een georganiseerde intimidatiecampagne, in bepaalde situaties met geweld, tegen regeringscritici. Er zijn ook meldingen over willekeurige arrestaties van en politiegeweld tegen betogers. Deze incidenten vinden plaats in het kader van protestacties tegen de zogenaamde wet inzake buitenlandse agenten in april – juni 2024. Hierbij worden zowel vooraanstaande figuren van de oppositie, ngo-vertegenwoordigers, als lager geplaatste activisten en opposanten gevisieerd die gekant zijn tegen de controversiële wet.²⁶⁸

Daarnaast publiceren verschillende lokale organisaties, waaronder DRI, HRC en GYLA, na de afloop van de protestacties rapporten over het verloop ervan, inclusief de repressieve maatregelen tegen deelnemers en organisatoren.²⁶⁹ Uit een analyse van GYLA blijkt dat zowel de ordediensten als derden fysiek en psychologisch geweld hebben gebruikt tegen organisatoren van protestacties, politici van de oppositie en manifestanten. Daarnaast vermeldt GYLA dat een aanzienlijk aantal manifestanten, vertegenwoordigers van het middenveld en activisten omwille van hun kritiek op de nieuwe wet geïntimideerd en bedreigd is via dreigtelefoons. Verder zijn er situaties van vandalisme tegen auto's en gebouwen. Daarnaast vermeldt GYLA situaties van overheidsmedewerkers die onder druk zijn gezet om berichten van GD te plaatsen op sociale media onder dreiging van ontslag.²⁷⁰ DRI spreekt van een georganiseerde campagne van telefonische bedreigingen om deelnemers van de protestacties te intimideren. Zowel leden van ngo's, activisten, journalisten als andere individuen die actief zijn op sociale media, alsook hun familieleden, hebben volgens DRI telefonische bedreigingen ontvangen. Zij kregen te horen dat zij (of hun familieleden) hun deelname aan protestacties moesten staken of dat zij anders fysiek zouden worden lastiggevallen. Een uitspraak van een vooraanstaand GD-figuur op sociale media eind mei 2024 wijst er volgens DRI op dat de regerende partij rechtstreeks betrokken is in deze intimidatiecampagne. Daarnaast zijn er volgens deze bron tussen april en juni 2024 minstens veertien incidenten van politici en burgeractivisten die fysiek zijn aangevallen door derden op straat of in de buurt van hun woning.²⁷¹ HRC stelt dat de intimidatiecampagne en arrestaties een "chilling

²⁶⁵ HRC, 27/06/2024, pp. 45-51, [url](#)

²⁶⁶ Freedom House, 29/02/2024, [url](#)

²⁶⁷ Civil Georgia, 20/01/2025, [url](#); Civil Georgia, 11/05/2024, [url](#)

²⁶⁸ AI, 11/06/2024, [url](#); HRW, 20/08/2024, [url](#); GYLA, 07/06/2024, [url](#); Civil Georgia, 11/05/2024, [url](#); Civil Georgia, 20/01/2025, [url](#)

²⁶⁹ DRI, 11/07/2024, [url](#); HRC, 13/09/2024, [url](#); GYLA, 07/06/2024, [url](#)

²⁷⁰ GYLA, 07/06/2024, pp. 8, 17-18, [url](#)

²⁷¹ DRI, 11/07/2024, pp. 30-31, [url](#)

effect” hebben. Zo kunnen dergelijke repressieve maatregelen volgens HRC burgers ontmoedigen om deel te nemen aan acties tegen de autoriteiten.²⁷²

Civil Georgia houdt tussen 17 april 2024 en januari 2025 een chronologisch overzicht bij van gebeurtenissen en incidenten die wijzen op repressieve maatregelen tegen regeringscritici. Deze bron stelt verschillende intimidatiemethodes vast, waaronder gewelddadige aanvallen, dreigtelefoons en beledigende berichten. Tegenstanders van de wet inzake buitenlandse agenten, onder wie politici en activisten, maar ook gewone burgers, worden hierbij gevisieerd. De overheid moedigt deze haatcampagne tegen zijn tegenstanders aan, steunt deze incidenten direct of indirect of negeert ze, zo stelt Civil Georgia.²⁷³

AI roept de Georgische autoriteiten op 11 juni 2024 op om een onderzoek te starten naar tientallen meldingen van gewelddadige aanvallen op regeringscritici en de daders in een eerlijk proces te berechten. De aanleiding hiervoor is een gewelddadige aanval op burgeractivist Zuka Berdzenishvili, een van de oprichters van de Shame Movement, door drie ongeïdentificeerde personen. De aanval vond plaats enkele uren nadat de parlamentswoordvoerder zijn naam op sociale media had vernoemd als “een van de woedende deelnemers aan een politiek gemotiveerde terreurcampagne”, omdat hij parlamentsleden zou hebben bedreigd. AI waarschuwt dat dergelijke uitspraken kunnen worden geïnterpreteerd als een goedkeuring om ongestraft geweld te plegen tegen regeringscritici.²⁷⁴ Ook HRW roept eind augustus 2024 op om een doeltreffend onderzoek te voeren naar tientallen gewelddadige aanvallen op burgeractivisten en politieke opposanten tussen april en juni 2024. Hoewel naar de meeste incidenten een onderzoek is geopend, zijn er nog geen verdachten geïdentificeerd of gearresteerd. Het onderzoek verloopt doorgaans traag en inefficiënt. Straffeloosheid voor deze incidenten vergroot het risico op gelijkaardige vormen van politiek geweld in de aanloop naar de parlamentsverkiezingen, aldus HRW.²⁷⁵ Het feit dat de bevoegde onderzoeksinstanties geen informatie delen over de identificatie of vervolging van gewelddadige politieagenten tijdens betogingen, ook al zijn mogelijke daders geïdentificeerd in publieke bronnen, wijst volgens HRC op het onvermogen of de onwil van bevoegde instanties om hun verantwoordelijkheid hierin op te nemen.²⁷⁶

Tussen april en mei 2024 worden volgens GYLA ongeveer 200 manifestanten aangehouden, vaak met fysiek geweld. Het merendeel wordt aangeklaagd op grond van administratieve overtredingen. Volgens deze bron zijn er ook ongegronde administratieve aanhoudingen die als doel hebben de protestacties in te drukken en burgers te intimideren. Daarnaast is de aanhouding bij verschillende personen zonder gegronde redenen verlengd van 24 uur tot 48 uur. Tegen een beperkt aantal personen is een strafrechtelijk onderzoek geopend.²⁷⁷ In september 2024 zijn negen personen nog steeds aangehouden. Zij worden strafrechtelijk vervolgd in verband met hun deelname aan de protestacties. GYLA volgt hun situatie op.²⁷⁸ Daarnaast monitort ook DRI administratieve zaken en strafzaken tegen deelnemers van de protestacties.²⁷⁹ TIG geeft eveneens aan rechtsbijstand te verlenen aan alle slachtoffers van (politie)geweld en andere vormen van onderdrukking in het kader van de protestacties tegen de wet inzake buitenlandse agenten.²⁸⁰ Rechtbanken zijn eind november 2024 volgens HRC nog altijd bezig met het oproepen van activisten in het kader van administratieve of strafrechtelijke

²⁷² HRC, 13/09/2024, p. 15, [url](#)

²⁷³ Civil Georgia, 20/01/2025, [url](#)

²⁷⁴ AI, 11/06/2024, [url](#)

²⁷⁵ HRW, 20/08/2024, [url](#)

²⁷⁶ HRC, 19/09/2024, p. 11, [url](#)

²⁷⁷ GYLA, 07/06/2024, pp. 7-8, 15, [url](#)

²⁷⁸ GYLA, 13/09/2024, [url](#); Jam News, 13/09/2024, [url](#)

²⁷⁹ DRI, 11/07/2024, p. 32, [url](#)

²⁸⁰ TIG, 09/05/2024, [url](#)

overtredingen begaan in april-juni 2024. Rechters baseren zich voor de uitspraak meestal uitsluitend op getuigenissen van politieagenten, een reden tot bezorgdheid volgens HRC.²⁸¹

1.5.3. Lager geplaatste oppositieleden en activisten

In 2021-2023 vermelden de voornaamste lokale en internationale organisaties en instanties die de situatie in Georgië opvolgen zoals het USDOS, GYLA, TIG, HRC en de Public Defender, in hun jaarrapporten niets over vervolging van lager geplaatste politieke profielen. Een uitzondering hierop is een reeks ontslagen van aanhangers van oppositiepartijen in de aanloop naar de lokale verkiezingen in oktober 2021. Freedom House noteert hierover dat leden van de politieke partij For Georgia in 2021 zijn lastiggevallen door de politie, in de gaten gehouden, gearresteerd op basis van politiek gemotiveerde beschuldigingen en ontslagen van hun job bij de overheid.²⁸² Uit geen van de rapporten gepubliceerd tussen 2021-2023 blijkt dat er sprake is van systematische vervolging van laaggeplaatste oppositiefiguren of politieke activisten met lage profielen. Dit neemt niet weg dat geïsoleerde incidenten kunnen plaatsvinden.

In 2024 zijn er wel meldingen over situaties waarin lager geplaatste tegenstanders van de regering gevisieerd worden. Dat is niet alleen het geval tijdens grootschalige betogingen in april-juni 2024, zoals hierboven beschreven, maar ook na de aankondiging van Kobakhidze op 28 november 2024 om de onderhandelingsgesprekken met de EU te bevriezen. Tijdens deze protesten is er op meerdere momenten sprake van intimidatie van en geweld tegen opposanten, waaronder tegen gewone burgers en mensenrechten- en burgeractivisten. Ook journalisten, vaak werkzaam voor kritische perskanalen, worden hierbij regelmatig doelgericht aangevallen.²⁸³ Naast hardhandig optreden door de ordediensten, zijn er ook meldingen van gemaskerde mannen die fysiek geweld gebruiken tegen betogers. Zij worden ook *titushki* genoemd, een Oekraïense term die verwijst naar beveiligingsagenten in burgerkledij die regeringscritici aanvallen.²⁸⁴ Gelet op het feit dat bij het afronden van deze COI Focus nog steeds grootschalige protestacties plaatsvinden, is het te vroeg om een beoordeling te kunnen maken over de impact of eventuele gevolgen van deelname aan deze antiregeringsbetogingen.

Om een beter zicht te krijgen op eventuele problemen voor lagere politieke profielen, heeft Cedoca tijdens de FFM in Georgië in oktober 2022 verschillende organisaties hierover bevraagd. Voor een actualisering van deze informatie, in de nasleep van protestacties tegen de wet inzake buitenlandse agenten in april – juni 2024 en de toegenomen polarisatie in het kader van de parlementsverkiezingen van 26 oktober 2024, heeft Cedoca eind november 2024 verschillende contactpersonen opnieuw bevraagd over dit onderwerp. Enkel HRC heeft binnen het tijdsbestek van het onderzoek gereageerd. De antwoorden van deze ngo zijn geïntegreerd in onderstaande subhoofdstukken. De meeste ngo's, waaronder HRC, en de Public Defender zijn druk bezig met het monitoren van de aan de gang zijnde protesten en het verlenen van bijstand aan gearresteerden. In het geval van een drastische wijziging van de situatie ter plaatse, zal de informatie in dit hoofdstuk worden geüpdatet.

Onder de noemer lage politieke profielen waarnaar Cedoca in dit hoofdstuk verwijst, vallen onder andere aanhangers en sympathisanten van oppositiepartijen, stemmenronselaars en campagnevoerders tijdens verkiezingen, deelnemers aan protestacties en laaggeplaatste regeringscritici. Organisatoren van protestacties, kandidaten voor oppositiepartijen, vooraanstaande activisten en prominente regeringscritici worden niet beschouwd als lage politieke profielen, maar contactpersonen verwijzen wel regelmatig naar hun situatie om de context te schetsen.

²⁸¹ HRC, e-mail, 02/12/2024

²⁸² Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

²⁸³ Civil Georgia, 04/12/2024, [url](#); GYLA, 08/12/2024, [url](#)

²⁸⁴ OC-Media, 08/12/2024, [url](#)

De periode rond (en voornamelijk voorafgaand aan) de verkiezingen en protestacties zijn de twee meest opgenoemde situaties waarin aanhangers van de oppositie of tegenstanders van de regering druk kunnen ondervinden. Ook onderzoeksjournalisten, kritische journalisten of journalisten die werken voor perskanalen die gelinkt worden aan de oppositie kunnen volgens verschillende contactpersonen problemen ondervinden of onder druk staan van de Georgische autoriteiten. (zie [3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid](#))

Hieronder wordt weergegeven welke vormen van druk en intimidatie lager geplaatste politieke profielen in Georgië kunnen ondervinden en in welke situaties dit kan voorkomen. Om een zo duidelijk mogelijk zicht te geven op eventuele problemen voor uiteenlopende profielen, wordt de vraagstelling aan de contactpersonen eveneens toegelicht of wordt de informatie aangevuld met informatie uit open bronnen.

Intimidatie

Cedoca vroeg GYLA of mensen die stemmen ronselen tijdens de verkiezingen geconfronteerd worden met problemen. Volgens GYLA hangt dit af van hun status. Om stemmen te ronselen wordt soms beroep gedaan op leerkrachten. Als zij dit doen voor de oppositie, riskeren zij hun job te verliezen. GYLA heeft van oppositiepartijen vernomen dat hun aanhangers soms geconfronteerd worden met problemen. Zo zijn enkelen benaderd door mannen die hen vragen waarom zij de oppositie steunen en die hen zeggen dat zij in de problemen zullen komen als zij de oppositie blijven steunen. Sommigen worden volgens GYLA meer bedreigd dan anderen, zoals kandidaten voor oppositiepartijen.²⁸⁵

Ook TIG beantwoordde de vraag over eventuele problemen voor stemmenronselaars. TIG reageert hierop dat zij onder druk kunnen worden gezet en geïntimideerd. Volgens TIG controleert de regering mensen die actief zijn voor oppositiepartijen. De regering laat verwanten of plaatselijke actoren vragen stellen en hen intimideren om ervoor te zorgen dat zij hun activiteiten voor de oppositie stopzetten. Zij doen dit niet met fysiek geweld, maar zetten hen mentaal onder druk. Volgens TIG gebeurt dit zo goed als overal.²⁸⁶

TIG merkt nog op dat aanhangers van de partij For Georgia van de voormalige eerste minister, Giorgi Gakharia, veel druk hebben ondervonden tijdens de lokale verkiezingen in oktober 2021. Toen werden drugs en wapens verstopt bij kandidaten om te verhinderen dat zij zouden deelnemen aan de verkiezingen. Wanneer de GD-partij een bedreiging ziet, gebruiken zij volgens TIG hun macht door familieleden te bedreigen, hen te promoveren in een overheidsdienst of hen een betere job aan te bieden indien zij ervoor zorgen dat hun verwanten hun activiteiten/steun voor de oppositie stopzetten. De regerende partij zet volgens TIG in de periode voor de verkiezingen ook sportmannen in om de oppositie te intimideren en hen fysiek aan te vallen. Deze sportmannen hebben meestal geen rechtstreekse band met de GD-partij. Gevraagd of deze problemen (intimidatie en druk) ophouden na de verkiezingen, reageert TIG bevestigend. Mensen worden niet oneindig gevolgd. Fysiek geweld en arrestaties zijn eerder uitzonderlijk. Op de vraag wat er gebeurt indien iemand de GD-partij weigert te steunen na een bedreiging, reageert TIG dat er meestal niets gebeurt, maar dat er in extreme gevallen drugs of wapens worden verstopt of dat er andere redenen worden gevonden om een strafzaak te starten. Het is eveneens mogelijk dat familieleden die werken voor de overheid worden ontslagen. Dat kan ook gebeuren wanneer familieleden werkzaam zijn in privébedrijven. Een mogelijkheid om ervoor te zorgen dat intimidatie ophoudt, is de zaak publiek maken op TV. Op de vraag wie hierbij geïnviseerd wordt, antwoordt TIG dat dit niet willekeurig gebeurt. De autoriteiten viseren personen die politiek belangrijk zijn, mensen die invloed hebben of actieve leden van

²⁸⁵ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

²⁸⁶ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

gemeenteraden. Nog volgens TIG gebeurt dit eerder op een kleine schaal en negeren zij die bedreigd worden dit meestal.²⁸⁷

Tijdens de FFM wijzen verschillende contactpersonen op het bestaan van een vorm van samenwerking tussen de Georgische autoriteiten en kleine criminelen om druk uit te oefenen op politieke tegenstanders tijdens de verkiezingen. TIG verduidelijkt dat de Georgische autoriteiten tegenstanders van de GD-partij niet rechtstreeks bedreigen, maar dat het mogelijk is dat zij hiervoor criminelen inzetten. TIG heeft vermoedens van het bestaan van een onofficieel netwerk van criminelen waarop de autoriteiten beroep doen in de periode voorafgaand aan de verkiezingen. Deze criminelen benaderen politieke tegenstanders en zeggen dat zij moeten ophouden de UNM te steunen. TIG merkt hierover nog op dat dit zeer goed doordacht is en dat zij richtlijnen krijgen over wie zij moeten bedreigen. In ruil voor hun diensten krijgen de criminelen een voorwaardelijke straf of krijgt iemand in hun omgeving strafvermindering. TIG merkt nog op dat deze criminelen niet discreet te werk gaan en zij door journalisten vaak worden opgemerkt en gevolgd met hun camera's. Volgens TIG is het niet mogelijk om iets tegen hen te ondernemen in het geval van bedreigingen of intimidatie. Ook wanneer bovenvermelde sportmannen, waaronder worstelaars, met fysiek geweld druk uitoefenen op leiders van de oppositie, treedt de politie niet op, zelfs niet wanneer zij hiervan getuige zijn.²⁸⁸

Net zoals TIG merkt GYLA op dat de GD-partij gebruik maakt van externe mensen om druk uit te oefenen op kandidaten van oppositiepartijen. Het is volgens GYLA de staatsveiligheidsdienst die deze mensen hiervoor inschakelt en hen als wederdienst strafvermindering voor een familielid in de gevangenis aanbiedt. Hun taak bestaat erin om druk uit te oefenen op, voornamelijk hooggeplaatste, kandidaten van de oppositie. GYLA is er niet van op de hoogte dat deze personen in opdracht van de staatsveiligheidsdienst ook burgers benaderen. Burgers kunnen daarentegen wel benaderd worden door zogenaamde "old guys" waarnaar volgens GYLA ook verwezen wordt met de term "criminele autoriteiten". Het gaat over kleine criminelen die bekend zijn bij de regering en die voornamelijk rond de verkiezingen actief zijn. Zij treden volgens GYLA op als illegale bemiddelaars en beloven na een schuldbemiddeling voor de rechtbank bijvoorbeeld dat de schulden worden kwijtgescholden wanneer de schuldenaar voor de GD-partij stemt. In opdracht van de GD-partij moedigen zij stemgerechtigden aan om voor de regerende partij te stemmen. Zij proberen invloed uit te oefenen door mensen te intimideren. Deze "old guys" zeggen tegen kiezers dat zij of hun familieleden problemen zullen krijgen of dat geweld tegen hen gebruikt zal worden als zij niet gehoorzamen. De GD-partij schakelt hiervoor ook sportmannen of worstelaars in die op de dag van de verkiezingen aan de kieskantoren staan en aanhangers van oppositiepartijen proberen te overtuigen om voor de regerende partij te stemmen. Volgens GYLA zijn er meestal geen gevolgen wanneer iemand weigert in te gaan op het verzoek van deze "old guys". Toch is het volgens GYLA moeilijk om in te schatten waartoe zij in staat zijn. Wat zij doen in opdracht van de GD-partij blijft volgens GYLA onbestraft.²⁸⁹

Ook tijdens de parlementsverkiezingen in oktober 2024 maken de autoriteiten gebruik van gelijkaardige praktijken. Volgens HRC zijn hierbij zowel sportmannen, kleine criminelen als overheidsafgevaardigden ingezet om kiezers aan de stembureaus te intimideren. Waarnemers die actief hebben meegewerkt om inbreuken tijdens de verkiezingen op te sporen, zijn volgens HRC na de verkiezingen bedreigd. Dat gebeurde zowel telefonisch als via berichten. Tijdens de verkiezingen zelf, zijn verkiezingswaarnemers aangevallen. Ook leden van de CEC hebben hieraan deelgenomen volgens deze ngo.²⁹⁰

²⁸⁷ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

²⁸⁸ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

²⁸⁹ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

²⁹⁰ HRC, e-mail, 02/12/2024

Volgens TIG kan de term “criminele autoriteiten” ook verwijzen naar personen die deel uitmaken van de georganiseerde misdaad en gaan zij maffiagewijs te werk. Deze criminelen worden volgens TIG in het algemeen vervolgd in Georgië, net zoals personen die hiermee verbonden zijn. Toch sluit TIG niet uit dat er overeenkomsten kunnen bestaan tussen deze criminelen en de autoriteiten. Volgens TIG is het veeleer uitzonderlijk dat iemand problemen heeft met deze criminele autoriteiten. Als iemand met hen problemen heeft, is dat volgens TIG omdat zij geld willen.²⁹¹

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië geven ook aan dat de term “criminele autoriteiten” verwijst naar de Georgische maffia of “thieves in law”. Zij vormen niet langer een probleem in Georgië nadat de vorige regering met hen komaf heeft gemaakt. Deze criminelen troggelden geld af van zakenmannen en in gevangenen en waren vaak bezig met drughandel.²⁹²

GDI brengt de term “criminele autoriteiten” ook in verband met maffiapraktijken kort na de onafhankelijkheid van Georgië in de jaren 1990. GDI spreekt van een “post-soviet form of extortion”. Tegelijkertijd verwijst GDI naar praktijken waarbij de Georgische autoriteiten kleine criminelen inzetten om op te treden als informant tijdens de verkiezingen. In ruil daarvoor wordt bijvoorbeeld een aanklacht tegen hen ingetrokken. Het is de staatsveiligheidsdienst die hen, in opdracht van de GD-partij, via lokale agenten benadert en hen onwettige privileges aanbiedt. Volgens GDI gebruiken de autoriteiten hiervoor drugsverslaafden omwille van hun kwetsbare situatie.²⁹³

Ontslagen

Op de vraag of aanhangers of leden van de oppositie actief gevisieerd worden door de Georgische autoriteiten, antwoordt de Public Defender dat de regerende partij niet aardig is voor leden van oppositiepartijen. De Public Defender verwijst verder naar een reeks ontslagen van ambtenaren tijdens de lokale verkiezingen in 2021. De Public Defender heeft hierover meer dan veertig aanvragen ontvangen. De betrokkenen zijn allen aanhangers of familieleden van aanhangers van de partij For Georgia. Volgens de Public Defender is er een verband tussen hun ontslag en het feit dat zij een bericht van Giorgi Gakharia (de voormalige eerste minister en oprichter van For Georgia) op Facebook hebben geliket of hierop hebben gereageerd. Velen van hen zijn geen rechtstreekse aanhangers of officiële leden van zijn partij. Ontslagen komen volgens de Public Defender voornamelijk voor in de periode voorafgaand aan de verkiezingen, maar het is ook mogelijk dat iemand ontslagen wordt na de verkiezingen of niet opnieuw wordt aangenomen. Mensen met een laag politiek profiel die niet erg actief zijn, willen geen risico lopen om hun werk te verliezen omdat hun inkomen voor hen cruciaal is. Ontslag is een manier om hen te manipuleren. Gevraagd naar de mogelijkheid om als fabrieksarbeider die de oppositie steunt ontslagen te worden, reageert de Public Defender dat deze mogelijkheid bestaat, maar dat het ervan afhangt wie de werkgever is.²⁹⁴

Shame-vertegenwoordigers wijzen erop dat mensen die in de publieke sector werken terughoudend zijn om deel te nemen aan protestacties. Er zijn situaties waarin iemand hen benadert en ermee dreigt dat hun kinderen hun job zullen verliezen of dat dichte familieleden problemen zullen krijgen. Mensen willen hun werk en inkomen niet kwijt geraken. Economische onzekerheid is volgens Shame een van de redenen waarom leerkrachten bijvoorbeeld niet deelnemen aan betogingen. De Shame-leiders betwijfelen dat gewone deelnemers worden geïntimideerd en bedreigd om te verhinderen dat zij deelnemen aan protestacties, maar bij de bevolking heerst wel de perceptie dat iets hen zou kunnen overkomen. Dat komt doordat zij zien en horen dat activisten worden gearresteerd en hoge boetes

²⁹¹ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

²⁹² Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

²⁹³ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

²⁹⁴ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

moeten betalen. Het grootste risico voor burgers wanneer zij deelnemen aan een betoging is de angst om te worden beboet of gearresteerd, of om hun werk te verliezen.²⁹⁵

In de cultuursector heeft in 2021-2022 eveneens een ontslaggolf plaatsgevonden. Het zijn geen politieke figuren die hierbij gevisieerd werden, maar wel hoogopgeleide andersdenkenden. Na de benoeming van Tea Tsulukiani als minister van Cultuur in mei 2021 zijn op een jaar tijd meer dan 70 medewerkers van nationale musea, erfgoedinstanties en de filmacademie ontslagen. RFE/RL beschrijft de controverse rond Tsulukiani en noemt haar een vooraanstaand lid van de GD-partij die tijdens haar vorige rol als minister van Justitie personen loyaal aan de GD-partij heeft genomineerd bij de procureur-generaal.²⁹⁶ Verschillende contactpersonen kaarten aan dat Tsulukiani kritischdenkenden in de cultuursector aan de kant zet.²⁹⁷ De ontslagen personen delen geen politieke meningen, maar hebben wel een andere mening en daar kan Tsulukiani volgens GYLA niet mee om.²⁹⁸

GYLA vermeldt in een analyse van de protestacties in november-december 2024 dat ambtenaren die hun onvrede uiten over de situatie geconfronteerd worden met bedreigingen en geweld. Zij worden rechtstreeks of onrechtstreeks bedreigd met ontslag.²⁹⁹ Ook het HRC licht via e-mail toe dat honderden ambtenaren publiek protest hebben aangetekend naar aanleiding van de opschorting van de toetredingsgesprekken met de EU. Tal van medewerkers van het gemeentehuis van Tbilisi hebben inmiddels hun ontslag ingediend. Anderen vrezen te worden ontslagen als zij de protestacties blijven steunen. Dat is het gevolg van een uitspraak van de burgemeester.³⁰⁰ In de loop van december 2024 januari 2025 worden tientallen ambtenaren in verschillende overheidsdiensten ontslagen. Het gaat over mensen die hebben deelgenomen aan protestacties of hun handtekening hebben gezet onder een petitie waarin zij hun steun uiten voor een Europese toekomst van Georgië.³⁰¹

Volgens GYLA is het mogelijk om een ontslag aan te vechten in de rechtbank. Hiervoor kunnen de drie rechterlijke instanties worden doorlopen: de districtsrechtbank, het Hof van Beroep en het Hooggerechtshof. Op basis van de ervaring van GYLA is de uitkomst in rechtszaken onder het arbeidsrecht vaker positief dan negatief, maar is het een tijdsintensief proces. Dergelijke zaken kunnen drie tot vijf jaar aanslepen. Er zijn heel wat bureaucratische problemen. Wanneer er politieke belangen zijn in een zaak is het waarschijnlijk dat de zaak wordt beïnvloed en verloren.³⁰² De rechtbank van Tbilisi oordeelt in 2023 in meerdere situaties dat het ministerie van Cultuur medewerkers van het Nationaal Museum onterecht heeft ontslagen. Tegen oktober 2023 gaat het over twaalf personen, op een totaal van zo'n honderd ontslagen medewerkers in 2022. De rechtbank beveelt de uitbetaling van een schadevergoeding en achterstallig loon.³⁰³

Arrestaties

TIG heeft verschillende protestacties gemonitord en heeft hierbij geen groot aantal ongegronde aanhoudingen waargenomen. Volgens TIG volgt de politie in het algemeen de procedure en behandelt de politie arrestanten niet op een onmenselijke manier. In bepaalde situaties schendt de politie het

²⁹⁵ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

²⁹⁶ RFE/RL, 09/09/2022, [url](#)

²⁹⁷ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

²⁹⁸ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

²⁹⁹ GYLA, 08/12/2024, [url](#)

³⁰⁰ HRC, e-mail, 02/12/2024

³⁰¹ Civil Georgia, 20/01/2025, [url](#); Civil Georgia, 10/01/2025, [url](#); TIG, 13/01/2025, [url](#)

³⁰² Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁰³ Civil Georgia, 24/02/2023, [url](#); Civil Georgia, 13/10/2023, [url](#)

recht op vrijheid van bijeenkomst en het recht op een vreedzame betoging. Het zijn voornamelijk vertegenwoordigers van de media, oppositiefiguren en activisten wiens rechten hierbij geschonden worden. Een arrestatie kan een reactie zijn op ongehoorzaamheid aan de politie of agressief gedrag. TIG heeft situaties waargenomen waarin de politie zonder gegronde redenen de tenten van betogers weghaalde, waarop deze laatsten, in een poging om hun eigendom te beschermen, agressief reageerden en de politie deze reactie ook offensief beantwoordde. Net zoals GYLA en GDI, wijst TIG op het gebrek aan wettelijke garanties voor personen die administratief worden aangehouden. TIG noemt het feit dat rechters het woord van politieagenten volgen om een straf te bepalen een structureel probleem. Meestal krijgen zij die administratief zijn aangehouden een boete, maar in extreme situaties moeten zij tot vijftien dagen in een detentiecentrum doorbrengen op basis van een valse en ongegronde politiegetuigenis.³⁰⁴ Deze administratieve sancties hebben volgens het SJC een “chilling effect” op activisten en worden opgelegd om het protest stil te leggen.³⁰⁵

Volgens GDI krijgt de politie orders om bepaalde mensen, zoals activisten die zeer actief zijn, te arresteren tijdens betogingen. Het kan gaan over mensen die een microfoon vasthouden. GDI noemt het problematisch dat rechters nadien een beslissing nemen over de arrestant op basis van een politieverklaring. Nog volgens GDI zijn er situaties waarin een politieagent die zelf niet aanwezig was tijdens de vermeende overtreding hierover een getuigenis aflegt.³⁰⁶ GYLA merkt net zoals GDI op dat de ordediensten actief op zoek gaan naar bepaalde mensen tijdens protestacties.³⁰⁷

Vertegenwoordigers van de burgerbeweging Shame kaarten eveneens aan dat de organisatoren van protestacties gevisieerd worden tijdens betogingen. Volgens hen zet de GD-partij de politie in om de leiders te arresteren zodat er de volgende dag geen nieuwe actie wordt georganiseerd. Nog volgens de Shame-leiders krijgen politieagenten onwettige instructies om de organisatoren aan te houden. Shame verwijst hiervoor naar getuigenissen van Georgische politieagenten die in de Verenigde Staten asiel hebben aangevraagd. Enkele politieagenten getuigen dat zij tijdens protestacties foto's kregen van de protestleiders om hen te kunnen identificeren en arresteren zodat het protest zou afzwakken of ophouden.³⁰⁸ Het Georgische perskanaal Netgazeti heeft hierover een artikel gepubliceerd op 23 november 2022.³⁰⁹ De Shame-leiders zijn de voorbije jaren meermaals administratief aangehouden en, na een verblijf van 24 tot 48 uur in een detentiecentrum, veroordeeld tot het betalen van een geldboete. Deze boetes zijn sterk opgetrokken na een wetswijziging in 2021. Een van de Shame-vertegenwoordigers stelt dat 2.000 GEL, ongeveer 715 euro [1.000 GEL = 356 euro]³¹⁰, het bedrag dat hen sinds de laatste wetswijziging meestal wordt opgelegd, een droominkomen is voor veel Georgiërs. Volgens de Shame-leiders is het moeilijk om een rechter te overtuigen van hun onschuld. Zelfs wanneer er voldoende bewijsmateriaal is dat kan aantonen dat zij niets onwettigs hebben gedaan, is het eindresultaat een boete of administratieve detentie. Daarnaast geven de Shame-vertegenwoordigers enkele voorbeelden van situaties waarin de politie geweld gebruikte tijdens de arrestatie of in een detentiecentrum. Een van de leiders van Shame vertelt dat hij in een politiekantoor werd gehandboeid en geslagen, maar dat achteraf bleek dat de camera's niet werkten tijdens zijn detentie, waardoor de gewelddaden van de ordediensten niet konden worden aangetoond. Nadat Shame dit verhaal via de pers bekendmaakte, getuigden vijf anderen dat zij dit ook hebben meegemaakt in hetzelfde politiekantoor. Op de vraag of ook gewone deelnemers tijdens protestacties worden gearresteerd, reageren de Shame-leiders dat dit enkel gebeurt tijdens grootschalige

³⁰⁴ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁰⁵ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁰⁶ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³⁰⁷ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁰⁸ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

³⁰⁹ Netgazeti (Kokoshvili D.), 23/11/2022, [url](#)

³¹⁰ XE Universal Currency Converter [website], [url](#) [geraadpleegd op 12/12/2022]

protestacties. Wanneer Shame erachter komt dat iemand werd aangehouden, zorgt de burgerbeweging ervoor dat zij rechtsbijstand krijgen en dat de familie op de hoogte wordt gebracht.³¹¹

HRC licht begin december 2024 toe dat de ordediensten actieve deelnemers van antiregeringsbetogingen constant observeren, door foto's te nemen, en hen vervolgens bij het uiteendrijven van een protestactie te achtervolgen en te arresteren. Op de vraag of mensen tijdens de protestacties in de lente van 2024 willekeurig of omwille van specifieke redenen zijn aangehouden, reageert HRC dat de protestacties doorgaans vreedzaam zijn verlopen en dat er geen gegronde redenen waren om ze te beëindigen. Zij die zijn gearresteerd, hebben in de meeste gevallen geen overtredingen begaan.³¹²

Mogelijke gevolgen na arrestatie

Volgens GYLA zijn er enkel gevolgen voor zeer actieve personen tijdens protestacties, niet voor gewone deelnemers. Nog volgens GYLA is het ongebruikelijk dat een gewone deelnemer meermaals wordt gearresteerd, in tegenstelling tot activisten. GYLA noemt het problematisch dat activisten herhaaldelijk worden aangehouden. Een problematisch aspect in dit verband is het feit dat een politieverklaring volgens het wetboek inzake administratieve overtredingen voldoende is voor een rechter om iemand te beboeten of te veroordelen tot een administratieve detentie. GYLA spreekt ook over dossiers die worden bijgehouden met informatie over arrestanten die zij wel en niet vertrouwen. Wanneer de autoriteiten iemand vertrouwen, kunnen zij op hen beroep doen tijdens de verkiezingen om stemmen te ronselen voor de regerende partij.³¹³

Zowel SJC- als Shame-vertegenwoordigers stellen dat gewone deelnemers die werden gearresteerd tijdens een protestactie moeilijkheden kunnen ondervinden in de zoektocht naar werk.³¹⁴ Deze persoon zal bijvoorbeeld niet worden aangenomen voor een job bij de overheid.³¹⁵ Een andere mogelijkheid volgens vertegenwoordigers van Shame en GDI is dat de Georgische autoriteiten deze persoon zullen afluisteren.³¹⁶ De Shame-leiders merken nog op dat mensen gekleed in het zwart tijdens protestacties foto's nemen van de deelnemers. Op deze manier hebben de autoriteiten bewijsmateriaal dat eventueel later gebruikt kan worden om druk uit te oefenen op hen. Indien er iets zou gebeuren met een activist of zijn/haar familieleden, dan kunnen zij via hun connecties bij de pers het verhaal publiek maken. Dit kan een effect hebben aangezien de Georgische autoriteiten niet houden van slechte publiciteit.³¹⁷

Naast GYLA en Shame vermeldt ook de EU-delegatie in Georgië dat de politie informatie bijhoudt over arrestanten. Een term die gebruikt wordt om hiernaar te verwijzen zijn zwarte lijsten. Mensen die zich kritisch uitlaten over de regering of leden van bepaalde organisaties kunnen ook op een zwarte lijst terechtkomen. Een mogelijk gevolg voor personen op zo'n zwarte lijst is geen job bij de overheid te kunnen krijgen, zeker op het niveau van gemeentes.³¹⁸

De Public Defender is er niet van op de hoogte dat de politie informatie bijhoudt over mensen die zijn gearresteerd tijdens protestacties, maar stelt wel dat het voor de Georgische autoriteiten interessant

³¹¹ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

³¹² HRC, e-mail, 02/12/2024

³¹³ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³¹⁴ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³¹⁵ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

³¹⁶ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³¹⁷ Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

³¹⁸ EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

kan zijn om hen af te luisteren. De Public Defender wijst erop dat er een groot gevoel van onveiligheid is en dat mensen denken dat zij worden afgeluisterd.³¹⁹

Gevraagd naar eventuele gevolgen na een arrestatie, antwoordt HRC begin december 2024 dat hoge boetes voor financiële problemen kunnen zorgen, maar ook dat er situaties zijn waarin de overheid mensen in diskrediet brengt door publieke verklaringen tegen activisten en de organisatoren van protestacties. De ngo verwijst naar het voorbeeld van burgeractivist Berdzenishvili die in juni 2024 werd aangevallen door onbekenden na een uitspraak van de parlementsvoorzitter (zie [1.2.2. Politieke ontwikkelingen – 2024](#)).³²⁰

³¹⁹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³²⁰ HRC, e-mail, 02/12/2024

2. Rechtstoestand/rechtsbescherming

2.1. Algemene juridische situatie

De Georgische Grondwet bekrachtigt de scheiding der machten. In de praktijk is de tussenkomst van de wetgevende en uitvoerende macht in rechtbanken volgens de organisatie Freedom House al jarenlang een aanzienlijk probleem. Dat geldt ook voor corruptie en een gebrek aan transparantie en professionaliteit in gerechtelijke procedures. Een kleine groep rechters die bekend staat als de "juridische clan" controleert het rechtssysteem, zo stelt Freedom House.³²¹ Een van de belangrijkste voorwaarden om lid te mogen worden van de EU is een grondige hervorming van het rechtssysteem, in het bijzonder van de High Council of Justice (HCoJ)³²², het hoogste controleorgaan binnen justitie.³²³ Daarnaast staat ook de hervorming van het Hooggerechtshof en de procureur-generaal hoog op de agenda in het kader van het toetredingsproces tot de EU.³²⁴

Het uitbreidingsverslag van de EC over Georgië, gepubliceerd op 30 oktober 2024, spreekt van een zekere mate van voorbereiding wat betreft hervormingen van het rechtswezen. Tegelijkertijd stelt de EC negatieve ontwikkelingen vast, waaronder nieuwe benoemingen in verschillende rechterlijke instanties, die de onafhankelijkheid en integriteit van het rechtssysteem verder aantasten.³²⁵

Geen van de wetswijzigingen, voorgesteld of doorgevoerd in 2023-2024, beoogt een grondige hervorming van het rechtswezen. Herhaaldelijke kritiek van verschillende Georgische ngo's, waaronder HRC, TIG en GYLA, luidt dat de GD-partij bij de wetswijzigingen geen rekening houdt met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië of andere lokale en internationale partners.³²⁶ De Commissie van Venetië verwelkomt in oktober 2023 enkele van de in juni 2023 aangenomen amendementen, maar spoort de Georgische autoriteiten aan om de hervormingen voort te zetten en hierbij rekening te houden met eerdere belangrijke aanbevelingen, waaronder een grondige hervorming van de HCoJ en diens bevoegdheden.³²⁷

De Public Defender en een groep Georgische ngo's onder de naam Coalition for an Independent and Transparent Judiciary (CITJ) uiten verschillende jaren op rij hun bezorgdheid over een gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. De voornaamste belemmering voor onafhankelijke rechtspraak is volgens bovenstaande bronnen de toenemende macht van een invloedrijke groep rechters in de HCoJ, de clan, en hun band met de regerende partij. Zij onderdrukken kritische stemmen in het rechtswezen en dwarsbomen voorstellen die moeten bijdragen tot onafhankelijke rechtspraak.³²⁸

Problemen in het rechtswezen hebben volgens de CITJ te maken met de impact van de macht van de HCoJ op de onafhankelijkheid van individuele rechters, de manipulatie van het verdeelsysteem van rechtszaken, een gebrek aan transparantie van de activiteiten van de HCoJ en tekortkomingen in het

³²¹ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

³²² De HCoJ bestaat uit vijftien personen waarvan negen rechters en zes niet-juridische leden. Het parlement benoemt vijf van de zes niet-juridische leden. De president benoemt de zesde. Een raad van rechters beslist over de benoeming van de overige leden. cf. GYLA, 14/06/2022, p. 9, [url](#)

³²³ Freedom House, 09/04/2024, [url](#)

³²⁴ EC, 30/10/2024, pp. 5-6, [url](#)

³²⁵ EC, 30/10/2024, p. 6, [url](#)

³²⁶ HRC, 23/06/2023, [url](#); TIG, 01/11/2024, [url](#)

³²⁷ Council of Europe – Venice Commission, 09/10/2023, [url](#)

³²⁸ USDOS, 15/03/2024, pp. 13-14, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 12, [url](#); CITJ, 19/05/2023, pp. 7-8, 50, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 76, [url](#)

selectieproces van rechters en voorzitters van rechtbanken door de HCoJ.³²⁹ Een ander blijvend probleem volgens het USDOS is de overplaatsing van rechters van de ene naar de andere rechtbank.³³⁰ De meeste rechters die door de HCoJ worden overgeplaatst zijn volgens het USDOS gelinkt aan de clan en moeten zich buigen over *high-profile* rechtszaken. De redenen van de overplaatsing zijn volgens lokale ngo's niet onderbouwd.³³¹

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 wijzen verschillende gesprekspartners, zoals TIG en GDI, erop dat het rechtswezen niet onafhankelijk is.³³² TIG licht toe dat de GD-partij het rechtswezen controleert via de clan en dat de regerende partij er alles aan gedaan heeft om de macht van de clan te consolideren. Nog volgens TIG geniet de clan veel vrijheid, bestaat er geen verantwoordingsmechanisme in het rechtswezen en is er geen werkend systeem van *checks and balances*.³³³ Volgens een rapport van TIG over de staat van de democratie, gepubliceerd in november 2024, blijft de clan haar machtspositie consolideren.³³⁴

Het vertrouwen van de bevolking in het rechtswezen blijft laag.³³⁵ Dat vertrouwen wordt volledig geschonden tijdens de selectieprocedure en levenslange benoeming van 28 rechters aan het Hooggerechtshof in 2019-2021. De EC bekritiseert het feit dat deze aanstellingen zijn gebeurd zonder rekening te houden met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië over de benoemingsprocedure.³³⁶ Volgens de Public Defender is het ook voor de bevolking duidelijk dat verschillende kandidaat-rechters niet beschikken over de juiste competenties en dat hun verleden hun integriteit in het gedrang brengt.³³⁷ Om het vertrouwen in het rechtssysteem te herstellen is het volgens de Public Defender nodig om het selectieproces en de benoeming van leden van de HCoJ te hervormen.³³⁸ Een van de (niet-gevulde) aanbevelingen van de EC op dit gebied is de invoering van een systematische integriteitscontrole, in samenwerking met internationale experts, van kandidaten voor en reeds tewerkgestelde personen in leidinggevende functies in verschillende rechterlijke instanties.³³⁹

In mei 2023 worden drie van de vijf vacante plaatsen voor niet-juridische leden in de HCoJ na bijna twee jaar opnieuw ingevuld. De EU-aanbeveling rond de hervorming van het rechtssysteem houdt onder andere in dat het parlement in samenspraak met de oppositie onafhankelijke en gekwalificeerde leden moet aanstellen. Een onderzoek van TIG toont aan dat de nieuwe leden banden hebben met de juridische clan. Zo stelt TIG vast dat zij connecties hebben met hooggeplaatste rechters aan wie de VS in april 2023 een inreisverbod hebben opgelegd.³⁴⁰ Het gaat over vier rechters die volgens het USDOS hun positie als voorzitter van een rechtbank en lid van de HCoJ hebben misbruikt en met hun corrupte activiteiten de rechtsstaat hebben ondermijnd.³⁴¹

³²⁹ USDOS, 15/03/2024, pp. 13-14, [url](#); CITJ, 19/05/2023, pp. 21, 24, 42, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#)

³³⁰ USDOS, 15/03/2024, pp. 13-14, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#); USDOS, 30/03/2021, pp. 13-14, [url](#)

³³¹ USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#); USDOS, 30/03/2021, pp. 13-14, [url](#)

³³² Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek Tbilisi, 24/10/2022

³³³ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³³⁴ TIG, 01/11/2024, [url](#)

³³⁵ USDOS, 15/03/2024, p. 13, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 19, [url](#)

³³⁶ Europese Commissie, 06/12/2022, [url](#)

³³⁷ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 89-90, [url](#)

³³⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 19, [url](#)

³³⁹ EC, 30/10/2024, p. 6, [url](#)

³⁴⁰ TIG, 31/05/2023, [url](#); Civil Georgia, 24/05/2023, [url](#)

³⁴¹ Civil Georgia, 05/04/2023, [url](#)

2.2. Veiligheidsdiensten

2.2.1. Algemene werking

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en de staatsveiligheidsdienst zijn verantwoordelijk voor de wetshandhaving en de handhaving van de openbare orde in Georgië. Het ministerie van Binnenlandse Zaken is de belangrijkste instantie die instaat voor de rechtshandhaving. Het zijn de nationale politie, de grenspolitie en de Georgische kustwacht die hiervoor bevoegd zijn binnen het ministerie. De staatsveiligheidsdienst is de nationale inlichtingendienst en is verantwoordelijk voor contraspionage, terrorisme en corruptiebestrijding.³⁴²

Tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 bevestigen meerdere contactpersonen, waaronder GYLA, TIG en GDI, dat de ordediensten onder de directe controle van de GD-partij staan. De staatsveiligheidsdienst wordt beschouwd als de meest gepolitiseerde instantie die de regering gebruikt om de bevolking te controleren.³⁴³ TIG stelt dat de regerende partij de ordediensten aanwendt om haar machtspositie te behouden en dat dit voornamelijk zichtbaar is in de periode voorafgaand aan de verkiezingen.³⁴⁴ Ook GYLA merkt op dat de GD-partij tijdens de verkiezingen beroep doet op de staatsveiligheidsdienst om informatie in te winnen over kandidaten. GYLA is niet op de hoogte van situaties waarin de staatsveiligheidsdienst gewone burgers benadert. Burgers kunnen voorafgaand aan en tijdens de verkiezingen daarentegen wel benaderd worden door informanten ("old guys") die hen onder druk zetten om op de GD-partij te stemmen (zie [1.5.2. Lager geplaatste oppositieleden en activisten](#)).³⁴⁵ Meerdere contactpersonen verwijzen naar de in september 2021 gelekte documenten van de staatsveiligheidsdienst met integrale telefoongesprekken van geestelijke leiders, activisten, politieke opposanten en ngo-leiders.³⁴⁶ Deze gelekte documenten geven volgens het SJC het gevoel dat de autoriteiten alles controleren.³⁴⁷ Hoewel de autoriteiten de authenticiteit van deze documenten ontkennen, bevestigen tal van getroffen personen dat de gelekte gesprekken effectief hebben plaatsgevonden.³⁴⁸

Cedoca heeft verschillende contactpersonen tijdens de FFM gevraagd naar de toegankelijkheid van de politie en haar efficiëntie. De politie is bereikbaar via het nummer 112. In het algemeen bevestigen de correspondenten dat de politie optreedt wanneer ze wordt gecontacteerd.³⁴⁹ In het geval van een conflict tussen burgers treedt de politie doorgaans op indien ze op de hoogte wordt gebracht.³⁵⁰

³⁴² USDOS, 12/04/2022, p. 1, [url](#)

³⁴³ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³⁴⁴ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁴⁵ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁴⁶ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³⁴⁷ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁴⁸ USDOS, 12/04/2022, pp. 33, 38, [url](#)

³⁴⁹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022; EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³⁵⁰ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

Wanneer de politie vaststelt dat een klacht elementen van een misdrijf bevat, start de politie een onderzoek.³⁵¹

Wanneer mensen met sympathieën voor of banden met oppositiepartijen beroep doen op de politie, treedt de politie in het algemeen op. Verschillende contactpersonen, waaronder TIG en HRC, stellen dat de politie geen onderscheid maakt op basis van politieke voorkeuren om bescherming te bieden, tenzij iemand hogerop dit heeft opgedragen.³⁵² Volgens HRC is het mogelijk dat de politie zich anders gedraagt tegenover aanhangers van de oppositie. Wanneer de overheid of hooggeplaatste regeringsafgevaardigden belangen hebben in een zaak, kunnen zij instructies geven. Volgens HRC kan dit een belemmering vormen om gerechtigheid te vinden.³⁵³ De Public Defender meent eveneens dat wanneer een van de partijen in een interpersoonlijk conflict banden heeft met iemand bij de GD-partij of politiek gezien interessant is, dit de kans om bescherming te krijgen kan beïnvloeden.³⁵⁴ Ook volgens de EU-delegatie in Georgië hangt de vraag of de politie een klacht serieus neemt, af van de populariteit van de betrokkene en de aard van de klacht wanneer een van de partijen de oppositie gezind is.³⁵⁵ GYLA stelt dat er geen aanwijzingen zijn dat de politie zaken anders aanpakt wanneer iemand banden heeft met een oppositiepartij, maar sluit niet uit dat er situaties zijn waarin dit toch gebeurt. Het is volgens GYLA ongebruikelijk dat de politie een klacht niet onderzoekt omwille van een politieke mening. Wanneer hooggeplaatste figuren betrokken zijn, is het goed mogelijk dat er geen effectief onderzoek komt. In zulke situaties zal de politie de klacht wel registreren en een onderzoeksprocedure opstarten, maar verloopt dit proces traag. In gewone zaken heeft de GD-partij volgens GYLA geen interesse en is de kans om bescherming te krijgen veel groter. Volgens GYLA zijn er op dit vlak in het algemeen geen problemen. Er kunnen wel andere redenen zijn om een klacht niet naar behoren te onderzoeken. Wanneer het een moeilijke klacht betreft, kan de politie proberen te vermijden om de zaak te onderzoeken. In sommige situaties probeert de politie mensen te overtuigen om geen klacht neer te leggen, maar bij aandringen zal de politie de klacht alsnog registreren of actie ondernemen, aldus GYLA.³⁵⁶

Tijdens de FFM ging Cedoca na of persoonlijke connecties bij de politie een impact kunnen hebben op de reactie van de politie. Volgens TIG is het mogelijk om een politieagent te beïnvloeden als iemand persoonlijk connecties heeft binnen de politie. Dit is echter geen wijdverspreide praktijk. In ernstige situaties van huiselijk geweld en in situaties met duidelijke bewijzen van geweld treedt de politie op, zo stelt TIG. Het is volgens deze ngo uitzonderlijk om in zulke situaties de politie te beïnvloeden via persoonlijke connecties en te voorkomen dat een dader wordt gearresteerd.³⁵⁷ Ook GYLA benadrukt dat het geen algemene tendens is dat de reactie van de politie kan worden beïnvloed omwille van persoonlijke belangen of connecties bij de politie. In bepaalde specifieke situaties zou het volgens GYLA kunnen gebeuren, maar daarvan heeft de ngo geen bewijs. GYLA merkt hierbij op dat het moeilijk is om aan te tonen dat een politieagent werd beïnvloed.³⁵⁸

³⁵¹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁵² Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁵³ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁵⁴ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁵⁵ EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³⁵⁶ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁵⁷ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁵⁸ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

Over de werking van de politie merken meerdere contactpersonen op dat de politie in sommige situaties traag reageert en dat de kwaliteit van het onderzoek niet altijd even goed is.³⁵⁹ Toch is het volgens TIG niet mogelijk om te besluiten dat de politie niet functioneel is. De reactie van de politie kan volgens TIG bijvoorbeeld traag zijn bij een overval, maar wanneer een ernstig misdrijf plaatsvindt, is de politie geneigd actiever op te treden. Wanneer een getuige de politie informeert, is de politie eveneens verplicht om te reageren.³⁶⁰

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië merken nog op dat de politie in het algemeen zijn werk doet, maar dat de politie meer gemotiveerd kan zijn om de zaak goed te onderzoeken wanneer een zaak wordt opgevolgd door ngo's.³⁶¹

Slachtoffers van huiselijk geweld en LGBTI+-personen kunnen in het algemeen terecht bij de politie, maar de politie reageert vaak ongevoelig, aldus de Public Defender en een vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie.³⁶² De houding van de politie tegenover LGBTI+-personen en hun reactie op haatmisdrijven komen verder aan bod (zie [3.1. Huiselijk geweld](#) en [3.2. LGBTI+](#)).

Het is geen verplichting om een klacht in te dienen bij het dichtstbijzijnde politiekantoor, maar elk politiekantoor is wel bevoegd voor een bepaald gebied. Het is volgens de Public Defender mogelijk om in een ander district een klacht neer te leggen. De politie zal in dat geval niet weigeren om een klacht te registreren.³⁶³ Een kopie van de klacht blijft bij de politie en de andere is voor de persoon die de klacht indient.³⁶⁴

2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten

In Georgië zijn verschillende instanties bevoegd voor onderzoek naar klachten over leden van de ordediensten. Voor klachten over de houding van politieagenten kunnen burgers terecht bij de Algemene Inspectie. Deze dienst kan disciplinaire sancties treffen tegen politieagenten. Klachten over gevangenispersoneel worden onderzocht door de monitoringunit van de Special Penitentiary Service. Klachten over mishandeling, marteling, onmenselijke of vernederende behandeling door leden van de ordediensten worden sinds 1 maart 2022 onderzocht door de Special Investigation Service (SIS).³⁶⁵ De procureur-generaal is de enige instantie die bevoegd is om te beslissen om een strafzaak op te starten tegen leden van de ordehandhaving.³⁶⁶ De werking van deze diensten wordt in de volgende subhoofdstukken toegelicht.

Volgens de organisatie TIG reageert het ministerie van Binnenlandse Zaken zelf wanneer informatie over misbruik of mishandeling door de politie publiek wordt gemaakt. In zulke situaties is de kans groter dat de officiële procedure effectief wordt gevolgd, aangezien het ministerie van Binnenlandse Zaken slechte publiciteit wil vermijden.³⁶⁷

³⁵⁹ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁶⁰ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁶¹ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁶² Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022;

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁶³ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁶⁴ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

³⁶⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 59-63, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 47-50, [url](#)

³⁶⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 47-50, [url](#); Council of Europe – CPT, 16/06/2022, p. 5, [url](#)

³⁶⁷ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

Verschillende slachtoffers van politiegeweld stappen naar het EHRM omdat zij ontevreden zijn met de afhandeling van hun zaak door het Georgische gerecht. Tussen 2004 en 2021 heeft het EHRM veertien klachten ontvangen over een gebrekkig onderzoek naar politiegeweld in Georgië. In twaalf gevallen oordeelde het EHRM dat de Georgische autoriteiten de aanklachten onvoldoende hadden onderzocht.³⁶⁸

Algemene Inspectie

De Algemene Inspectie is een dienst onder het ministerie van Binnenlandse Zaken die bevoegd is om te reageren op klachten van burgers over onwettige acties van de ordediensten.³⁶⁹ Wanneer de politie niet naar behoren reageert of zich misdraagt, is het mogelijk om deze dienst te contacteren. Zij kunnen disciplinaire sancties treffen tegen politieagenten.³⁷⁰

De Algemene Inspectie is bereikbaar via het nummer 126. De meeste burgers zijn op de hoogte van het bestaan van deze dienst,³⁷¹ maar volgens verschillende contactpersonen heeft het geen zin om hen te contacteren.³⁷² In de meeste situaties neemt deze dienst contact op met de getroffen persoon en de betrokken politieagent en wordt er een onderzoek opgestart, maar vaak is er ontevredenheid over het resultaat.³⁷³ De Public Defender geeft tijdens de FFM aan dat de Algemene Inspectie na de ondervraging van de betrokkenen meestal besluit dat er geen sprake is van een overtreding.³⁷⁴ In het jaarrapport over 2023 wijst de Public Defender net zoals in 2021 tekortkomingen van deze dienst.³⁷⁵ Zo komt deze dienst zijn verplichtingen niet na, zijn de onderzoeken niet onderbouwd en zijn vermoedelijke daders noch slachtoffers ondervraagd. Een algemeen probleem is het gebrek aan het verzamelen van objectief bewijsmateriaal.³⁷⁶ In 2021 stelt de Public Defender in enkele situaties vast dat er geen verdere stappen zijn ondernomen na de ondervraging van de betrokken politieagenten, waardoor er geen overtreding werd vastgesteld.³⁷⁷

Procureur-generaal

Voor de oprichting van de State Inspector's Service in november 2019 is de procureur-generaal bevoegd om een onderzoek te openen naar mishandeling door ordehandhavers (politieagenten en gevangenispersoneel) en de daders strafrechtelijk te vervolgen.³⁷⁸

Na de oprichting van de State Inspector's Service is de procureur-generaal verantwoordelijk om het onderzoek naar misdrijven gepleegd door leden van de ordehandhaving vóór 1 november 2019 af te handelen. De onderzoeksbevoegdheid voor misdrijven gepleegd na 1 november 2019 ligt bij de State Inspector's Service.³⁷⁹ De procureur-generaal blijft bevoegd om een strafzaak te starten.³⁸⁰

³⁶⁸ RFE/RL, 29/01/2022, [url](#)

³⁶⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 49, [url](#)

³⁷⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, gesprek, Tbilisi, 28/10/2022

³⁷¹ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁷² Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁷³ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁷⁴ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁷⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 62-63, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 49-50, [url](#)

³⁷⁶ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 62-63, [url](#)

³⁷⁷ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 49-50, [url](#)

³⁷⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 86, [url](#)

³⁷⁹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 61, [url](#)

³⁸⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 48-49, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 4, [url](#)

In 2024 merkt de Public Defender op dat de procureur-generaal het strafrechtelijk onderzoek in tientallen zaken heeft beëindigd zonder de verantwoordelijken voor het gerecht te brengen. In vijf strafzaken in 2023 heeft de procureur-generaal het initiatief genomen om een onderzoek te starten. Wat betreft geweldincidenten tegen gedetineerden heeft de procureur-generaal in dezelfde periode geen enkele strafzaak opgestart.³⁸¹

In 2021 stelt de Public Defender vast dat de bereidheid van de procureur-generaal om leden van de ordehandhaving daadwerkelijk strafrechtelijk te vervolgen, ontbreekt. Hoewel de toenmalige State Inspector's Service in verschillende situaties leden van de ordediensten heeft kunnen identificeren en criminele feiten heeft kunnen vaststellen, weigerde de procureur-generaal om een strafvervolgning in te stellen. De onduidelijke argumenten om hen niet te vervolgen, doen volgens de Public Defender vermoeden dat de procureur-generaal misdrijven gepleegd door de ordediensten wil verdoezelen.³⁸² Ook GYLA stelt tijdens de FFM van Cedoca dat de GD-partij de procureur-generaal aanstuurt en dat deze instantie niet onafhankelijk is. Resultaten hangen volgens deze ngo af van de politieke wil van de regering.³⁸³

State Inspector's Service

De State Inspector's Service was operatief van 1 november 2019 tot 1 maart 2022. Deze instantie werd opgericht om een doeltreffend onderzoek te voeren naar mishandeling door leden van de ordediensten en een einde te maken aan straffeloosheid.³⁸⁴

Kort na de oprichting van deze instantie uiten verschillende mensenrechtenorganisaties, alsook het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT), kritiek op de beperkte onafhankelijkheid van deze dienst. Zo stond de State Inspector's Service onder toezicht van de procureur-generaal en vielen belangrijke kwesties buiten de bevoegdheid van deze onderzoeksinstantie.³⁸⁵ Het mocht bijvoorbeeld geen onderzoek voeren naar misdrijven gepleegd door de procureur-generaal, de minister van Binnenlandse Zaken en het hoofd van de nationale veiligheidsdienst.³⁸⁶

In juli 2022 concludeert de Public Defender op basis van een analyse door de Special Preventive Group dat onderzoekers van de State Inspector's Service binnen een redelijke tijdspanne een bezoek brengen aan arrestanten in tijdelijke detentiecentra. Een andere vaststelling van de Public Defender is dat de kwaliteit van het onderzoek van de State Inspector's Service over het algemeen voldoet aan de normen van een effectief onderzoek.³⁸⁷

Eind december 2021 stemt het Georgische parlement voor de ontbinding van de State Inspector's Service. De manier waarop dit gebeurt – zonder transparantie, zonder open debat, zonder transitie en zonder betrokkenheid van *civil society* organisaties – zorgt voor verontrusting. Internationale diplomaten betreuren deze beslissing, ook al was er ruimte voor verbetering binnen deze instantie.³⁸⁸ Critici vinden het opvallend dat het parlement hierover beslist kort nadat de State Inspector's Service kritiek had geuit op de manier waarop Saakashvili werd behandeld tijdens zijn detentie.³⁸⁹

³⁸¹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 60, 62, [url](#)

³⁸² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 48-49, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 4, [url](#)

³⁸³ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

³⁸⁴ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 86, [url](#)

³⁸⁵ CPT, 10/05/2019, p. 16, [url](#); GYLA, 27/03/2020, pp. 27, 31, 33, [url](#)

³⁸⁶ GYLA, 27/03/2020, pp. 27, 31, 33, [url](#)

³⁸⁷ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 48, [url](#)

³⁸⁸ Civil Georgia, 30/12/2021, [url](#); Civil Georgia, 29/12/2021, [url](#)

³⁸⁹ Civil Georgia, 05/01/2022, [url](#)

Special Investigation Service (SIS)

In de plaats van de State Inspector's Service zijn twee afzonderlijke instanties opgericht die instaan voor onderzoek naar machtsmisbruik door de ordediensten en monitoring van gegevensbescherming: de Special Investigation Service (SIS) en de Personal Data Protection Service. Deze instanties zijn operatief sinds 1 maart 2022.³⁹⁰ De SIS is bevoegd voor onderzoek naar zaken van geweld, marteling en mishandeling door gezagsdragers. Verder onderzoekt deze instantie misdrijven door burgers die worden beschuldigd van de openbaarmaking van vertrouwelijke persoonlijke informatie, onrechtmatige inmenging in professionele activiteiten en misdaden tegen de mensenrechten.³⁹¹ Een wetwijziging in december 2022, doorgevoerd als reactie op de aanbevelingen van de EU, geeft deze instantie bijkomende onderzoeksbevoegdheden.³⁹² Onderzoekers van de SIS hebben vanaf oktober 2023 de bevoegdheid om tijdelijke detentiecentra ongehinderd te betreden zonder voorafgaande toestemming. Dit moet onderzoekers in staat stellen sneller gedetineerden te ontmoeten, verwondingen te documenteren en informatie te verzamelen over mogelijke misdrijven.³⁹³

De Public Defender is met betrekking tot het jaar 2023 positief over de kwaliteit van het onderzoek door de SIS. Tekortkomingen hebben onder meer te maken met vertragingen in het onderzoek, problemen in verband met het bewaren en analyseren van beeldmateriaal, en met de correcte categorisering van een incident (op grond van artikel 333 van de Strafwet inzake machtsmisbruik in plaats van mishandeling of marteling). De Public Defender noemt de samenwerking met de SIS bevorderlijk. Van de 55 meldingen van de Public Defender over mogelijke situaties van mishandeling door leden van de ordediensten in 2023, heeft de SIS in 34 situaties een onderzoek opgestart. Twaalf van de overige meldingen heeft de SIS doorverwezen naar andere instanties. Op eigen initiatief heeft de SIS in 2023 in totaal meer 500 strafrechtelijke onderzoeken opgestart, waarvan iets minder dan de helft gerelateerd aan mishandeling door leden van de ordediensten. De procureur-generaal heeft in dezelfde periode een strafrechtelijke procedure opgestart tegen 93 individuen op basis van het onderzoek van de SIS. Er is geen informatie bekend over effectieve veroordelingen van leden van de ordediensten wegens machtsmisbruik, mishandeling of marteling voor de periode 2021-2024.³⁹⁴

In oktober 2024 roepen middenveldorganisaties de SIS op om informatie te delen over de stand van zaken met betrekking tot het onderzoek naar incidenten tijdens protestacties tegen de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding in april – juni 2024. Noch de SIS, noch de procureur-generaal heeft hierover iets bekend gemaakt. Dit leidt tot bezorgdheid bij middenveldorganisaties over potentiële beïnvloeding van deze instanties in het nadeel van tegenstanders van de autoriteiten.³⁹⁵

2.3. Toegang tot rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden

Volgens het wetboek inzake burgerlijke rechtsvordering kan iedereen een aanvraag indienen bij een gemeentelijke of districtsrechtbank om zijn legitieme rechten of belangen te beschermen. Volgens artikel 15 van dit wetboek moet de aanvraag worden ingediend bij de rechtbank die bevoegd is voor de regio waar de verzoekende partij woont.³⁹⁶

³⁹⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 47, [url](#)

³⁹¹ Agenda.ge, 17/10/2023, [url](#); Civil Georgia, 17/10/2023, [url](#)

³⁹² Civil Georgia, 02/12/2022, [url](#)

³⁹³ Interpress News, 11/10/2023, [url](#)

³⁹⁴ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 59-60, [url](#)

³⁹⁵ TIG, 09/10/2024, [url](#)

³⁹⁶ *Civil Procedure Code of Georgia*, 14/11/1997 (laatste amendementen op 09/09/2022), [url](#)

Een persoon die schade lijdt ten gevolge van een willekeurige arrestatie of andere onwettige of willekeurige handelingen, waaronder mensenrechtenschendingen, mag volgens de Georgische wetgeving een civiele procedure aanspannen.³⁹⁷

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 heeft Cedoca verschillende contactpersonen gevraagd naar de toegankelijkheid van rechtbanken. Uit deze bevraging blijkt dat er over het algemeen geen hindernissen zijn om een rechtszaak te starten. Om een zaak voor de rechtbank te brengen moeten formele procedures worden gevolgd en moeten er administratieve onkosten worden betaald. Hoewel deze bedragen niet zo hoog zijn,³⁹⁸ kunnen financiële redenen voor bepaalde kwetsbare personen, zoals etnische minderheden of slachtoffers van huiselijk geweld, wel een drempel vormen om een rechtszaak te starten. Ngo's die zich inzetten voor mensenrechten kunnen hen bijstaan om een zaak voor het gerecht te brengen.³⁹⁹ Zowel de Public Defender als verschillende ngo's merken op dat rechters ongevoelig zijn voor gelijkheidskwesties.⁴⁰⁰ Andere belangrijke hindernissen in gerechtelijke procedures hebben te maken met de trage rechtsgang, het aanhoudend personeelstekort in rechtbanken en partijdigheid van rechters in zaken die politiek gezien interessant zijn.⁴⁰¹ Deze tekortkomingen, alsook het uitblijven van hervormingen van het rechtswezen, zorgen ervoor dat het vertrouwen van de bevolking in rechtbanken laag is.⁴⁰²

In het jaarrapport over 2023 merkt de Public Defender op dat rechtbanken er net zoals voorgaande jaren vaak niet in slagen om binnen de vastgelegde wettelijke termijn een uitspraak te doen in civiele en administratieve rechtszaken, alsook in strafzaken. Sommige zaken slepen daardoor maanden- of jarenlang aan.⁴⁰³ Een tekort aan rechters is volgens de ngo Court Watch, geciteerd door het USDOS, hiervan de hoofdoorzaak.⁴⁰⁴ Het personeelstekort is volgens ngo's grotendeels het gevolg van het wanbeleid van de HCoJ en de onwil van deze instantie om vacante plaatsen in rechtbanken in te vullen en een eerlijk toedelingssysteem van rechtszaken aan rechters uit te werken.⁴⁰⁵

Vonnissen zijn niet openbaar, maar iedereen die een officiële status heeft in een bepaalde zaak (slachtoffer, verdachte, beklaagde,...) heeft het recht om informatie te krijgen over een lopend onderzoek of rechtszaak. GYLA merkt op dat niet iedereen die betrokken is in een onderzoek of rechtszaak een wettelijke status heeft. Niet iedereen krijgt de status van slachtoffer en een getuige heeft bijvoorbeeld geen wettelijke status. Indien iemand is opgeroepen als getuige, is het onmogelijk om informatie te krijgen over een onderzoek of rechtszaak. Voor personen met een officiële status is het mogelijk om een kopie op te vragen bij de bevoegde onderzoeksinstantie indien de zaak zich in de fase van het voorafgaand onderzoek bevindt. Als de zaak is overgedragen naar de rechtbank, kan een kopie bij de rechtbank worden opgevraagd. Iemand die zich in het buitenland bevindt kan een mail sturen naar de bevoegde instantie voor een kopie. Het is ook mogelijk om de advocaat die is

³⁹⁷ USDOS, 15/03/2024, p. 9, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 30, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 17, [url](#)

³⁹⁸ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

³⁹⁹ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁰⁰ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁰¹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁰² Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁴⁰³ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 90-91, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 81-84, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 26-28, [url](#); USDOS, 21/03/2023, pp. 15-16, [url](#)

⁴⁰⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 18, [url](#)

⁴⁰⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 31, [url](#)

aangesteld in de zaak te vragen om een kopie op te halen.⁴⁰⁶ Een andere optie is om via een notaris de toestemming te geven aan een advocaat die op zijn beurt informatie opvraagt over de zaak bij de Georgische autoriteiten.⁴⁰⁷

GYLA merkt nog op dat het enkel mogelijk is om een beroep aan te tekenen, tegen een onwettig onderzoek bijvoorbeeld, indien de aanvrager een wettelijke status heeft. Indien de betrokkene niet officieel is erkend als slachtoffer of beschuldigde, is het niet mogelijk om in beroep te gaan bij een hogere rechtsinstantie.⁴⁰⁸

2.3.1. Recht op een eerlijk en openbaar proces

De Grondwet en wetgeving in Georgië garanderen het recht op een eerlijk en openbaar proces. Verschillende Georgische ngo's kaarten verschillende jaren op rij aan dat het recht op een eerlijk proces niet is nageleefd in enkele politiek gevoelige *high-profile* zaken (zie [1.5. Politieke vervolging](#)).⁴⁰⁹ Ondanks de grondwettelijke garanties op onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak zijn er indicaties van politieke inmenging en partijdigheid (zie [2.1.2. Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht](#)). Rechters zijn vatbaar voor politieke druk van binnen en buiten justitie in rechtszaken over politiek gevoelige onderwerpen of personen.⁴¹⁰

Het USDOS merkt op dat er in 2023 nog steeds bezorgdheden zijn over de toewijzing van rechtszaken. Zo is 38 % van de rechtszaken in 2023 volgens de Public Defender niet via een willekeurig elektronisch toedelingssysteem toegewezen. In plaats daarvan zijn deze toegewezen aan specifieke rechters.⁴¹¹ Voorgaande jaren schrijft het USDOS hierover dat zaken worden toebedeeld aan civiele rechters met beperkte specialisaties, gebaseerd op hun loyaliteit aan bepaalde invloedrijke rechters of anderen.⁴¹² Andere blijvende bekommernissen gaan over de transparantie van rechterlijke uitspraken en over inconsistente beslissingen van rechters om een zaak achter gesloten deuren te laten plaatsvinden, in sommige gevallen zonder de redenen toe te lichten.⁴¹³

Freedom House stelt in 2023 net zoals voorgaande jaren dat de Public Defender problemen rapporteert bij het naleven van vonnissen van het Hooggerechtshof over een eerlijke rechtsgang. Overige problemen hebben betrekking op administratieve vertragingen in rechtszaken, schending van het vermoeden van onschuld, het niet naleven van regelgeving rond detentie en ondervraging en het ontzeggen van de toegang tot een advocaat bij arrestatie.⁴¹⁴

Tijdens de FFM in Georgië heeft Cedoca verschillende contactpersonen gevraagd naar de impact van de clan in het rechtswezen op individuele rechtszaken. Volgens TIG is de clan in staat om individuele zaken te beïnvloeden via individuele rechters en via hun controle over het toedelingssysteem van rechtszaken. De clan kan zaken toedelen aan rechters die loyaal zijn aan hen. Wanneer een zaak voor hen interessant is, bijvoorbeeld in het voordeel van familieleden of vrienden, is het mogelijk dat zij hun invloed uitoefenen op een individuele rechtszaak. Corruptie in het rechtswezen is volgens TIG alomtegenwoordig, maar omkoping is niet zichtbaar. Het is volgens TIG mogelijk om individuele zaken

⁴⁰⁶ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁰⁷ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁴⁰⁸ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁰⁹ USDOS, 21/03/2023, p. 15, [url](#); HRC, 29/06/2022, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 24, [url](#)

⁴¹⁰ USDOS, 15/03/2024, p. 13, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 12, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 17, [url](#)

⁴¹¹ USDOS, 15/03/2024, pp. 15-16, [url](#)

⁴¹² USDOS, 21/03/2023, p. 18, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 24, [url](#);

⁴¹³ USDOS, 15/03/2024, pp. 15-17, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 18, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 24, [url](#)

⁴¹⁴ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

te manipuleren en ze oneindig lang uit te stellen. In *high profile* zaken oefent de clan volgens TIG systematisch zijn invloed uit. In privé-geschillen gebeurt dit niet systematisch. Het is volgens TIG moeilijk om dit te detecteren, maar het systeem laat dit gemakkelijk toe.⁴¹⁵ De Public Defender geeft ook aan dat het mogelijk is dat de clan rechtszaken kan beïnvloeden wanneer er politieke belangen zijn. In gelijkheidskwesties is er minder interesse bij de autoriteiten.⁴¹⁶

2.3.2. Wetboek inzake administratieve overtredingen

De Public Defender, ngo's en de internationale gemeenschap kaarten meerdere jaren op rij aan dat het wetboek inzake administratieve overtredingen onvoldoende bepalingen bevat die een eerlijke rechtsgang garanderen, in tegenstelling tot het wetboek inzake strafrechtelijke procedures. Zo is de bewijslast om iemand te veroordelen tot een administratieve gevangenisstraf zeer laag, waardoor er een risico bestaat op misbruik en selectieve toepassing van deze wet. Deze wet wordt regelmatig toegepast bij de arrestatie van betogers.⁴¹⁷ (zie [3.4. Vrijheid van vergadering en betoging](#))

Het wetboek inzake administratieve overtredingen is volgens GYLA gedateerd. Fundamentele rechten worden in elk stadium van de procedure van administratieve detentie geschonden. De wet houdt geen rekening met het vermoeden van onschuld, rechters zijn niet verplicht om de wettigheid van een arrestatie te onderzoeken, de politie is niet verplicht om de gronden waarop iemand wordt vastgehouden te noteren in het arrestatieverslag waardoor het voor rechters moeilijk is om de wettigheid van een detentie vast te stellen. Gedetineerden moeten niet op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheid om in beroep te gaan of van de wettelijke termijnen.⁴¹⁸ Politieagenten kunnen eveneens een verslag over een administratieve overtreding indienen bij een rechtbank zonder de betrokkene te arresteren. Nadien bepaalt een rechter of de deelnemer van de bijeenkomst een administratieve overtreding heeft gepleegd.⁴¹⁹ Ook in 2024 wijzen lokale organisaties zoals DRI, GYLA en HRC op het onrechtmatig gebruik van dit wetboek tegen deelnemers van protestacties met als doel deze neer te slaan.⁴²⁰

In 2021 keurt het parlement enkele wetswijzigingen goed aan het wetboek inzake administratieve overtredingen, waardoor de straffen voor ongehoorzaamheid aan de politie en kleinschalig hooliganisme worden verzwakt. De boete voor herhaaldelijk kleinschalig hooliganisme wordt opgetrokken tot 1.500-2.000 GEL, omgerekend 530-720 euro, (voordien 500-1.000 GEL) [1.000 GEL = 356 euro]⁴²¹. Voor ongehoorzaamheid aan de politie bedraagt de maximumboete bij een eerste overtreding 2.000 GEL (voordien 1.000 GEL) en voor een volgende overtreding 3.500-4.500 GEL, omgerekend 1.250-1.600 euro. Rechters mogen na de wetswijziging niet langer een waarschuwing geven bij een herhaaldelijke overtreding, maar zijn verplicht om een administratieve sanctie op te leggen. De maximumduur van een administratieve detentie wordt opgetrokken van 7 tot 15 dagen. De maximumduur om iemand aan te houden voor de zaak wordt overgedragen naar de rechter is opgetrokken van 12 tot 48 uur in alle situaties. Deze wetswijzigingen lokken veel kritische reacties uit. Het SJC beschouwt deze wetswijzigingen, net zoals GYLA, als een repressief mechanisme dat gebruikt kan worden om politieke belangen te behartigen en protestacties de kop in te drukken.⁴²² GYLA en het SJC stellen vast dat de maximumduur van 48 uur administratieve detentie sinds de

⁴¹⁵ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁴¹⁶ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁴¹⁷ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 9, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 17, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 28, [url](#)

⁴¹⁸ GYLA, 13/07/2020, pp. 13-14, [url](#)

⁴¹⁹ GYLA, 04/10/2023, p. 23, [url](#)

⁴²⁰ DRI, 11/07/2024, p. 6, [url](#); HRC, 13/09/2024, [url](#); GYLA, 07/06/2024, p. 15, [url](#)

⁴²¹ XE Universal Currency Converter [website], [url](#) [geraadpleegd op 12/12/2022]

⁴²² Civil Georgia, 29/04/2022, [url](#); SJC, 28/04/2022, [url](#)

invoering ervan onrechtmatig en overmatig wordt toegepast zonder enig controlemechanisme.⁴²³ Het USDOS wijst in het mensenrechtenrapport over 2023 eveneens op de blijvende bezorgdheid over het gebruik van administratieve detentie om personen tot vijftien dagen vast te houden zonder het recht op verdediging, zonder vastgelegde normen omtrent bewijsvoering of het recht om een zinvol beroep aan te tekenen.⁴²⁴

Op 13 december 2024 keurt het parlement een nieuwe reeks wetswijzigingen goed waardoor administratieve overtredingen nog zwaarder worden bestraft. GYLA stelt dat de wet daardoor nog meer dient als een repressief instrument om protestacties in te drukken. Niet alleen boetes worden opnieuw aanzienlijk verhoogd, maar er zijn ook nieuwe overtredingen toegevoegd aan het wetboek, waaronder een verbod om het gezicht te bedekken tijdens betogingen (strafbaar met een boete van 2.000 GEL).⁴²⁵

Bij de arrestatie moet de persoon in kwestie volgens de Georgische wetgeving op de hoogte worden gebracht van zijn of haar rechten. Alle verklaringen na de arrestatie, maar voordat de gearresteerde op zijn rechten werd gewezen, zijn niet-ontvankelijk in de rechtbank. De politieagent die de arrestatie uitvoert is verplicht om de arrestant naar het dichtstbijzijnde politiekantoor te brengen en een verslag te maken van de arrestatie en hiervan een kopie te overhandigen aan de gevangene of zijn advocaat. Politielogboeken worden volgens de Public Defender onnauwkeurig bijgehouden. Vaak ontbreekt de datum en het tijdstip van de arrestatie.⁴²⁶

2.3.3. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang

Elke persoon heeft het recht om te worden bijgestaan door een advocaat naar keuze of krijgt een advocaat toegewezen indien hij/zij onvermogen is.⁴²⁷

Sinds 2007 kan elke Georgische burger voor gratis juridisch advies terecht bij de Legal Aid Service (LAS). De Georgische autoriteiten financieren deze dienst en het United Nations Development Programme (UNDP) en de EU ondersteunen deze dienst. Kwetsbare personen kunnen beroep doen op de LAS voor gratis rechtsbijstand en vertegenwoordiging voor de rechtbank.⁴²⁸ Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië lichten verschillende contactpersonen toe dat mensen die recht hebben op een sociale uitkering in aanmerking komen voor gratis rechtsbijstand van de LAS. Daarnaast hebben ook andere personen recht op gratis rechtsbijstand: minderjarigen, jongvolwassenen (18-21 jaar) in strafzaken als zij geen privé-advocaat hebben, mensen met een beperking, onvermogenen in strafzaken, slachtoffers van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen en asielzoekers.⁴²⁹ Het hoofd van het Departement voor Gelijkheid van de Public Defender geeft aan dat het eenvoudig is voor gerechtigden om deze gratis rechtsbijstand te verkrijgen.⁴³⁰

De LAS heeft kantoren verspreid over het hele land en is ook telefonisch en via online chatboxen bereikbaar.⁴³¹ Daarnaast bestaat er een onlineportaal voor gratis rechtsbijstand in Georgië met een overzicht van alle organisaties die gratis rechtshulp bieden.⁴³²

⁴²³ USDOS, 15/03/2024, p. 10, [url](#); USDOS, 21/03/2023, pp. 10, 17, [url](#)

⁴²⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 12, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 11, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 15, [url](#)

⁴²⁵ GYLA, 26/12/2024, pp. 27-29, [url](#)

⁴²⁶ USDOS, 15/03/2024, pp. 9-10, [url](#); USDOS, 21/03/2023, pp. 9-10, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 13, [url](#)

⁴²⁷ *Civil Procedure Code of Georgia*, 14/11/1997 (laatste amendementen op 09/09/2022), [url](#); USDOS, 15/03/2024, pp. 10-11, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 10, [url](#)

⁴²⁸ CoE, 30/09/2022, p. 14, [url](#); UNDP, 28/06/2018, [url](#)

⁴²⁹ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁴³⁰ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁴³¹ Legal Aid Service, s.d., [url](#)

⁴³² Portal for Free Legal Aid in Georgia, [website], s.d., [url](#)

2.4. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming

Naast de Georgische rechtbanken kan men zich wenden tot de Public Defender. Het mandaat van deze instantie bestaat erin om op te volgen of mensenrechten worden nageleefd en om beschuldigingen van mensenrechtenschendingen en discriminatie te onderzoeken. De Public Defender is niet bevoegd om gerapporteerde of zelf waargenomen inbreuken te vervolgen, maar kan acties aanbevelen en de regering wordt geacht er gevolg aan te geven. De Public Defender behoudt het recht om niet-bindende aanbevelingen te geven aan de wethandhavingsinstanties. Ngo's beschouwen de Public Defender als het meest objectieve regeringsorgaan op het gebied van mensenrechten.⁴³³ De Public Defender heeft een hoofdkantoor in Tbilisi en negen regionale kantoren.⁴³⁴

In 2021-2022 zijn er regelmatig spanningen tussen de toenmalige Public Defender, Nino Lomjaria, en de GD-partij, die haar ervan beschuldigt samen te werken met de oppositie en ongekwalificeerd te zijn.⁴³⁵ Als reactie op de verbale aanvallen van de GD-partij op de Public Defender, vraagt de EU in het kader van de twaalf aanbevelingen aan de Georgische regering om met de oppositie een consensus te bereiken over de aanstelling van de nieuwe Public Defender wanneer het mandaat van Lomjaria op 8 december 2022 afloopt.⁴³⁶ Op 7 maart 2023 selecteert het parlement met inspraak van de oppositie, maar zonder rekening te houden met de voorgestelde kandidaten door middenveldorganisaties, een nieuwe ombudsman: Levan Ioseliani. Hij zetelt op het moment van zijn aanstelling voor de partij Citizens in het parlement. Hoewel niet alle voorwaarden wat betreft de selectie(procedure) zijn nageleefd, wordt deze aanbeveling beschouwd als grotendeels geïmplementeerd. Het personeel van de Public Defender is zo goed als ongewijzigd gebleven en blijft volgens Open Society Georgia Foundation (OSGF) efficiënt werken.⁴³⁷ De EC stelt in oktober 2024 dat de Public Defender cruciaal blijft, gelet op het feit dat deze instantie erop toeziet dat de mensenrechten worden gerespecteerd.⁴³⁸

Talrijke ngo's, waaronder GYLA, HRC, SJC, GDI en Rights Georgia, zijn actief op het gebied van mensenrechten. Burgers kunnen hier terecht voor gratis rechtsbijstand.⁴³⁹ Tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 bevestigen deze ngo's dat zij gratis rechtsbijstand verlenen. Zij maken hierbij de kanttekening dat hun middelen beperkt zijn waardoor zij niet iedereen kunnen bijstaan.⁴⁴⁰ Sommige van hen, waaronder GDI, kiezen strategisch zaken uit in de hoop een verschil te kunnen maken voor andere zaken.⁴⁴¹ GYLA is een van de organisaties die het langst bestaat in Georgië en die de meeste mensen bijstaat in juridische procedures.⁴⁴² In politiek gevoelige zaken, zoals arrestaties van activisten, is de kans groter dat ngo's rechtsbijstand verlenen aangezien privé-advocaten dit risico liever niet nemen.⁴⁴³ Ngo's zoals GYLA, TIG en het Human Rights House verlenen juridische bijstand aan tegenstanders van de regering en critici en vertegenwoordigen hen in de rechtbank.⁴⁴⁴ Ngo's kunnen een zaak publiek maken en hebben toegang tot bepaalde rechtsmiddelen, waarop

⁴³³ USDOS, 15/03/2024, p. 46, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 38, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 58-59, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 31-32, [url](#)

⁴³⁴ Public Defender of Georgia, s.d., [url](#)

⁴³⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 59, [url](#); Civil Georgia, 10/10/2022, [url](#)

⁴³⁶ Civil Georgia, 10/10/2022, [url](#)

⁴³⁷ OSGF, 15/09/2023, p. 31, [url](#)

⁴³⁸ EC, 30/10/2024, p. 6, [url](#)

⁴³⁹ Human Rights House Tbilisi, s.d., [url](#)

⁴⁴⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁴⁴¹ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁴² Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁴³ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁴⁴ EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

begunstigden anders geen beroep zouden kunnen doen. Op deze manier kan de tussenkomst van ngo's een verschil betekenen, aldus TIG. Toch is dit niet altijd een garantie tot succes.⁴⁴⁵

Ngo's kunnen doorgaans zonder beperkingen te werk gaan, mensenrechtenkwesties onderzoeken en hun bevindingen hierover publiceren.⁴⁴⁶ Verschillende ngo's worden betrokken bij beleidsvraagstukken, terwijl andere te maken hebben met politieke druk, voornamelijk in de vorm van openlijke kritiek door regeringsafgevaardigden.⁴⁴⁷ Ook het USDOS schrijft over het jaar 2023 dat de autoriteiten middenveldorganisaties onder druk zetten. In dit verband wijst het USDOS op de negatieve impact van het wetsontwerp inzake buitenlandse agenten op ngo's. Deze wet druist in tegen de waarden van de EU en vormt een bedreiging voor de vrijheid van vereniging.⁴⁴⁸

HRC publiceert in september 2024 een rapport over repressieve maatregelen tegen middenveldorganisaties naar aanleiding van de invoering van de wet inzake transparantie over buitenlandse invloed. HRC wijst op het belang van het middenveld voor de democratische ontwikkeling van het land, maar stelt dat deze nieuwe wet hun reputatie schaadt en hen blootstelt aan mogelijke fysieke of verbale aanvallen. HRC wijst hierbij op tal van intimiderende praktijken tijdens de protestacties tegen het wetsvoorstel tussen april en juni 2024 (zie [1.5.2. Tegenstanders van de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding](#)).⁴⁴⁹ Daarnaast roept ook de mensenrechtencommissaris van de VN in september 2024 de Georgische autoriteiten op om een einde te maken aan het onderdrukken van mensenrechtenactivisten. De situatie is volgens deze bron drastisch verslechterd op dit vlak sinds eind 2023. Het lijkt er volgens de speciale rapporteur van de VN op dat fysieke aanvallen ongestraft hebben kunnen plaatsvinden.⁴⁵⁰

Wanneer alle beroepsmogelijkheden in Georgië zijn uitgeput, is het mogelijk zich te wenden tot het EHRM.⁴⁵¹ Het naleven van en proactief rekening houden met EHRM-vonnissen is één van de twaalf EU-aanbevelingen en is volgens OSGF volledig geïmplementeerd.⁴⁵²

2.5. Goedkeuring van de wet voor de eliminatie van elke vorm van discriminatie

Het Georgische parlement keurt in 2014 een antidiscriminatiwet goed. Deze wet kent bescherming toe tegen discriminatie op basis van ras, huidskleur, taal, geslacht, leeftijd, nationaliteit, etnische herkomst, handicap, politieke overtuigingen en seksuele geaardheid. Ook (seksuele) intimidatie en het weigeren van huisvesting omwille van iemands beperking vallen, sinds 2019 en 2020 respectievelijk, onder de noemer discriminatie.⁴⁵³ Deze wet geeft de Public Defender en rechtbanken het mandaat om het recht op gelijkheid te beschermen.⁴⁵⁴

⁴⁴⁵ Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁴⁶ USDOS, 15/03/2024, p. 46, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 37, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 58, [url](#)

⁴⁴⁷ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

⁴⁴⁸ USDOS, 15/03/2024, pp. 30-31, [url](#)

⁴⁴⁹ HRC, 19/09/2024, [url](#)

⁴⁵⁰ OHCHR, 05/09/2024, [url](#)

⁴⁵¹ USDOS, 21/03/2023, p. 18, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 21, [url](#)

⁴⁵² OSGF, 15/09/2023, p. 30, [url](#)

⁴⁵³ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 130 [url](#); Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

⁴⁵⁴ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); *Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination*, 07/05/2014 [laatste amendementen op 15/07/2020], [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

De wettelijke termijn om een rechtszaak aan te spannen omwille van discriminatie bedraagt een jaar.⁴⁵⁵

De EC stelt dat het wettelijk en institutioneel kader om discriminatie te bestrijden gedeeltelijk beantwoordt aan de EU-normen. Er is vooral nood aan verbetering wat betreft de toepassing van de antidiscriminatiewetgeving, in het bijzonder voor de bescherming van de rechten van LGBTI+-personen en van etnische, nationale en religieuze minderheden. Daarnaast merkt de EC op dat er nauwelijks gereageerd wordt op haatspraak tegenover kwetsbare groepen en dat haatmisdrijven en discriminatie onvoldoende effectief worden onderzocht en vervolgd.⁴⁵⁶

De Public Defender vraagt de Georgische autoriteiten jarenlang om een gelijkheidsbeleid te ontwikkelen, een gemeenschappelijke visie uit te werken, een omgeving te creëren op maat van kwetsbare groepen of om te werken rond bewustmaking van antidiscriminatie.⁴⁵⁷ Hoewel het parlement in 2022 twee belangrijke beleidsdocumenten heeft goedgekeurd, namelijk de Human Rights Strategy 2022-2030 en de State Concept on Gender Equality, komen verschillende kwetsbare groepen hierin niet aan bod. De LGBTI+-gemeenschap is er daar een van. De Public Defender meent dan ook dat er geen vooruitgang is wat betreft de bescherming van gelijkheid van kwetsbare groepen, in het bijzonder voor LGBTI+-personen.⁴⁵⁸

In 2023 heeft de Public Defender 122 meldingen over discriminatie onderzocht, waarvan de meerderheid (17 %) op grond van geslacht/gender, afwijkende opinie (16 %) en nationaliteit (8 %). Andere meldingen gaan over discriminatie op grond van een handicap (7 %), politieke opinie (6 %), religie (5 %) en seksuele oriëntatie of genderidentiteit (SOGI) (4 %).⁴⁵⁹

In 2023 blijven kwetsbare groepen net zoals voorgaande jaren problemen ondervinden. Voornamelijk LGBTI+-personen, mensen met een beperking en vrouwen ondervinden in 2023 volgens de Public Defender de meeste obstakels.⁴⁶⁰ Naast stereotypes en vooroordelen bemoeilijken discriminerende uitspraken van politici en publieke figuren de weg naar gelijkheid.⁴⁶¹ Het is vooral in de periode vlak voor de verkiezingen dat politieke figuren aanzetten tot discriminatie en haatdragende boodschappen verspreiden tegenover de LGBTI+-gemeenschap en etnische en religieuze minderheden.⁴⁶²

Meer informatie over de toepassing van de antidiscriminatiewetgeving komt aan bod in de hoofdstukken over etnische en religieuze minderheden en LGBTI+. ([zie 3.2. LGBTI+](#), [3.5. Etnische minderheden](#) en [3.6. Religieuze minderheden](#)).

⁴⁵⁵ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

⁴⁵⁶ EC, 30/10/2024, p. 43, [url](#)

⁴⁵⁷ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, p. 27, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 26, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/02/2022, p. 5, [url](#)

⁴⁵⁸ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, pp. 3, 11-12, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/04/2023, pp. 3, 26, [url](#)

⁴⁵⁹ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, p. 23, [url](#)

⁴⁶⁰ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 147, [url](#); Public Defender of Georgia, 22/04/2024, p. 27, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/02/2022, p. 5, [url](#)

⁴⁶¹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 147, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/04/2023, pp. 3, 15, [url](#)

⁴⁶² Public Defender of Georgia, 24/02/2022, p. 40, [url](#)

2.6. Nationale strategie voor de bescherming van de mensenrechten

De Georgische regering keurt in 2014 de eerste nationale strategie voor de bescherming van mensenrechten in Georgië 2014-2020⁴⁶³ en een bijhorend actieplan goed, evenals de oprichting van een Raad voor de mensenrechten en een secretariaat voor de mensenrechten bij de eerste minister.⁴⁶⁴

In maart 2021 is de Association Council van de EU⁴⁶⁵ tevreden over de vooruitgang bij de uitvoering van de nationale mensenrechtenstrategie en het bijbehorende actieplan voor de periode 2018-2020, alsook over het werk van het mensenrechtendepartement binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken. De EU moedigt Georgië aan om de antidiscriminatiwet effectief toe te passen, gendergelijkheid na te streven en ervoor te zorgen dat alle minderheden bescherming genieten.⁴⁶⁶

In september 2022 roept de EU Association Council Georgië op om mensenrechten en fundamentele vrijheden te respecteren, inclusief gendergelijkheid en gelijke rechten voor minderheden. In dit opzicht is de EU Association Council verheugd over de aankondiging van een nieuwe mensenrechtenstrategie.⁴⁶⁷

Op 5 september 2022 keurt de Georgische regering een nieuwe nationale strategie inzake de bescherming van de mensenrechten voor de periode 2022-2030 goed.⁴⁶⁸ Deze strategie tracht in te spelen op eerdere aanbevelingen, namelijk het creëren van omstandigheden waardoor de wetgeving op centraal en lokaal niveau beter kan worden toegepast. Volgens het rapport van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI), een toezichtsorgaan van de Raad van Europa, van juni 2023 bevat de nieuwe strategie veelbelovende elementen, waaronder een focus op de strijd tegen haatmisdrijven en discriminatie. Tegelijkertijd noemt ECRI het verontrustend dat LGBTI-persoonen niet expliciet vermeld worden in de nieuwe mensenrechtenstrategie, in tegenstelling tot etnische en religieuze minderheden.⁴⁶⁹

In het uitbreidingsrapport van oktober 2024 concludeert de EC dat de Georgische autoriteiten geen rekening hebben gehouden met haar aanbevelingen om de nationale strategie inzake de bescherming van de mensenrechten 2023-2030 aan te passen naar EU-normen. De invoering van de wet inzake familiewaarden en de bescherming van minderjarigen (die in de volksmond de anti-LGBT-propagandawet wordt genoemd) houdt eveneens geen rekening met internationale aanbevelingen. Dit wettelijk initiatief creëert, in combinatie met aanhoudende homofobe retoriek, een vijandige en stigmatiserende omgeving voor LGBT-persoonen, aldus de EC.⁴⁷⁰

Het mensenrechtendepartement of voluit het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department bestaat sinds 2018 en is bevoegd om erop toe te zien dat het onderzoek naar misdrijven op grond van discriminatie (haatmisdrijven, huiselijk geweld, misdrijven met een gendermotief, mensensmokkel, etc.) naar behoren gebeurt, alsook dat er een tijdige reactie is van de bevoegde diensten. Dit departement heeft zelf geen onderzoeksbevoegdheid, maar kan wel aanbevelingen doen. Daarnaast organiseert dit departement opleidingen voor politieagenten, onderzoekers en procureurs om een kwalitatief onderzoek te garanderen en ervoor te zorgen dat zij zich bewust zijn van de kwetsbaarheid van slachtoffers van misdrijven op grond van discriminatie.⁴⁷¹

⁴⁶³ Council of Europe - ECRI, 22/06/2023, p. 24, [url](#)

⁴⁶⁴ Hammarberg T., 09/07/2014, [url](#)

⁴⁶⁵ Deze instantie ziet toe op de uitvoering van het associatieakkoord (Association Agreement), een samenwerkingsovereenkomst tussen de EU en Georgië op economisch en politiek gebied.

⁴⁶⁶ European Council, 16/03/2021, [url](#)

⁴⁶⁷ Civil Georgia, [2] 07/09/2022, [url](#)

⁴⁶⁸ Agenda.ge, [1] 05/09/2022, [url](#); Agenda.ge, [2] 05/09/2022, [url](#)

⁴⁶⁹ Council of Europe - ECRI, 22/06/2023, pp. 24-25, [url](#)

⁴⁷⁰ EC, 30/10/2024, p. 25, [url](#)

⁴⁷¹ Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, gesprek, Tbilisi, 28/10/2022

Verschillende ngo's, waaronder GYLA, geven aan dat deze dienst in zijn beginjaren zeer goed functioneerde, maar dat bepaalde positieve initiatieven zijn afgezwakt na een wijziging in het management.⁴⁷²

2.7. Detentieomstandigheden

2.7.1. Algemene omstandigheden

Het USDOS-rapport over het jaar 2023 spreekt net zoals voorgaande jaren van adequate omstandigheden in de meeste gevangenissen en detentiefaciliteiten. In enkele oude faciliteiten zijn de omstandigheden onmenselijk, is er onvoldoende ventilatie, natuurlijk licht en een beperkte leefruimte en gezondheidszorg. Geweld tussen gevangenen, criminele subculturen en informeel management zijn andere blijvende problemen in de gevangenissen.⁴⁷³

Er zijn volgens de Public Defender verschillende positieve ontwikkelingen met betrekking tot detentieomstandigheden ten gevolge van enkele wetswijzigingen in de Strafwet. Zo wordt het medisch personeel geacht een onderzoek te voeren bij vermoedens van marteling of mishandeling, ook zonder de goedkeuring van de betrokken gedetineerde. Alle vastgestelde lichamelijke verwondingen moeten vervolgens worden overgemaakt aan de bevoegde onderzoeksinstanties. Het detecteren en documenteren van situaties van mishandeling blijft volgens de Public Defender moeilijk.⁴⁷⁴

Overbevolking blijft volgens de Public Defender een probleem in Georgische gevangenissen, waardoor er onvoldoende rekening kan worden gehouden met potentiële risico's bij het toewijzen van een cel. Dit kan leiden tot spanningen tussen celgenoten. De Public Defender dringt er al jaren op aan om de overbevolking aan te pakken door, onder andere, meer personeel aan te werven.⁴⁷⁵

Daarnaast blijven er volgens de Public Defender nog andere uitdagingen bestaan. De Public Defender vermeldt meerdere factoren die bijdragen tot een slechte behandeling van gevangenen, waaronder beperkte communicatiemogelijkheden met de buitenwereld, het ontbreken van camerabeveiliging, ondermaatse (toegang tot) gezondheidszorg, onvoldoende aandacht voor kwetsbare personen en langdurige isolatie.⁴⁷⁶ De Public Defender beschouwt het plaatsen van gevangenen in zogenaamde de-escalatiekamers als een vorm van mishandeling. Nog volgens de Public Defender worden de rechten van gevangenen in gesloten instellingen en in speciale afdelingen (omwille van een verhoogd risico) ingeperkt en zijn er onvoldoende activiteiten die zijn aangepast aan hun noden. Zo moeten zij 23 uur per dag in hun cel doorbrengen en hebben zij niets om handen. Deze omstandigheden hebben een negatieve impact op de fysieke en mentale gezondheid van gevangenen, wat kan leiden tot agressie tegenover gevangenispersoneel en andere gevangenen.⁴⁷⁷

⁴⁷² Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁷³ USDOS, 15/03/2024, pp. 6-7, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 7, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 9, [url](#)

⁴⁷⁴ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 34-35, 46-47, [url](#)

⁴⁷⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 52-53, [url](#)

⁴⁷⁶ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 34-35, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 30, 33-34, 36, [url](#)

⁴⁷⁷ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 35, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 33-34, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 43-45, 53, [url](#)

2.7.2. Geweld tussen gedetineerden en informeel management

Geweld tussen gevangenen blijft voorkomen in Georgische detentiefaciliteiten, maar is vaak ondergerapporteerd en wordt meestal niet onderzocht.⁴⁷⁸ Informeel management door enkele gevangenen is volgens de Public Defender een van de meest zorgwekkende kwesties in gevangenis. Informele controle door zogenaamde toezichters leidt tot geweld tussen gevangenen en pesterijen. Daarnaast controleren informele leiders de toegang van andere gevangenen tot eten, kledij, medicatie en postpakketten van familie.⁴⁷⁹ Ook overbevolking is volgens de Public Defender een belangrijke factor die bijdraagt tot geweld tussen gevangenen.⁴⁸⁰

Gevangenen ondervinden heel wat hindernissen om incidenten binnen de gevangenis te rapporteren.⁴⁸¹ Dat is volgens de Public Defender onder andere het gevolg van informeel management in gevangenis. Dit systeem is erop gericht om gevangenen het zwijgen op te leggen en te verhinderen dat zij hun problemen melden. Fysiek en extreem psychisch geweld tussen gevangenen zijn volgens de Public Defender typerend voor informeel management.⁴⁸² Gevangenen die het slachtoffer zijn van geweld zijn terughoudend om dit te rapporteren aan de gevangenisadministratie uit vrees voor intimidatie of uit wantrouwen voor de gevolgen.⁴⁸³ Ook tegenover het medisch personeel verzwijgen gevangenen vaak de ware toedracht van hun verwondingen om een vergeldingsactie te vermijden.⁴⁸⁴ Verder bevat het rapporteringssysteem zelf heel wat tekortkomingen en zijn gevangenen onvoldoende geïnformeerd over de mogelijkheden om problemen in de gevangenis te melden.⁴⁸⁵

2.7.3. Machtsmisbruik en geweld door leden van de ordehandhaving

Het bureau van de Public Defender beheert het nationale preventiemechanisme (*National Preventive Mechanism*, NPM), en bezoekt hiertoe gevangenis en detentiecentra, houdt toezicht op de behandeling en de toestand van de gevangenen en formuleert aanbevelingen voor de preventie van mishandeling. De organisatie GYLA is ook betrokken bij het toezicht op de penitentiaire instellingen in het kader van het NPM.⁴⁸⁶

De Public Defender ontvangt in 2023 talrijke meldingen en klachten van gedetineerden over buitensporig geweld door gevangenispersoneel. De SIS heeft volgens de Public Defender tussen januari en november 2023 in totaal 119 klachten ontvangen over fysiek en/of psychologisch geweld door gevangenispersoneel. In 26 zaken is er een strafrechtelijk onderzoek opgestart.⁴⁸⁷ In 2022 is de Public Defender op de hoogte van 34 klachten ingediend bij het openbaar ministerie over fysiek en/of psychologisch geweld door gevangenispersoneel. Hiervan gaan 14 klachten over fysiek en psychologisch geweld en 20 over psychologisch geweld.⁴⁸⁸ In 2021 heeft de Public Defender 36 aanvragen/klachten ontvangen over verbaal geweld en bedreigingen door gevangenispersoneel. In

⁴⁷⁸ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 38, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 7, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 9-10, [url](#)

⁴⁷⁹ USDOS, 15/03/2024, pp. 6-7, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 7, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 9-10, [url](#)

⁴⁸⁰ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 38, [url](#)

⁴⁸¹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 38, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 39-40, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 43-45, 53, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 9-10, [url](#); Council of Europe – CPT, 16/06/2022, [url](#)

⁴⁸² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 33, 40, [url](#)

⁴⁸³ USDOS, 21/03/2023, p. 8, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 10-11, [url](#)

⁴⁸⁴ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 38, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 33, 40, [url](#)

⁴⁸⁵ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 43-44, [url](#)

⁴⁸⁶ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 36, [url](#)

⁴⁸⁷ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 35-37, 47, [url](#)

⁴⁸⁸ Public Defender of Georgia, 01/05/2023, pp. 38-39, [url](#)

sommige gevallen betreft de klacht vermoedelijke incidenten van fysiek geweld.⁴⁸⁹ Een doeltreffend onderzoek naar dergelijke feiten blijft een uitdaging in 2022.⁴⁹⁰

De werking van instanties die instaan voor onderzoek naar mishandeling door leden van de ordediensten komt aan bod in hoofdstuk [2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten](#).

2.7.4. Geweld tijdens arrestaties

De Public Defender stelt in 2023 geen aanzienlijke verbeteringen vast met betrekking tot politiegeweld tijdens arrestaties in vergelijking met voorgaande jaren. Sinds 2017 is er volgens deze instantie sprake van een negatieve tendens wat betreft de behandeling van personen die gearresteerd worden op grond van administratieve overtredingen. In 2023 stelt de Public Defender in 31,8 % van de arrestaties fysieke verwondingen vast bij de gedetineerden, een toename tegenover 2022 (27 %) en 2021 (26 %). De meest gebruikte methodes van fysiek geweld zijn: te strakke handboeien, slaan en schoppen.⁴⁹¹

Sinds juli 2022 bevat het arrestatieverslag een kolom om lichamelijke letsels te beschrijven, maar in de beginfase stelt de Public Defender regelmatig vast dat deze niet of onvolledig is ingevuld.⁴⁹² In 2023 spreekt de Public Defender van een positieve evolutie op het gebied van documentatie van verwondingen door artsen in tijdelijke detentiecentra.⁴⁹³ In 2021-2022 worden de omstandigheden waarin verwondingen zijn opgelopen in meer dan de helft van het aantal gevallen niet volledig of helemaal niet beschreven.⁴⁹⁴ In 2022 gaat het over 43 %.⁴⁹⁵ In 2023 gaat het over 15,3 % van de gevallen waarin artsen de verwondingen niet volledig beschrijven en 19,9 % waarin helemaal niets is genoteerd. In de overige 64,8 % zijn de omschreven omstandigheden wel volledig.⁴⁹⁶

De Public Defender spreekt in het jaarrapport over 2023 van een verbetering tegenover 2022 wat betreft het informeren van de SIS over verwondingen opgelopen door een arrestant tijdens de arrestatie. In 2023 is er een notificatie doorgestuurd naar de SIS in 348 van de 431 onderzochte situaties (80,7 %) die door het NPM als verdacht worden beschouwd,⁴⁹⁷ tegenover 306 van de 419 geregistreerde zaken in 2022 (73 %).⁴⁹⁸ In 2021 werd de toenmalige State Inspector's Service over 441 van de 495 zaken (89 %) geïnformeerd. In de overige zaken waren er heel wat indicaties dat de wonden vers waren en vermoedelijk het gevolg van geweld.⁴⁹⁹

Tijdens protestacties tegen de zogenaamde wet inzake buitenlandse agenten in april – juni 2024 stellen mensenrechtenorganisaties meerdere situaties vast waarbij de politie arrestanten op een onmenselijke of vernederende manier heeft behandeld. Van de 183 gedetineerden bezocht door een monitoringgroep van de Public Defender, klagten 95 personen over fysieke mishandeling tijdens of vlak

⁴⁸⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 31, [url](#)

⁴⁹⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 47, [url](#); Public Defender, 08/07/2021, pp. 39, 61, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 4, [url](#)

⁴⁹¹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 35-38, [url](#)

⁴⁹² Public Defender of Georgia, 31/03/2023, pp. 44-45, [url](#)

⁴⁹³ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 47-48, [url](#)

⁴⁹⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 41, [url](#)

⁴⁹⁵ Public Defender of Georgia, 31/03/2023, pp. 44-45, [url](#)

⁴⁹⁶ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 47-48, [url](#)

⁴⁹⁷ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 48, [url](#)

⁴⁹⁸ Public Defender of Georgia, 31/03/2023, p. 45, [url](#)

⁴⁹⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 41, [url](#)

voor hun detentie. In enkele situaties kan er volgens HRC gesproken worden van marteling.⁵⁰⁰ Er is geen informatie bekend over de stand van zaken van het onderzoek van de SIS.⁵⁰¹

Ook tijdens protestacties die aanvatten vanaf de aankondiging van de eerste minister op 28 november 2024 om de onderhandelingsgesprekken met de EU stop te zetten, treedt de politie hardhandig op tegen betogers. Tijdens de eerste drie dagen van de betogingen bezoekt de Public Defender 156 arrestanten, van wie 124 zijn blootgesteld aan politiegeweld en/of onmenselijke behandeling. De Public Defender noemt dit geweldspercentage, bijna 80 %, verontrustend.⁵⁰² Op dag vijf staat de teller op 201 bezochte personen, van wie de meerderheid ernstige fysieke verwondingen heeft opgelopen, vaak in het aangezicht. De locatie en ernst van de verwondingen geven volgens de ombudsman de indruk dat de politie deze methodes gebruikt met de intentie betogers te bestraffen.⁵⁰³ Volgens GYLA worden de eerste tien dagen meer dan 500 mensen onwettig aangehouden op grond van administratieve overtredingen, van wie een grote meerderheid verwondingen heeft opgelopen tijdens de arrestatie.⁵⁰⁴ Geen enkele politieagent of verantwoordelijke is inmiddels aangeklaagd of veroordeeld wegens politiegeweld tijdens deze betogingen.⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ HRC, 03/10/2024, [url](#)

⁵⁰¹ EC, 30/10/2024, p. 40, [url](#)

⁵⁰² Public Defender of Georgia, 02/12/2024, [url](#)

⁵⁰³ Public Defender of Georgia, 03/12/2024, [url](#)

⁵⁰⁴ GYLA, 08/12/2024, [url](#)

⁵⁰⁵ GYLA, 26/12/2024, p. 32, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Huiselijk geweld

3.1.1. Wettelijk kader

In 2017 keurt Georgië het Verdrag van Istanbul goed. Hiermee gaat Georgië akkoord om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen, daders te straffen en slachtoffers van geweld te beschermen volgens vastgelegde normen.⁵⁰⁶

Sinds de ondertekening van het Istanbulverdrag is de Georgische Strafwet meermaals aangepast. Artikel 126¹ van de Strafwet beschouwt huiselijk geweld als een afzonderlijk misdrijf. Zowel fysiek geweld als systematisch psychologisch geweld vallen onder de definitie van huiselijk geweld. De Strafwet vermeldt tal van verzwarende omstandigheden waardoor daders van huiselijk geweld strenger bestraft kunnen worden.⁵⁰⁷

De Georgische wet inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld voorziet tijdelijke beschermingsmaatregelen voor slachtoffers van huiselijk geweld. Die maatregelen omvatten opvang voor slachtoffers en een contactverbod voor daders. Sinds augustus 2018 wordt een inbreuk op het contactverbod gezien als een misdrijf vanaf de eerste overtreding en niet vanaf de tweede inbreuk.⁵⁰⁸ Sinds mei 2018 mogen rechtbanken personen die veroordeeld zijn voor huiselijk geweld het recht op het dragen van een wapen te ontfangen.⁵⁰⁹ Wetswijzigingen in juni 2019 moedigen een preventieve aanpak aan om het gedrag van geweldplegers te corrigeren en recidivisme te beperken.⁵¹⁰ Het gaat bijvoorbeeld over wettelijke regulaties rond elektronische armbanden voor daders en de oprichting van een preventiemechanisme.⁵¹¹

Op 22 november 2022 publiceert de Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), een onafhankelijke instantie binnen de RvE die toeziet op de implementatie van het Istanbulverdrag, een evaluatierapport over Georgië. GREVIO is tevreden over verschillende wetswijzigingen in 2019 en een aantal beleidsmaatregelen, waaronder bewustmakingscampagnes over verschillende vormen van huiselijk geweld en de goedkeuring van een nationaal actieplan voor de periode 2018-2020 om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te bestrijden en slachtoffers te beschermen. GREVIO merkt wel op dat de definitie van verkrachting en andere vormen van seksueel geweld moet worden aangepast in de Strafwet, door "vrije toestemming" te vermelden zoals vereist in het Istanbulverdrag.⁵¹²

Sinds een wetswijziging in december 2022 is het niet langer vereist om de status van slachtoffer te hebben om in aanmerking te komen voor publieke diensten,⁵¹³ zoals toegang tot vluchthuizen, psychologische hulp en rechtsbijstand. Het wegnemen van deze bureaucratische hindernissen moet ervoor zorgen dat slachtoffers sneller en efficiënter geholpen worden.⁵¹⁴

⁵⁰⁶ GYLA, 16/07/2024, p. 21, [url](#)

⁵⁰⁷ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp.11, 50, [url](#)

⁵⁰⁸ USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

⁵⁰⁹ USDOS, 13/03/2019, p. 32, [url](#)

⁵¹⁰ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#)

⁵¹¹ HRIDC, 31/1/2019, pp. 34-35, [url](#)

⁵¹² Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, [url](#)

⁵¹³ OSGF, 15/09/2023, p. 27, [url](#)

⁵¹⁴ UN Women Georgia, 20/12/2022, [url](#)

Een van de EU-aanbevelingen beoogt het verbeteren van gendergelijkheid en vooruitgang in de strijd tegen huiselijk geweld. Deze aanbeveling wordt in november 2023 beschouwd als volledig geïmplementeerd, maar de definitie van verkrachting moet nog worden aangepast.⁵¹⁵ Het uitbreidingsrapport van de EC van oktober 2024 merkt op dat hieraan geen gehoor is gegeven. Daarnaast blijven er uitdagingen bestaan om gendergerelateerd geweld te voorkomen en hierop te reageren.⁵¹⁶

3.1.2. Bevoegde instanties en beschikbare diensten

Sinds 2018 bestaat er een mensenrechtendepartement in het Georgische ministerie van Binnenlandse Zaken, het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department. Dit departement is verantwoordelijk voor het monitoren van onderzoek naar huiselijk geweld, geweld tegen vrouwen (inclusief seksueel geweld), misdrijven op grond van discriminatie en haatmisdrijven. De voornaamste doelstelling is erop toezien dat er een tijdige reactie is en dat het onderzoek efficiënt verloopt. Dit departement organiseert eveneens opleidingen en heeft richtlijnen uitgewerkt voor politieagenten, onderzoekers en procureurs om beter te reageren op situaties van huiselijk geweld en gendergerelateerd geweld. Sinds de oprichting is het aantal onderzoeken naar misdrijven op grond van discriminatie aanzienlijk toegenomen volgens de Georgische autoriteiten.⁵¹⁷

Sinds 2018 zijn gespecialiseerde openbare aanklagers en onderzoekers verantwoordelijk om deze zaken af te handelen en bestaat er een vragenlijst voor politieagenten om het risico beter te kunnen inschatten.⁵¹⁸ Aan de hand hiervan kunnen politieagenten beslissen om een contactverbod uit te vaardigen. Het USDOS merkt in 2023 net zoals voorgaande jaren op dat er een aantal situaties zijn waarin politieagenten ongevoelig reageren op slachtoffers van huiselijk geweld. Sommige agenten zijn geneigd om slachtoffers te vragen wat zij hebben gedaan om de dader aan te zetten tot geweld.⁵¹⁹

In 2024 vinden net zoals voorgaande jaren opleidingen plaats voor procureurs en rechters met focus op de behandeling van zaken van huiselijk geweld.⁵²⁰ Meer dan 400 onderzoekers, openbare aanklagers en rechters hebben in 2021-2022 een opleiding gevolgd om gevallen van seksueel geweld efficiënter te onderzoeken, vervolgen en berechten. Dit heeft volgens een groep Georgische ngo's een positief effect dat zich uit in een toename van het aantal gerechtelijke procedures en veroordelingen. Desondanks blijven er volgens de groep ngo's uitdagingen bestaan. Zo zijn de verwachtingen van procureurs en rechters met betrekking tot de bewijslast van seksueel geweld te streng.⁵²¹

Enkele politiekantoren hebben advocaten ter beschikking die zijn opgeleid om slachtoffers (overlevenden) en getuigen van huiselijk geweld bij te staan tijdens de gerechtelijke procedure. Zij geven inlichtingen over beschikbare overheidsdiensten en onderzoeksprocedures, en faciliteren de communicatie tussen slachtoffers en de onderzoekers.⁵²² In 2022 zijn veertien gespecialiseerde advocaten toegewezen aan enkele grote politiekantoren.⁵²³ In 2023 heeft een team van vijftien gespecialiseerde advocaten meer dan 1.200 personen bijgestaan.⁵²⁴

⁵¹⁵ EC, 08/11/2023, pp. 7, 11-12, [url](#)

⁵¹⁶ EC, 30/10/2024, p. 25, [url](#)

⁵¹⁷ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 59, [url](#)

⁵¹⁸ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp. 28, 63, [url](#)

⁵¹⁹ USDOS, 15/03/2024, p. 49, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#)

⁵²⁰ GYLA, 22/07/2024, pp. 11-12, 58, [url](#)

⁵²¹ Equality Now, 05/01/2023, pp. 3, 5, [url](#)

⁵²² USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#)

⁵²³ USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#)

⁵²⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 49, [url](#)

In samenwerking met ngo's heeft de regering een noodlijn die 24 uur op 24 uur operatief is.⁵²⁵ Er bestaat ook een telefoonapplicatie, ontwikkeld door de hulplijn 112, via dewelke slachtoffers van huiselijk geweld of andere vormen van geweld via een tekstbericht de hulpdiensten kunnen verwittigen. Wanneer de dader zich in de buurt bevindt, is het gemakkelijker om misbruik te rapporteren.⁵²⁶

Zowel de overheid als ngo's beheren opvangtehuizen met een beperkt aantal plaatsen voor vrouwen en hun minderjarige kinderen in vijf van de tien regio's in Georgië.⁵²⁷ Ook mannen kunnen terecht in vluchthuizen van de overheid. GREVIO beschouwt dit als nadelig voor vrouwen die er worden opgevangen, gelet op hun verschillende noden en een mogelijk gevoel van onveiligheid. Lokale vrouwenrechtenorganisaties ondervinden volgens het GREVIO-rapport problemen met de financiering van vluchthuizen die zij uitbaten. Het budget dat de overheid hiervoor vrijmaakt is onvoldoende waardoor zij afhankelijk zijn van buitenlandse donoren. Het aantal beschikbare plaatsen in vluchthuizen is ruim onvoldoende. Volgens GREVIO is het noodzakelijk om crisiscentra op te richten voor slachtoffers van verkrachting of seksueel geweld, met alle nodige medische en psychische ondersteuning.⁵²⁸ De organisatie Temida biedt tijdelijke opvang aan LGBTI+-personen die het slachtoffer zijn van geweld of die zich in een andere crisissituatie bevinden.⁵²⁹

De Public Defender stelt dat slachtoffers van huiselijk geweld die gebruik hebben gemaakt van vluchthuizen tevreden zijn en zich daar veilig voelen. Toch blijven er volgens de Public Defender uitdagingen bestaan. Net zoals voorgaande jaren is de ondersteuning en begeleiding van slachtoffers na het verlaten van een vluchthuis problematisch.⁵³⁰ Daarnaast is er volgens de Public Defender te weinig coördinatie tussen verschillende actoren die slachtoffers van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen detecteren, opvolgen of begeleiden.⁵³¹

De Public Defender is in 2023 positief over de goedkeuring van een langgevreagd akkoord in verband met een doorverwijzingssysteem tussen verschillende instanties in situaties van huiselijk geweld. Het document beschrijft procedures rond vroege identificatie en preventie van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, alsook de bevoegdheden van verschillende instanties in deze context. De uitwerking van een gecoördineerde aanpak tussen deze instanties ontbreekt evenwel, aldus de Public Defender.⁵³²

Tal van lokale ngo's zetten zich in voor slachtoffers van huiselijk geweld. SAPARI, Women's Initiatives Supporting Group (WISG), Anti-Violence Network of Georgia (AVNG) en Fund Sukhumi zijn enkele van de organisaties die slachtoffers van huiselijk geweld bijstaan. Deze organisaties verlenen rechtsbijstand en psychologische ondersteuning. SAPARI kan net als enkele andere ngo's ook helpen om een zaak voor de rechtbank te brengen.⁵³³ HRC biedt rechtsbijstand aan slachtoffers en helpt hen om een plaats te vinden in een vluchthuis.⁵³⁴ Ook bij de Public Defender kunnen slachtoffers van huiselijk geweld terecht.⁵³⁵

In het evaluatierapport over Georgië dringt GREVIO erop aan om dienstverlening en beschermingsmechanismen toegankelijker te maken voor slachtoffers van huiselijk geweld die extra

⁵²⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 62, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 33, [url](#)

⁵²⁶ USDOS, 15/03/2024, p. 49, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 61, [url](#)

⁵²⁷ GYLA, 16/07/2024, pp. 102-103, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 62, [url](#); Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp. 18, 39-40, [url](#)

⁵²⁸ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp. 6-7, 18, 40, [url](#)

⁵²⁹ GYLA, 16/07/2024, p. 105, [url](#)

⁵³⁰ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 157, [url](#)

⁵³¹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

⁵³² Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 157, [url](#)

⁵³³ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁵³⁴ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁵³⁵ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

kwetsbaar zijn, zoals etnische minderheden, vrouwen op het platteland, vrouwen met een beperking, oude vrouwen en lesbische, biseksuele en transgendervrouwen.⁵³⁶

Slachtoffers van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen hebben recht op gratis rechtsbijstand.⁵³⁷

3.1.3. Rapportering

De EC stelt in het uitbreidingsrapport van oktober 2024 vast dat er een toename is van het aantal meldingen over gendergerelateerd en huiselijk geweld, in het bijzonder over seksueel geweld.⁵³⁸ Het verhoogde aantal maatregelen om slachtoffers te beschermen, alsook het feit dat er meer bekendheid is rond wettelijke oplossingen voor situaties van huiselijk geweld, draagt hiertoe bij volgens USDOS.⁵³⁹

Toch blijft seksueel geweld ondergerapporteerd en zijn slechts een beperkt aantal daders veroordeeld, aldus GYLA volgens het USDOS-rapport over 2023. Een verklaring hiervoor zijn de hoge verwachtingen van procureurs wat betreft bewijsmateriaal om een dader aan te klagen. Daarnaast hebben ook rechters strikte vereisten om een dader effectief te veroordelen voor seksueel geweld.⁵⁴⁰ Rechtbanken houden volgens observaties van de Public Defender bijvoorbeeld geen rekening met het ontbreken van de toestemming van slachtoffers van seksueel geweld.⁵⁴¹ Wanneer er bewijzen zijn van fysiek geweld of fysiek verweer van het slachtoffer, is de kans groter dat een dader wordt veroordeeld.⁵⁴²

Sinds 2020 bestaat er een elektronische databank met informatie over strafzaken. Zodra een strafrechtelijk onderzoek wordt opgestart, wordt dit ingevoerd in het systeem. Hierin worden gegevens bijgehouden over de aard van het misdrijf, het geslacht, de leeftijd, etnische origine, het werk van het slachtoffer en de dader, en de band tussen de dader en het slachtoffer. In de databank wordt eveneens aangegeven of het misdrijf is ingegeven op grond van discriminatie op basis van gender. Alle politiedepartementen, procureurs en onderzoekers hebben toegang tot deze databank. GREVIO noemt de invoering van dit programma een positieve stap omdat hiermee statistische gegevens in het hele land kunnen worden verzameld.⁵⁴³ Het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department monitort via deze elektronische databank onderzoek naar misdrijven die onder zijn bevoegdheid vallen: huiselijk geweld, misdrijven tegen vrouwen en minderjarigen, mensenhandel en discriminatie. Dit departement wordt vanaf het begin van een onderzoek op de hoogte gebracht en ziet erop toe dat het onderzoek naar behoren verloopt.⁵⁴⁴

Sinds oktober 2023 hebben verschillende overheidsinstanties een onderling akkoord om gegevens over misdrijven op grond van discriminatie en intolerantie te delen en te verwerken in een gezamenlijk rapport dat beschikbaar wordt gesteld via GEOSTAT, een overheidswebsite met officiële statistieken. Volgens GYLA ontbreekt in het rapport over 2023 een analyse over trends, oorzaken en resultaten van beleidsmaatregelen.⁵⁴⁵

⁵³⁶ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, [url](#)

⁵³⁷ GYLA, 16/07/2024, p. 108, [url](#)

⁵³⁸ EC, 30/10/2024, p. 44, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

⁵³⁹ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

⁵⁴⁰ USDOS, 15/03/2024, pp. 48-49, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#)

⁵⁴¹ USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁵⁴² Equality Now, 05/01/2023, p. 5, [url](#)

⁵⁴³ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 22, [url](#)

⁵⁴⁴ Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, gesprek, Tbilisi, 28/10/2022

⁵⁴⁵ GYLA, 16/07/2024, pp. 53-54, [url](#)

Voor etnische minderheden, vluchtelingen en LGBTI+-personen zijn er volgens de EC hindernissen om aangifte te doen, ondanks het feit dat net zij een groter risico lopen op geweld.⁵⁴⁶

3.1.4. Beschermingsmaatregelen en rechtspraak

Het USDOS stelt vast dat het toegenomen aantal meldingen over huiselijk geweld erop wijst dat de politie optreedt.⁵⁴⁷ Politieagenten maken volgens GREVIO systematisch gebruik van een vragenlijst om het risico in te schatten.⁵⁴⁸ Aan de hand hiervan kunnen politieagenten beslissen om een contactverbod uit te vaardigen. Bij een verhoogd risico op herhaaldelijk geweld kan het ministerie van Binnenlandse Zaken de dader continu monitoren via een elektronisch toezicht.⁵⁴⁹ In 2023 stelt de Public Defender vast dat er een aantal problematische situaties zijn waarin de risicobeoordeling niet of onvolledig is gebeurd.⁵⁵⁰

Tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 bevestigt HRC dat de politie de vragenlijsten gebruikt, maar dat de verdere afhandeling vaak ineffectief is. Wanneer de politie gemotiveerd is om de zaak te onderzoeken of wanneer ngo's betrokken zijn in de zaak, komt de zaak wel voor de rechtbank. Het onderzoeksproces verloopt in zulke gevallen beter, aldus HRC. Verder merkt HRC op dat politie en rechtbanken een contactverbod kunnen uitvaardigen en dat deze maatregel goed werkt tijdens de geldigheid van het contactverbod. Wanneer het niet langer geldig is, beginnen de problemen vaak opnieuw. Een contactverbod kan verlengd worden.⁵⁵¹

De Public Defender noteert in het jaarrapport over 2023 dat daders van huiselijk geweld steeds vaker een elektronische armband krijgen bovenop een contactverbod. In 2023 hebben 104 daders elektronisch toezicht gekregen,⁵⁵² tegenover zestien in 2022⁵⁵³ en veertien in 2021.⁵⁵⁴ Het aantal contactverboden blijft in 2023 stabiel in vergelijking met voorgaande jaren en schommelt rond de 9.000.⁵⁵⁵ Verder kaart de Public Defender aan dat een beperkt aantal geweldplegers een cursus volgt rond gedragswijziging. Deze cursus dient op vrijwillige basis te worden gevolgd. Er bestaan geen programma's voor daders aan wie een contactverbod is opgelegd.⁵⁵⁶

GYLA stelt in 2024 dat de procureur-generaal in de meeste strafzaken aangaande huiselijk geweld, 97 % in totaal, een verzoek indient om de beklaagde in voorlopige hechtenis te plaatsen. In een aantal situaties verkiest de rechter om een borgtocht te vragen in plaats van preventieve opsluiting. De motivatie hiervoor is voor GYLA bedenkelijk. Een van de voornaamste verklaringen volgens GYLA, op basis van monitoring van rechtszaken, is dat slachtoffers van huiselijk geweld geen getuigenis willen afleggen waardoor de vermoedelijke daders vaak vrijuit gaan.⁵⁵⁷

Volgens een vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië informeert de politie slachtoffers niet of onvoldoende over hun rechten en bestaande organisaties. Voornamelijk in

⁵⁴⁶ EC, 30/10/2024, p. 44, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

⁵⁴⁷ USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁵⁴⁸ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 63, [url](#)

⁵⁴⁹ USDOS, 15/03/2024, p. 49, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 39, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁵⁵⁰ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 158, [url](#)

⁵⁵¹ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁵⁵² Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 158, [url](#)

⁵⁵³ Public Defender of Georgia, 31/03/2023, pp. 203-204, [url](#)

⁵⁵⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#)

⁵⁵⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 158, [url](#)

⁵⁵⁶ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 158, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#)

⁵⁵⁷ GYLA, 22/07/2024, p. 11-12, [url](#)

landelijke gebieden is het moeilijk voor slachtoffers om hun rechten uit te oefenen omdat zij vaak laaggeschoold zijn.⁵⁵⁸

In 2020 en 2021 noemt de Public Defender het problematisch dat er een selectieve aanpak is wanneer invloedrijke personen de geweldplegers zijn in situaties van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen. In dergelijke situaties gebeurt het vaak dat het slachtoffer naar buiten moet komen met de problemen alvorens de bevoegde instanties maatregelen treffen.⁵⁵⁹

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 kaarten zowel het SJC als HRC aan dat politieagenten en rechters op een ongevoelige manier omgaan met slachtoffers van huiselijk geweld. Dat kan slachtoffers ervan weerhouden klacht in te dienen.⁵⁶⁰ Meerdere contactpersonen, onder wie afgevaardigden van het SJC en een vertegenwoordiger van een organisatie die zich inzet voor vrouwenrechten in Georgië, verwijzen naar een recente zaak rond huiselijk geweld waarin de dader een bekende tennisspeler is. Ondanks een veelvoud aan bewijzen van geweld, heeft een rechter de man vrijgesproken. Het SJC noemt dit een gevaarlijke precedent voor andere slachtoffers van huiselijk geweld.⁵⁶¹ Er was in het algemeen een grote verbijstering over de manier waarop de rechter, een vrouw, deze zaak heeft aangepakt. Een vertegenwoordiger van een organisatie die zich inzet voor vrouwenrechten in Georgië spreekt van een ongevoelige benadering waarbij het slachtoffer werd verweten dat zij niet eerder klacht had ingediend. Deze contactpersoon licht toe dat slachtoffers van huiselijk geweld vaak jarenlang samenleven met de persoon die hen mishandelt, waardoor het niet eenvoudig is om naar de politie stappen.⁵⁶² Een dergelijke ongevoelige reactie is volgens het SJC ongepast. Ook in andere situaties kunnen rechters ongevoelig reageren, bijvoorbeeld wanneer een rechter meent dat een vrouw een voordeel wil halen uit de financiële situatie van haar echtgenoot.⁵⁶³ Volgens HRC is deze ongevoeligheid vooral in de regio's een probleem.⁵⁶⁴ HRC en een vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië spreken van een "unexplained solidarity" of een "man to man solidarity" bij politieagenten wanneer slachtoffers van huiselijk geweld klacht indienen. Dat kan ervoor zorgen dat politieagenten een slachtoffer proberen te overtuigen om geen klacht in te dienen, omdat deze situaties kunnen voorvallen binnen een gezin. Een gebrek aan motivatie om een zaak te onderzoeken, omdat veel stappen moeten worden gevolgd zodra een klacht is geregistreerd, kan ook een reden zijn om een klacht niet te registreren.⁵⁶⁵ Veel slachtoffers trekken hun klacht in uit schaamte of uit schrik. Een bijkomend probleem in zaken rond huiselijk geweld (en in het algemeen) is dat rechtszaken lang aanslepen, worden uitgesteld of prioriteiten worden verlegd.⁵⁶⁶

GREVIO concludeert dat medische en forensische zorg voor slachtoffers van verkrachting en geweld onvoldoende uitgebreid is. GREVIO kaart nog aan dat de coördinatie en samenwerking tussen verschillende diensten en bevoegde instanties ontoereikend is. Hierdoor verlopen het onderzoek en het strafrechtelijk proces niet snel en zorgvuldig genoeg en is er een gebrek aan doeltreffendheid en gevoeligheid. Andere zaken die voor verbetering vatbaar zijn, zijn de houding van de politie tegenover

⁵⁵⁸ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁵⁵⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 63, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 153, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 51, [url](#)

⁵⁶⁰ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁵⁶¹ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁵⁶² Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁵⁶³ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁶⁴ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁵⁶⁵ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁵⁶⁶ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

slachtoffers, een inzicht in de machtsverhouding tussen het slachtoffer en de dader en begrip van de impact en gevolgen van geweld voor slachtoffers die vaak financieel afhankelijk zijn van de geweldpleger.⁵⁶⁷

3.1.5. Femicide

De EC merkt in het uitbreidingsrapport van oktober 2024 op dat het aantal vrouwenmoorden hoog blijft. Volgens de EC is er ruimte voor verbetering wat betreft preventie en aanpak.⁵⁶⁸ Het aantal vrouwenmoorden en moordpogingen op vrouwen in 2023 is vergelijkbaar met het jaar 2022. De Public Defender registreert 24 vrouwenmoorden in 2023, waarvan 16 zijn gepleegd door een familielid. Daarnaast zijn er 27 geregistreerde moordpogingen, waarvan 20 door een familielid.⁵⁶⁹ In 2022 gaat het over 25 vrouwenmoorden, waarvan 15 in een situatie van huiselijk geweld. Daarnaast zijn er in 2022 37 moordpogingen op vrouwen, waarvan 28 binnen de gezinscontext.⁵⁷⁰ In 2021 vinden er 22 vrouwenmoorden plaats, waarvan 11 binnen de context van familiaal geweld.⁵⁷¹

De Public Defender stelt in 2023 een verbetering vast wat betreft het identificeren van het motief gender, wat geldt als een verzwarende omstandigheid, in rechtszaken aangaande vrouwenmoorden en moordpogingen op vrouwen. Toch blijft het in bepaalde situaties een uitdaging om dit correct te identificeren in de fase van het onderzoek of in de rechtbank.⁵⁷² In 2022 spreekt de Public Defender over vooruitgang wat betreft de motivering in uitspraken over gendergerelateerde strafzaken. Wat de Public Defender wel als problematisch beschouwt is de toepassing van een minnelijke schikking voor personen die zich schuldig hebben gemaakt aan een poging tot moord op een vrouw. De Public Defender is in 2022 kritisch voor de risicobeoordeling van rechtbanken. Zo nemen rechtbanken vaak geen vrijheidsberovende maatregelen in situaties van huiselijk geweld of bij het niet-naleven van een gerechtelijk bevel. Hierdoor bestaat een kans op recidive, met een risico dat een dader het slachtoffer nog harder aanpakt.⁵⁷³

HRC uit in september 2022 bezorgdheden over het aantal vrouwenmoorden. Dat is volgens HRC onder meer het gevolg van het feit dat daders van huiselijk geweld regelmatig op borgtocht worden vrijgelaten. In afwachting van de rechtszaak zijn de daders op vrije voeten en blijven zij contact houden met hun slachtoffer(s).⁵⁷⁴

3.2. LGBTI+

3.2.1. Wettelijk kader

Na een mislukte poging van de GD-partij om een inperking van LGBTI+-rechten te verankeren in de Grondwet in maart 2024, keurt de partij op 3 oktober 2024 alsnog een wetsvoorstel over hetzelfde thema goed, ondanks een veto van de president. Deze wet heet officieel "wet inzake de bescherming van familiewaarden en minderjarigen"⁵⁷⁵ en brengt veranderingen aan in achttien bestaande

⁵⁶⁷ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 7, [url](#)

⁵⁶⁸ EC, 30/10/2024, p. 44, [url](#)

⁵⁶⁹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 158, [url](#)

⁵⁷⁰ Public Defender of Georgia, 31/03/2023, p. 203, [url](#)

⁵⁷¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#)

⁵⁷² Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 27, [url](#)

⁵⁷³ Public Defender of Georgia, 13/07/2023, pp. 4, 27, [url](#)

⁵⁷⁴ HRC, 13/09/2022, [url](#)

⁵⁷⁵ *Law of Georgia on protection of family values and minors*, 03/10/2024, [url](#)

wetten.⁵⁷⁶ Deze wet druist volgens de EC in tegen fundamentele rechten en stimuleert een vijandig klimaat, stigmatisering en discriminatie van LGBTI+-personen.⁵⁷⁷

Op 2 december 2024 treedt de nieuwe wet in werking.⁵⁷⁸ Dit zijn de opvallendste wijzigingen:⁵⁷⁹

- Het huwelijk wordt gedefinieerd als een vrijwillige unie van twee individuen van een verschillend biologisch geslacht met als doel een gezin te stichten. Het is niet toegestaan om zich wettelijk te verbinden met iemand die zich identificeert als een gender dat afwijkt van het geboortegender of met iemand wiens seksuele geaardheid niet valt onder de categorie heteroseksueel. Dergelijke huwelijken, uitgevoerd of geregistreerd in het buitenland, hebben in Georgië geen rechtskracht.
- Het is niet toegestaan om bij de burgerlijke stand een geslachtswijziging te registreren of een geslacht op te nemen dat afwijkt van het biologische geslacht. Het is eveneens verboden om in identiteitsdocumenten een geslacht aan te duiden dat verschillend is van het biologische geslacht. Dit verbod is niet van toepassing op personen die voor de inwerkingtreding van deze wet een geslachtswijziging hebben laten opnemen in de burgerlijke stand.⁵⁸⁰
- Voor niet-hetero's of personen die zich identificeren als een gender dat afwijkt van het geboortegender is het niet toegestaan om een minderjarige te adopteren of in pleegzorg te nemen.
- Het uitvoeren van een chirurgische ingreep om het geslacht aan te passen of andere vormen van medische manipulatie (hormonen) zijn niet toegestaan.
- Publieke bijeenkomsten die als doel hebben het promoten van homoseksuele relaties of zichzelf te identificeren als een ander gender, zijn verboden.
- Het verspreiden van een positief beeld van relaties tussen personen van hetzelfde geslacht in de media, in films of op school is eveneens verboden.

Straffen voor inbreuken op deze wet zijn opgenomen in de Strafwet onder artikel 176¹.⁵⁸¹ De krant Le Monde licht toe dat de maximumboete voor het verspreiden van LGBTI+-propaganda 5.000 GEL bedraagt, omgerekend 1.660 euro. Herhaalde overtredingen leiden tot strafrechtelijke vervolging.⁵⁸² Volgens OC-Media varieert de straf voor een dergelijke inbreuk van een geldboete tussen 800 en 4.000 GEL tot een maximum gevangenisstraf van twee jaar.⁵⁸³

De antidiscriminatiwet van 2014 maakt het wettelijk gezien mogelijk om elke vorm van discriminatie op basis van seksuele geaardheid of seksuele identiteit te vervolgen.⁵⁸⁴

In de Georgische Strafwet is homofobie opgenomen als verzwarende omstandigheid voor alle misdrijven (Artikel 53¹).⁵⁸⁵ Het USDOS noteert in zijn jaarrapport over 2023 net zoals in de jaren voordien dat deze wet volgens ngo's zelden wordt toegepast. Het mensenrechtendepartement binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken organiseert verschillende jaren op rij opleidingen over haatmisdrijven voor leden van de ordediensten.⁵⁸⁶

⁵⁷⁶ RFE/RL, 03/10/2024, [url](#)

⁵⁷⁷ EC, 30/10/2024, p. 46, [url](#)

⁵⁷⁸ RFE/RL, 03/10/2024, [url](#); Civil Georgia, 02/12/2024, [url](#)

⁵⁷⁹ OC-Media (Kinch S.), 20/06/2024, [url](#); *Law on protection of family values and minors*, 03/10/2024, [url](#)

⁵⁸⁰ *Law of Georgia on Civil Acts*, 20/12/2011 (laatste amendementen op 17/09/2024), [url](#)

⁵⁸¹ *Criminal Code of Georgia*, 22/07/1999 [laatste amendementen op 17/09/2024] [url](#)

⁵⁸² Le Monde (Faustine V.), 29/06/2024, [url](#)

⁵⁸³ OC-Media (Kinch S.), 20/06/2024, [url](#)

⁵⁸⁴ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 130 [url](#)

⁵⁸⁵ *Criminal Code of Georgia*, 22/07/1999 [laatste amendementen op 17/09/2024] [url](#)

⁵⁸⁶ USDOS, 15/03/2024, p. 58, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 48, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 75, [url](#)

Het EHRM spoort de Georgische autoriteiten in december 2022 aan om werk te maken van snelle, transparante en toegankelijke procedures voor geslachtswijziging in identiteitsdocumenten.⁵⁸⁷ De EC wijst in het vooruitgangsrappport op een achteruitgang wat betreft het wettelijk kader hieromtrent.⁵⁸⁸

De eerste geslachtswijziging van een transgenderpersoon in Georgië dateert van maart 2021. Het gaat over een persoon die ook een geslachtsoperatie heeft ondergaan en hiervan een medisch attest neerlegt. WISG, een lokale ngo die zich inzet voor rechten van LGBTI+, licht in 2021 toe dat het gebrek van een officiële procedure voor geslachtswijziging ervoor zorgt dat transgenders moeilijk werk vinden en in de armoede belanden. Verder draagt dit bij tot marginalisering en discriminatie van transgenders en misdrijven die zijn ingegeven door transfobie.⁵⁸⁹

De Georgische autoriteiten besteden volgens de Public Defender onvoldoende aandacht aan LGBTI+-personen in hun beleidsplannen. Met hun specifieke noden wordt volgens de Public Defender nauwelijks rekening gehouden. LGBTI+-personen ondervinden heel wat hindernissen op het vlak van vrijheid van bijeenkomst, vrije meningsuiting, onderwijs, werk, gezondheid en geschikte huisvesting.⁵⁹⁰ Volgens de Public Defender gaat de mensenrechtensituatie voor LGBTI+-personen erop achteruit, gelet op het feit dat deze groep niet vermeld wordt in de nationale mensenrechtenstrategie voor de periode 2022-2030.⁵⁹¹ Ook het bijbehorend actieplan 2024-2026 vermeldt niets over LGBTI+-rechten.⁵⁹²

3.2.2. Homo/transfobie

Homofobie en transfobie blijven diepgeworteld in de Georgische maatschappij.⁵⁹³ Homofobie leidt tot geweld tegen, discriminatie en intimidatie van LGBTI+-personen, zo stelt de Public Defender.⁵⁹⁴

Homofobe retoriek, inclusief door hooggeplaatste regeringsafgevaardigden, neemt volgens de EC toe in 2024.⁵⁹⁵ Ook Amnesty International spreekt van een intensivering van anti-LGBTI+-propaganda, aangestuurd door de autoriteiten en hun aanhangers.⁵⁹⁶

Homofobe verklaringen van politici, overheidsverantwoordelijken en orthodoxe religieuze leiders, dragen volgens de Public Defender bij tot haat en onverdraagzaamheid ten opzichte van de LGBTI+-gemeenschap.⁵⁹⁷ Sinds het aantreden van de voormalige eerste minister in februari 2021 is er volgens Tbilisi Pride een toename van dergelijke publieke homofobe uitspraken.⁵⁹⁸ De opkomst van extreemrechtse, homofobe en antigenderbewegingen in 2019-2020 versterkt onderdrukking, misbruik en discriminatie van LGBTI+-personen nog meer.⁵⁹⁹ De Public Defender stelt dat hun uitspraken en acties bijdragen tot de verspreiding van homofobe gevoelens en aanzetten tot discriminatie. Zij maken zich tijdens acties tegen de LGBTI+-gemeenschap regelmatig schuldig aan ernstige inbreuken op de rechten van LGBTI+-personen.⁶⁰⁰ Bedreigingen van extreemrechtse groepen om tegenprotesten te

⁵⁸⁷ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 15, [url](#)

⁵⁸⁸ EC, 30/10/2024, p. 46, [url](#)

⁵⁸⁹ Civil Georgia, 02/04/2021, [url](#)

⁵⁹⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 111, [url](#)

⁵⁹¹ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 15, [url](#)

⁵⁹² EC, 30/10/2024, p. 46, [url](#)

⁵⁹³ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 147, [url](#); UN Women, 06/05/2022, p. 132, [url](#)

⁵⁹⁴ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 145, [url](#)

⁵⁹⁵ EC, 30/10/2024, p. 46, [url](#)

⁵⁹⁶ AI, 23/04/2024, [url](#)

⁵⁹⁷ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 147, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/04/2023, pp. 15-17, [url](#); Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 10, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 76, [url](#)

⁵⁹⁸ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁹⁹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

⁶⁰⁰ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 161, [url](#)

organiseren en geweld te gebruiken tijdens LGBTI-evenementen, zorgen ervoor dat LGBTI-bijeenkomsten in 2022 niet kunnen plaatsvinden in de openbare ruimte.⁶⁰¹ Ook in juli 2023 zitten extreemrechtse groepen achter de gewelddadige bestorming van het besloten Pride Festival op een privédoein net buiten Tbilisi.⁶⁰²

Tbilisi Pride licht toe dat homo- en transfobie een probleem is in Georgië, maar dat mensen in Tbilisi meer open-minded zijn dan de regio's, waar deze negatieve gevoelens diepgeworteld zijn. Enkel in Kutaisi en Batumi zijn er een of twee plaatsen waar LGBTI+-personen elkaar in een veilige omgeving kunnen ontmoeten. Nog volgens deze organisatie zijn er geen publieke figuren in Georgië die openlijk homoseksueel zijn. Er is geen representatie van LGBTI+-personen in de politiek, kunstsector of media. Veel leden van de LGBTI+-gemeenschap hebben zich niet geuit bij hun familie en/of op het werk. Vaak zijn enkel hun vrienden op de hoogte van hun seksuele geaardheid. In de undergroundscene kunnen LGBTI+-personen zich over het algemeen veilig voelen. Tbilisi Pride noemt het nachtleven "very queer friendly" met nachtclubs die queerfeestjes en -optredens organiseren. Er is geen interesse bij de overheid of radicale groepen om voor problemen te zorgen in het nachtleven, met uitzondering van een incident in de nachtclub Bassiani in 2018.⁶⁰³

3.2.3. Discriminatie

De LGBTI+-gemeenschap blijft een van de kwetsbaarste groepen in Georgië.⁶⁰⁴ Zij worden in het dagelijkse leven op veel verschillende gebieden gediscrimineerd.⁶⁰⁵ Het antidiscriminatiebeleid van de Georgische autoriteiten is inefficiënt volgens ngo's en de Public Defender. Hierdoor blijft het vertrouwen van LGBTI+ in overheidsinstanties laag.⁶⁰⁶

Equality Movement publiceert in augustus 2022 een rapport over de socio-economische situatie van LGBTI+-personen in Georgië. De conclusie luidt dat LGBTI+-personen nog steeds een risico lopen op geweld, discriminatie en sociale isolatie. Volgens Equality Movement voorziet de overheid onvoldoende zorg, ondersteuning en bescherming voor een kwetsbaar deel van de LGBTI+-gemeenschap. Dit uit zich in maatschappelijke kwetsbaarheid, armoede en verschillende vormen van ongelijke behandeling.⁶⁰⁷

Equality Movement licht toe dat LGBTI+-personen zowel in het onderwijs als op het gebied van werk en toegang tot de gezondheidszorg hindernissen ondervinden. Uit het onderzoek blijkt dat een deel van de respondenten in het verleden geen problemen heeft ondervonden in hun schooltijd, in sommige gevallen door hun geaardheid verborgen te houden. Anderen zijn geconfronteerd met verbaal, fysiek en psychologisch geweld. Een groep respondenten geeft aan dat zij niet omwille van hun genderidentiteit zijn gepest of gediscrimineerd, maar omwille van hun genderexpressie (andere kledingstijl, uiterlijk, mannen met een vrouwelijk kantje, vrouwen die mannelijk overkomen,...). In hogere onderwijsinstellingen is er volgens de respondenten meer tolerantie en zijn er meer mensen met uiteenlopende visies. Toch komt homofoob gedrag bij studenten en docenten ook voor in het hoger onderwijs.⁶⁰⁸

Wat betreft de arbeidsmarkt stelt Equality Movement vast dat een deel van de LGBTI+-gemeenschap geen problemen ondervindt om werk te vinden, bijvoorbeeld mensen werkzaam in de horeca. Een

⁶⁰¹ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, pp. 15-16, [url](#)

⁶⁰² Public Defender of Georgia, 22/04/2024, p. 12, [url](#)

⁶⁰³ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁰⁴ EC, 30/10/2024, p. 43, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 147, [url](#)

⁶⁰⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

⁶⁰⁶ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 11, 148-149, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 76, [url](#)

⁶⁰⁷ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, p. 7, [url](#)

⁶⁰⁸ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, 16, [url](#)

ander deel ervaart wel problemen omwille van hun genderexpressie, uiterlijk of kledingstijl. Verschillende LGBTI+-personen nemen ontslag omwille van homofobie op het werk. Het zijn voornamelijk transvrouwen die te maken krijgen met de grootste obstakels op de arbeidsmarkt. Zij belanden daardoor het vaakst in sekswerk, waar zij opnieuw te maken krijgen met discriminatie en geweld.⁶⁰⁹ Volgens LGBTI+-activisten, zo stelt het USDOS, blijft discriminatie op de arbeidsmarkt op grond van SOGI wijdverspreid en ondergerapporteerd.⁶¹⁰

Gezondheidszorg is hoofdzakelijk omwille van economische reden moeilijk toegankelijk voor LGBTI+-leden. Een publieke zorgverzekering dekt slechts een beperkt deel van de kosten en een aanvullende privé-verzekering komt niet tussen in seksuele en reproductieve gezondheidszorg. Voor transpersonen is de economische drempel het hoogst, gelet op de hoge kosten voor hormoontherapie en chirurgische ingrepen. Enkele ngo's die zich inzetten voor LGBTI+-rechten bieden bepaalde medische diensten aan, maar hebben onvoldoende middelen om alle benodigden te helpen en beschikken niet over medische licenties voor bepaalde categorieën zorgverlening. Naast economische hindernissen kaarten LGBTI+-personen discriminatie door medisch personeel aan. Zij klagen over een discriminerende behandeling, intimidatie, pesterijen, beledigingen, grof en bespottend gedrag van medisch personeel, alsook heteronormatieve⁶¹¹ opvattingen bij hulpverleners.⁶¹² Tijdens de FFM licht Equality Movement toe dat sommige dokters homoseksualiteit beschouwen als een ziekte of zonde. In andere situaties is medisch personeel meer geïnteresseerd in het privéleven dan om effectief hulp aan te bieden.⁶¹³ LGBTI+-personen vermijden daardoor bepaalde medische diensten of houden hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit verborgen. Equality Movement wijst erop dat psychologische steun onontbeerlijk is voor LGBTI+-personen die vaak in een traumatische omgeving leven.⁶¹⁴ Equality Movement geeft tijdens de FFM twee voorbeelden van situaties waarin medische hulp aan een LGBTI+-persoon werd geweigerd.⁶¹⁵ Tbilisi Pride is net zoals de Public Defender niet op de hoogte van situaties waarin medische diensten werden geweigerd omwille van de seksuele geaardheid of genderidentiteit.⁶¹⁶ Tbilisi Pride merkt wel op dat zij die zichtbaar queer of trans zijn, worden geconfronteerd met stigmatisering, ongevoelige reacties en opmerkingen van medisch personeel.⁶¹⁷ Ook de Public Defender wijst op de mogelijke ongevoeligheid of het gebrek aan vriendelijkheid van medisch personeel tegenover LGBTI+-personen.⁶¹⁸

Een andere plaats waar LGBTI+-personen geconfronteerd worden met homofobie is de gezinscontext. Verschillende personen geven in de studie van Equality Movement aan dat zij na hun outing een goede band hebben met hun familie terwijl anderen zich niet willen outen bij hun familie omwille van hun homofobe houding. Zij nemen tal van maatregelen zodat hun familie hun seksuele geaardheid of genderidentiteit niet te weten komt. Een ander deel van de respondenten wordt geconfronteerd met psychologisch en fysiek geweld door familieleden, is uit huis gezet of wordt ermee bedreigd uit huis te worden gezet. Binnen de LGBTI+-gemeenschap komt het regelmatig voor dat iemand dakloos is,

⁶⁰⁹ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, [url](#)

⁶¹⁰ USDOS, 15/03/2024, p. 58, [url](#)

⁶¹¹ De overtuiging of aanname dat heteroseksualiteit de standaard en/of de natuurlijke toestand van de mens is.

⁶¹² Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, [url](#)

⁶¹³ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶¹⁴ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, [url](#)

⁶¹⁵ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶¹⁶ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶¹⁷ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶¹⁸ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

vooral bij transgenderpersonen. De LGBTI+-gemeenschap wijst op de nood aan een vluchthuis waar ook zij terecht kunnen en aangepaste dienstverlening kunnen krijgen.⁶¹⁹

Leden van de LGBTI+-gemeenschap zijn volgens Equality Movement vaak werkzaam in de entertainmentsector en de horeca. Toen alle horecazaken in 2020 moesten sluiten om de verspreiding van de coronapandemie tegen te gaan, zijn velen hun inkomen verloren. Transvrouwen die voornamelijk actief zijn in sekswerk zijn toen vaak op straat beland omdat zij hun huur niet langer konden betalen.⁶²⁰

De Public Defender ontvangt jaarlijks een beperkt aantal klachten over discriminatie op grond van SOGI. In 2023 ligt dat aantal lager dan in 2022. Het gaat over 4 % van de 122 klachten (net geen vijf in totaal) over discriminatie in 2023,⁶²¹ en 16 % van de 153 klachten in 2022 (goed voor 16 klachten), een vergelijkbaar aantal als in 2021.⁶²² In 2021 betreft het tien klachten over discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en zeven op basis van genderidentiteit.⁶²³ Gelet op onderrapportering, zijn deze gegevens niet representatief om de werkelijke omvang van discriminatie weer te geven.

3.2.4. Geweld en haatmisdrijven

LGBTI+-personen krijgen volgens de Public Defender te maken met geweld, onderdrukking, misbruik, intolerantie en discriminatie. Volgens de Public Defender is geweld tegenover LGBTI+-personen, ongeacht of dit voorkomt in een familiale context of op openbare plaatsen, een ernstig probleem.⁶²⁴

De EC noteert in het vooruitgangsrapport over Georgië van oktober 2024 dat LGBTI+-personen systematisch worden geconfronteerd met geweld, misbruik, intolerantie en discriminatie. Volgens de EC is er geen vooruitgang wat betreft het bevorderen van hun rechten.⁶²⁵

Haatmisdrijven tegen LGBTI+-personen hebben in 2023 net zoals in voorgaande jaren te maken met fysiek en verbaal geweld, slagen, aanvallen en doodsb bedreigingen.⁶²⁶

De nieuwe wet die LGBTI+-rechten inperkt en sinds 3 december 2024 in voege is, leidt tot bezorgdheid bij de LGBTI+-gemeenschap over hun veiligheid en toekomst in Georgië.⁶²⁷ In een interview met de Britse onlinekrant iNews eind oktober 2024 vertelt Tamar Jakeli, de directeur van Tbilisi Pride, over de impact en mogelijke gevolgen van deze wet. Sinds de goedkeuring van de wet hoort de ngo dagelijks haatdragende publieke verklaringen over queer personen, geuit door hooggeplaatste regeringsafgevaardigden op sociale media of overheidstelevisie. Nog volgens het hoofd van de ngo geeft de wet "groen licht voor geweld". Ana Tavadze, een andere activiste bij Tbilisi Pride, licht toe dat een combinatie van verschillende factoren, waaronder onverschilligheid bij de politie en doelgericht geweld, zorgt voor een vijandige en onveilige omgeving voor LGBTI+-personen. Zij riskeren hierdoor nog meer te worden blootgesteld aan discriminatie, geweld en marginalisering.⁶²⁸

ILGA-Europe, de Europese afdeling van de internationale LGBTI-vereniging, spreekt in juli 2024 van een sterke toename van geweld tegen de LGBTI+-gemeenschap in Georgië, waaronder vandalisme

⁶¹⁹ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, p. 8, [url](#)

⁶²⁰ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶²¹ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, p. 24, [url](#)

⁶²² Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 23, [url](#)

⁶²³ USDOS, 12/04/2022, p. 77, [url](#)

⁶²⁴ USDOS, 12/04/2022, p. 76, [url](#)

⁶²⁵ EC, 30/10/2024, p. 46, [url](#)

⁶²⁶ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, p. 20, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 111, [url](#)

⁶²⁷ iNews, 25/10/2024, [url](#); MSN (Bengoechea I.), 25/10/2024, [url](#); RFE/RL, 21/10/2024, [url](#)

⁶²⁸ iNews, 25/10/2024, [url](#); MSN (Bengoechea I.), 25/10/2024, [url](#)

tegen gebouwen van ngo's zoals Tbilisi Pride en WISG. Daarnaast vermeldt ILGA-Europe dat LGBTI+-activisten en hun familieleden gewelddadige bedreigingen hebben ontvangen, inclusief doodsb bedreigingen.⁶²⁹

Sinds het begin van de discussies over het wettelijk initiatief hebben minstens twee ernstige geweldincidenten tegen transvrouwen plaatsgevonden, waarvan één moord.⁶³⁰ Kesaria Abramidze, een bekend transgendermodel, is op 19 september 2024 doodgestoken in haar huis in Tbilisi, een dag na de derde goedkeuring van de nieuwe wet. De verdachte wordt beschuldigd van moord met voorbedachte rade onder verzwarende omstandigheden.⁶³¹

Deelnemers van een kwalitatief onderzoek van WISG in opdracht van UN Women in 2021 geven aan dat transgenderpersonen en personen die gender non-conform gedrag stellen het zichtbaarst zijn van de LGBTI+-gemeenschap en meer kans lopen om slachtoffer te worden van haatmisdrijven en discriminatie. Het feit dat hun genderidentiteit zichtbaarder is en zij buiten de gendernormen vallen, is hiervoor een verklaring. Transvrouwen ervaren om die reden ook vaak gedwongen outing.⁶³²

Tijdens de FFM van Cedoca in 2022 merkt Equality Movement op dat het risico om in het dagelijkse leven geconfronteerd te worden met homofobe daden afhangt van de plaats waar iemand woont en hoe iemand zich uitdrukt. Voornamelijk de zichtbaarheid speelt hierbij een rol, bijvoorbeeld mannen die zich heel vrouwelijk gedragen of oorbellen dragen en transvrouwen. Met homofobe daden bedoelt Equality Movement verbaal, fysiek en/of psychologisch geweld. Volgens de organisatie hebben alle leden van de LGBTI+-gemeenschap een dergelijke ervaring meegemaakt. De organisatie merkt op dat verbale intimidatie in het dagelijkse leven vaak voorkomt, vooral in het openbaar vervoer, maar dat het meestal niet uitmondt in fysiek geweld, omdat de politie in zulke situaties tussenkomt. Haatspraak daarentegen is niet strafbaar.⁶³³ Tbilisi Pride meent dat het niet zo is dat queer personen zich helemaal niet in het openbaar kunnen vertonen, maar dat het voor transpersonen altijd moeilijk is om zich in het openbaar te verplaatsen, voornamelijk overdag. Tbilisi Pride legt uit dat de Georgisch Orthodoxe Kerk (GOK) strenge gender- en patriarchale normen heeft over hoe iemand eruit moet zien en zich moet gedragen. Een vrouwelijke man, mannelijke vrouw, transman of transvrouw, loopt daarom meer risico op agressie op straat, op het openbaar vervoer, binnen het gezin of in een relatie. Verbaal geweld komt volgens Tbilisi Pride het vaakst voor, voornamelijk wanneer het onderwerp homo/transseksualiteit actueel is. Wanneer het onderwerp minder actueel is, is er minder agressie op openbare plaatsen. De grootste problemen voor LGBTI+-personen volgens Tbilisi Pride vinden plaats in de gezinscontext, waar zij te maken krijgen met huiselijk geweld. Dit geweld is meestal verbaal, maar soms ook fysiek.⁶³⁴ Zowel Equality Movement als Tbilisi Pride geven aan dat transpersonen het vaakst worden gevisieerd en het kwetsbaarst zijn.⁶³⁵

Volgens Equality Movement komen haatmisdrijven zowel in Tbilisi als in de regio's voor. Het aantal haatmisdrijven is hoger in de hoofdstad. In de regio's houden de meesten hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit verborgen om geweld te voorkomen. Vaak verhuizen zij naar Tbilisi, waar er meer werkgelegenheid is, of worden zij uit huis gezet. Vooral transmeisjes en -vrouwen ervaren op dit gebied de meeste problemen aangezien zij als tiener hun gezin verlaten, met school stoppen en in sekswork belanden, waarbij zij op straat geconfronteerd worden met geweld. Ook in het openbaar

⁶²⁹ ILGA-Europe, 12/07/2024, [url](#)

⁶³⁰ RFE/RL, 21/10/2024, [url](#)

⁶³¹ RFE/RL, 19/09/2024, [url](#)

⁶³² UN Women, 06/05/2022, p. 132, [url](#)

⁶³³ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶³⁴ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶³⁵ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

vervoer is de kans groter om geconfronteerd te worden met geweld. Op zogenaamde “veilige plaatsen”, zoals in cafés, bars en nachtclubs, maar ook in kunstgalerijen en sommige universiteiten, is de situatie beter. Equality Movement merkt nog op dat het onveiligheidsgevoel en het idee dat er iets kan gebeuren een grote impact hebben op LGBTI+-personen.⁶³⁶ Ook Tbilisi Pride vertelt dat LGBTI+-personen bang zijn omdat ze zien en horen hoe anderen zijn aangevallen.⁶³⁷

Cedoca heeft Equality Movement en Tbilisi Pride eveneens gevraagd in welke situaties doodsb bedreigingen ernstig zijn en wanneer zij louter bedoeld zijn als intimidatie. Hierop reageert Equality Movement dat doodsb bedreigingen serieus kunnen zijn in Georgië. Tal van activisten zijn verbaal aangevallen en met de dood bedreigd. In deze situaties heeft de politie een onderzoek geopend, maar de daders zijn nooit bestraft. Activisten die openlijk homoseksueel zijn, voelen zich op dit gebied veiliger omwille van hun status en toegang tot hulpmiddelen. Activisten krijgen meestal bedreigingen op sociale media.⁶³⁸ Ook volgens Tbilisi Pride krijgen activisten voorafgaand aan een LGBTI+-event regelmatig doodsb bedreigingen. Deze bedreigingen gaan uit van extreemrechtse groepen of de staatsveiligheidsdienst en zijn vaak bedoeld als intimidatie, bijvoorbeeld om ervoor te zorgen dat een evenement zal worden afgelast. Dergelijke dreiging houdt meestal geen echt gevaar in. Wat wel gevaarlijk kan zijn, is wanneer er op een drukbevolkte plaats geweld uitbreekt en de situatie niet onder controle is (zoals op 5 juli 2021: zie [3.2.6. Beschermingsmaatregelen tijdens LGBTI+-evenementen](#)).⁶³⁹ Ook wanneer een doodsb bedreiging uitgaat van familieleden, kan de situatie ernstiger zijn. Dit komt volgens Equality Movement vaak voor.⁶⁴⁰

Gevraagd naar de mogelijkheid om naar Tbilisi te verhuizen om problemen met familie buiten de hoofdstad te vermijden, reageert Tbilisi Pride dat intimidatie kan blijven voortduren. Familie spoort hen bijvoorbeeld aan om hun gedrag te wijzigen en terug te keren naar huis. Volgens Tbilisi Pride is het niet gebruikelijk dat LGBTI+-personen worden achternagezeten door hun familie in Tbilisi, maar kan het wel voorkomen.⁶⁴¹ Equality Movement stelt dat het moeilijk is om in Georgië volledig gescheiden te leven van familie. De kans bestaat dat iemand ook in de hoofdstad familieleden tegenkomt of dat familie informatie te weten komt. Indien iemand de intentie heeft om iemand anders iets aan te doen, is geen enkele plaats veilig. Equality Movement is tijdens het gesprek met Cedoca in oktober 2022 op de hoogte van vijf tot tien situaties waarin mensen zijn achternagezeten door hun familie. In deze situaties is er uiteindelijk niets ernstigs gebeurd. Families hebben vaak schrik dat anderen erachter komen dat hun familielid homoseksueel is en willen niet dat dit bekend raakt. Equality Movement geeft een voorbeeld van een jongen die werd vermoord, maar waarbij de familie niet wou dat dit misdrijf zou worden geregistreerd als een haatmisdrijf omdat dan de seksuele geaardheid van hun zoon bekend zou worden. Wat betreft de mogelijkheid om bij de familie weg te gaan om problemen te vermijden, verwijst Equality Movement nog naar de situatie waarin tal van LGBTI+-personen zijn beland tijdens de coronapandemie. Zo moesten zij noodgedwongen opnieuw bij hun familie gaan wonen, waar zij werden blootgesteld aan huiselijk geweld. Wanneer een LGBTI+-persoon het slachtoffer is van huiselijk geweld en in een vluchthuis terechtkomt, is de kans groot om na het verblijf in het vluchthuis opnieuw te worden blootgesteld aan huiselijk geweld. Bovendien

⁶³⁶ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶³⁷ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶³⁸ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶³⁹ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴⁰ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴¹ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

worden LGBTI+-personen ook in vluchthuizen geconfronteerd met discriminatie en haatmisdrijven. Vluchthuizen zijn volgens Equality Movement niet aangepast aan de noden van LGBTI+-personen.⁶⁴²

Daarnaast vermelden zowel Equality Movement als Tbilisi Pride dat het aantal haatmisdrijven toeneemt wanneer het thema actueel is, zoals rond de periode van de internationale dag tegen homofobie en transfobie (IDAHOT) op 17 mei en de Pride Week in de maand juli. Beide organisaties wijzen eveneens op de rol van de overheid en de GOK die voornamelijk in deze periodes het thema LGBTI+ instrumentaliseren voor hun eigen doeleinden.⁶⁴³ Equality Movement stelt dat geweld op grote schaal is opgedragen en goed georganiseerd is. Dat was ook het geval op 5 en 6 juli 2021.⁶⁴⁴ Mensen met een opvallend uiterlijk en kleurrijke kledij zijn op deze dagen en in de weken nadien aangevallen op straat.⁶⁴⁵ De aanwezigheid van diplomaten en leden van de internationale gemeenschap tijdens de Pride Week in 2022 heeft er vermoedelijk voor gezorgd dat er tijdens deze editie geen grote incidenten hebben plaatsgevonden.⁶⁴⁶

Over het jaar 2023 stelt het USDOS in het algemeen dat geweldincidenten tegen LGBTI+-personen hebben plaatsgevonden, zowel door overheids- als niet-overheidsactoren.⁶⁴⁷ Over 2022 vermeldt het USDOS twee gewelddadige gebeurtenissen, beide tegen transvrouwen. Het eerste incident vindt plaats op 31 mei 2022 wanneer twintig ongeïdentificeerde personen het huis waarin vijf transvrouwen wonen bekogelen met stenen en hen bedreigen met de dood. Tijdens een andere gebeurtenis in juni 2022 vallen twintig mannen verschillende transvrouwen aan op straat in Tbilisi. Hierbij raken twee personen gewond.⁶⁴⁸ Volgens de Public Defender is de politie tijdens het incident in mei 2022 ter plaatse gekomen om de aanvallers te verwijderen van de locatie. Toch zijn zij niet onmiddellijk aangehouden en is het onderzoek slechts opgestart nadat het verhaal media-aandacht kreeg en mensenrechtenactivisten zich op de zaak hebben gestort. Twee personen zijn intussen aangeklaagd, maar de zaak moet nog voorkomen.⁶⁴⁹

Het USDOS rapporteert ook in 2021 een toename van het aantal geweldincidenten tegen LGBTI+-personen en mensen die geassocieerd worden met de LGBTI+-gemeenschap. Transvrouwen worden hierbij het vaakst gevisieerd. Het USDOS verwijst naar het massale homofobe geweld als reactie op een geplande Pride mars op 5 juli 2021. Het aantal individuele incidenten is in 2021 eveneens toegenomen. In april 2021 is een lesbisch koppel voor hun huis in Tbilisi aangevallen door een buurman. De man werd onder borg vrijgelaten en keerde terug naar zijn appartement waar hij in hetzelfde gebouw verbleef als het lesbische koppel. De zaak loopt nog steeds. Nog in april 2021 is een transmeisje aangevallen door twee personen die transfobe uitspraken deden. Deze personen zijn aangeklaagd, maar zijn op borgtocht vrijgelaten. De zaak is doorverwezen naar de rechtbank, maar is nog niet afgesloten. In oktober 2021 zijn twee transvrouwen aangevallen met een mes, waarbij een van hen is omgekomen. De dader wordt beschuldigd van moord met voorbedachten rade. Deze zaak is nog steeds hangende.⁶⁵⁰

⁶⁴² Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴³ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴⁴ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴⁵ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴⁶ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁴⁷ USDOS, 15/03/2024, p. 57 [url](#)

⁶⁴⁸ USDOS, 21/03/2023, p. 47, [url](#)

⁶⁴⁹ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 16, [url](#)

⁶⁵⁰ USDOS, 12/04/2022, pp. 76-77, [url](#)

Dankzij opleidingen voor politieagenten, onderzoekers en procureurs verloopt de identificatie van haatmisdrijven de laatste jaren beter volgens de Public Defender.⁶⁵¹ Toch blijft het een uitdaging voor de wetshandhavingsinstanties om het motief discriminatie te identificeren en een misdrijf te classificeren als een haatmisdrijf.⁶⁵² Een doeltreffend onderzoek naar haatmisdrijven blijft dan ook een uitdaging.⁶⁵³ De Public Defender stelt een gebrek aan voortgang, effectiviteit en onpartijdigheid vast in onderzoek naar misdrijven ingegeven door homofobie en transfobie.⁶⁵⁴ Equality Movement geeft tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 aan dat haatmisdrijven vaak niet correct gecategoriseerd worden als haatmisdrijf, waardoor de officiële statistieken niet betrouwbaar zijn. Deze organisatie maakt gebruik van haar connecties en probeert druk uit te oefenen zodat haatmisdrijven als dusdanig worden geïdentificeerd.⁶⁵⁵

Het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Departement heeft in 2021 in totaal 1.703 zaken gemonitord waarin een motief op grond van discriminatie kon worden geïdentificeerd. De meeste zaken hebben te maken met gendergerelateerd geweld. In 106 van deze zaken kon een motief op grond van SOGI worden vastgesteld. Statistieken tonen volgens dit departement aan dat misdrijven op grond van discriminatie omwille van SOGI voornamelijk voorkomen in Tbilisi en in mindere mate in de regio's.⁶⁵⁶

ECRI bespreekt in een monitoringrapport van juni 2023 de vooruitgang van Georgië wat betreft de strijd tegen discriminatie en intolerantie. Het hoge aantal anti-LGBTI-haatmisdrijven noemt ECRI problematisch. Bedreigingen en aanvallen tegen LGBTI-persoon gebeuren volgens ECRI hoofdzakelijk, maar niet uitsluitend, in de context van LGBTI Pride-evenementen. ECRI stelt vast dat het aantal door de politie geregistreerde haatmisdrijven toeneemt sinds 2018, net zoals het aantal personen dat strafrechtelijk wordt vervolgd voor misdrijven ingegeven door anti-LGBTI-motieven. Dit wijst volgens ECRI op een groter bewustzijn rond haatmisdrijven bij procureurs en verbeterde technieken om motieven te identificeren tijdens het onderzoek.⁶⁵⁷

De Coalition for Equality is een groep Georgische ngo's die zich inzet voor gelijkheid en het bestrijden van discriminatie van verschillende kwetsbare groepen. De Coalition for Equality publiceert in juni 2022 een rapport over de situatie voor verschillende kwetsbare groepen. Hierin noteert het dat er in 2021 een strafrechtelijke procedure is opgestart tegen 24 personen die misdrijven hebben gepleegd waarbij genderidentiteit het motief was en tegen 12 personen waarbij seksuele geaardheid het motief was.⁶⁵⁸ De uitkomst hiervan is niet bekend. Over 2022 - 2024 zijn er geen gegevens opgenomen in de voor dit onderzoek geraadpleegde bronnen.

De Public Defender merkt in een rapport van mei 2022 over LGBTI+-rechten op dat rechterlijke uitspraken met betrekking tot administratieve overtredingen geen discriminerende motieven identificeren. Wanneer er bijvoorbeeld geweld wordt gebruikt tegen een slachtoffer (op grond van discriminatie) tijdens een administratieve overtreding, wordt dit niet opgenomen in statistieken over haatmotieven. Daardoor is de kans groot dat incidenten die zijn ingegeven door haat onopgemerkt plaatsvinden.⁶⁵⁹

⁶⁵¹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶⁵² Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 22, [url](#)

⁶⁵³ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, pp. 21-22, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 111, [url](#)

⁶⁵⁴ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, pp. 20-21, [url](#)

⁶⁵⁵ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁵⁶ Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, gesprek, Tbilisi, 28/10/2022

⁶⁵⁷ Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, pp. 14-15, [url](#)

⁶⁵⁸ Coalition for Equality – Sapari, 13/06/2022, p. 48, [url](#)

⁶⁵⁹ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, pp. 21-22, [url](#)

Ngo's die werken rond het thema LGBTI+ houden zelf statistieken bij over haatmisdrijven en incidenten. De Public Defender vermeldt een onderzoek van het SJC in 2020 en een van WISG in 2021. Het SJC-onderzoek toont aan dat 52 % van de in totaal 320 bevroagden minstens een keer in hun leven geweld heeft ervaren omwille van hun seksuele geaardheid of genderidentiteit. Van alle bevroagden heeft 56 % minstens een keer in de twee jaar voorafgaand aan het onderzoek psychisch, fysiek en/of seksueel geweld meegemaakt. Onderzoek toont aan dat geweld zich meestal manifesteert in bedreigingen (om geweld te gebruiken of de persoon te doden) en fysiek misbruik. Dit komt in de meeste situaties voor op straat en online. Van alle bevroagden in het SJC-onderzoek heeft 48,4 % psychologisch geweld en 29,4 % fysiek geweld ondergaan in de twee jaar voorafgaand aan het onderzoek.⁶⁶⁰ Het onderzoek van WISG in 2021 geeft weer dat 73,5 % van de 155 respondenten in de twee jaar voorafgaand aan de bevraging het slachtoffer is geworden van een haatmisdrijf. Van hen was 30 % het slachtoffer van fysiek of seksueel geweld of misbruik en onderging net geen 70 % psychologisch geweld.⁶⁶¹ Cedoca heeft in de geraadpleegde bronnen binnen het tijdsbestek van dit onderzoek geen recentere statistieken gevonden.

3.2.5. Toegankelijkheid ordediensten

Net zoals voorgaande jaren merkt de Public Defender over het jaar 2023 op dat het vertrouwen in de ordediensten bij de LGBTI+-gemeenschap laag is. Daarnaast ontvangt de Public Defender nog steeds meldingen over discriminerend taalgebruik en homofobe opvattingen bij politieagenten.⁶⁶² In het rapport over LGBTI+-rechten van mei 2022 stelt de Public Defender dat het "aanzienlijk lage vertrouwen" van LGBTI+-personen in de ordediensten leidt tot onderrapportering van misdrijven. Het gebrek aan vertrouwen vormt een ernstige belemmering om homo- en transfobe misdrijven te detecteren en hierop effectief te reageren. De Public Defender benadrukt dat onderrapportering niet betekent dat dergelijke misdrijven niet of nauwelijks plaatsvinden. Het toont wel aan dat er tekortkomingen zijn in het rechtswezen. Een bijkomende factor die bijdraagt tot wantrouwen en bijgevolg onderrapportering is de homofobe houding van politieagenten. Het feit dat de organisatoren voor het homofoob geweld van 5 en 6 juli 2021 nog niet zijn bestraft, werkt niet stimulerend voor slachtoffers van homo- of transfoob geweld om klacht in te dienen.⁶⁶³ Ook het onderzoek naar en vervolging van de verantwoordelijken voor het homofoob geweld op 8 juli 2023 kent volgens de Public Defender tekortkomingen.⁶⁶⁴

Ondanks de aanbevelingen van ECRI en de Public Defender om een gespecialiseerde unit op te richten binnen de politie die zich bezighoudt met racistische en homo- en transfobe haatmisdrijven, bestaat dergelijke unit nog steeds niet.⁶⁶⁵

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 heeft Cedoca verschillende personen gevraagd naar de toegankelijkheid van de politie en beschermingsmogelijkheden voor LGBTI+-personen. LGBTI+-personen, religieuze en etnische minderheden kunnen volgens meerdere gesprekspartners terecht bij de politie voor klachten. Tegelijkertijd wijzen zij erop dat de politie onvoldoende gevoelig is tegenover minderheden en LGBTI+-personen in het bijzonder.⁶⁶⁶ Angst voor de reactie van de

⁶⁶⁰ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 22, [url](#)

⁶⁶¹ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 22, [url](#)

⁶⁶² Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 145, 148, [url](#)

⁶⁶³ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, pp. 22-23, [url](#)

⁶⁶⁴ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 145, [url](#)

⁶⁶⁵ Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, pp. 5, 16, [url](#); Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 20, [url](#)

⁶⁶⁶ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022; Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

politie, onvoldoende privacy tijdens ondervragingen,⁶⁶⁷ gedwongen outing⁶⁶⁸ en secundaire victimisatie,⁶⁶⁹ zijn enkele redenen die worden aangehaald waarom LGBTI+-personen nalaten klacht in te dienen bij de politie. Volgens Tbilisi Pride komt gedwongen outing voornamelijk voor in de regio's. In zulke situaties maakt de politie de seksuele oriëntatie bekend na een klacht, wat leidt tot verdere marginalisering.⁶⁷⁰ Net zoals in ziekenhuizen, zijn ook politieagenten volgens Equality Movement vaak vooral geïnteresseerd in het privéleven wanneer iemand van de LGBTI+-gemeenschap een klacht indient.⁶⁷¹

Equality Movement wijst ook op de ongevoelige reactie van politieagenten, maar meent dat de houding van politieagenten is verbeterd in vergelijking met enkele jaren geleden. Deze organisatie moedigt leden van de LGBTI+-gemeenschap actief aan om naar de politie te stappen, maar ondervindt hierbij moeilijkheden om leden van de gemeenschap in de regio's te informeren. Equality Movement heeft geen duidelijk zicht op de mate waarin LGBTI+-personen in de regio's naar de politie stappen, maar vermoedt dat de situatie er veel moeilijker is dan in de hoofdstad. Bijkomend merkt Equality Movement op dat de politie in het geval van geweld tegen LGBTI+ binnen hun gezin slachtoffers vaak aanspoort om zich te verzoenen. Als de politie niet helpt, is het volgens Equality Movement ook mogelijk om naar de Public Defender te stappen. Wanneer nationale beschermingsmogelijkheden zijn uitgeput, is het mogelijk om naar het EHRM te stappen.⁶⁷²

LGBTI+-personen hebben weinig vertrouwen in de politie, aldus het hoofd van het Departement voor Gelijkheid van de Public Defender tijdens de FFM.⁶⁷³ Zij doen daarom eerder een beroep op ngo's zoals WISG, Equality Movement en Temida om verdere stappen te ondernemen wanneer zij geconfronteerd worden met problemen.⁶⁷⁴ Equality Movement staat in contact met het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en probeert op deze manier druk uit te oefenen zodat het onderzoek naar haatmisdrijven naar behoren gebeurt. Hierbij merkt Equality Movement op dat een groot deel van het management van dit departement de voorbije twee jaar is vervangen en het sindsdien moeilijker is om met hen samen te werken. Volgens Equality Movement zijn individuele medewerkers vaak niet in staat om zelf een beslissing te nemen, maar dienen zij te overleggen met hun overste. Toch blijft het volgens Equality Movement cruciaal om met dit departement in contact te staan wanneer een haatmisdrijf plaatsvindt. Om het functioneren van de politie te verbeteren organiseert Equality Movement al verschillende jaren opleidingen voor politieagenten en procureurs over haatmisdrijven.⁶⁷⁵ Tbilisi Pride wijst op het belang van connecties om een goede uitkomst te krijgen. Wanneer een ngo betrokken is in de zaak wordt het serieuzer genomen volgens Tbilisi Pride, maar ook dat is in sommige situaties onvoldoende. Een bijkomende

⁶⁶⁷ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶⁶⁸ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁶⁹ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶⁷⁰ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁷¹ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁷² Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁷³ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶⁷⁴ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶⁷⁵ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

mogelijkheid om ervoor te zorgen dat de zaak grondig wordt onderzocht, is ervoor zorgen dat de zaak media-aandacht krijgt.⁶⁷⁶

Leden van de LGBTI+-gemeenschap kunnen ook terecht bij de Public Defender, maar het aantal aanvragen van LGBTI+-personen bij de Public Defender is beperkt. Dat komt voornamelijk omdat zij bij het aangeven van een haatmisdrijf verplicht zijn om openlijk te spreken over hun geaardheid en daar voelen zij zich volgens de Public Defender vaak niet comfortabel bij. Het is over het algemeen geen probleem voor LGBTI+-personen om hierover te spreken met de Public Defender, maar bij een aangifte over discriminatie (tijdens dienstverlening, op het werk, op de universiteit) willen zij vermijden dat hun seksuele geaardheid bij de bredere omgeving (familie, werk, school) bekend raakt. Dit is een verklaring voor het beperkt aantal officiële aangiftes van LGBTI+-personen.⁶⁷⁷ Volgens Equality Movement wordt een zaak serieuzer genomen als de Public Defender betrokken is.⁶⁷⁸

In samenwerking met internationale organisaties die actief zijn in Georgië organiseert het ministerie van Binnenlandse Zaken opleidingen om politieagenten hierover te sensibiliseren. Politieagenten en inspecteurs zijn in het algemeen goed op de hoogte van de wettelijke voorschriften, maar moeten volgens vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië meer begrip hebben voor de specifieke noden van minderheden.⁶⁷⁹

Het ministerie van Binnenlandse Zaken slaagt er niet in om politieagenten die beschuldigd worden van homofobe reacties ter verantwoording te roepen. De Public Defender stelt dat er voor geen enkele ontvangen melding is bevestigd dat er sprake is van wangedrag tegenover LGBTI+-personen.⁶⁸⁰ Tbilisi Pride kaart eveneens aan dat de Algemene Inspectie, de dienst die bevoegd is voor onderzoek naar wangedrag door de ordediensten, nog nooit een politieagent schuldig heeft bevonden.⁶⁸¹

3.2.6. Beschermingsmaatregelen tijdens LGBTI+-evenementen

Meerdere jaren op rij slaagt de politie er niet in om de veiligheid van organisatoren en deelnemers tijdens evenementen van de LGBTI+-gemeenschap te garanderen.⁶⁸² Tijdens bepaalde evenementen zet de politie volgens AI bewust onvoldoende middelen in om deelnemers van LGBTI+-bijeenkomsten te beschermen en reageert de politie niet naar behoren op geweld door derden.⁶⁸³

De Tbilisi Pride staat in juli 2023 gepland als een besloten bijeenkomst op een privélocatie net buiten Tbilisi. De Public Defender schrijft hierover dat het ministerie van Binnenlandse Zaken op de hoogte was van plannen van extreemrechtse groepen om het evenement te verstoren. Om de veiligheid van de deelnemers en organisatoren van het evenement te garanderen, had het ministerie een plan uitgewerkt. Toch kan de inzet van het maximumaantal politieagenten niet verhinderen dat gewelddadige deelnemers van de extreemrechtse tegenbeweging door de beschermingslinie van de politie geraken en vernielingen aanbrengen op de evenementlocatie. Volgens de Public Defender

⁶⁷⁶ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁷⁷ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁶⁷⁸ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁷⁹ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022; Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, gesprek, Tbilisi, 28/10/2022

⁶⁸⁰ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 162, [url](#)

⁶⁸¹ Tbilisi Pride, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

⁶⁸² Amnesty International, 23/04/2024, [url](#); Amnesty International, 05/07/2021, [url](#)

⁶⁸³ Amnesty International, 05/07/2021, [url](#)

volstaat de inzet van de politiediensten alleen niet om geweld tegen de LGBTI+-gemeenschap op deze schaal tegen te houden.⁶⁸⁴

In juli 2022 zijn de omstandigheden waarin de Pride Week kan worden georganiseerd beter dan in 2021, veiliger en met minder obstakels. Dat heeft volgens de Public Defender niet te maken met beter functionerende mechanismen om de veiligheid en rechten van LGBTI+-personen te garanderen, maar wel met het feit dat evenementen binnen en op private eigendommen hebben plaatsgevonden. Bedreigingen van extreemrechtse groepen verhinderen dat LGBTI+-personen in het openbaar in vrijheid bijeenkomsten kunnen organiseren.⁶⁸⁵ In 2023 vindt de Pride Week opnieuw grotendeels binnen plaats, met uitzondering van het geplande slotevenement Tbilisi Pride Fest op 8 juli 2023 aan een meer net buiten Tbilisi. Dat evenement wordt op het laatste moment geannuleerd wanneer haatgroepen tijdens de laatste voorbereidingen ongehinderd de politie passeren, het festivalterrein betreden en vernielingen aanbrengen. Een groep Georgische ngo's reageert hierop dat het ministerie van Binnenlandse Zaken zich bewust was van het doel van deze gewelddadige haatgroepen, maar dat het onvoldoende maatregelen heeft genomen om hen tegen te houden. Reeds enkele dagen voor het evenement hebben haatgroepen alarmerende boodschappen verspreid op basis waarvan het ministerie had kunnen optreden.⁶⁸⁶

Tijdens de Pride in juli 2021 proberen ultranationalisten de opening van het festival te verstoren en raken zij slaags met de politie, waarop de politie twintig personen arresteert. Op 5 juli 2021 staat een vreedzame mars gepland, maar deze gaat niet door wanneer gewelddadige antibetogers overdag verzamelen in het centrum van Tbilisi. Enkele aanwezigen beklimmen het gebouw van de vereniging Tbilisi Pride en brengen er vernielingen aan. Tijdens deze actie juichen honderden aanhangers van homofobe groepen de herrieschoppers toe. Tientallen journalisten die ter plaatse zijn om verslag uit te brengen van de Pride zien alles gebeuren en worden zelf aangevallen door de massa.⁶⁸⁷ In totaal raken 55 personen gewond, onder wie 53 journalisten. De demonstranten vallen doelbewust mensen met camera's en persvesten aan. De enkele politieagenten ter plaatse slagen er niet in doeltreffend op te treden.⁶⁸⁸ AI reageert dat het te verwachten was dat er geweld zou ontstaan tegen de organisatoren van de Pride, activisten en journalisten. AI stelt dat het de zoveelste keer is dat de Georgische autoriteiten er niet in slagen om hun veiligheid en rechten te garanderen. In plaats van zich hierop voor te bereiden en robuust op te treden tegen geweld, zetten de autoriteiten een heel beperkt aantal politieagenten in die enkel in staat zijn om te reageren op kleine incidenten. Zij slagen er niet in om georganiseerde bescherming te bieden aan de activisten, aldus AI.⁶⁸⁹

Tijdens de gebeurtenissen in juli 2021 zijn het de Georgische autoriteiten zelf die homofobie aanmoedigen, net zoals de GOK. In de ochtend van 5 juli 2021 zegt de eerste minister Garibashvili dat het ongepast is om een Pride mars te organiseren aangezien dit tot confrontaties zal leiden en dat "dit onaanvaardbaar is voor een groot deel van de Georgische maatschappij". Hij stelt eveneens dat de UNM achter de mars zit en hiermee onrust wil stoken. De GOK had daarvoor al aanhangers opgeroepen om samen te komen en de Pride mars te verhinderen.⁶⁹⁰

⁶⁸⁴ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, pp. 12-13, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 145, 148 [url](#)

⁶⁸⁵ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 15, [url](#)

⁶⁸⁶ TIG, 10/07/2023, [url](#)

⁶⁸⁷ Eurasianet (Lomsadze G.), 06/07/2021, [url](#)

⁶⁸⁸ RFE/RL, 14/07/2021, [url](#); CPJ, 06/07/2021, [url](#)

⁶⁸⁹ Amnesty International, 05/07/2021, [url](#)

⁶⁹⁰ RFE/RL, 05/07/2021, [url](#)

De Public Defender roept in juli 2022 op⁶⁹¹ om een rechtszaak aan te spannen voor het Grondwettelijk Hof om de politieke partij Conservative Movement, opgericht door het extreemrechtse perskanaal Alt-Info, te bannen. De Public Defender vindt het ongeoorloofd dat een groep die verantwoordelijk is voor de organisatie van het grootschalige geweld op 5 juli 2021, en daarvoor nog niet is aangeklaagd, een politieke partij kan oprichten. Het SJC analyseerde in 2022 verschillende incidenten (geweld, bedreigingen, aanzetten tot geweld) waarvoor leiders van Alt-Info en de Conservative Movement verantwoordelijk zijn en heeft op basis daarvan de indruk dat zij straffeloosheid genieten.⁶⁹² In april 2024 trekken de autoriteiten de registratie van de Conservative Movement als politieke partij in.⁶⁹³

3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid

De Grondwet garandeert het recht op vrijheid van meningsuiting, inclusief voor leden van de pers.⁶⁹⁴

In 2023-2024 ontstaan er ernstige bezorgdheden over het recht op vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder voor perskanalen en ngo's die buitenlandse subsidies ontvangen. De reden hiervoor zijn het wetsvoorstel inzake buitenlandse agenten van maart 2023 dat even later werd afgevoerd na grootschalige protestacties,⁶⁹⁵ de uiteindelijke goedkeuring van een nieuwe wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding in mei 2024, en de gespannen sfeer in de aanloop naar de parlementsverkiezingen van oktober 2024. Daarnaast vormt ook de wet inzake de bescherming van familiewaarden en minderjarigen een inperking op de vrijheid van meningsuiting.⁶⁹⁶ RSF spreekt van een verslechtering van de persvrijheid in 2024 en stelt dat tal van middelen en mechanismen worden ingezet tegen mensen met afwijkende meningen, onder wie onafhankelijke journalisten.⁶⁹⁷

Freedom House schrijft over 2023 dat Georgiërs doorgaans hun opinie kunnen uiten zonder vrees voor vergelding door de autoriteiten of derden.⁶⁹⁸ HRC merkt in oktober 2022 wel al op dat mensen die hun kritische mening over de Georgische autoriteiten verkondigen op sociale media problemen kunnen ondervinden. Dat is voornamelijk het geval wanneer iemand systematisch kritische berichten over de GD-partij deelt. Iemand die dit eenmalig of sporadisch doet, ondervindt in het algemeen geen problemen volgens HRC. Volgens HRC kan kritische berichtgeving op sociale media vooral in de periode rond de verkiezingen een reactie van de Georgische autoriteiten uitlokken.⁶⁹⁹ Net zoals HRC merkt ook GYLA in 2022 op dat burgers die werkzaam zijn in een overheidsdienst en openlijk kritiek uiten op de regerende partij, riskeren te worden ontslagen. Dit is geen algemene tendens volgens GYLA, maar wanneer het iemand overkomt, werkt dit ontradend voor anderen.⁷⁰⁰ In 2023 zijn verschillende figuren, gelinkt aan de oppositie, veroordeeld voor het publiceren van oneerbare video's op sociale media. Het gaat volgens het USDOS over indirecte mondelinge beledigingen gericht tegen de politie en overheidsfunctionarissen. Personen gelinkt aan de regering zijn volgens lokale ngo's niet veroordeeld voor gelijkaardige feiten, aldus het USDOS.⁷⁰¹

⁶⁹¹ De Public Defender heeft zelf het mandaat niet om een rechtszaak aan te spannen, maar kan wel aanmanen dit te doen.

⁶⁹² Interpress News Georgia, 05/07/2022, [url](#); Rustavi2, 05/07/2022, [url](#)

⁶⁹³ OC-Media (Kinch S.), 08/04/2024, [url](#)

⁶⁹⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 22, [url](#)

⁶⁹⁵ USDOS, 15/03/2024, p. 22, [url](#); RSF, 25/10/2024, pp. 2-4, [url](#)

⁶⁹⁶ RSF, 25/10/2024, pp. 2-4, [url](#); EC, 30/10/2024, pp. 7-8, 41-42, [url](#)

⁶⁹⁷ RSF, 25/10/2024, p. 1, [url](#)

⁶⁹⁸ Freedom House, 29/02/2024, [url](#)

⁶⁹⁹ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁷⁰⁰ Tskitishvili A., executive director at HRC, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁷⁰¹ USDOS, 15/03/2024, p. 22, [url](#)

De score van Georgië in de *World Press Freedom Index*, een rangschikking van Reporters without Borders (RSF), gaat er in 2024 ernstig op achteruit tegenover 2023. Het land zakt met 26 plaatsen, de sterkste daling van alle landen in de regio op tien jaar tijd.⁷⁰² In 2023 is er nog sprake van een verbetering ten opzichte van 2022. De beste score ooit behaalde Georgië in 2019-2021.⁷⁰³ De verklaring voor de verslechtering in 2024 is een combinatie van politieke inmenging in de media en het gewelddadige klimaat waarin onafhankelijke journalisten en journalisten gelinkt aan de oppositie moeten werken.⁷⁰⁴ In 2023 luidt de redenering van RSF dat politieke inmenging de inspanningen om persvrijheid te verbeteren ondermijnt en dat het klimaat steeds vijandiger wordt voor onafhankelijke media en perskanalen gelinkt aan de oppositie.⁷⁰⁵ In 2022 krijgt Georgië de slechtste score sinds jaren ten gevolge van een ongezien hoog aantal geweldincidenten tegen journalisten in 2021. Het gebrek aan transparantie tijdens het onderzoek en de trage vooruitgang geven volgens RSF blijk van straffeloosheid in het geval van misdrijven tegen journalisten in Georgië. Bijkomend stelt RSF inbreuken vast op het beginsel van geheimhouding van journalistieke bronnen wanneer in 2021 aan het licht komt dat vooraanstaande geestelijken en andere publieke figuren werden afgeluisterd.⁷⁰⁶

Het medialandschap in Georgië is pluralistisch, maar zeer gepolariseerd en partijdig.⁷⁰⁷ De EU-delegatie in Georgië spreekt over regeringsgezinde media enerzijds en een beperkt aantal perskanalen die gelinkt zijn aan de oppositie anderzijds. Hiertussen liggen enkele mediakanalen die in zekere mate neutraal zijn. Nog volgens de EU-delegatie heeft de gespannen politieke situatie een impact op de mediavrijheid. Het voortbestaan van verschillende mediakanalen die gelinkt zijn aan de oppositie wordt bedreigd door een gebrek aan financiële middelen.⁷⁰⁸ Manipulatie, haatspraak en desinformatie zijn volgens RSF wijdverspreid in de media, voornamelijk op televisie.⁷⁰⁹

In 2022-2023 keurt het parlement verschillende wetswijzigingen goed aan de wet inzake omroepactiviteiten. Deze vormen volgens TIG een bedreiging voor de vrije meningsuiting en de financiële leefbaarheid van perskanalen. De Georgische nationale communicatiecommissie (GNCC), waarvan de onafhankelijkheid in twijfel wordt getrokken, krijgt de bevoegdheid om te beoordelen of televisieprogramma's elementen van haatspraak bevatten en om sancties op te leggen.⁷¹⁰ Net zoals TIG vreest het SJC dat deze wetswijzigingen gebruikt zullen worden om meer controle uit te oefenen over perskanalen en kritische meningen te onderdrukken.⁷¹¹ De EU-ambassadeur is in tegenstelling tot lokale ngo's lovend over de wetswijzigingen van oktober 2023 die haatspraak en uitspraken die aanzetten tot geweld in de media verbieden. Hij spreekt van een positieve ontwikkeling met het oog op integratie in de EU. Volgens de EU-delegatie in Georgië beantwoorden de wetswijzigingen aan de EU-aanbevelingen. Wat betreft de bezorgdheden van ngo's, stelt de EU-delegatie dat de regering de EC heeft gegarandeerd te zullen werken aan de onafhankelijkheid van de GNCC.⁷¹²

De EU-aanbeveling met betrekking tot persvrijheid vraagt eveneens garanties voor een onafhankelijk medialandschap waarbij strafrechtelijke procedures tegen perskanalen voldoen aan de hoogste juridische normen. Verder vraagt de EU een onpartijdig en doeltreffend onderzoek op korte termijn in het geval van bedreigingen of geweld tegen journalisten. Deze aanbeveling wordt in september 2023 beschouwd als gedeeltelijk volbracht. De laatste wetswijzigingen aan de wet inzake omroepactiviteiten

⁷⁰² RSF, 03/05/2024, [url](#)

⁷⁰³ RSF, 03/05/2023, [url](#)

⁷⁰⁴ RSF, 03/05/2024, [url](#)

⁷⁰⁵ RSF, 03/05/2023, [url](#)

⁷⁰⁶ Civil Georgia, 03/05/2022, [url](#)

⁷⁰⁷ RSF, 03/05/2024, [url](#); RSF, 03/05/2023, [url](#); Freedom House, 29/02/2024, [url](#)

⁷⁰⁸ EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁷⁰⁹ RSF, 03/05/2024, [url](#)

⁷¹⁰ TIG, 04/05/2023, [url](#)

⁷¹¹ Civil Georgia, 23/10/2023, [url](#)

⁷¹² OC-Media (Shoshiashvili T.), 27/10/2023, [url](#)

dragen hiertoe bij, net zoals de vrijlating van Nika Gvaramia na een presidentieel pardon in juni 2023.⁷¹³ Het uitbreidingsrapport van de EC van oktober 2024 concludeert dat er een achteruitgang is wat betreft vrijheid van meningsuiting en wijst hierbij op de impact van de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding en het toegenomen aantal incidenten tegen journalisten en vertegenwoordigers van middenveldorganisaties.⁷¹⁴

3.3.1. Inmenging in het werk van journalisten

RSF omschrijft het klimaat waarin journalisten in 2024 werken als extreem vijandig. RSF licht toe dat zij onder aanzienlijke druk staan en regelmatig het slachtoffer zijn van lastercampagnes, onlineaanvallen, beledigingen door regeringsafgevaardigden, onbekenden en andere persmedewerkers. Zo worden bepaalde journalisten in diskrediet gebracht door hen af te schilderen als anti-Georgisch of hen te associëren met de UNM.⁷¹⁵ Andere manieren waarop journalisten volgens het USDOS gehinderd worden in hun werk, hebben onder meer te maken met beperkingen in de toegang tot informatie en boetes voor perskanalen.⁷¹⁶ Het zijn hoofdzakelijk televisiezoekers gelinkt aan de oppositie die een reeks boetes krijgen opgelegd, wat leidt tot bezorgdheid bij RSF.⁷¹⁷ De overheid houdt zich verder mogelijks bezig met het illegaal controleren van journalisten.⁷¹⁸ Zowel de wet inzake transparantie over buitenlandse beïnvloeding als de wet inzake de bescherming van familiewaarden en minderjarigen zetten journalisten extra onder druk. Volgens RSF hebben deze wetten een "chilling effect" en zullen journalisten terughoudender zijn om te schrijven over LGBTI+-kwesties uit schrik voor gerechtelijke vervolging (omwille van het verbod op publicaties die de gemeenschap positief in beeld brengen).⁷¹⁹

Ook in de jaren voordien uiten ngo's hun bezorgdheid over de aanhoudende politieke beïnvloeding van de media en inmenging in het werk van journalisten en perskanalen.⁷²⁰ Voornamelijk perskanalen en journalisten die kritisch zijn voor de Georgische autoriteiten ondervinden moeilijkheden bij het uitoefenen van hun professionele activiteiten. TIG schrijft over het medialandschap in 2022-2023 dat de Georgische autoriteiten beperkingen opleggen aan kritische perskanalen, journalisten aanzetten tot zelfcensuur en hen in diskrediet brengen.⁷²¹

Tijdens de beraadslaging van het wetsvoorstel inzake buitenlandse agenten en de protestacties in maart 2023 komen de ordediensten meermaals doelmatig tussen tijdens journalistieke verslaggeving, inclusief met geweld. Twee journalisten, aanwezig tijdens een betoging om verslag uit te brengen, worden gearresteerd en veroordeeld tot het betalen van een administratieve boete. Van vier journalisten werkzaam voor kritische perskanalen, wordt de accreditatie om verslag uit te brengen van parlementaire zittingen, ingetrokken.⁷²² In juni 2023 uit TIG bezorgdheden over de manier waarop het parlement omgaat met kritische perskanalen en journalisten sinds een parlementaire beslissing begin 2023 om de regelgeving rond de accreditatie van journalisten aan te passen. TIG stelt dat de accreditatie van elf kritische journalisten sindsdien is ingetrokken. De organisatie vreest dat de ruimte

⁷¹³ OSGF, 15/09/2023, [url](#)

⁷¹⁴ EC, 30/10/2024, pp. 7-8, [url](#)

⁷¹⁵ RSF, 25/10/2024, p. 2, [url](#)

⁷¹⁶ USDOS, 15/03/2024, p. 22, [url](#)

⁷¹⁷ RSF, 25/10/2024, p. 2, [url](#)

⁷¹⁸ USDOS, 15/03/2024, p. 22, [url](#)

⁷¹⁹ RSF, 25/10/2024, p. 4, [url](#)

⁷²⁰ RSF, 03/05/2023, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 36, [url](#); TIG, 04/05/2023, [url](#)

⁷²¹ TIG, 04/05/2023, [url](#); TIG, 27/06/2023, [url](#)

⁷²² TIG, 04/05/2023, [url](#)

voor kritische vragen aan het parlement afneemt en dat de toegang tot informatie hierdoor in het gedrang komt.⁷²³

Ngo's uit verschillende jaren op rij hun bezorgdheid over banden tussen de regerende partij en de Georgische openbare omroep, de Public Broadcaster (GPB) en de GNCC.⁷²⁴ Enkele voormalige medewerkers van de GPB beschuldigen het management van de zender in maart 2022 van inmenging en censuur. Negatieve boodschappen over Rusland mochten bijvoorbeeld niet aan bod komen, net zoals een analyse van de antiregeringsbetogingen in Wit-Rusland. Politieke onderwerpen waren een lange tijd eveneens verboden en wanneer het wel was toegestaan moesten regeringskritische berichten verwijderd worden.⁷²⁵

De Georgische autoriteiten houden journalisten nauwlettend in het oog.⁷²⁶ Dat blijkt volgens Freedom House uit gelekte documenten van de staatsveiligheidsdienst in september 2021 waarin volledige telefoongesprekken zijn weergegeven. Naast journalisten zijn ook leden van de GOK, politici en activisten afgeluisterd. Freedom House stelt verder dat journalisten die werken voor perskanalen die gefinancierd worden door de overheid of in handen zijn van de overheid riskeren ontslagen te worden indien zij kritiek uiten op de GD-regering.⁷²⁷

3.3.2. Rechtszaken tegen journalisten en kritische perskanalen

Een andere manier om kritische stemmen het zwijgen op te leggen zijn rechtszaken, waaronder smaadzaken, tegen journalisten en mediakanalen.⁷²⁸ Onderzoeksinstanties treden in 2019-2023 actief op tegen kritische (aan de oppositie gelinkte) perskanalen en journalisten werkzaam voor deze zenders.⁷²⁹ Het zijn hoofdzakelijk hooggeplaatste politici en zakenmensen gelinkt aan GD die een rechtszaak aanspannen tegen de media wegens laster. In de periode 2021-2023 stelt GDI in 38 van de 42 smaadzaken vast dat het gaat om strategische strafzaken tegen de drie bekendste mediakanalen gelinkt aan de oppositie: Mtavari Arkhi TV, Formula TV en TV Pirveli.⁷³⁰

TIG stelt dat de GD-partij het rechtswezen misbruikt om kritische media aan te pakken.⁷³¹ In 2023 spreekt TIG van een toenemend aantal gecoördineerde rechtszaken tegen vertegenwoordigers van kritische perskanalen wegens lasterlijke uitspraken. Volgens TIG is het doel hiervan om journalisten die werken op thema's zoals corruptie te doen zwijgen. Vooral in smaadzaken, maar ook in arbeidsgeschillen, leggen rechters de bewijslast bij de perskanalen of journalisten, wat een aanzienlijke impact heeft op de rechterlijke uitspraak. Bijkomend merkt TIG op dat het gerecht smaadzaken tegen journalisten opvallend sneller afhandelt (ten nadele van de media) dan arbeidsgeschillen of zaken van geweld tegen journalisten die lang blijven aanslepen.⁷³²

Tijdens de FFM in oktober 2022 geven verschillende contactpersonen, waaronder het SJC, aan dat de autoriteiten een vijandige houding aannemen tegenover journalisten. Dit uit zich in een vijandige retoriek tegenover journalisten van kritische en oppositiemedia. Volgens het SJC worden journalisten

⁷²³ Civil Georgia, 05/06/2023, [url](#)

⁷²⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 26, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 24, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 34-35, [url](#)

⁷²⁵ Civil Georgia, 25/03/2022, [url](#)

⁷²⁶ Freedom House, 24/05/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Gvilava G., program manager at TIG, gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

⁷²⁷ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

⁷²⁸ RSF, 25/10/2024, p. 8, [url](#); TIG, 27/06/2023, [url](#); TIG, 04/05/2023, [url](#)

⁷²⁹ USDOS, 21/03/2023, pp. 20-25, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 34-35, [url](#); TIG, 27/06/2023, [url](#); TIG, 04/05/2023, [url](#); Civil Georgia, 03/12/2022, [url](#)

⁷³⁰ RSF, 25/10/2024, p. 8, [url](#)

⁷³¹ Civil Georgia, 03/12/2022, [url](#)

⁷³² TIG, 27/06/2023, [url](#); TIG, 04/05/2023, [url](#)

in het algemeen niet rechtstreeks bedreigd, maar worden zij onder druk gezet door hen te beboeten of andere financiële sancties te treffen tegen de perskanalen waarvoor zij werken.⁷³³

Volgens de EU-delegatie in Georgië is er sprake van intimidatie van journalisten die (te) kritisch zijn voor de regering of die over gevoelige onderwerpen verslag uitbrengen. Zij riskeren te worden ontslagen of staan onder druk van hun werkgever. Voornamelijk journalisten die zich bezighouden met onderzoeksjournalistiek worden hieraan blootgesteld. Journalisten die werkzaam zijn voor grote perskanalen kunnen een verhaal publiek maken waardoor zij gemakkelijker kunnen rekenen op bescherming. Medewerkers van kleinere perskanalen hebben minder opties.⁷³⁴

Op 16 mei 2022 veroordeelt een rechtbank Nika Gvaramia, eigenaar van Mtavari Arkhi, tot een gevangenisstraf van drie jaar en zes maanden wegens machtsmisbruik als directeur van Rustavi2.⁷³⁵ Een groep Georgische middenveldorganisaties spreekt zich openlijk uit tegen het vonnis en noemt het politiek gemotiveerd, net zoals de Public Defender. De ngo's beschouwen de gevangenisstraf van Gvaramia als een bedreiging voor andere onafhankelijke en regeringskritische persagentschappen.⁷³⁶ Het vonnis lukt veel internationale reacties uit, onder andere van HRW en AI.⁷³⁷ Ook het EP spreekt zich in juni 2022 in een resolutie uit tegen de gevangenisstraf van Gvaramia.⁷³⁸ Uiteindelijk beslist Zurabishvili in juni 2023, wanneer alle rechtsmiddelen in Georgië zijn uitgeput, om Gvaramia een presidentieel pardon te verlenen.⁷³⁹

Op 30 september 2021, twee dagen voor de lokale verkiezingen, start het ministerie van Defensie een rechtszaak tegen Davit Kezerashvili, een voormalige minister van Defensie onder Saakashvili. Hij is de grootste aandeelhouder van de regeringskritische zender Formula TV. Er wordt een schadevergoeding van meer dan vijf miljoen euro geëist ter compensatie van de schade die hij zou hebben aangericht als minister van Defensie. Deze zaak wordt beschouwd als politiek gemotiveerd.⁷⁴⁰

3.3.3. Geweld tegen journalisten

Verbale en fysieke aanvallen op journalisten komen volgens RSF regelmatig voor in Georgië, vooral tijdens verkiezingscampagnes.⁷⁴¹ Volgens de Media Advocacy Coalition is er in Georgië een cultuur van gewelddadigheid tegenover de media. De terughoudendheid van de autoriteiten om hierop te reageren, draagt hier volgens deze waakhond verder toe bij.⁷⁴² RSF stelt dat misdrijven tegen journalisten vaak ongestraft blijven.⁷⁴³ Wanneer daders wel gestraft worden voor fysieke aanvallen, bedreigingen of intimidatie, zijn de straffen vaak zo licht dat ze geen ontradend effect hebben.⁷⁴⁴

In 2024 vinden meerdere incidenten van fysiek geweld tegen journalisten plaats. Dergelijke feiten zijn onder meer vastgesteld tijdens de protestacties tegen de zogenaamde wet inzake buitenlandse agenten in de lente van 2024⁷⁴⁵, in de aanloop naar de parlementsverkiezingen van oktober 2024,⁷⁴⁶

⁷³³ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

⁷³⁴ EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

⁷³⁵ Civil Georgia, 16/05/2022, [url](#)

⁷³⁶ Civil Georgia, 18/05/2022, [url](#); Civil Georgia, 16/05/2022, [url](#); TIG, 04/05/2023, [url](#)

⁷³⁷ AI, 17/05/2022, [url](#); HRW, 12/01/2023, [url](#)

⁷³⁸ EP, 09/06/2022, [url](#)

⁷³⁹ Civil Georgia, 22/06/2023, [url](#)

⁷⁴⁰ USDOS, 21/03/2023, pp. 24-25, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 37, [url](#)

⁷⁴¹ RSF, 03/05/2023, [url](#)

⁷⁴² Civil Georgia, 18/03/2022, [url](#)

⁷⁴³ RSF, 25/10/2024, p. 2, [url](#); RSF, 03/05/2023, [url](#)

⁷⁴⁴ RSF, 25/10/2024, p. 2, [url](#)

⁷⁴⁵ DRI, 11/07/2024, p. 28, [url](#); GYLA, 07/06/2024, pp. 13-14, [url](#)

⁷⁴⁶ RSF, 25/10/2024, p. 2, [url](#)

en na de aankondiging om de EU-toetredingsgesprekken stop te zetten eind november 2024.⁷⁴⁷ De EC spreekt van een toename van geweld tegen journalisten in 2024. Hetzelfde geldt voor bedreigingen, intimidatie en haatspraak tegen journalisten.⁷⁴⁸ In 2024 rapporteert TIG over 200 situaties van verbaal en fysiek geweld, intimidatie en pogingen om journalisten het zwijgen op te leggen. Hiervan vindt 80 % plaats in de laatste twee maanden van 2024. Tegenover 2023 is dit een vervijfvoudiging van het aantal incidenten.⁷⁴⁹

De Georgische onafhankelijke onlinekrant Sakartvelos Ambebi stelt in juli 2023 op basis van een onderzoek in openbare bronnen dat het aantal misdrijven, waaronder geweldincidenten, tegen kritische journalisten op grond van artikel 154 van de Strafwet (onwettige inmenging in professionele journalistieke activiteiten) in de eerste helft van 2023 is toegenomen tegenover 2022. Van de SIS, de instantie die bevoegd is om misdrijven tegen journalisten te onderzoeken, zijn nog geen gegevens bekend over 2023. In 2022 is de SIS een onderzoek gestart in twaalf strafzaken waarvoor zeven personen worden berecht.⁷⁵⁰ De SIS is volgens RSF overwerkt en onderbemand waardoor het onderzoek doorgaans jaren aansleept zonder uitkomst. De Public Defender heeft geen inzicht in de zaak totdat het onderzoek is afgerond, hetgeen volgens RSF leidt tot een gebrek aan verantwoordingsplicht. Bijkomend is het volgens RSF moeilijk om een algemeen beeld te vormen van het aantal geweldincidenten tegen journalisten aangezien er hierover geen statistieken worden gegenereerd.⁷⁵¹

In 2022 ligt het aantal geweldincidenten tegen journalisten lager dan in 2021. Volgens de Media Advocacy Coalition gaat het over elf fysieke aanvallen in 2022, tegenover meer dan vijftig geweldincidenten tegen journalisten in 2021. Ondanks 27 veroordelingen in verband met de gebeurtenissen in juli 2021 zijn verschillende Georgische ngo's, de Public Defender en observatoren van de internationale gemeenschap van mening dat de Georgische autoriteiten er niet in slagen om geweldincidenten tegen journalisten naar behoren te onderzoeken en te vervolgen.⁷⁵²

De eerste uitspraak tegen een van de geweldplegers in juli 2021 valt in maart 2022. Een rechtbank in Tbilisi veroordeelt een man tot twee jaar gevangenisstraf voor een aanval op een journalist op 6 juli 2021. Dit is de maximumstraf voor inmenging in het werk van journalisten met geweld.⁷⁵³ Begin april 2022 veroordeelt een rechter 26 personen voor hun deelname aan geweld in juli 2021. Zes van hen krijgen een gevangenisstraf van vijf jaar voor hun betrokkenheid bij de aanval op Lashkerava, een cameraman van Pirveli TV die is omgekomen kort nadat hij ernstig gewond raakte tijdens het uitbrengen van een verslag over de Tbilisi Pride. De zes zijn veroordeeld voor deelname aan geweld in groep met als motief seksuele geaardheid en genderidentiteit. Andere aanklachten zijn inmenging in het werk van journalisten, vervolging en bewust schade aanrichten aan iemands gezondheid.⁷⁵⁴ Eind 2022 zijn in totaal 31 personen veroordeeld, van wie de meerderheid een korte gevangenisstraf (tussen 1 en 1,3 jaar) moet uitzitten of een boete moet betalen.⁷⁵⁵ Tegen de organisatoren van het geweld zijn nog geen juridische stappen gezet.⁷⁵⁶

⁷⁴⁷ IPI, 03/12/2024, [url](#); RSF, 19/12/2024, [url](#); TIG, 30/12/2024, [url](#)

⁷⁴⁸ EC, 30/10/2024, p. 41, [url](#)

⁷⁴⁹ TIG, 30/12/2024, [url](#)

⁷⁵⁰ Sakartvelos Ambebi, 11/07/2023, [url](#)

⁷⁵¹ RSF, 25/10/2024, p. 2, [url](#)

⁷⁵² Civil Georgia, [2] 10/05/2021, [url](#)

⁷⁵³ Civil Georgia, [1] 17/03/2022, [url](#)

⁷⁵⁴ CPJ, 07/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 04/04/2022, [url](#)

⁷⁵⁵ USDOS, 21/03/2023, p. 26, [url](#)

⁷⁵⁶ RSF, 25/10/2024, p. 6, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 26, [url](#)

3.4. Vrijheid van vergadering en betoging

De Grondwet van Georgië garandeert vrijheid van vergadering, maar mensenrechtenorganisaties kaarten aan dat enkele voorwaarden in de wet spontane bijeenkomsten belemmeren. Zo moeten politieke partijen en andere organisaties de lokale autoriteiten vijf dagen op voorhand verwittigen als zij op een openbare plaats willen bijeenkomen.⁷⁵⁷ Een wetsvoorstel van oktober 2023 om tijdelijke constructies, zoals tenten, tijdens bijeenkomsten of betogingen te verbieden als ze een bedreiging vormen voor de openbare orde of veiligheid, geraakt na een veto van de president niet goedgekeurd.⁷⁵⁸

De aanhoudende politiek gespannen situatie in Georgië geeft regelmatig aanleiding tot protestacties van verschillende grootordes. Daarnaast vinden er ook betogingen plaats aangaande socio-economische kwesties of LGBTI+-rechten, alsook tegenacties. De politie is de voornaamste instantie die erop moet toezien dat bijeenkomsten veilig kunnen plaatsvinden en dat de openbare orde wordt gehandhaafd.⁷⁵⁹ De meeste bijeenkomsten verlopen vreedzaam, maar in sommige gevallen treedt de politie hardhandig op tegen betogers, arresteert ze deelnemers van betogingen op grond van administratieve overtredingen of treft ze maatregelen om te verhinderen dat een manifestatie kan plaatsvinden.⁷⁶⁰ In sommige situaties reageert de politie passief of zijn er onvoldoende politieagenten aanwezig om de veiligheid van de deelnemers te verzekeren.⁷⁶¹ Een andere vaststelling van Georgische organisaties die protestacties monitoren, zoals HRC, DRI en het SJC, is dat het aantal politieagenten dat wordt ingezet om de orde te handhaven tijdens betogingen het aantal deelnemers overtreft.⁷⁶² In haar analyse van protestacties gemonitord tussen november 2023 en eind mei 2024, merkt DRI op dat de ordediensten tijdens de meeste protestacties die plaatsvinden voor half april 2024 proportioneel handelen en de wet naleven. Wat betreft de protestacties tegen de wet inzake buitenlandse agenten vanaf de tweede helft van april 2024, stelt DRI op meerdere momenten vast dat de ordediensten disproportionele maatregelen gebruiken tegen vreedzame manifestanten.⁷⁶³ Ook tijdens de protestacties vanaf eind november 2024, die nog steeds bezig zijn bij het afronden van deze COI Focus, reageren de ordediensten met buitensporig geweld.⁷⁶⁴

3.4.1. Restrictieve maatregelen en nalatigheid van de politie

Wanneer het gaat over het garanderen van de veiligheid van deelnemers tijdens evenementen van de LGBTI+-gemeenschap, heeft de politie een lakse houding. Volgens AI zet de politie tijdens zulke evenementen bewust onvoldoende middelen in om deelnemers te beschermen en reageert de politie niet naar behoren op geweld door derden.⁷⁶⁵

Tijdens het Pride Festival op 8 juli 2023 zijn er opnieuw onvoldoende politieagenten aanwezig om de veiligheid te garanderen en de aanwezigen te beschermen tegen agressieve acties van tegenbetogers. Het evenement wordt bijgevolg op het laatste moment geannuleerd. HRC stelt dat de Georgische

⁷⁵⁷ USDOS, 21/03/2023, p. 26, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 41, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 20, [url](#)

⁷⁵⁸ DRI, 11/07/2024, pp. 9-11, [url](#)

⁷⁵⁹ SJC, 05/05/2022, p. 6, [url](#)

⁷⁶⁰ SJC, 05/05/2022, p. 6, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#); DRI, 11/07/2024, p. 14, [url](#)

⁷⁶¹ SJC, 05/05/2022, p. 6, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#)

⁷⁶² HRC, 27/09/2023, p.1, [url](#); HRC, 27/06/2022, p. 6, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 9, [url](#); DRI, 11/07/2024, pp. 16, 19, [url](#)

⁷⁶³ DRI, 11/07/2024, pp. 14, 19, 21, [url](#)

⁷⁶⁴ RFE/RL, 04/12/2024, [url](#)

⁷⁶⁵ Amnesty International, 05/07/2021, [url](#); Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

autoriteiten hun verantwoordelijkheid niet hebben opgenomen, goed wetende welke risico's er bestaan.⁷⁶⁶

Tijdens de Tbilisi Pride, een vijfdaags evenement van 1 tot 5 juli 2021, ondervindt de LGBTI+-gemeenschap net zoals de jaren voordien problemen om haar recht op vrijheid van bijeenkomst uit te oefenen. Op 5 juli 2021 komen naar schatting 3.000 aanhangers van homofobe groepen bijeen op straat om een vreedzame mars van de vereniging Tbilisi Pride te verhinderen. De antibetogers vallen doelbewust journalisten aan. In totaal raken 55 personen gewond, onder wie 53 journalisten. Na deze gebeurtenis volgt een storm van kritiek van lokale en internationale mensenrechtenorganisaties op het tekort aan politieagenten om de veiligheid van de journalisten en LGBTI+-activisten te verzekeren (zie [3.2. LGBTI+](#)).⁷⁶⁷ Ook op 6 juli 2021, tijdens een spontaan protest tegen het geweld op 5 juli 2021, stelt de politie onvoldoende personeel en middelen ter beschikking om de veiligheid van de vreedzame betogers te garanderen. Extreemrechtse groepen geraken voorbij de politie, zitten betogers achterna en brengen vernielingen aan.⁷⁶⁸

Soms staan de Georgische autoriteiten niet toe dat betogers tenten opstellen of trachten zij op een andere manier te verhinderen dat een protestactie op een bepaalde locatie doorgaat.⁷⁶⁹ De politie neemt tijdens verschillende protestacties in 2023 een tent in beslag of verhindert de aanwezigen om een tent op te stellen.⁷⁷⁰ De Public Defender en HRC noemen dit een inbreuk op de vrijheid van bijeenkomst. Bijkomend is het aantal politieagenten aanwezig tijdens enkele protestacties in 2023-2024 disproportioneel in verhouding tot het aantal deelnemers.⁷⁷¹

In maart en april 2021 komt de politie verschillende keren tussen tijdens vreedzame protestacties tegen de bouw van een waterkrachtcentrale in Namakhvani, gelegen in de Rioni-vallei.⁷⁷² Er zijn op dat moment al maandenlang regelmatig spanningen tussen het bouwbedrijf en lokale inwoners van de vallei. In april 2021 verwijdt de politie tenten van de betogers, installeert ze controleposten die de doorgang voor andere betogers beperken en arresteert de politie zes personen tijdens een protestactie onder het mom van inbreuken op de coronamaatregelen. Volgens een groep Georgische ngo's wordt het grondwettelijk recht op bijeenkomst en manifestatie ernstig verstoord door de autoriteiten.⁷⁷³

3.4.2. Administratieve detenties

De politie arresteert regelmatig betogers omwille van administratieve overtredingen zoals kleinschalig hooliganisme (Artikel 166) en ongehoorzaamheid aan de politie (Artikel 173).⁷⁷⁴ De Public Defender noemt dit verschillende jaren op rij een problematische tendens.⁷⁷⁵

Aanpassingen aan de wet inzake administratieve overtredingen eind april 2021 stuiten op veel kritiek bij ngo's en de oppositie. Ongehoorzaamheid aan de politie en kleinschalig hooliganisme worden

⁷⁶⁶ HRC, 27/09/2023, p.2, [url](#)

⁷⁶⁷ USDOS, 21/03/2023, p. 27, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 42-43, [url](#); HRC, 30/08/2021, pp. 32-38, [url](#)

⁷⁶⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 43, [url](#); CPJ, 07/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 04/04/2022, [url](#)

⁷⁶⁹ GYLA, 04/10/2023, pp. 15-17, [url](#); DRI, 11/07/2024, pp. 12, 14-15, [url](#)

⁷⁷⁰ DRI, 11/07/2024, pp. 12, 14-15, [url](#); HRC, 01/09/2023, pp. 16-17, [url](#)

⁷⁷¹ HRC, 01/09/2023, pp. 16-17, [url](#); DRI, 11/07/2024, pp. 16, 19, [url](#); HRC, 13/09/2024, p. 16, [url](#)

⁷⁷² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 145-146, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 10, [url](#); HRC, 27/06/2022, p. 9, [url](#)

⁷⁷³ USDOS, 12/04/2022, p. 43, [url](#); Civil Georgia, 05/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 12/04/2021, [url](#)

⁷⁷⁴ DRI, 11/07/2024, p. 6, [url](#); GYLA, 04/10/2023, pp. 23-25, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 147-148, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 11, 14, 189 [url](#); HRIDC, 30/01/2020, pp. 15-16, [url](#)

⁷⁷⁵ Public Defender of Georgia, 16/06/2020, p. 38, [url](#) via HRC, 30/08/2021, p. 29, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 147-148, [url](#)

hierdoor strenger bestraft en de maximumduur om iemand administratief aan te houden wordt verlengd van 24 tot 48 uur.⁷⁷⁶ Deze wijzigingen vormen volgens lokale mensenrechtenorganisaties een bedreiging voor het recht op vrijheid van vreedzame samenkomsten.⁷⁷⁷ DRI licht toe dat, volgens de definitie van het EHRM, de toepassing van disproportioneel strenge sancties een “chilling effect” kan hebben op de vrijheid van bijeenkomst.⁷⁷⁸

In de eerste helft van 2024 vinden er volgens DRI ongeveer 200 arrestaties plaats in het kader van protestacties tegen de wet inzake buitenlandse agenten op grond van artikels 166 en 173 van het Wetboek inzake Administratieve Overtredingen. Een aantal organisatoren is gearresteerd en beboet op grond van artikel 174¹ van hetzelfde wetboek aangaande inbreuken op de regelgeving rond het organiseren van een bijeenkomst. DRI stelt verschillende procedurele inbreuken vast in het kader van deze arrestaties. Zo kregen de meesten volgens DRI geen uitleg over de redenen van hun arrestatie of hun rechten, mochten zij geen contact opnemen met hun familie of een advocaat. In een aantal situaties is er een inbeslagname van de telefoon van de gearresteerde en is er sprake van het ondertekenen van een verklaring onder druk of na bedreigingen van de politie. Het doel van deze arrestaties is volgens DRI vermoedelijk om deelnemers te ontmoedigen en de protestacties af te zwakken. Rechterlijke uitspraken over een administratieve straf zijn louter gebaseerd op de (vaak oppervlakkige en onvolledige) getuigenis van een politieagent en de bewijslast hiervoor is volgens DRI extreem laag.⁷⁷⁹ Een aantal personen wordt ook strafrechtelijk vervolgd, onder meer op grond van beschuldigingen inzake geweld tegen een politieagent, deelname aan geweld in groep en het beschadigen van eigendommen tijdens protestacties.⁷⁸⁰

Tijdens de betogingen die aanvatten op 28 november 2024 worden dagelijks 40 tot 70 personen aangehouden, zo stelt GYLA op basis van haar observaties.⁷⁸¹ Er bestaat een hotline, beheerd door ngo's, waarnaar gearresteerden en/of hun familieleden kunnen bellen. De ngo probeert te achterhalen waar de arrestanten worden vastgehouden, hun familie te verwittigen en ervoor te zorgen dat er snel een advocaat wordt aangesteld.⁷⁸² Zij krijgen juridische bijstand van een netwerk van ngo's genaamd Legal Aid Network.⁷⁸³ De eerste tien dagen worden volgens GYLA in totaal meer dan 500 mensen onwettig aangehouden op grond van administratieve overtredingen, van wie een grote meerderheid verwondingen heeft opgelopen tijdens de arrestatie. Tegen een dertigtal personen is op dat moment een strafrechtelijke procedure opgestart.⁷⁸⁴ Eind december 2024 publiceert GYLA een rapport waarin sprake is van meer dan 450 personen die administratief zijn aangehouden sinds het begin van de protestacties.⁷⁸⁵ Op 13 januari 2025 schrijft Jam News dat volgens ngo's sinds eind november 2024 in totaal 480 personen zijn gearresteerd op grond van administratieve overtredingen en 43 op grond van strafrechtelijke inbreuken.⁷⁸⁶ Personen tegen wie een criminele aanklacht loopt worden volgens TIG, die de strafzaken monitort, doorgaans in voorlopige hechtenis geplaatst.⁷⁸⁷

Ook in 2023 arresteert de politie tijdens verschillende protestacties betogers op grond van administratieve overtredingen. Dat is het geval tijdens protestacties tegen het wetsvoorstel inzake

⁷⁷⁶ Civil Georgia, 29/04/2021, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 11, [url](#)

⁷⁷⁷ HRC, 30/08/2021, p. 29, [url](#)

⁷⁷⁸ DRI, 11/07/2024, pp. 7-8, [url](#)

⁷⁷⁹ DRI, 11/07/2024, pp. 18, 29-34, [url](#)

⁷⁸⁰ DRI, 11/07/2024, pp. 29-30, [url](#)

⁷⁸¹ Jam News, 02/12/2024, [url](#)

⁷⁸² Interpress News, 30/11/2024, [url](#)

⁷⁸³ GYLA, 26/12/2024, p. 26, [url](#)

⁷⁸⁴ GYLA, 08/12/2024, [url](#)

⁷⁸⁵ GYLA, 26/12/2024, p. 26, [url](#)

⁷⁸⁶ Jam News, 13/01/2025, [url](#)

⁷⁸⁷ TIG, 23/12/2024, [url](#)

buitenlandse agenten in Tbilisi begin maart 2023,⁷⁸⁸ alsook tijdens een manifestatie op 20 mei 2023 tegen de huwelijksceremonie van een familielid van Sergey Lavrov, de Russische minister van Buitenlandse Zaken, in Khakheti⁷⁸⁹ en tijdens betogingen georganiseerd door Beka Grigoriadis⁷⁹⁰ op 1-2 juni 2023.⁷⁹¹ Op basis van monitoring van tien protestacties in 2023 concludeert HRC dat het recht op vrijheid van bijeenkomst in de meeste van de gemonitorde situaties werd gerespecteerd, met uitzondering van de protesten in maart 2023 en die van Grigoriadis in mei-juni 2023. HRC noemt de arrestatie van Beka Grigoriadis begin juni 2023 onwettig.⁷⁹² Ook op de administratieve detenties begin maart 2023 uiten de Public Defender en verschillende Georgische ngo's, waaronder GYLA en TIG, kritiek. Volgens de Public Defender voerde de politie massaal arrestaties uit en zijn er situaties waarin dit niet gelegitimeerd was. De Public Defender heeft de SIS gevraagd om de legitimiteit van hun detentie te onderzoeken.⁷⁹³ Jam News stelt dat advocaten van verschillende ngo's hindernissen ondervinden om de rechten van de aangehouden in maart 2023 te verdedigen.⁷⁹⁴ Naar aanleiding van de arrestatie van minstens zeven actievoerders, onder wie enkele vooraanstaande mensenrechtenactivisten, op 2 juni 2023, uit een groep Georgische ngo's hun bezorgdheid over de willekeurige toepassing van administratieve detentie. Deze arrestaties zijn volgens hen bedoeld om de bevolking te intimideren, activisten lastig te vallen en burgerinitiatieven af te zwakken.⁷⁹⁵ Ook in 2021-2022 doen HRC en SJC gelijkaardige vaststellingen.⁷⁹⁶

GYLA stelt verder dat organisaties die juridische bijstand verlenen niet op de hoogte worden gebracht wanneer iemand administratief is aangehouden, waardoor er een ad-hocstelsel ontstaat waarbij sommige mensen vertegenwoordigd worden indien een jurist van een mensenrechtenorganisatie toevallig aanwezig is in de rechtbank wanneer de beklaagde voor de rechter moet verschijnen.⁷⁹⁷

In een analyse van protestacties die hebben plaatsgevonden van januari 2021 tot en met eind maart 2022 noemt het SJC de hoorzittingen in het kader van administratieve arrestaties problematisch. Rechters nemen routineuze beslissingen zonder rekening te houden met de individuele omstandigheden. De beslissing duurt vaak slechts enkele minuten en gebeurt op basis van een standaard proces-verbaal dat gebruikt wordt bij administratieve overtredingen. De getuigenis van een politieagent geldt voor een rechter als voldoende bewijsmateriaal om iemand te veroordelen of een administratieve gevangenisstraf op te leggen. Het SJC heeft vastgesteld dat politieagenten die zelf niet aanwezig waren bij de arrestatie in sommige situaties zijn opgeroepen als getuige. De bestaande mechanismen om de rechtmatigheid van een detentie te beoordelen zijn inefficiënt volgens het SJC. Rechters beoordelen de wettigheid van een aanhouding niet wanneer zij iemand als overtreder kwalificeren. Het is mogelijk om een klacht in te dienen bij een hoger administratief rechtsorgaan, maar dat proces is tijdrovend. In de praktijk wordt de zaak teruggestuurd naar de rechtbank en duurt het maanden alvorens de rechtbank de feitelijke omstandigheden waarin iemand werd aangehouden opnieuw evalueert.⁷⁹⁸

⁷⁸⁸ Civil Georgia, 13/03/2023, [url](#); Civil Georgia, 12/03/2023, [url](#)

⁷⁸⁹ Civil Georgia, 21/05/2023, [url](#)

⁷⁹⁰ Beka Grigoriadis is de vader van Lazare Grigoriadis, een deelnemer van de protestacties in maart 2023 die meer dan een jaar werd aangehouden op beschuldiging van hooliganisme en in april 2024 werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen jaar. Op de dag van de uitspraak krijgt hij een presidentieel pardon. cf. Civil Georgia, 24/04/2024, [url](#)

⁷⁹¹ Civil Georgia, 03/06/2023, [url](#)

⁷⁹² HRC, 01/09/2023, p. 18, [url](#)

⁷⁹³ Civil Georgia, 13/03/2023, [url](#); Civil Georgia, 12/03/2023, [url](#)

⁷⁹⁴ Jam News, 03/03/2023, [url](#)

⁷⁹⁵ Civil Georgia, 03/06/2023, [url](#)

⁷⁹⁶ HRC, 27/06/2022, pp. 5, 10-11, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 11, [url](#)

⁷⁹⁷ USDOS, 21/03/2023, p. 17, [url](#)

⁷⁹⁸ SJC, 05/05/2022, pp. 15, 17, [url](#)

3.4.3. Politiegeweld tegen betogers

De organisatie Freedom House noteert in het *Freedom in the World Report 2023* dat vrijheid van bijeenkomst niet altijd wordt gerespecteerd en dat de politie vaak buitensporig geweld gebruikt tijdens betogingen. Hierbij vermeldt Freedom House uitdrukkelijk de gebeurtenissen in maart 2023, met name de protesten tegen het wetsvoorstel over buitenlandse agenten, waarbij de politie traangas en waterkanonnen heeft ingezet tegen vreedzame betogers.⁷⁹⁹

Zowel GYLA, DRI als HRC publiceren in de zomer van 2024 een rapport over het verloop van protestacties. De drie ngo's vermelden dat de politie op verschillende momenten tijdens de doorgaans vreedzame protestacties tegen de wet inzake buitenlandse agenten tussen half april 2024 en begin juni 2024 buitensporig geweld hebben gebruikt tegen betogers.⁸⁰⁰ DRI merkt hierover op dat de politie niet alleen speciale middelen, zoals traangas en waterkanonnen, heeft ingezet, maar ook deelnemers fysiek heeft aangevallen. De aard en ernst van de verwondingen van een aantal deelnemers geven volgens DRI de indruk dat de getroffen maatregelen niet als doel hadden de orde te herstellen, maar eerder lijken op represailles tegen politieke tegenstanders. DRI heeft een aantal situaties geobserveerd waarin gemaskerde personen van een speciale politieafdeling betogers hebben gevolgd, omcirkeld en fysiek aangevallen, wat indruist tegen hun wettelijke bevoegdheden. DRI vermeldt in haar rapport de omstandigheden van verschillende specifieke incidenten.⁸⁰¹ GYLA doet tijdens de protestacties die eind november 2024 aanvatten gelijkaardige vaststellingen over gecoördineerd geweld tegen betogers en journalisten. De meerderheid van de meer dan 500 personen die tijdens de protestacties sinds eind november 2024 zijn aangehouden op een maand tijd, wordt geconfronteerd met fysiek geweld, vaak in combinatie met psychologische druk en verbaal geweld.⁸⁰² Civil Georgia houdt individuele incidenten van politiegeweld en andere onderdrukkende maatregelen in het kader van deze protestacties bij in een chronologisch overzicht, laatst geüpdatet op 20 januari 2025.⁸⁰³

Volgens GYLA heeft de SIS in april-juni 2024 in totaal 138 meldingen ontvangen over illegale praktijken tegen betogers door leden van de ordediensten. GYLA merkt op dat de SIS vaak niet de juiste categorisering gebruikt voor onderzoek naar klachten over mishandeling en marteling door de ordediensten. De meeste zaken worden onderzocht op grond van machtsmisbruik. Er is geen informatie bekend over de stand van zaken van dat onderzoek. Tien personen hebben volgens GYLA de status van slachtoffer gekregen.⁸⁰⁴ Geen enkele politieagent of verantwoordelijke voor het geweld in het kader van protestacties in november 2024 – januari 2025 is bij het afronden van deze COI Focus geïdentificeerd, aangeklaagd of veroordeeld.⁸⁰⁵

In het monitoringrapport van HRC over protestacties tussen januari en juli 2023 spreekt HRC over disproportioneel politiegeweld tijdens de betogingen van 7 tot 9 maart 2023 tegen de wet inzake buitenlandse agenten. Verder vermeldt de organisatie geen andere situaties van buitensporig politiegeweld tegen betogers.⁸⁰⁶ In plaats van te reageren op specifieke individuen die zich gewelddadig gedragen, zetten de ordediensten in maart 2023 tegen de massa speciale middelen in. De Public Defender en lokale ngo's, waaronder HRC en GYLA, noemen het politiegeweld disproportioneel.⁸⁰⁷ Een groep ngo's vraagt de SIS om het gebruik van disproportioneel geweld door

⁷⁹⁹ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

⁸⁰⁰ DRI, 11/07/2024, pp. 18-22, [url](#); HRC, 13/09/2024, [url](#); GYLA, 07/06/2024, [url](#)

⁸⁰¹ DRI, 11/07/2024, pp. 26-27, [url](#)

⁸⁰² GYLA, 26/12/2024, p. 11, [url](#)

⁸⁰³ Civil Georgia, 20/01/2025, [url](#)

⁸⁰⁴ GYLA, 07/06/2024, p. 8, [url](#)

⁸⁰⁵ GYLA, 26/12/2024, pp. 11, 32, [url](#)

⁸⁰⁶ HRC, 01/09/2023, p. 18, [url](#)

⁸⁰⁷ HRC, 01/09/2023, p. 8, [url](#); Civil Georgia, 12/03/2023, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 125-126, [url](#)

de ordediensten, willekeurige arrestaties en geweld tegen gedetineerden grondig te onderzoeken.⁸⁰⁸ Het onderzoek van de SIS is nog niet afgerond.⁸⁰⁹ De Public Defender stelt in voorgaande jaren tekortkomingen vast in het onderzoek naar politiegeweld tijdens betogingen.⁸¹⁰

In een monitoringrapport van HRC over de periode april 2022 tot en met juni 2022 stelt de ngo vast dat de meeste protestacties vreedzaam zijn verlopen. In sommige situaties boden betogers weerstand als reactie op een repressieve aanpak van de aanwezige politieagenten.⁸¹¹ In een analyse van protestacties die hebben plaatsgevonden van januari 2021 tot en met eind maart 2022 vermeldt het SJC enkele geïsoleerde incidenten waarbij de politie geweld gebruikte tegen een arrestant. Het SJC-rapport maakt geen melding van gewelddadige optredens van de politie tijdens betogingen.⁸¹²

3.5. Etnische minderheden

Ongeveer 13 % van de bevolking behoort tot een etnische minderheidsgroep.⁸¹³ De twee grootste minderheidsgroepen zijn Azeri's en Armeniërs. Andere kleinere minderheidsgroepen zijn: Russen, Osseten, Jezidi's, Oekraïners, Kisten, Grieken, Assyriërs, Avaren, Joden, Koerden, Oedi en Roma.⁸¹⁴

De Georgische wetgeving bevat geen enkele bepaling die etnische minderheden discrimineert.⁸¹⁵ De Georgische Strafwet bepaalt dat verzwarende omstandigheden van toepassing zijn wanneer misdrijven plaatsvinden op basis van onder andere ras, taal, religie of etnische origine (Art. 53). Verder zijn zowel directe als indirecte vormen van discriminatie op basis van ras, etnische afkomst, etc. opgenomen in de Georgische Strafwet (Art. 142).⁸¹⁶

De antidiscriminatiwet die sinds 2014 in werking is, kent bescherming toe tegen discriminatie op basis van etnische herkomst.⁸¹⁷ Wat betreft de toepassing van deze wet, is er volgens de EC nog nood aan aanzienlijke verbetering. Zo blijft haatspraak tegenover kwetsbare groepen grotendeels ongestraft en worden haatmisdrijven en discriminatie onvoldoende onderzocht en vervolgd.⁸¹⁸

Etnische minderheden ondervinden volgens de EC hoofdzakelijk hindernissen bij de toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en openbare diensten, alsook op het gebied van burgerparticipatie en tewerkstelling bij overheidsinstanties. Ook de politieke vertegenwoordiging van etnische minderheden blijft volgens het vooruitgangrapport van oktober 2024 een belangrijke uitdaging. Zowel inclusie van etnische minderheden als gelijkheid zijn als doelstellingen opgenomen in de nationale mensenrechtenstrategie 2022-2030 en het bijbehorend actieplan 2024-2026.⁸¹⁹

Over het jaar 2023 schrijft de Public Defender dat er weinig vooruitgang is wat betreft de bescherming en integratie van nationale minderheden.⁸²⁰ In 2022 beschrijft de ombudsman socio-economische en infrastructurele problemen als de voornaamste uitdagingen voor etnische minderheden.⁸²¹ Het gebrek

⁸⁰⁸ Civil Georgia, 12/03/2023, [url](#)

⁸⁰⁹ HRC, 01/09/2023, p. 10, [url](#)

⁸¹⁰ Public Defender of Georgia, 31/03/2023, pp. 72-73, [url](#)

⁸¹¹ HRC, 27/06/2022, p. 6, [url](#)

⁸¹² SJC, 05/05/2022, p. 11, [url](#)

⁸¹³ Freedom House, 29/02/2024, [url](#)

⁸¹⁴ Council of Europe - Framework Convention for the Protection of National Minorities, 26/06/2024, p. 9, [url](#)

⁸¹⁵ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 26, [url](#)

⁸¹⁶ *Criminal Code of Georgia*, 22/07/1999 [laatste amendementen op 17/09/2024] [url](#)

⁸¹⁷ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 26, [url](#)

⁸¹⁸ EC, 30/10/2024, p. 43, [url](#)

⁸¹⁹ EC, 30/10/2024, pp. 46-47, [url](#)

⁸²⁰ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 240-243, [url](#)

⁸²¹ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 11, [url](#)

aan kennis van het Georgisch blijft de belangrijkste hindernis voor integratie, de toegang tot tal van diensten en het inwinnen van informatie.⁸²²

De Georgische autoriteiten hebben in 2023 aanzienlijke inspanningen geleverd om etnische minderheden het Georgisch aan te leren. ECRI is net zoals de Public Defender positief over investeringen in tweetalig onderwijs.⁸²³ Toch blijft het een uitdaging om het Georgisch aan te leren op plaatsen waar veel etnische minderheden samenwonen.⁸²⁴

De regering zet in 2023 haar "4+1"-programma voort om jongeren van etnische minderheden de kans te geven naar de universiteit te gaan. Met dit programma kunnen etnische minderheden Georgisch leren tijdens het jaar voorafgaand aan hun universitaire studies. Een vastgelegd quota zorgt ervoor dat 12 % van alle diploma's wordt uitgereikt aan studenten die behoren tot een etnische minderheid.⁸²⁵

Etnische minderheden zijn proportioneel zwak vertegenwoordigd in overheidsfuncties. Enkel in gebieden waar veel etnische minderheden wonen, zijn zij vertegenwoordigd in het gemeentebestuur, maar zelfs daar zijn zij ondervertegenwoordigd.⁸²⁶ Volgens de Public Defender worden etnische minderheden in de praktijk amper betrokken bij de besluitvorming.⁸²⁷

Het Tolerance and Diversity Institute (TDI) noemt de manier waarop mensen van Afrikaanse en Aziatische origine in Georgië worden behandeld problematisch. Het TDI verwijst naar discriminatie op openbare plaatsen, tijdens het raadplegen van publieke diensten, in de zoektocht naar een woning, etc.⁸²⁸ Daarnaast vermeldt ECRI dat de opkomst van neonazigroepen sinds 2018 gepaard gaat met een toename van agressie en geweld tegen mensen met een donkere huidskleur.⁸²⁹ Ook raciale profilering door de politie is iets waar Nigeriaanse studenten mee geconfronteerd worden volgens het TDI. Hierdoor ontstaat er wantrouwen in overheidsinstanties en kiezen zij vaak om geen klacht in te dienen in geval van problemen.⁸³⁰

In 2023 ontvangt de Public Defender 122 klachten over discriminatie, waarvan 8 % (ongeveer 10) te maken heeft met etnie of nationaliteit.⁸³¹ In 2022 ontvangt de Public Defender net zoals in 2021 vijftien klachten over discriminatie tegen etnische minderheden.⁸³²

Een rapport van het adviescomité inzake nationale minderheden van de Raad van Europa, gepubliceerd in februari 2024, stelt dat bijkomende maatregelen noodzakelijk zijn om haatmisdrijven en haatspraak effectief te onderzoeken. Haatspraak tegen nationale minderheden, etnische Azeri's en Armeniërs in het bijzonder, komt volgens het rapport voornamelijk voor tijdens de Covid-19-pandemie in 2020. Over de jaren 2021-2024 vermeldt het adviescomité niets.⁸³³ Ook het USDOS vermeldt voor het jaar 2023, in tegenstelling tot andere jaren, niets over haatspraak tegen etnische minderheden.⁸³⁴

⁸²² Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 240-243, [url](#)

⁸²³ Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, p. 17, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 240, [url](#)

⁸²⁴ Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, p. 17, [url](#)

⁸²⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 243, [url](#); USDOS, 15/03/2024, pp. 52-53, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 42, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 66, [url](#)

⁸²⁶ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 242, [url](#); Public Defender of Georgia, 31/03/2023, p. 285, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 239, [url](#)

⁸²⁷ USDOS, 15/03/2024, p. 52, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 42, [url](#)

⁸²⁸ TDI, 11/07/2023, p. 11, [url](#)

⁸²⁹ Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, p. 13, [url](#)

⁸³⁰ TDI, 08/07/2024, p. 12, [url](#)

⁸³¹ Public Defender of Georgia, 22/04/2024, pp. 23-24, [url](#)

⁸³² Public Defender of Georgia, 31/03/2023, p. 188, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 65, [url](#)

⁸³³ Council of Europe - Framework Convention for the Protection of National Minorities, 26/06/2024, pp. 22-23, [url](#)

⁸³⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 52, [url](#)

Over 2022 stelt het USDOS dat er net zoals voorgaande jaren tal van voorbeelden van haatspraak tegen minderheidsgroepen in de media zijn.⁸³⁵ Wanneer het extreemrechtse mediakanaal Alt-Info eind 2021 de politieke partij Conservative Movement opricht, zorgt dit voor ongerustheid bij het Georgische middenveld.⁸³⁶ In 2020-2022 doen leiders van Alt-Info en de Conservative Movement regelmatig publieke xenofobe uitspraken.⁸³⁷

Het zesde monitoringrapport van ECRI over Georgië, gepubliceerd in juni 2023, is positief over de inspanningen van Georgië om beter om te gaan met haatmisdrijven. Meer bepaald gaat het over capaciteitsopbouw door opleidingen te organiseren over haatmisdrijven en de identificatie van haatmotieven. In 2018-2022 zetten verschillende actoren, waaronder de RvE en de OVSE, zich in om rechters, procureurs, onderzoekers en meer dan 3.000 medewerkers van het ministerie van Binnenlandse Zaken op te leiden om beter te reageren op haatspraak, haatmisdrijven en discriminatie van minderheden. ECRI raadt aan om de effectieve impact van deze opleidingen te evalueren.⁸³⁸

De Public Defender is in het jaarrapport over 2022 eveneens positief over de inspanningen om haatmisdrijven te bestrijden. Toch blijft een doeltreffend onderzoek naar haatmisdrijven een grote uitdaging. De Public Defender vermeldt verder problemen wat betreft de identificatie van haatmotieven.⁸³⁹

In 2023 zijn er volgens het TDI in totaal 44 strafrechtelijke onderzoeken opgestart waarin elementen van raciale discriminatie terug te vinden zijn. De procureur-generaal opent in 2023 tegen 11 personen een strafrechtelijke procedure op grond van raciale intolerantie. Zestien personen zijn erkend als slachtoffer en tien personen zijn veroordeeld.⁸⁴⁰ In 2022 start de procureur-generaal een strafrechtelijke procedure op in veertien zaken die betrekking hebben tot een misdrijf met als motief etnische intolerantie. Achttien personen zijn in 2022 erkend als slachtoffer van een misdrijf op grond van etnische intolerantie en zeven personen zijn veroordeeld voor dergelijke misdrijven.⁸⁴¹ In 2021 gaat het over negen aanklachten voor een misdrijf op grond van nationaliteit, ras of etnie.⁸⁴²

3.6. Religieuze minderheden en religieuze haat

Volgens de recentste volkstelling uit 2014 maakt 83,4 % van de bevolking deel uit van de Georgisch-Orthodoxe Kerk (GOK). Moslims vertegenwoordigen 10,7 %, gevolgd door 2,9 % gelovigen van de Armeens-Apostolische Kerk. De overige 3 % zijn rooms-katholieken, jezidi's, Grieks-orthodoxen en joden. Daarnaast zijn er nog groeiende niet-traditionele religieuze groepen zoals baptisten, getuigen van Jehova, pinkstergemeenschappen, Hare Krishna-aanhangers en atheïsten. Er zijn ook nog andere orthodoxe groepen waartoe voornamelijk etnische Russen behoren: Molokani, Staroveriy en Dukhoboriy.⁸⁴³

De Grondwet van Georgië stelt dat er een absolute vrijheid van religie is en dat er een scheiding is van de GOK en de staat. De Grondwet garandeert gelijkheid voor iedereen ongeacht zijn of haar

⁸³⁵ USDOS, 21/03/2023, p. 42, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 66, [url](#)

⁸³⁶ ISFED, 11/07/2022, [url](#); SJC, 24/05/2022, [url](#)

⁸³⁷ SJC, 24/05/2022, [url](#)

⁸³⁸ Council of Europe, 31/03/2022, [url](#); Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, p. 16, [url](#)

⁸³⁹ Public Defender of Georgia, 31/03/2023, p. 181, [url](#)

⁸⁴⁰ TDI, 08/07/2024, pp. 10-11, [url](#)

⁸⁴¹ TDI, 11/07/2023, p. 32, [url](#)

⁸⁴² USDOS, 12/04/2022, p. 66, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

⁸⁴³ USDOS, 27/03/2024, p. 3, [url](#); USDOS, 23/05/2023, p. 3, [url](#)

religie. Vervolging op basis van religie is strafbaar. Toch blijft de GOK exclusieve belastingvoordelen en eigendomsrechten genieten, in tegenstelling tot andere religieuze groepen.⁸⁴⁴

Volgens de nieuwe Defensiewet, goedgekeurd in september 2023, krijgen geestelijken die niet behoren tot de GOK niet langer een vrijstelling voor de militaire dienstplicht. Zij kunnen volgens de nieuwe wet worden opgedragen om een alternatieve niet-militaire dienst te vervullen, terwijl GOK-priesters vrijstelling blijven genieten van eender welke vorm van dienstplicht.⁸⁴⁵

Zowel op nationaal als op lokaal niveau ondervinden religieuze minderheidsgroepen hindernissen om een gebedshuis te bouwen.⁸⁴⁶ Volgens de moslimgemeenschap is er weinig transparantie rond overheidsbeslissingen in verband met de bouw van moskeeën. In mei 2023 vernietigt het Hooggerechtshof een beslissing van een rechtbank in eerste aanleg in verband met een afgekeurde bouwvergunning voor een moskee omwille van discriminatie.⁸⁴⁷ De Armeens Apostolische Kerk ondervindt eveneens problemen met eigendomsrechten over kerken die door haar in gebruik zijn, maar die tijdens de Sovjet-Unie werden geconfisqueerd, alsook over gebouwen die zij opnieuw in gebruik wensen te nemen.⁸⁴⁸

In september 2021 zijn duizenden documenten gelekt die grootschalige surveillancepraktijken van de Georgische staatsveiligheidsdienst aan het licht brengen. Voornamelijk religieuze leiders van de GOK werden hierbij gevisieerd. De Georgische autoriteiten ontkennen de authenticiteit van deze documenten, maar verschillende mensen bevestigen dat de gedocumenteerde gesprekken hebben plaatsgevonden.⁸⁴⁹ Het onderzoek hiernaar is eind 2023 nog steeds bezig.⁸⁵⁰

Volgens vertegenwoordigers van religieuze minderheden geloven velen dat minderheidsreligies een bedreiging vormen voor de GOK en de culturele waarden van Georgië. De ngo Media Development Foundation (MDF) rapporteert over religieuze intolerantie in de nationale media. In 2023 registreert MDF in totaal 48 gevallen van religieus intolerante verklaringen tegenover moslims en andere religieuze minderheden. In 2022 zijn dat er 98,⁸⁵¹ wat lager ligt dan in 2021.⁸⁵² Na de aanval van Hamas op Israël op 7 oktober 2023 stelt TDI een toename van antisemitische haatspraak vast.⁸⁵³ De daling in 2022 tegenover 2021 heeft volgens de ngo vermoedelijk te maken met een gewijzigde focus van gespreksonderwerpen op de ontwikkelingen in de oorlog van Rusland tegen Oekraïne.⁸⁵⁴ In 2021 is er een toename van het aantal religieus intolerante uitspraken in de media door politici, geestelijken en persfiguren. Het gaat voornamelijk over uitlatingen tegen moslims. Een verklaring voor het toegenomen aantal intolerante uitspraken heeft volgens MDF te maken met verklaringen op het televisiekanaal Alt-Info. Deze extreemrechtse zender heeft in 2021 uitzendrechten gekregen.⁸⁵⁵

Het ministerie van Onderwijs heeft volgens TDI in 2023 opnieuw geen klachten ontvangen in verband met religieuze discriminatie in scholen. Toch vraagt TDI zich af of studenten zich inhouden om klacht in te dienen uit vrees voor vergelding door medestudenten, leerkrachten of het schoolbestuur.⁸⁵⁶

⁸⁴⁴ USDOS, 27/03/2024, pp. 3-6, [url](#); USDOS, 23/05/2023, p. 1, [url](#); USDOS, 26/04/2022, pp. 1, 11, [url](#)

⁸⁴⁵ USDOS, 27/03/2024, p. 1, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/05/2024, pp. 136-137, [url](#)

⁸⁴⁶ USDOS, 23/05/2023, p. 1, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 10-11, [url](#)

⁸⁴⁷ USDOS, 27/03/2024, pp. 1, 14, [url](#); USDOS, 23/05/2023, p. 12, [url](#); USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#)

⁸⁴⁸ USDOS, 27/03/2024, p. 13, [url](#); USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#)

⁸⁴⁹ USDOS, 26/04/2022, pp. 1, 9, [url](#)

⁸⁵⁰ USDOS, 27/03/2024, p. 12, [url](#)

⁸⁵¹ USDOS, 27/03/2024, pp. 2, 21, [url](#)

⁸⁵² USDOS, 23/05/2023, p. 18, [url](#)

⁸⁵³ TDI, 08/07/2024, p. 26, [url](#)

⁸⁵⁴ USDOS, 23/05/2023, p. 18, [url](#)

⁸⁵⁵ USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#)

⁸⁵⁶ USDOS, 27/03/2024, p. 15, [url](#)

Het mensenrechtendepartement binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken is bevoegd om te beoordelen of misdrijven zijn ingegeven door religieuze haat. Daarnaast monitort het departement de kwaliteit van onderzoek naar haatmisdrijven. De procureur-generaal is bevoegd om mensenrechtenschendingen inzake religieuze intolerantie te vervolgen.⁸⁵⁷ In 2022 zet het ministerie van Binnenlandse Zaken verder in op het opleiden van medewerkers over het identificeren en onderzoeken van haatmisdrijven.⁸⁵⁸

Het TDI stelt dat het ministerie van Binnenlandse Zaken in de meeste zaken de juiste artikels van de Strafwet toepast en dat de kwaliteit van het onderzoek naar misdrijven op grond van religieuze haat blijft verbeteren. Een aanhoudend probleem volgens de Public Defender heeft te maken met het feit dat procureurs er niet in slagen om de status van slachtoffer vast te stellen bij haatmisdrijven of om individuen aan te klagen voor religieus gemotiveerde haatmisdrijven. Een andere belangrijke uitdaging blijft om doeltreffend en op korte termijn een onderzoek te voeren naar religieus gemotiveerde haatmisdrijven.⁸⁵⁹

In 2023 registreert de Public Defender zeven klachten over discriminatie of haatmisdrijven omwille van religie. In 2022 zijn dat er vier⁸⁶⁰ en in 2021 zes.⁸⁶¹

Het mensenrechtendepartement van het ministerie van Binnenlandse Zaken onderzoekt in 2022 acht zaken waarbij religieuze motieven aan de basis liggen van het misdrijf. In 2021 zijn dat er dertien.⁸⁶² Over 2023 zijn geen gegevens bekend.⁸⁶³

De procureur-generaal vervolgt in 2023 twee personen omwille van misdrijven op grond van religieuze intolerantie. Vijf personen zijn in deze zaken erkend als slachtoffer. Het onderzoek is eind 2023 nog lopende volgens het USDOS.⁸⁶⁴ In 2022 start de procureur-generaal een strafrechtelijke procedure tegen twee personen omwille van religieus gemotiveerde misdrijven en erkent twaalf personen als slachtoffer in verband met deze zaken. Beide zaken zijn in 2022 afgehandeld door het gerecht.⁸⁶⁵ In 2021 vervolgt de procureur-generaal vijf personen voor misdrijven op grond van religieuze intolerantie.⁸⁶⁶ Volgens getuigen van Jehova zijn zaken uit 2020-2021, alsook enkele uit 2022 nog steeds hangende in 2023.⁸⁶⁷

3.6.1. De getuigen van Jehova

Sinds september 2021 zijn de getuigen van Jehova in Georgië wettelijk erkend als religieuze groep. Voordien werden zij beschouwd als een niet-commerciële entiteit. Hierdoor krijgen de getuigen van Jehova dezelfde wettelijke status als andere erkende religieuze groepen in Georgië. In de praktijk krijgen zij hierdoor geen bijkomende voordelen.⁸⁶⁸

De Public Defender schrijft over 2023 dat het aantal ernstige incidenten van misbruik en geweld tegen getuigen van Jehova blijft afnemen. In het mensenrechtenrapport over 2023 vermeldt de ombudsman

⁸⁵⁷ USDOS, 27/03/2024, p. 9, [url](#)

⁸⁵⁸ USDOS, 23/05/2023, pp. 7, 15, [url](#)

⁸⁵⁹ USDOS, 27/03/2024, pp. 10, 20, [url](#); USDOS, 23/05/2023, pp. 9, 17, [url](#); Public Defender of Georgia, 31/03/2023, p. 183, [url](#)

⁸⁶⁰ USDOS, 27/03/2024, pp. 19-20, [url](#)

⁸⁶¹ USDOS, 26/04/2022, p. 18, [url](#)

⁸⁶² USDOS, 27/03/2024, p. 19, [url](#); USDOS, 23/05/2023, p. 18, [url](#)

⁸⁶³ USDOS, 27/03/2024, p. 19, [url](#)

⁸⁶⁴ USDOS, 27/03/2024, p. 20, [url](#)

⁸⁶⁵ USDOS, 23/05/2023, pp. 17-18, [url](#)

⁸⁶⁶ USDOS, 26/04/2022, pp. 2, 19, [url](#)

⁸⁶⁷ USDOS, 27/03/2024, p. 20, [url](#); USDOS, 23/05/2023, p. 18, [url](#)

⁸⁶⁸ USDOS, 26/04/2022, p. 10, [url](#)

twee specifieke geweldincidenten waarnaar de SIS een onderzoek heeft geopend. In een van de twee gevallen is een verdachte gearresteerd en aangeklaagd en hebben de slachtoffers de status van slachtoffer gekregen. In beide situaties gaat het om agressie aan hun leestuurstand op straat.⁸⁶⁹ In 2022 stelt de Public Defender dat er sprake is van een wijzigende houding tegenover religieuze minderheden door met elkaar in dialoog te gaan.⁸⁷⁰ In 2021 zijn er net zoals in 2020 minder incidenten tegen getuigen van Jehova in vergelijking met voor de coronapandemie. Dat heeft volgens de gemeenschap te maken met de coronamaatregelen, waardoor de meeste activiteiten online plaatsvinden.⁸⁷¹ Volgens de Public Defender vindt fysiek geweld meestal plaats wanneer getuigen van Jehova prediken bij hun standjes op straat of wanneer zij huis aan huis gaan.⁸⁷²

In 2023 rapporteren getuigen van Jehova, net zoals in 2022, negen religieus gemotiveerde incidenten aan de Georgische autoriteiten,⁸⁷³ in vergelijking met zes in 2021.⁸⁷⁴ In 2023 betreft het incidenten van fysiek en verbaal geweld, intimidatie, vandalisme en diefstal.⁸⁷⁵ De klachten in 2022 gaan over vandalisme, diefstal en een bedreiging met een mes.⁸⁷⁶ In 2021 gaat één melding over fysiek geweld.⁸⁷⁷

ECRI noteert in het zesde monitoringrapport over Georgië dat getuigen van Jehova vinden dat de kwaliteit van het onderzoek door het mensenrechtendepartement van het ministerie van Binnenlandse Zaken is verbeterd, net zoals de houding van politieagenten tegenover slachtoffers. De procureur-generaal daarentegen is volgens getuigen van Jehova terughoudend om daders te vervolgen en slachtoffers als dusdanig te erkennen.⁸⁷⁸

3.6.2. De moslimgemeenschap

Freedom House schrijft over 2022 dat religieuze minderheden, onder wie getuigen van Jehova en moslims, in Georgië geconfronteerd kunnen worden met discriminatie en geweld.⁸⁷⁹

In geen van de geconsulteerde bronnen, waaronder de jaarrapporten van HRC, Freedom house en het USDOS, zijn er meldingen van religieus geweld tegen moslims in de periode 2017-2020. Ook in 2022 vermelden deze rapporten geen gevallen van geweld tegen moslims. In 2022 is er wel sprake van een incident waarbij een man een imam heeft bedreigd met de dood. De rechtbank veroordeelde de man in 2022 tot een gevangenisstraf van twee jaar.⁸⁸⁰ Voor het jaar 2023 vermelden noch Freedom House, noch HRC, de Public Defender of het USDOS, geweldincidenten tegen moslims.⁸⁸¹

In een rapport van TDI over vrijheid van religie, gepubliceerd in juli 2024, spreekt de organisatie van toegenomen spanningen in de gemeente Adigeni, een plaats waar de moslimgemeenschap redelijk groot is. TDI vermeldt geen specifieke geweldincidenten, maar wel twee situaties (één in 2023 en één in 2024), waarin christenen het vrijdagsgebed verstoren en moslims aanmanen te vertrekken en hen

⁸⁶⁹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 140, [url](#)

⁸⁷⁰ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 10, [url](#)

⁸⁷¹ USDOS, 26/04/2022, p. 19, [url](#)

⁸⁷² Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

⁸⁷³ USDOS, 27/03/2024, p. 2, [url](#)

⁸⁷⁴ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 10, [url](#)

⁸⁷⁵ USDOS, 27/03/2024, pp. 2, 20, [url](#)

⁸⁷⁶ Public Defender of Georgia, 10/04/2023, p. 10, [url](#)

⁸⁷⁷ USDOS, 26/04/2022, p. 19, [url](#)

⁸⁷⁸ Council of Europe – ECRI, 22/06/2023, p. 14, [url](#)

⁸⁷⁹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁸⁸⁰ USDOS, 23/05/2023, pp. 17-18, [url](#)

⁸⁸¹ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); USDOS, 27/03/2024, [url](#); HRC, 24/01/2024, [url](#); Public Defender of Georgia, 24/05/2024, [url](#)

bedreigen met geweld. Volgens TDI hebben de ordediensten niet ingegrepen en geen juridische stappen gezet tegen de aanvallers.⁸⁸²

Over het jaar 2021 vermeldt het USDOS twee situaties van religieus geweld tegen moslims. Een incident speelt zich in januari 2021 af in het dorp Buknari waar een groep christenen twee moslimtienaers hebben aangevallen naar aanleiding van onenigheid over de opening van een gebedshuis. Hierna ontstonden er opstootjes tussen moslims en christenen in het dorp. De Public Defender en lokale ngo's noemen het problematisch dat een Georgisch parlamentslid de gebeurtenissen in Buknari beschrijft als geweld tussen "Georgiërs en moslims".⁸⁸³ In 2022-2023 zorgt deze gebeurtenis nog voor spanningen tussen moslims en christenen,⁸⁸⁴ vooral rond school- en grondkwesties. Tot confrontaties komt het niet.⁸⁸⁵ Het tweede incident vindt plaats in mei 2021 wanneer een privédiscussie uitmondt in geweld tussen etnisch Georgische christenen en etnisch Azerische moslims in de stad Dmanisi. Ook hier verwijzen deelnemers naar het geweld als "moslims versus christenen", hoewel de gebeurtenissen zowel een etnische als religieuze dimensie hebben.⁸⁸⁶

Volgens de Public Defender heeft de politie snel gereageerd op het incident in Buknari, zijn vijf personen erkend als slachtoffer en is een persoon aangeklaagd voor geweld. De klacht tegen twee anderen is ingetrokken. De Public Defender meent dat de autoriteiten niet inzetten op systematische preventie, maar zaken op een individuele manier aanpakken.⁸⁸⁷

⁸⁸² TDI, 08/07/2024, p. 22, [url](#)

⁸⁸³ USDOS, 26/04/2022, pp. 15, 17, [url](#)

⁸⁸⁴ USDOS, 27/03/2024, p. 20, [url](#)

⁸⁸⁵ USDOS, 23/05/2023, p. 17, [url](#)

⁸⁸⁶ USDOS, 26/04/2022, pp. 3-4, [url](#)

⁸⁸⁷ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 131, [url](#)

4. De separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië

4.1. Voorgeschiedenis

Kort na zijn onafhankelijkheid in 1991 moet Georgië het hoofd bieden aan spanningen in de separatistische regio Zuid-Ossetië en aan een kortstondige burgeroorlog in december van hetzelfde jaar. De Sotchi-akkoorden van juni 1992 beëindigen het achttien maanden durende conflict tussen de Ossetische separatisten, gesteund door Moskou, en de Georgische centrale regering. Nog voor de situatie kan stabiliseren, breekt in augustus 1992 een oorlog uit in de regio Abchazië. Deze oorlog eindigt in september 1993 met de aftocht van de Georgische troepen. Tbilisi verliest op dat moment de daadwerkelijke controle over bijna heel deze regio die sindsdien in handen is van de separatistische autoriteiten van Abchazië. De de-facto-autoriteiten in beide regio's worden openlijk politiek en militair gesteund door Moskou. In 1994 gaat het staakt-het-vuren in tussen Abchazië en Georgië. Zowel in Abchazië als in Zuid-Ossetië starten er in die periode vredesgesprekken en houden internationale missies toezicht op het vredesproces.⁸⁸⁸

Het blijft rustig tussen Georgië en Zuid-Ossetië tot het begin van de zomer van 2004 wanneer tientallen burgers omkomen tijdens gevechten en bombardementen in de Ossetische hoofdstad Tskhinvali. Saakashvili is van plan om na zijn aantreden als president in 2004 de territoriale integriteit en soevereiniteit van Georgië te herstellen. Zijn bewind en enkele drastische maatregelen om het leiderschap in Zuid-Ossetië te ondermijnen, doen de spanningen toenemen. Als reactie op het prowesters bewind van Saakashvili verhoogt Moskou haar financiële en militaire steun aan Zuid-Ossetië en Abchazië. Rusland stuurt militairen en personeel van zijn veiligheidsdienst naar Tskhinvali en de Abchazische hoofdstad Soukhumi.⁸⁸⁹

In de jaren die volgen blijft de situatie onstabiel en loopt de spanning tussen Tbilisi en Tskhinvali-Moskou op. Op 7 augustus 2008 breekt een oorlog uit in een klimaat van politieke vijandelijkheden, militarisering en een volatiele veiligheidssituatie. Georgische troepen starten een grondoffensief op Tskhinvali. Als reactie hierop vallen Russische troepen Zuid-Ossetië binnen en rukken zij op tot diep in Georgië, ver voorbij de grens met Zuid-Ossetië. De volgende dag stuurt Rusland troepen naar Abchazië waardoor er een tweede front ontstaat. Vijf dagen na aanvang van het offensief eindigt de oorlog en verliest Georgië de controle over gebieden en conflictzones die het land tot op dat moment nog controleerde, waaronder de Kodorikloof in Abchazië en het district Akhalkgori in Zuid-Ossetië.⁸⁹⁰

De oorlog in augustus 2008 eindigt met een bestand bemiddeld door Frankrijk. Sindsdien is er sprake van een bevroren conflict waarin Rusland nog steeds een groot deel van het Georgisch grondgebied bezet en de grenzen tussen Zuid-Ossetië en Abchazië met Georgië markeert met omheining in prikkeldraad, grensborden en controleposten.⁸⁹¹ Verder zijn er duizenden Russische militairen opgesteld. Met de afgifte van Russische paspoorten aan inwoners uit beide afgescheiden regio's sinds het begin van de jaren 2000 versterkt Rusland zijn invloed.⁸⁹² 85 % van de inwoners van Zuid-Ossetië en 90 % van de inwoners van Abchazië beschikt in 2008 over een Russisch paspoort.⁸⁹³

De internationale gemeenschap erkent de onafhankelijkheid van Zuid-Ossetië en Abchazië niet. De EU noemt de blijvende militaire aanwezigheid van Rusland in beide regio's een schending van het

⁸⁸⁸ ICTJ, 05/2009, pp. 10, 14, [url](#)

⁸⁸⁹ ICTJ, 05/2009, pp. 10, 14-15, [url](#)

⁸⁹⁰ ICTJ, 05/2009, p. 18, [url](#)

⁸⁹¹ CSCE, 16/07/2018, [url](#)

⁸⁹² Freedom House, 04/02/2019, [url](#); CSCE, 16/07/2018, [url](#)

⁸⁹³ RFE/RL, 24/04/2019, [url](#)

internationaal recht.⁸⁹⁴ De enige landen die de onafhankelijkheid van Zuid-Ossetië en Abchazië wel erkennen zijn Rusland, Nicaragua, Venezuela, Syrië en Nauru, een eiland in de Stille Oceaan.⁸⁹⁵

Op 29 januari 2021 bevestigt het EHRM dat Rusland de gebieden Abchazië en Zuid-Ossetië bezet. Het vonnis gaat over wat er in 2008 gebeurde, maar spreekt eveneens van aanhoudende schendingen. Deze beslissing is van groot belang voor IDP's en andere slachtoffers.⁸⁹⁶

Op 9 maart 2022 kondigt het Kremlin aan dat het minder financiële steun zal verlenen aan Abchazië en Zuid-Ossetië. Rusland betaalt namelijk 85 % van de lonen van de ambtenaren in deze regio's. Dat aandeel zal worden verminderd tot 15 % tegen 2025. Rusland wil naar eigen zeggen dat deze regio's minder afhankelijk worden van Rusland.⁸⁹⁷

4.2. Zuid-Ossetië

Ten gevolge van het conflict in 2008, alsook de oorlog in het begin van de jaren 1990, hebben duizenden etnische Georgiërs Zuid-Ossetië verlaten. In 2019 wonen er naar schatting nog 4.000 etnische Georgiërs in Zuid-Ossetië op een totale bevolking van ongeveer 39.000. In 1989 woonden er 98.000 mensen.⁸⁹⁸ In 2024 leven zo'n 1.000 etnische Georgiërs in Akhalgori, een district waar de meeste etnische Georgiërs in Zuid-Ossetië woonachtig zijn.⁸⁹⁹

Over de mensenrechtensituatie in Zuid-Ossetië schrijft het USDOS in 2023 net als voorgaande jaren dat er tal van problemen zijn. Voornamelijk etnische Georgiërs worden in Zuid-Ossetië, net zoals in Abchazië, op verschillende gebieden gediscrimineerd en geconfronteerd met mensenrechtenschendingen. Het gaat onder andere over beperkingen wat betreft eigendomsrechten, de registratie van een zaak, recht op onderwijs in de moedertaal, onwettige detenties en restricties om zich te verplaatsen.⁹⁰⁰

Een decreet van de zelfverklaarde autoriteiten van Zuid-Ossetië in 2010 bepaalt dat de eigendomsdocumenten uitgereikt door de Georgische centrale regering tussen 1991 en 2008, ongeldig zijn. Zonder een eigendomsbewijs op basis van de wetgeving van het separatistische regime van Zuid-Ossetië, behoren alle eigendommen in het district Akhalgori toe aan dat regime. Dit decreet treft etnische Georgiërs die tot 2008 in dit district woonden en die elk eigendomsbewijs van hun woningen en gronden hebben verloren.⁹⁰¹ Tot het conflict van augustus 2008 was het district Akhalgori onder de controle van de Georgische centrale regering en werd het hoofdzakelijk bewoond door Georgiërs. Na de oorlog van 2008 waren zij genooddaakt toevlucht te zoeken in Georgië.⁹⁰² Er bestaat een gezinsherenigingsprogramma voor inwoners uit Zuid-Ossetië die zich willen herenigen met familie woonachtig op het grondgebied onder controle van Tbilisi. Indien zij hierop intekenen, ontvangen zij een uitreisdocument dat hen niet toestaat terug te keren naar Zuid-Ossetië en waardoor zij hun eigendomsrechten in de bezette regio verliezen.⁹⁰³ Om deel te mogen nemen aan het politieke leven

⁸⁹⁴ RFE/RL, 07/08/2018, [url](#)

⁸⁹⁵ Eurasianet, 29/05/2018, [url](#)

⁸⁹⁶ Civil Georgia, 29/01/2021, [url](#)

⁸⁹⁷ Civil Georgia, 10/03/2022, [url](#)

⁸⁹⁸ Carnegie Europe (De Waal T.), 16/07/2019, [url](#)

⁸⁹⁹ OC-Media (Kinch S.), 23/10/2024, [url](#)

⁹⁰⁰ USDOS, 15/03/2024, p. 2, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 2, [url](#)

⁹⁰¹ USDOS, 15/03/2024, p. 20, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 32, [url](#)

⁹⁰² USDOS, 13/03/2019, p. 21, [url](#)

⁹⁰³ USDOS, 12/04/2022, p. 32, [url](#)

zijn etnische Georgiërs verplicht een paspoort en het staatsburgerschap van Zuid-Ossetië aan te vragen.⁹⁰⁴

Meer dan vijftien jaar na het einde van de oorlog tussen Rusland en Georgië in 2008 blijft Rusland controle uitoefenen over Zuid-Ossetië aan de hand van haar aanzienlijke militaire aanwezigheid en financiële ondersteuning aan de regio.⁹⁰⁵ Sinds 2009 plaatsen Russische troepen omheining met prikkeldraad langs de zogenaamde administratieve grens (administrative boundary line, ABL) met Zuid-Ossetië. Veel mensen zijn zich niet bewust van de exacte locatie van de ABL tenzij er een omheining is geplaatst.⁹⁰⁶ Dit proces wordt ook *borderization* genoemd en neemt jaarlijks toe.⁹⁰⁷ Langs de ABL bevinden zich in 2018 volgens de Georgische autoriteiten drie Russische militaire basissen (in Java, Tskhinvali en Akhagori) en negentien Russische gemilitariseerde grenswachtposten. Verder zijn er nog verschillende observatietorens en heel wat bewakingsapparatuur.⁹⁰⁸ Dit proces wordt hevig bekritiseerd door Georgië, de EU en de Verenigde Staten.⁹⁰⁹ Het International Committee of the Red Cross (ICRC) is in 2022 nog steeds de enige internationale organisatie in de gebieden onder controle van Tskhinvali.⁹¹⁰ In 2023 spreekt het USDOS van een beperkte aanwezigheid van internationale organisaties in Zuid-Ossetië.⁹¹¹

Specifieke vergunningen uitgevaardigd door de de-facto-autoriteiten van Zuid-Ossetië, zijn de enige documenten om naar weerskanten van de ABL te gaan.⁹¹² In 2020-2021 zijn de grensposten om van Zuid-Ossetië naar Georgië te reizen en omgekeerd zo goed als permanent gesloten. Het duurt tot eind augustus 2022 alvorens twee van de vijf grensposten opnieuw voor een langere periode openen, namelijk tien dagen per maand.⁹¹³ Een rapport van de RvE over de situatie in Zuid-Ossetië tussen november 2022 en maart 2023 verduidelijkt dat de grensposten nog steeds zijn geopend de laatste tien dagen van de maand, maar dat dit enkel van toepassing is voor mensen woonachtig aan de ABL. De RvE wijst op de negatieve impact van de langdurige sluitingen van de grens op de toegang van mensen uit de grensregio's tot hun pensioen, medische zorg, andere sociale voordelen en producten.⁹¹⁴ Ook in 2024 zijn de grensposten enkel de laatste tien dagen van de maand geopend. Kort voor en na de parlementsverkiezingen in Georgië op 26 oktober 2024 worden de grensposten tijdelijk gesloten, zogenaamd om veiligheidsredenen, waardoor etnische Georgiërs hun stem niet kunnen uitbrengen.⁹¹⁵

Om uiteenlopende redenen steken inwoners aan beide kanten van de ABL vaak op illegale wijze de grens over: toegang tot landbouwgronden en irrigatiebronnen, handel, familiebezoek, gezondheidszorg, onderwijs, sociale voordelen, bezoek aan begraaf- en gebedsplaatsen. Voor medische zorgen en religieuze diensten is er soms flexibiliteit om de grens te mogen oversteken.⁹¹⁶ Zij die de grens naar Zuid-Ossetië oversteken zonder vereiste documenten, riskeren te worden gearresteerd door Russische grenswachters en overgedragen aan de de-facto-autoriteiten. De

⁹⁰⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 44, [url](#)

⁹⁰⁵ AI, 03/07/2019, pp. 6, 14, [url](#)

⁹⁰⁶ AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#); EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

⁹⁰⁷ USDOS, 15/03/2024, p. 33, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 30, [url](#); CoE, 03/11/2022, p. 7, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 255, [url](#)

⁹⁰⁸ EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#); AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#)

⁹⁰⁹ The Central Asia - Caucasus Analyst, 02/10/2013, [url](#)

⁹¹⁰ USDOS, 21/03/2023, p. 28, [url](#); CoE, 03/04/2023, p. 6, [url](#); CoE, 03/11/2022, p. 7, [url](#)

⁹¹¹ USDOS, 15/03/2024, p. 33, [url](#)

⁹¹² USDOS, 15/03/2024, p. 35, [url](#)

⁹¹³ Eurasianet (Girardot C.), 28/09/2022, [url](#)

⁹¹⁴ CoE, 03/04/2023, p. 11, [url](#)

⁹¹⁵ OC-Media (Kinch S.), 23/10/2024, [url](#); Civil Georgia, 10/10/2024, [url](#)

⁹¹⁶ USDOS, 15/03/2024, p. 33, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 45, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 26, [url](#)

arrestaties verlopen willekeurig.⁹¹⁷ Zij worden meestal twee tot drie dagen vastgehouden tot zij een boete hebben betaald, maar de laatste jaren loopt die termijn regelmatig op.⁹¹⁸ De Public Defender stelt vast dat lange gevangenisstraffen steeds vaker voorkomen, in tegenstelling tot enkele jaren geleden toen administratieve boetes gangbaar waren.⁹¹⁹ In 2023 zitten een aantal mensen die in voorgaande jaren zijn aangehouden nog steeds vast.⁹²⁰ Volgens officiële gegevens zijn in 2023 in totaal 37 personen aangehouden aan de ABL.⁹²¹ Voor het jaar 2023 is de EUMM volgens het USDOS net zoals in 2022 op de hoogte van 58 detenties.⁹²² De Public Defender noteert in 2021 in totaal 70 illegale detenties aan de grensovergang met Zuid-Ossetië.⁹²³

Volgens het USDOS zijn er in 2023, net zoals in de jaren voordien, meldingen van Russische grenswachters die individuen arresteren in de gebieden onder controle van Tbilisi. De meeste beschuldigingen hebben te maken met het overtreden van de landsgrenzen. Velen werden volgens EUMM gedwongen documenten te ondertekenen in het Russisch die ze niet begrepen.⁹²⁴

Gewelddadige behandelingen en marteling tijdens de detentieperiode blijven een van de meest problematische kwesties in Zuid-Ossetië, aldus de Public Defender. De Public Defender geeft in de mensenrechtenrapporten over de voorbije jaren verschillende voorbeelden van personen gearresteerd werden toen zij de grens illegaal overstaken.⁹²⁵ Er is sprake van erbarmelijke omstandigheden tijdens hun detentie en voortdurend geweld.⁹²⁶ Op 6 november 2023 schieten Russische grenswachters een Georgische burger dood wanneer deze zich verzet tegen zijn arrestatie bij het oversteken van een gesloten grenspost aan het dorp Kirbali in het district Gori. Een andere persoon is volgens de Georgische nationale veiligheidsdienst ontvoerd. Op deze gebeurtenis komt veel internationale kritiek.⁹²⁷

Op 14 maart 2022 gaat de Russische Doema (het parlement) akkoord met een vereenvoudigde procedure om inwoners uit Zuid-Ossetië de Russische nationaliteit te geven. Zij mogen hun Zuid-Ossetische nationaliteit behouden.⁹²⁸

In maart 2022, kort na de start van de oorlog in Oekraïne, kondigt de toenmalige leider van Zuid-Ossetië, Anatoli Bibilov, plannen aan om de zelfverklaarde regio te verenigen met de Russische Federatie.⁹²⁹ Wanneer Bibilov in mei 2022 niet wordt herverkozen, kondigt hij op verzoek van Rusland alsnog een referendum aan op 17 juli 2022.⁹³⁰ Zijn opvolger, Alan Gagloev, staat in principe achter een aansluiting bij Rusland, maar besluit het referendum enkele weken voor de geplande datum op te schorten.⁹³¹

De oorlog in Oekraïne heeft ook een effect op de militaire aanwezigheid van Rusland in de bezette regio's. Op 16 maart 2022 raakt bekend dat Russische troepen die zijn gestationeerd in Zuid-Ossetië

⁹¹⁷ USDOS, 15/03/2024, p. 35, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 30, [url](#)

⁹¹⁸ USDOS, 15/03/2024, p. 35, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 30, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 45, [url](#)

⁹¹⁹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 14, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 256-257, [url](#)

⁹²⁰ USDOS, 15/03/2024, p. 2, [url](#)

⁹²¹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 14, [url](#)

⁹²² USDOS, 15/03/2024, p. 35, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 30, [url](#)

⁹²³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 256, [url](#)

⁹²⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 35, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 30, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 26, [url](#)

⁹²⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 15, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 257, [url](#)

⁹²⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 257, [url](#)

⁹²⁷ Civil Georgia, 07/11/2023, [url](#)

⁹²⁸ Civil Georgia, [2] 15/03/2022, [url](#)

⁹²⁹ Civil Georgia, [1] 31/03/2022, [url](#)

⁹³⁰ The Jamestown Foundation (Menabde G.), 18/05/2022, [url](#)

⁹³¹ Civil Georgia, 30/05/2022, [url](#)

zijn vertrokken om deel te nemen aan de oorlog in Oekraïne.⁹³² Daarnaast zouden ook Zuid-Ossetische militairen naar Oekraïne zijn vertrokken om aan de zijde van de Russen te vechten in Oekraïne.⁹³³

In 2024 zijn speculaties over een mogelijke opening van een tweede front tegen Rusland in Georgië een belangrijk verkiezingsthema bij de GD, die haar tegenstanders ervan beschuldigt het land in een oorlog met beide afgesplitste regio's te zullen leiden. In november 2024 roept Rusland op om de grenzen met deze regio's vast te leggen en markeren.⁹³⁴

In 2023 en 2024 klasseert Freedom House Zuid-Ossetië als "not free" met een score van 12/100, een punt meer dan in 2021-2022. De uitleg hierbij luidt dat de regio bijna volledig afhankelijk is van Moskou, dat zowel de politiek als de beleidsvoering doorslaggevend beïnvloedt. Lokale media en de burgermaatschappij worden in grote mate gecontroleerd door de autoriteiten en het rechtswezen is vatbaar voor politieke inmenging en manipulatie.⁹³⁵

4.3. Abchazië

Sinds het conflict van augustus 2008 oefent Tbilisi geen gezag meer uit over Abchazië, maar staat de regio volledig onder de controle van het separatistische regime van Soukhoumi, gesteund door Rusland.⁹³⁶ In 2023 zijn er nog steeds enkele duizenden Russische troepen gestationeerd.⁹³⁷

Volgens Freedom House heeft meer dan 70 % van de bevolking in Abchazië een Russisch paspoort.⁹³⁸ Met een Abchazisch paspoort is het niet mogelijk om te reizen, behalve naar Rusland. In 2022 beslist de EU om geen visums uit te reiken aan mensen met een Russisch paspoort dat is afgegeven in Abchazië.⁹³⁹

In 1989 telt Abchazië onder de toenmalige Sovjet-Unie nog 525.000 inwoners van wie bijna 240.000 etnische Georgiërs. Tijdens de oorlog in 1993 wordt de meerderheid van de etnische Georgiërs gedwongen om Abchazië te verlaten, een deel slaat op de vlucht.⁹⁴⁰ Meer dan 250.000 Georgiërs raken ontheemd.⁹⁴¹ In 2023 verblijven er naar schatting 46.900 etnische Georgiërs in Abchazië.⁹⁴² In 2024 spreekt Civil Georgia van 27.000 etnische Georgiërs.⁹⁴³ Zij wonen voornamelijk in het district Gali, maar ook in Ochamchire en Tkvarcheli, de enige plaatsen in Abchazië waarnaar ontheemde etnische Georgiërs mochten terugkeren na de oorlog.⁹⁴⁴ Omwille van moeilijkheden in verband met verblijfsdocumenten verlaten volgens het hoofd van Gali steeds meer etnische Georgiërs de regio.⁹⁴⁵

De Abchazische wetgeving staat dubbel staatsburgerschap uitsluitend toe met Rusland. Etnische Georgiërs in Abchazië moeten hun Georgische nationaliteit opgeven om de Abchazische nationaliteit te verkrijgen en te kunnen deelnemen aan het politieke en economische leven in Abchazië.⁹⁴⁶ In 2014 en 2017 voeren de de-facto-autoriteiten wetwijzigingen door waardoor Abchazische paspoorten van

⁹³² Civil Georgia, 16/03/2022, [url](#)

⁹³³ Civil Georgia, 28/03/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 31/03/2022, [url](#)

⁹³⁴ OC-Media (Kinch S.), 23/10/2024, [url](#)

⁹³⁵ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

⁹³⁶ USDOS, 21/03/2023, p. 2, [url](#)

⁹³⁷ RFE/RL, 06/11/2023, [url](#)

⁹³⁸ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁹³⁹ Jam News, 22/10/2023, [url](#)

⁹⁴⁰ Carnegie Europe, 3/12/2018, [url](#)

⁹⁴¹ Agenda.ge, 27/09/2019, [url](#)

⁹⁴² Jam News, 24/07/2023, [url](#)

⁹⁴³ Civil Georgia, 09/11/2024, [url](#)

⁹⁴⁴ USDOS, 15/03/2024, p. 39, [url](#); Caucasus Watch, 05/07/2023, [url](#)

⁹⁴⁵ Civil Georgia, 29/02/2024, [url](#)

⁹⁴⁶ Caucasus Watch, 05/07/2023, [url](#); Jam News, 27/07/2019, [url](#)

zo'n 30.000 etnische Georgiërs ongeldig worden verklaard.⁹⁴⁷ Om Abchazische documenten te kunnen krijgen, moeten etnische Georgiërs sinds 2022 afstand doen van hun Georgisch staatsburgerschap of hun familienaam officieel veranderen in een Abchazische naam en zichzelf laten registreren als een etnische Abchaziër.⁹⁴⁸ Deze nieuwe regelgeving is in 2024 nog niet in de praktijk omgezet.⁹⁴⁹

Volgens het USDOS blijven de de-facto-autoriteiten in Abchazië etnische Georgiërs onder druk zetten om een tijdelijke verblijfsvergunning voor vreemdelingen aan te vragen.⁹⁵⁰ Deze vergunning is ingevoerd in 2017 met de bedoeling om oude Abchazische paspoorten en het zogenaamde formulier nummer negen, een tijdelijk reisdocument, te vervangen. Sinds 2022 is de afgifte van formulier nummer negen volledig afgeschaft. De verblijfsvergunning voor vreemdelingen is hierdoor voor veel etnische Georgiërs de enige optie om in Abchazië over een geldig verblijfsdocument te beschikken zonder afstand te moeten doen van hun Georgisch staatsburgerschap. Met dit document kunnen zij in de regio verblijven, goederen verkopen en naar Georgië reizen. Deze vergunningen ontnemen hen wel het recht om te stemmen en om onroerend goed te verwerven.⁹⁵¹ Sinds een wetswijziging eind 2023 wordt de geldigheid van deze verblijfsvergunningen verlengd van vijf tot tien jaar. Om een dergelijke vergunning te krijgen is een schriftelijk bewijs van de politie nodig waarin is vastgesteld dat de aanvrager minstens tien jaar in Abchazië verblijft.⁹⁵² Dit vormt volgens het districtshoofd van Gali een grote hindernis aangezien veel mensen niet over dergelijke bewijzen beschikken.⁹⁵³ In 2023 hebben 21.500 inwoners van Gali een dergelijke verblijfsvergunning en beschikken 1.130 etnische Georgiërs over een Abchazisch paspoort.⁹⁵⁴ Dat is een lichte stijging tegenover 2021.⁹⁵⁵ Nog zo'n 5.000 andere etnische Georgiërs in Gali zijn in 2023 enkel in het bezit van formulier nummer negen.⁹⁵⁶ Met een Georgisch paspoort is het niet toegestaan de ABL naar en van Abchazië over te steken, tenzij met een officiële uitnodigingsbrief van de de-facto-autoriteiten.⁹⁵⁷

Langs de ABL in Abchazië blijft het *borderization*proces toenemen.⁹⁵⁸ Daarnaast zijn er bewakingstorens, negentien Russische grenswachtposten en twee gecontroleerde grensovergangen.⁹⁵⁹ Na langdurige sluitingen van de grens in 2019-2020 is de grensovergang aan de Enguribrug sinds 21 februari 2021 opnieuw open.⁹⁶⁰ In 2022 blijft de grensovergang open voor mensen met de juiste reisdocumenten.⁹⁶¹ Ook in 2023 zijn de grensovergang aan de Enguribrug en in de dorpen Saberio-Pakhulani steeds geopend.⁹⁶² Enkel tussen 23 en 30 oktober 2024 sluit Abchazië de Enguribrug uit veiligheidsoverwegingen in het kader van de parlementsverkiezingen in Georgië.⁹⁶³

Zij die de grens illegaal oversteken riskeren te worden gearresteerd door Russische grenswachters. In sommige situaties gebeurt dat net over de grens op het grondgebied onder controle van de Georgische

⁹⁴⁷ Caucasus Watch, 29/03/2022, [url](#)

⁹⁴⁸ Civil Georgia, 29/02/2024, [url](#); Caucasus Edition (Kokaia L.), 23/09/2022, [url](#); Caucasus Watch, 29/03/2022, [url](#)

⁹⁴⁹ Civil Georgia, 29/02/2024, [url](#)

⁹⁵⁰ USDOS, 15/03/2024, p. 40, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 33, [url](#)

⁹⁵¹ SJC, 12/12/2022, pp. 17-18, [url](#)

⁹⁵² Jam News, 22/01/2024, [url](#); UN General Assembly, 29/04/2024, p. 6, [url](#)

⁹⁵³ Jam News, 22/01/2024, [url](#)

⁹⁵⁴ Civil Georgia, 29/02/2024, [url](#)

⁹⁵⁵ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 259, [url](#)

⁹⁵⁶ Civil Georgia, 29/02/2024, [url](#)

⁹⁵⁷ USDOS, 15/03/2024, p. 34, [url](#)

⁹⁵⁸ USDOS, 15/03/2024, p. 36, [url](#); SJC, 12/12/2022, p. 20, [url](#); AI, 03/07/2019, p. 22 [url](#)

⁹⁵⁹ EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

⁹⁶⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 258, [url](#); Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 7, [url](#)

⁹⁶¹ USDOS, 21/03/2023, p. 29, [url](#)

⁹⁶² UN General Assembly, 29/04/2024, p. 3, [url](#)

⁹⁶³ Front News Georgia, 19/10/2024, [url](#)

autoriteiten.⁹⁶⁴ Volgens officiële gegevens zijn in 2023 in totaal 26 personen aangehouden aan de ABL.⁹⁶⁵ EUMM registreert volgens het USDOS 45 detenties aan de ABL met Abchazië in 2022 en 2023.⁹⁶⁶ In 2021 zijn dat er elf.⁹⁶⁷ In ruil voor hun vrijlating betalen de meesten een geldboete van 15.000 Roebel (RUB) (1.000 RUB = 13,60 EUR). Bij herhaaldelijke overtredingen kunnen de boetes oplopen van 30.000 tot 60.000 RUB.⁹⁶⁸ De Public Defender stelt vast dat lange gevangenisstraffen steeds vaker voorkomen, in tegenstelling tot enkele jaren geleden toen administratieve boetes gangbaar waren.⁹⁶⁹

Corruptie is wijdverspreid in Abchazië en wordt getolereerd ondanks beloftes om dit aan te pakken. Na de machtswissel begin 2020 start de openbare aanklager in Abchazië een onderzoek naar beschuldigingen van verduistering en fraude in overheidsbedrijven. Geïsoleerde daden van crimineel en politiek geweld komen voor en georganiseerde misdaad blijft volgens Freedom House een aanzienlijk probleem.⁹⁷⁰ Officiële cijfers over het jaar 2022 tonen dat het aantal misdaden de voorbije jaren is gedaald.⁹⁷¹

De Abchazische autoriteiten steunen Rusland in de oorlog tegen Oekraïne. De loyaliteit van Abchazië aan Rusland blijkt eveneens uit plannen om toe te treden tot de Uniestaat van Rusland en Wit-Rusland, een samenwerkingsverband op vlak van onder meer economie en defensie. In oktober 2023 vinden hierover gesprekken plaats.⁹⁷² Daarnaast kondigt Aslan Bzhania, de de-facto-leider van Abchazië, begin oktober 2023 aan dat Rusland in de Abchazische kuststad Ochamchire een permanente marinebasis zal openen.⁹⁷³ In 2024 ontstaan er spanningen tussen Rusland en Abchazië wanneer de regio niet akkoord gaat om bepaalde wetsvoorstellen (die een financieel voordeel opleveren voor Russische investeerders) aan te nemen. Als reactie hierop zet Rusland alle financiële steun aan Abchazië begin september 2024 stop.⁹⁷⁴

In november 2024 nemen ook interne politieke spanningen toe. Vijf oppositieleiders worden op 11 november 2024 gearresteerd na het uiten van hun ongenoegen over enkele pro-Russische voorstellen rond economische hervormingen. Als reactie op hun arrestatie komen manifestanten op verschillende plaatsen in Abchazië samen waar zij bruggen en straten blokkeren. De protestacties nemen snel toe in omvang en houden enkele dagen aan tot Bzhania op 19 november 2024 zijn ontslag aankondigt om de situatie te bedaren. Bzhania is wel van plan om zich kandidaat te stellen tijdens de geplande presidentsverkiezingen in februari 2025. Intussen neemt de vicepresident het bestuur over.⁹⁷⁵

Het politieke systeem in Abchazië wordt gekenmerkt door een belangrijke politieke oppositie en het bestaan van een burgermaatschappij. Hoewel de lokale pers in ruime mate wordt gecontroleerd door de autoriteiten van het separatistische regime, bestaan er enkele onafhankelijke media. Vrijheid van vergadering wordt over het algemeen nageleefd in Abchazië. In haar rapport van 2023 over Abchazië meent de organisatie Freedom House net zoals de jaren daarvoor dat de voornaamste problemen in Abchazië te maken hebben met een slecht functionerend strafrechtelijk systeem en discriminatie van

⁹⁶⁴ USDOS, 15/03/2024, pp. 33, 35, [url](#)

⁹⁶⁵ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 14, [url](#)

⁹⁶⁶ USDOS, 15/03/2024, p. 35, [url](#); USDOS, 21/03/2023, p. 30, [url](#)

⁹⁶⁷ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 256, [url](#)

⁹⁶⁸ Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS) (Araqelov A.), 24/11/2022, [url](#); AI, 03/07/2019, pp. 28-29, 31, [url](#)

⁹⁶⁹ Public Defender of Georgia, 24/05/2024, p. 14, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 256-257, [url](#)

⁹⁷⁰ Freedom House, 29/02/2024, [url](#)

⁹⁷¹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁹⁷² Civil Georgia, 11/10/2023, [url](#)

⁹⁷³ Civil Georgia, 07/10/2023, [url](#)

⁹⁷⁴ Civil Georgia, 04/09/2024, [url](#); OC-Media, 12/11/2024, [url](#)

⁹⁷⁵ OC-Media, 22/11/2024, [url](#)

etnische Georgiërs. In 2023 en 2024 krijgt Abchazië een score van 39/100 in het Freedom House rapport, een punt minder dan in 2022-2021. Dit betekent dat de regio “partly free” is.⁹⁷⁶

⁹⁷⁶ Freedom House, 29/02/2024, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

EU-delegatie, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

Gvilava G., program manager at Transparency International Georgia (TIG), gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, gesprek, Tbilisi, 28/10/2022

Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at Social Justice Center (SJC), gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at Georgian Democracy Initiative (GDI), gesprek, Tbilisi, 24/10/2022

Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022

Shame Movement, several founding members, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022

Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

Tbilisi Pride, representative, gesprek, Tbilisi, 26/10/2022, contactgegevens niet vermeld omwille van veiligheidsredenen

Tskitishvili A., executive director at Human Rights Center (HRC), gesprek, Tbilisi, 27/10/2022

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 25/10/2022, contactgegevens niet vermeld omwille van veiligheidsredenen

Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, gesprek, Tbilisi, 24/10/2022, contactgegevens niet vermeld omwille van veiligheidsredenen

Specifieke geschreven en audiovisuele bronnen

De Raad van Europa

Council of Europe – European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *Report to the Georgian Government on the Visit to Georgia carried out by the CPT from 10 to 21 September 2018*, 10/05/2019, <https://rm.coe.int/1680945eca> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe, *Progress Review Report (01/01/2020-31/03/2022)*, 31/03/2022, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a6a299 [geraadpleegd op 07/12/2022]

Council of Europe, *Consolidated report on the conflict in Georgia (October 2021 – March 2022)*, 04/04/2022, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a6116d> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Council of Europe, *Evaluation of the judicial systems (2020 - 2022)*, 30/09/2022, <https://rm.coe.int/georgia-2020-en/1680a85c7f> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Council of Europe, *Consolidated report on the conflict in Georgia (April – October 2022)*, 03/11/2022, <https://rm.coe.int/consolidated-report-on-the-conflict-in-georgia-april-october-2022/1680a8dd8f> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Council of Europe (CoE), *Follow-up Opinion to Four Previous Opinions Concerning the Organic Law on Common Courts*, 14/03/2023, <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282023%29006-e> [geraadpleegd op 17/10/2023]

Council of Europe (CoE), *Consolidated report on the conflict in Georgia (November 2022 – March 2023)*, 03/04/2023, <https://rm.coe.int/consolidated-report-on-the-conflict-in-georgia-november-2022-march-2023/1680aachba0> [geraadpleegd op 17/10/2023]

Council of Europe - European Commission against Racism and Intolerance (CoE-ECRI), *ECRI Report on Georgia (sixth monitoring cycle)*, 22/06/2023, <https://rm.coe.int/sixth-report-on-georgia/1680ab9e64> [geraadpleegd op 17/10/2023]

Council of Europe - European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *Report to the Georgian Government on the ad hoc visit to Georgia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 17 to 24 May 2021*, 16/06/2022, <https://rm.coe.int/1680a6eabd> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Council of Europe – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO Baseline Evaluation Report Georgia*, 22/11/2022, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grevio-publishes-its-report-on-georgia> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Council of Europe – Université de Lausanne (CoE - UNIL) (Aebi M.F., Coco E. & Molnar L.), *Prisons and Prisoners in Europe 2022: Key Findings of the SPACE I survey*, 26/06/2023, https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_Key-Findings-SPACE-I_Prisons-and-Prisoners-in-Europe-2022.pdf [geraadpleegd op 17/10/2023]

Council of Europe – Venice Commission, *Follow-up Opinion to Previous Opinions Concerning the Organic Law on Common Courts*, 09/10/2023, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)033-e&mibextid=Zxz2cZ](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)033-e&mibextid=Zxz2cZ) [geraadpleegd op 17/10/2023]

Council of Europe - Framework Convention for the Protection of National Minorities, *Fourth Opinion on Georgia – Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, 26/06/2024, <https://rm.coe.int/4th-op-georgia-en/1680b08a31> [geraadpleegd op 25/11/2024]

Council of Europe – Group of States against Corruption (GRECO), *Fifth Evaluation Round – Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies – Evaluation Report Georgia*, 09/07/2024, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680b0d354> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Andere geschreven en audiovisuele bronnen

Agenda.ge, *New Constitution of Georgia comes into play as the presidential inauguration is over*, 17/12/2018, <https://agenda.ge/en/news/2018/2674> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *26 years pass since loss of control of occupied Abkhazia*, 27/09/2019, <https://www.agenda.ge/en/news/2019/2597> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *2020 World Press Freedom Index: 'Georgian media pluralist, but still very polarised'*, 21/04/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/1223> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *Municipal election run-offs to be held on October 30*, 03/10/2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/2953> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Agenda.ge, *Government's human rights strategy "covers all basic human rights, priorities" - PM advisor*, [1] 05/09/2022, <https://agenda.ge/en/news/2022/3376> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Agenda.ge, *Gov't approves 8-year human rights strategy following discussions with foreign, domestic actors*, [2] 05/09/2022, <https://agenda.ge/en/news/2022/3371> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Agenda.ge, *Special Investigation Service report says 139 individuals charged with crimes since 2022*, 17/10/2023, <https://agenda.ge/en/news/2023/3873> [geraadpleegd op 17/10/2023]

Amnesty International, *Georgia: Behind barbed wire: Human rights toll of "borderization" in Georgia*, 03/07/2019, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5605812019ENGLISH.PDF> [geraadpleegd op 01/09/2020]

Amnesty International, *Georgia: The authorities' failure to protect Tbilisi Pride once again encourages violence*, 05/07/2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/07/georgia-the-authorities-failure-to-protect-tbilisi-pride-once-again-encourages-violence/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Amnesty International (AI), *Georgia: Sentencing of pro-opposition media owner Nika Gvaramia a political motivated silencing of dissenting voice*, 17/05/2022, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/05/georgia-sentencing-of-pro-opposition-media-owner-nika-gvaramia-a-political-motivated-silencing-of-s-dissenting-voice/> [geraadpleegd op 30/10/2023]

Amnesty International, *Report 2023/24 Georgia*, 23/04/2024, <https://www.amnesty.org/en/location/europe-and-central-asia/eastern-europe-and-central-asia/georgia/report-georgia/> [geraadpleegd op 23/10/2024]

Amnesty International, *Georgia: Authorities must immediately investigate attacks on government critics*, 11/06/2024, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/06/georgia-authorities-must-immediately-investigate-attacks-on-government-critics/> [geraadpleegd op 23/10/2024]

Bertelsmann Stiftung, *BTI 2018 Country Report – Georgia*, 2018, <http://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/GEO/> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Bertelsman Stiftung, *BTI 2020 Country Report – Georgia*, 30/04/2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_GEO.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Britannica, *Eduard Shevardnadze, Soviet foreign minister and president of Georgia*, 03/07/2020, <https://www.britannica.com/biography/Eduard-Shevardnadze> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Carnegie Europe (De Waal T.), *Abkhazia and the Danger of "Ossetianization"*, 16/07/2019, <https://carnegieeurope.eu/2019/07/16/abkhazia-and-danger-of-ossetianization-pub-79527> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Caucasus Edition (Kokaia L.), *Double Isolation of Gal/i District . Challenges Connected to Education and Freedom of Movement*, 23/09/2022, <https://caucasusedition.net/double-isolation-of-gal-i-district-challenges-connected-to-education-and-freedom-of-movement/> [geraadpleegd op 10/11/2023]

Caucasus Watch, *Recent developments in separatist Abkhazia and Tskhinvali*, 29/03/2022, <https://caucasuswatch.de/en/news/recent-developments-in-separatist-abkhazia-and-tskhinvali.html> [geraadpleegd op 10/11/2023]

Caucasus Watch, *Occupied Lives: Georgians' Daily Struggles Under Russian Control in Gali*, 05/07/2023, <https://caucasuswatch.de/en/insights/occupied-lives-georgians-daily-struggles-under-russian-control-in-gali-abkhazia.html> [geraadpleegd op 10/11/2023]

Channel 1 TV, *Ruling team wins constitutional majority*, 31/10/2016, <http://old.1tv.ge/en/news/view/140090.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Civil Georgia, *United National Movement Splits*, 12/01/2017, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=29767&search> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Civil Georgia, *Georgia Tightens Exit Rules for Travelers to EU*, 02/09/2020, <https://civil.ge/archives/364813> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Civil Georgia, *100% Counted: GD – 48.15%, UNM – 27.14%, EG – 3.78%*, 01/11/2020, <https://civil.ge/archives/379692> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Civil Georgia, *Boycott: Last Resort As the First Response?*, 04/11/2020, <https://civil.ge/archives/380464> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Civil Georgia, *CEC Summarizes Proportional, Majoritarian MP Election Results*, [1] 14/11/2020, <https://civil.ge/archives/382334> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Ruling Party, Opposition Meet for Second Round of Talks*, [2] 14/11/2020, <https://civil.ge/archives/382438> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *Former Alliance of Patriots MPs Launch 'European Socialists' Party*, 10/01/2021, <https://civil.ge/archives/390459> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Irakli Kobakhidze Tapped New Georgian Dream Chair*, 11/01/2021, <https://civil.ge/archives/390611> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *ECHR's Georgia vs. Russia Judgment – Why It Matters and What Comes Next*, 29/01/2021, <https://civil.ge/archives/393735> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Court Sends Largest Opposition Party Chair to Pretrial Detention*, 17/02/2021, <https://civil.ge/archives/398222> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *PM Giorgi Gakharia Resigns over Melia's Detention*, 18/02/2021, <https://civil.ge/archives/398524> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Context | Garibashvili: Not a Man of Compromise*, 19/02/2021, <https://civil.ge/archives/398890> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Police Storm UNM Office, Detain Nika Melia*, 23/02/2021, <https://civil.ge/archives/400099> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgia Records First Legal Gender Recognition for Trans Person*, 02/04/2021, <https://civil.ge/archives/410406> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Tensions at Namakhvani HPP Site as Works Resume with Police Backing*, 05/04/2021, <https://civil.ge/archives/410565> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *NGOs Condemn Gov't 'Repressions' against Namakhvani Protesters*, 12/04/2021, <https://civil.ge/archives/412257> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *New EU Proposal: Amnesty for Rurua, Melia, 2022 Snap Polls if GD Gets Less than 43% in Locals*, 18/04/2021, <https://civil.ge/archives/413785> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *President to Pardon Rurua if Parties Agree on Compromise*, 19/04/2021, <https://civil.ge/archives/414014> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *President Zurabishvili Pardons Giorgi Rurua*, 27/04/2021, <https://civil.ge/archives/416324> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Toughens Penalties for Police Disobedience, Petty Hooliganism*, 29/04/2021, <https://civil.ge/archives/416807> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Quotes: Politicians React to Melia's Release from Custody*, [1] 10/05/2021, <https://civil.ge/archives/418745> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *CSOs Condemn Attacks on Journalists by Clerics*, [2] 10/05/2021, <https://civil.ge/archives/418721> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream MP Under Fire for Dragging Away Female Colleague*, 20/07/2021, <https://civil.ge/archives/433050> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *'Some Street Fight,' Says Georgian PM on Homophobic Pogroms*, 23/07/2021, <https://civil.ge/archives/433649> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alarms Raised As Homophobic Ads Open Election Campaign*, 26/07/2021, <https://civil.ge/archives/433881> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Quits EU-brokered Deal*, [1] 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434256> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Quotes: Opposition on Georgian Dream Quitting EU-Brokered Deal*, [2] 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434446> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream 'Rejected' Euro-Atlantic Course, CSOs Say*, [3] 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434420> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *U.S. Reacts to Georgian Dream Leaving EU-Brokered Deal*, 29/07/2021, <https://civil.ge/archives/434497> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *MEP: EU Needs to Reconsider Relations with Georgian Gov't*, 30/07/2021, <https://civil.ge/archives/434927> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Zurabishvili Scolds Georgian Dream Over Quitting EU-Brokered Deal*, 03/08/2021, <https://civil.ge/archives/435348> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Garibashvili Says UNM has 'No Moral Right' to Stay in Politics*, 11/08/2021, <https://civil.ge/archives/436195> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *UNM to Sign EU-Brokered Deal*, 01/09/2021, <https://civil.ge/archives/438177> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Pressure, Dismissal, Public Defender Alleges*, 02/09/2021, <https://civil.ge/archives/438441> [geraadpleegd op 04/01/2021]

Civil Georgia, *Security Service Accused of Spying on School, Kindergarten Principals*, [1] 13/09/2021, <https://civil.ge/archives/440057> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Alleged Security Service Files on Clergy Leaked*, [2] 13/09/2021, <https://civil.ge/archives/440008> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *PM Warns 'Zero Compromises' After Elections*, 14/09/2021, <https://civil.ge/archives/440260> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Reports: Georgian Security Spied on EU, U.S. Ambassadors*, 15/09/2021, <https://civil.ge/archives/440471> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *OSCE/ODIHR Interim Report on Local Polls*, 17/09/2021, <https://civil.ge/archives/441010> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Alleged Wiretaps: Patriarchate Slams Media*, 18/09/2021, <https://civil.ge/archives/441094> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *PM Says Saakashvili Arrested*, 01/10/2021, <https://civil.ge/archives/444849> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Labor Party Member Stabbed Outside Precinct in Marneuli*, 02/10/2021, <https://civil.ge/archives/445459> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Int'l Observers: Polls Competitive, Marred by Allegations of Violations*, 03/10/2021, <https://civil.ge/archives/445647> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Key Local Watchdogs Assess Municipal Elections*, 04/10/2021, <https://civil.ge/archives/445915> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *2021 Municipal Elections: Outcomes, Winners, Trends*, 06/10/2021, <https://civil.ge/archives/446355> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Civil Georgia, *Margvelashvili Says Saakashvili 'Imprisoned on Political Grounds'*, 12/10/2021, <https://civil.ge/archives/447517> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Civil Georgia, *Kaladze, GD Call to 'End' United National Movement*, 19/10/2021, <https://civil.ge/archives/448504> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Civil Georgia, *PM on the Offensive During Samegrelo Campaign Trip*, 22/10/2021, <https://civil.ge/archives/449578> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Civil Georgia, *Georgian Dream Gathers Thousands for Final Election Rally in Tbilisi*, 27/10/2021, <https://civil.ge/archives/450464> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Civil Georgia, *Majoritarian Runoffs: GD Wins 27, Opposition – 15*, 31/10/2021, <https://civil.ge/archives/452028> [geraadpleegd op 04/01/2022]

- Civil Georgia, *Two Judge-Members Elected to High Council of Justice amid Criticism*, 02/11/2021, <https://civil.ge/archives/452121> [geraadpleegd op 23/09/2022]
- Civil Georgia, *46 Detained at Opposition Rallies*, 10/11/2021, <https://civil.ge/archives/454137> [geraadpleegd op 23/09/2022]
- Civil Georgia, *ISFED Issues Final Assessment of 2021 Local Polls*, 21/12/2021, <https://civil.ge/archives/463353> [geraadpleegd op 24/02/2022]
- Civil Georgia, *Int'l Reactions on Proposed Disbanding of State Inspector's Service*, 29/12/2021, <https://civil.ge/archives/464891> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Abolishes State Inspector's Service*, 30/12/2021, <https://civil.ge/archives/465270> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Call on President to Veto Bill Dissolving State Inspector's Service*, 05/01/2022, <https://civil.ge/archives/465507> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Georgia's Score Declines in 2021 Corruption Perception Index*, 25/01/2022, <https://civil.ge/archives/468509> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Abkhaz NGOs Petition Against Russian-style Foreign Agents Law*, 28/01/2022, <https://civil.ge/archives/469403> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *UNM Calls Off Parliamentary Boycott*, 31/01/2022, <https://civil.ge/archives/469734> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *'Traitor Garibashvili' Faces Resignation Calls*, 28/02/2022, <https://civil.ge/archives/476001> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Putin's Russia 'Totalitarian, Dictatorial Regime,' Georgian President Says*, 01/03/2022, <https://civil.ge/archives/476621> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgia's PM Signs Application to Join the EU*, 03/03/2022, <https://civil.ge/archives/477258>
- Civil Georgia, *Georgian, Ukrainian CSOs Call for Strong Response to Russian Aggression*, [1] 04/03/2022, <https://civil.ge/archives/477487> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Worries in Georgia amid Reports of Russian Influx*, [2] 04/03/2022, <https://civil.ge/archives/477538> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Detentions After Pro-Ukraine, Anti-Gov't Rally*, 08/03/2022, <https://civil.ge/archives/477972> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Moscow Says Abkhazia, S. Ossetia Shall be Less Dependent on Russia*, 10/03/2022, <https://civil.ge/archives/478378> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *In Abkhazia, Russia's Attack on Ukraine Gets Lukewarm Support*, 11/03/2022, <https://civil.ge/archives/478815> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *In Parliament, President Slams Ruling Georgian Dream, Opposition*, 14/03/2022, <https://civil.ge/archives/478972> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Gov't to Sue President in Constitutional Court*, [1] 15/03/2022, <https://civil.ge/archives/479300> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Putin Submits Tskhinvali Double Citizenship Deal for Ratification*, [2] 15/03/2022, <https://civil.ge/archives/479252> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Watchdog says President's Europe Visit Did Not Violate Constitution*, [3] 15/03/2022, <https://civil.ge/archives/479459> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Reports: Russia's Tskhinvali Base Units Sent to Ukraine*, 16/03/2022, <https://civil.ge/archives/479663> [geraadpleegd op 16/12/2022]

- Civil Georgia, *Man Sentenced to Two Years over July 6 Attack on Journalist*, [1] 17/03/2022, <https://civil.ge/archives/479843> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Minister: Over 12,000 Russians Stayed in Georgia Since Ukraine War*, [2] 17/03/2022, <https://civil.ge/archives/479956> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Mtavari Arkhi TV Crew Attacked in Zugdidi*, 18/03/2022, <https://civil.ge/archives/480114> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Slam Gov't over "Vague, Inconsistent Rhetoric" on Ukraine War*, 23/03/2022, <https://civil.ge/archives/480880> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *'We Are With You,' Georgian President Tells Ukrainians*, 24/03/2022, <https://civil.ge/archives/481320> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Public Broadcaster Accused of Pro-Russian Censorship*, 25/03/2022, <https://civil.ge/archives/481550> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *More S. Ossetian Servicemen Sent to Ukraine*, 28/03/2022, <https://civil.ge/archives/481866> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *In Quotes: Political Reactions to Tskhinvali Leader's Intention on Joining Russia*, [1] 31/03/2022, <https://civil.ge/archives/482935> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Ukraine: Russia Brought 2,000 Troops from Abkhazia, Tskhinvali*, [2] 31/03/2022, <https://civil.ge/archives/482758> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Deceased Cameraman Assailants Sentenced Five Years in Jail*, 04/04/2022, <https://civil.ge/archives/483698> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Court Convicts 14 in July Media Attacks*, 05/04/2022, <https://civil.ge/archives/483844> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *GD Adopts Key Legal Changes to Sue President*, 14/04/2022, <https://civil.ge/archives/485823> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Nations in Transit: Georgia's Democracy Score Keeps Worsening*, 21/04/2022, <https://civil.ge/archives/486872> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Parliament Toughens Penalties for Police Disobedience, Petty Hooliganism*, 29/04/2022, <https://civil.ge/archives/416807> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgia Slips in Press Freedom Ranking*, 03/05/2022, <https://civil.ge/archives/488589> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Critical TV Boss Sent to Prison for 3.5 Years*, 16/05/2022, <https://civil.ge/archives/490282> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *MEPs Say 'Ungrounded' TV Boss Verdict Seriously Endangers Georgia's European Future*, 17/05/2022, <https://civil.ge/archives/490804> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Say TV Chief Jailing 'Selective Conviction'*, 18/05/2022, <https://civil.ge/archives/491199> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *S. Ossetian Leader Suspends Russian Annexation Referendum*, 30/05/2022, <https://civil.ge/archives/492959> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *EP's Georgia Press Freedom Resolution Calls for Ivanishvili Sanctions*, 09/06/2022, <https://civil.ge/archives/495319> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *European Commission's Memo Detailing Recommendations for Georgia*, 17/06/2022, <https://civil.ge/archives/496656> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Venice Commission Slams Changes to Court Law*, [1] 21/06/2022, <https://civil.ge/archives/497113> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Tens of Thousands Rally in Tbilisi to Defend European Future*, [2] 21/06/2022, <https://civil.ge/archives/497104> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *EU States Recognize Georgia's European Perspective*, 23/06/2022, <https://civil.ge/archives/497784> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Pro-EU Rally Calls for PM Garibashvili to Resign*, 24/06/2022, <https://civil.ge/archives/498051> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *GD Split-off MPs: EU Candidacy "Mousetrap" for Govt*, 29/06/2022, <https://civil.ge/archives/498763> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Civil Georgia, *European Commission Extends Georgia's Deadline for EU Reforms*, 14/07/2022, <https://civil.ge/archives/500577> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Civil Georgia, *Georgian President Scolds Ruling Party for Anti-Western Rhetoric*, 22/07/2022, <https://civil.ge/archives/501694> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Ivanishvili Addresses "War Blackmail" Controversy*, 27/07/2022, <https://civil.ge/archives/502158> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Dissident GD Members Announce New Public Movement*, 28/07/2022, <https://civil.ge/archives/502378> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *48 MPs Condemn Continued GD Attacks on Western Allies*, 04/08/2022, <https://civil.ge/archives/503053> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Ruling Party Chairperson Accuses Opposition, Media, CSOs, of Xenophobia*, 05/08/2022, <https://civil.ge/archives/503260> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Civil Georgia, *Commissioner Olivér Várhelyi: Push Ahead with Reforms*, [1] 07/09/2022, <https://civil.ge/archives/507436> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Joint Press Release After EU-Georgia Association Council Meeting*, [2] 07/09/2022, <https://civil.ge/archives/507450> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Brief | Ruling Party Contests Civic Space*, 19/09/2022, <https://civil.ge/archives/508005> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Georgian Politicians Comment on Tightening Immigration Rules for Russians*, 23/09/2022, <https://civil.ge/archives/509035> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Five More MPs Join Ruling Majority's Anti-Western Flank*, [1] 04/10/2022, <https://civil.ge/archives/510463> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *"Georgian Dream" Loses Parliamentary Majority*, [2] 04/10/2022, <https://civil.ge/archives/510514> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *Civil Society Weighs in on Public Defender Selection Process*, 10/10/2022, <https://civil.ge/archives/511130> [geraadpleegd op 25/11/2022]

Civil Georgia, *GYLA Criticizes Changes in 'Law on Common Courts'*, 21/11/2022, <https://civil.ge/archives/515744> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Parliament Approves Changes to Law on Special Investigation Service*, 02/12/2022, <https://civil.ge/archives/517408> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *TI Georgia: Court Decisions Against Media a Dangerous Trend*, 03/12/2022, <https://civil.ge/archives/517499> [geraadpleegd op 29/11/2022]

Civil Georgia, *Georgia in TI's 2022 Corruption Perception Index*, 31/01/2023, <https://civil.ge/archives/523167> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *European Parliament Adopts Resolution on the Situation of Former Georgian President Mikheil Saakashvili*, 15/02/2023, <https://civil.ge/archives/525749> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Another Dismissed Employee Wins Dispute with Ministry of Culture*, 24/02/2023, <https://civil.ge/archives/527104> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *CSOs Demand Full Investigation into the Disproportionate Use of Force During Recent Protest Rallies*, 12/03/2023, <https://civil.ge/archives/530946> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Ombudsman Addresses Violations against Protesters During March 7-9 Protest Rallies*, 13/03/2023, <https://civil.ge/archives/530998> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Venice Commission Issues Interim Opinion on the Draft law on De-oligarchization*, 14/03/2023, <https://civil.ge/archives/531482> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Representatives of the 'Conservative Movement' Burn EU Flag in Front of Parliament*, 14/03/2023, <https://civil.ge/archives/531546> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *President Slams GD Government in her Annual Parliamentary Address*, 31/03/2023, <https://civil.ge/archives/534643> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *BREAKING: US Department of State Sanctions Four Georgian Judges for "Significant" Corruption*, 05/04/2023, <https://civil.ge/archives/536131> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *"Together in Europe" – UNM Holds Rally in Front of Parliament*, 10/04/2023, <https://civil.ge/archives/537154> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Protests Accompany First Direct Flight from Moscow to Tbilisi*, 19/05/2023, <https://civil.ge/archives/543132> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Individuals Detained at Kakheti Rally Yesterday Released*, 21/05/2023, <https://civil.ge/archives/543462> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *TI Georgia Alleges Links between New HCoJ Members and Judicial "Clan"*, 24/05/2023, <https://civil.ge/archives/543980> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Rally in Support of Nika Gvaramia Held in Tbilisi*, 27/05/2023, <https://civil.ge/archives/544788> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *"Georgian Dream" Accuses President of Bias in Favor of "Radical" Opposition*, 29/05/2023, <https://civil.ge/archives/544937> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Police Detain Activists in Front of the Parliament Building*, 03/06/2023, <https://civil.ge/archives/546299> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *TI Georgia: Parliament Becomes Even More Closed and Opaque for Critical Media*, 05/06/2023, <https://civil.ge/archives/546687> [geraadpleegd op 27/10/2023]

Civil Georgia, *Parliament Ignores Venice Commission, Votes De-oligarchization Law*, 14/06/2023, <https://civil.ge/archives/547929> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Father of Lazare Grigoriadis Sews Eye and Mouth Shut Demanding Son's Release*, 21/06/2023, <https://civil.ge/archives/549149> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Breaking: President Zurabishvili Pardons Nika Gvaramia*, 22/06/2023, <https://civil.ge/archives/549383> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *UNM Members Attacked by GD Supporters in Sagarejo*, 06/07/2023, <https://civil.ge/archives/551094> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *State Security Service of Georgia Issues 2022 Report*, 07/07/2023, <https://civil.ge/archives/551210> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Nine Arrested in Batumi During Protest Against Russian Cruise Ship Arrival*, 31/07/2023, <https://civil.ge/archives/553827> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Civil Georgia, *Georgian Dream Launches Impeachment Proceedings Against President*, 01/09/2023, <https://civil.ge/archives/557470> [geraadpleegd op 16/10/2023]

- Civil Georgia, *Update: President Tours Capitals to Promote EU Candidacy*, 06/09/2023, <https://civil.ge/archives/557596> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Civil Georgia, *Ruling Party Announces Flurry of Measures to Meet EC Conditions*, 19/09/2023, <https://civil.ge/archives/559707> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Civil Georgia, *Parliament Drops Law On De-Oligarchization*, 20/09/2023, <https://civil.ge/archives/559967> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Civil Georgia, *Context | Russian Navy Base in occupied Abkhazia?*, 07/10/2023, <https://civil.ge/archives/562289> [geraadpleegd op 13/11/2023]
- Civil Georgia, *Ardzinba: Accession to Union State Fully in Fundamental Interests of Abkhazia*, 11/10/2023, <https://civil.ge/archives/562693> [geraadpleegd op 13/11/2023]
- Civil Georgia, *Another Dismissed Employee Wins Legal Dispute with National Museum*, 13/10/2023, <https://civil.ge/archives/563266> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Civil Georgia, *Special Investigation Service Investigates 139 Alleged Crimes Since Inception*, 17/10/2023, <https://civil.ge/archives/563699> [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Civil Georgia, *SJC: Amendments to Broadcasting Law Severely Harm the Freedom of Expression*, 23/10/2023, <https://civil.ge/archives/565117> [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Civil Georgia, *International Community Reacts to Russian Occupiers Killing a Georgian Citizen*, 07/11/2023, <https://civil.ge/archives/567875> [geraadpleegd op 09/11/2023]
- Civil Georgia, *Georgia's Progress toward EU Candidate Status: the European Commission's Assessment*, 13/11/2023, <https://civil.ge/archives/568874> [geraadpleegd op 13/11/2023]
- Civil Georgia, *UPDATE: UNM Loses City Council Members Amid Internal Party Tensions*, 06/12/2023, <https://civil.ge/archives/572616> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *The Largest Opposition Party Continues to Bleed Members*, 11/12/2023, <https://civil.ge/archives/573675> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *BREAKING: Georgia Granted EU Candidate Status*, 14/12/2023, <https://civil.ge/archives/574502> [geraadpleegd op 18/10/2024]
- Civil Georgia, *Bidzina Ivanishvili Returns to "Protect the Government from Human Temptation"*, 30/12/2023, <https://civil.ge/archives/576198> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *Georgia Ranks 3rd in EaP Index, "Has Lost Considerable Ground", Says Report*, 24/01/2024, <https://civil.ge/archives/578861> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *Georgia Slides on 2023 Corruption Perceptions Index*, 30/01/2024, <https://civil.ge/archives/579814> [geraadpleegd op 18/10/2024]
- Civil Georgia, *Irakli Kobakhidze Officially Nominated as New Prime Minister*, 01/02/2024, <https://civil.ge/archives/580111> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *70 Members Leave UNM in Zugdidi to Join former Chair Nika Melia*, 22/02/2024, <https://civil.ge/archives/583824> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *EU Asylum Applications from Georgia Drop by 12% in 2023*, 28/02/2024, <https://civil.ge/archives/584798> [geraadpleegd op 21/10/2024]
- Civil Georgia, *Local Chief Says Population is Leaving Gali*, 29/02/2024, <https://civil.ge/archives/584998> [geraadpleegd op 27/11/2024]
- Civil Georgia, *Nika Gvaramia, Nika Melia Present "Ahali" Political Alliance*, 11/03/2024, <https://civil.ge/archives/586462> [geraadpleegd op 14/10/2024]
- Civil Georgia, *OECD, Local CSOs Call on Georgia to Re-join Anti-corruption Monitoring Program*, 18/03/2024, <https://civil.ge/archives/587690> [geraadpleegd op 21/10/2024]

Civil Georgia, *Lazare Grigoriadis Released From Prison*, 24/04/2024, <https://civil.ge/archives/601230> [geraadpleegd op 21/10/2024]

Civil Georgia, *Orchestrated Intimidation of Protesters Against Agents' Bill*, 11/05/2024, <https://civil.ge/archives/604767> [geraadpleegd op 07/11/2024]

Civil Georgia, *EU Ambassador: EU to Check Whether Visa Liberalization Conditions Still Apply to Georgia*, 05/06/2024, <https://civil.ge/archives/611596> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Civil Georgia, *Tina Bokuchava to Replace Levan Khabeishvili as UNM Chair*, 08/06/2024, <https://civil.ge/archives/612083> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Civil Georgia, *Five Years Since "Gavrilov's Night"*, 20/06/2024, <https://civil.ge/archives/613457> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Civil Georgia, *Ruling Party Seeks Constitutional Majority to Ban Opposition, "Gay Propaganda," Two Other Cryptic Reasons*, 20/08/2024, <https://civil.ge/archives/621188> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Civil Georgia, *476 CSOs Register by Foreign Agents Law Deadline*, 03/09/2024, <https://civil.ge/archives/622253> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Civil Georgia, *Kremlin Suspends Funding of Occupied Abkhazia*, 04/09/2024, <https://civil.ge/archives/622602> [geraadpleegd op 27/11/2024]

Civil Georgia, *EU Commission Spokesperson: EU Could Suspend Visa-Free Travel for Georgian*, 20/09/2024, <https://civil.ge/archives/625341> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Civil Georgia, *Anti-Corruption Bureau Drops TI-Georgia's "Political Actor" Status at PM's Request*, 02/10/2024, <https://civil.ge/archives/626870>

Civil Georgia, *President Refuses to Sign Anti-LGBT Law*, 02/10/2024, <https://civil.ge/archives/626872> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Civil Georgia, *First Entries in Foreign Agents Registry Appear as Constitutional Court Remains Silent*, 02/10/2024, <https://civil.ge/archives/626962> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Civil Georgia, *Speaker Papuashvili Signs Anti-LGBT Bill Into Law*, 03/10/2024, <https://civil.ge/archives/627005> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Civil Georgia, *October Elections: Odds, Context, Past Trends*, 09/10/2024, <https://civil.ge/archives/627440> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Civil Georgia, *Tskhinvali De-Facto Authorities to Restrict Movement Across Occupation Line During October 26 Elections*, 10/10/2024, <https://civil.ge/archives/628008> [geraadpleegd op 27/11/2024]

Civil Georgia, *2025| Chronicle of Repression*, 20/01/2025, <https://civil.ge/archives/611538> [geraadpleegd op 22/01/2025]

Civil Georgia, *GYLA Files for Annulment of All Machine-Voting Precinct Results*, 30/10/2024, <https://civil.ge/archives/632572> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Civil Georgia, *Prosecutor's Office Summons My Vote's Toloraia Over Vote Fraud Probe*, 04/11/2024, <https://civil.ge/archives/633406> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Civil Georgia, *My Vote Accuses CEC of Involvement in Fraud Schemes*, 04/11/2024, <https://civil.ge/archives/633348> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Civil Georgia, *TV Pirveli Investigation Exposes Alleged Schemes of Voter Pressure, Vote Buying, Carousels*, 06/11/2024, <https://civil.ge/archives/633816> [geraadpleegd op 06/11/2024]

Civil Georgia, *Tbilisi Court of Appeals Rejects Alleged Breach of Ballot Secrecy, Upholding Official Results*, 07/11/2024, <https://civil.ge/archives/634015> [geraadpleegd op 07/11/2024]

Civil Georgia, *Forgotten Georgians of Gali and Georgian Elections*, 09/11/2024, <https://civil.ge/archives/634500> [geraadpleegd op 27/11/2024]

- Civil Georgia, *2024 Parliamentary Election Live Blog*, 13/11/2024, <https://civil.ge/archives/627971> [geraadpleegd op 19/11/2024]
- Civil Georgia, *MIA Disperses and Detains Peaceful Demonstrators Near TSU*, 19/11/2024, <https://civil.ge/archives/636398> [geraadpleegd op 19/11/2024]
- Civil Georgia, *Tbilisi City Court Sentences Two Detained Activists to Eight-Day Imprisonment, Fines Another*, 21/11/2024, <https://civil.ge/archives/636929> [geraadpleegd op 25/11/2024]
- Civil Georgia, *Georgian Dream's Oppressive Anti-LGBT Law Comes into Effect*, 02/12/2024, <https://civil.ge/archives/640509> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Civil Georgia, *U.S. Condemns Excessive Use of Force Against Demonstrators, Journalists*, 04/12/2024, <https://civil.ge/archives/641181> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Civil Georgia, *OSCE PA Special Representative on Georgia Protests: Reports of Violence 'Alarming'*, 03/12/2024, <https://civil.ge/archives/641126> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Civil Georgia, *UN Human Rights Chief Türk Calls on Georgian Authorities to Protect Rights to Freedom of Assembly and Expression*, 03/12/2024, <https://civil.ge/archives/640942> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Civil Georgia, *CoE Human Rights Chief Condemns Police Violence, Urges Investigations*, 04/12/2024, <https://civil.ge/archives/641371> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Civil Georgia, *GD Elected President Kavelashvili Signs Into Law Repressive Legislation*, 30/12/2024, <https://civil.ge/archives/649022> [geraadpleegd op 23/01/2025]
- Civil Georgia, *ISFED to File Lawsuit Over Mass Dismissals of Civil Servants, Citing Political Persecution*, 10/01/2025, <https://civil.ge/archives/651117> [geraadpleegd op 23/01/2025]
- Civil Procedure Code of Georgia, 14/11/1997 (laatste amendementen op 09/09/2022), <https://matsne.gov.ge/en/document/view/29962?publication=148> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Coalition for an Independent and Transparent Judiciary (CITJ), *10 Years of Judicial Reforms: Challenges and Perspectives*, 19/05/2023, http://coalition.ge/files/reporma_170x240_eng_1.pdf [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Coalition for Equality – Sapari, *The Right to Non-Discrimination in Practice for Various Groups in Georgia (2021 Report)*, 13/06/2022, http://sapari.ge/wp-content/uploads/2022/07/DISCRIMINATIA_2022_ENG_forsend-2.pdf [geraadpleegd op 02/12/2022]
- Criminal Code of Georgia, 22/07/1999 (laatste amendementen op 24/05/2022) <https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426> [geraadpleegd op 02/09/2022]
- Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), *Helsinki Commission Report: IN BRIEF The Russian Occupation of South Ossetia and Abkhazia*, 16/07/2018, <https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Occupation%20of%20Georgia%20Designed%20FINAL.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Committee to Protect Journalists (CPJ), *Journalists attacked by anti-LGBT demonstrators in Tbilisi, Georgia*, 06/07/2021, <https://cpj.org/2021/07/journalists-attacked-by-anti-lgbt-demonstrators-in-tbilisi-georgia/> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Committee to Protect Journalists (CPJ), *Georgia convicts 26 people over 2021 attack on journalists by anti-LGBT protesters*, 07/04/2022, <https://cpj.org/2022/04/georgia-convicts-26-people-over-2021-attack-on-journalists-by-anti-lgbt-protesters/> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Democracy and Freedom Watch (DFWatch), *Saakashvili's UNM splits in three factions in parliament*, 15/01/2017, <http://dfwatch.net/saakashvilis-unm-splits-in-three-factions-in-parliament-47305> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Democracy and Freedom Watch (DFWatch), *Citizens Party calls off parliament boycott after GD promises reforms, rest of opposition still rejects 2020 election results*, 29/01/2021, <https://dfwatch.net/citizens-party-calls-off-parliament-boycott-after-gd-promises-reforms-rest-of-opposition-still-rejects-2020-election-results-54565> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Democracy Research Institute (DRI), *Demonstrations under Observation*, 11/07/2024, <https://democracyresearch.org/files/340Demonstration%20under%20observation.pdf> [geraadpleegd op 17/10/2024]
- Deutsche Welle (Katamadze M.), *Georgia to introduce Kremlin-style anti-LGBTQ+ bill*, 06/08/2024, <https://www.dw.com/en/georgia-to-introduce-kremlin-style-anti-lgbtq-bill/a-69297419> [geraadpleegd op 15/10/2024]
- Deutsche Welle Akademie (DW-Akademie), *Georgia – Media Freedom in Decline*, 17/04/2023, https://cdnig.us1.myspdn.com/atsdpid1d6u5cmy4j61kro6qh/wp-content/uploads/2023/04/DWA-DWA-Discussion-paper-Media-Situation-Analysis-Georgia-EN_WEB_20230417-2.pdf [geraadpleegd op 17/10/2023]
- Equality Movement (Jalaghania L.), *A research on Social and Economic Needs of LGBTQI Community in Georgia*, 08/08/2022, https://equality.ge/wp-content/uploads/2022/08/LGBT_ENG_New.pdf [geraadpleegd op 02/12/2022]
- Equality Now, *Georgia CEDAW joint submission by Equality Now & partners*, 05/01/2023, <https://wisq.org/Data/docs/publications/report/Georgia%20CEDAW%20joint%20submission%20by%20Equality%20Now%20%26%20partners-5Jan-2023.pdf> [geraadpleegd op 17/10/2023]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Syria formally recognizes Abkhazia and South Ossetia*, 29/05/2018, <https://eurasianet.org/syria-formally-recognizes-abkhazia-and-south-ossetia> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Protest season returns to Georgia*, 23/09/2019, <https://eurasianet.org/protest-season-returns-to-georgia> [geraadpleegd op 21/10/2019]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia adopts landmark election reform*, 29/06/2020, <https://eurasianet.org/georgia-adopts-landmark-election-reform> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's prime minister steps down ahead of looming clashes*, 18/02/2021, <https://eurasianet.org/georgias-prime-minister-steps-down-ahead-of-looming-clashes> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Violence by hate groups grips Tbilisi*, 06/07/2021, <https://eurasianet.org/violence-by-hate-groups-grips-tbilisi> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Eurasianet (Kucera J.), *Rising Georgian backlash to Russian influx*, 07/03/2022, <https://eurasianet.org/rising-georgian-backlash-to-russian-influx> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's government takes its president to court*, 24/03/2022, <https://eurasianet.org/georgias-government-takes-its-president-to-court> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Eurasianet (Gabritchidze N.), *EU demands to reduce polarization and "deoligarchize" spark debate in Georgia*, 30/06/2022, <https://eurasianet.org/eu-demands-to-reduce-polarization-and-deoligarchize-spark-debate-in-georgia> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Eurasianet (Girardot C.), *Georgian village welcomes reopening of crossing points with South Ossetia*, 28/09/2022, <https://eurasianet.org/georgian-village-welcomes-reopening-of-crossing-points-with-south-ossetia> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Eurasianet (Gabritchidze N.), *Georgia struggles to cope with another wave of Russian emigres*, 04/10/2022, <https://eurasianet.org/georgia-struggles-to-cope-with-another-wave-of-russian-emigres> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgian president faces impeachment for going to Europe*, 06/09/2023, <https://eurasianet.org/georgian-president-faces-impeachment-for-going-to-europe> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's dis-United National Movement*, 01/12/2023, <https://eurasianet.org/georgias-dis-united-national-movement-0> [geraadpleegd op 15/10/2024]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's Revenant Oligarch*, 18/01/2024, <https://eurasianet.org/georgias-revenant-oligarch> [geraadpleegd op 15/10/2024]

- Eurasianet (Horan J.), *Billionaire taps ruling party chair as Georgia's next PM*, 01/02/2024, <https://eurasianet.org/billionaire-taps-ruling-party-chair-as-georgias-next-pm> [geraadpleegd op 15/10/2024]
- European Center for Not-for-Profit Law Stichting, *Georgia's withdrawal from OECD/ACN anti-corruption monitoring raises concerns*, 03/07/2023, <https://csometer.info/updates/georgias-withdrawal-oecdacn-anti-corruption-monitoring-raises-concerns> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- European Commission (EC), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Fourth progress report on Georgia's implementation of the action plan on visa liberalisation*, 18/12/2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6368_en.htm [geraadpleegd op 20/04/2018]
- European Commission (EC), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Third Report under the Visa Suspension Mechanism*, 10/07/2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/20200710_com-2020-325-report_en.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]
- European Commission (EC), *Association Implementation Report on Georgia*, 05/02/2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2021_association_implementation_report_in_georgia.pdf [geraadpleegd op 06/10/2021]
- European Commission (EC), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council – Sixth Report under the Visa Suspension Mechanism*, 18/10/2023, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023DC0730> [geraadpleegd op 10/11/2023]
- European Commission (EC), *Georgia 2023 Report*, 08/11/2023, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_697%20Georgia%20report.pdf [geraadpleegd op 10/11/2023]
- European Commission (EC), *Georgia 2024 Report*, 30/10/2024, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/7b6ed47c-ecde-41a2-99ea-41683dc2d1bd_en?filename=Georgia%20Report%202024.pdf [geraadpleegd op 04/11/2024]
- European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint Staff Working Document. Association Implementation Report on Georgia*, 09/11/2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_implementation_report_on_georgia.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]
- European Commission, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council – Fifth report under the visa suspension mechanism*, 06/12/2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A715%3AREV1&qid=1670337341649> [geraadpleegd op 07/12/2022]
- European Council, *Joint press release following the 6th Association council meeting between the European Union and Georgia*, 16/03/2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/16/joint-press-release-following-the-6th-association-council-meeting-between-the-european-union-and-georgia/> [geraadpleegd op 07/12/2022]
- European External Action Service (EEAS), *EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World 2022 Country Updates*, 01/08/2023, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/2022%20EU%20Annual%20Human%20Rights%20and%20Democracy%20Country%20Reports_0.pdf [geraadpleegd op 16/10/2023]
- European External Action Service (EEAS), *Eastern Partnership*, 17/03/2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-partnership_en [geraadpleegd op 15/10/2024]
- European Parliament (EP), *European Parliament resolution of 14 November 2018 on the implementation of the EU Association Agreement with Georgia*, 14/11/2018, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0457_EN.html [geraadpleegd op 30/08/2019]
- European Parliament (EP), *European Parliament resolution of 9 June 2022 on violations of media freedom and the safety of journalists in Georgia*, 09/06/2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0239_EN.html [geraadpleegd op 30/10/2023]

European Parliament (EP), *Annual implementing report on the EU association agreement with Georgia*, 14/12/2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0442_EN.pdf [geraadpleegd op 15/12/2022]

European Union Agency for Asylum (EUAA), *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union*, 04/07/2023, <https://euaa.europa.eu/publications/asylum-report-2023> [geraadpleegd op 30/10/2023]

European Union Agency for Asylum (EUAA), *Latest Asylum Trends 2023*, 28/02/2024, https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2024-02/EUAA_Latest_Asylum_Trends_.pdf [geraadpleegd op 15/10/2024]

European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM), *Ten Years of Continuous Presence in Georgia*, in The EUMM Monitor, Issue No. 7, 10/2018, https://eumm.eu/data/file/6486/The_EUMM_Monitor_issue_7_ENG.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *While GD denies mobilizing people through public servants, in Kakheti, Formula filmed how Lagodekhi Sakrebulo deputy chairman, who managed allocation of people to different vehicles, withdrew money to allegedly distribute to rally participants (some -confirmed)*, 27/10/2021, <https://twitter.com/Shamemovement/status/1453322594699067399> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *Approximately 50 GEL for attending GD rallies. There are lists of the amount of people which are expected to be mobilized from different cities and villages of Kakheti. Both alleged lists and rally attendance compensation are reported by @FormulaGe. #Gvote21*, 27/10/2021, <https://twitter.com/Shamemovement/status/1453323683141926914> [geraadpleegd op 04/01/2022]

Freedom House, *Nations in Transit 2017 – Georgia*, 29/03/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2018 – Georgia*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Georgia*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Abkhazia**, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/abkhazia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 Georgia*, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 Georgia*, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 Abkhazia**, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 South Ossetia**, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Freedom House, *Freedom in the World 2022 Georgia*, 17/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Freedom House, *Freedom in the World 2022 Abkhazia*, 17/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Freedom House, *Freedom in the World 2022 South Ossetia*, 17/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Freedom House, *From Democratic Decline to Authoritarian Aggression*, 20/04/2022, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-04/NIT_2022_final_digital.pdf [geraadpleegd op 22/09/2022]

Freedom House, *Freedom in the World 2023 – Georgia*, 09/03/2023, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2023> [geraadpleegd op 05/10/2023]

- Freedom House, *Freedom in the World 2023 – Abkhazia**, 09/03/2023, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2023> [geraadpleegd op 09/11/2023]
- Freedom House, *Freedom in the World 2023 – South Ossetia**, 09/03/2023, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2023> [geraadpleegd op 09/11/2023]
- Freedom House, *Nations in Transit 2023 – Georgia*, 24/05/2023, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2023> [geraadpleegd op 05/10/2023]
- Freedom House, *Freedom in the World 2024: Georgia*, 29/02/2024, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2024> [geraadpleegd op 23/10/2024]
- Freedom House, *Freedom in the World 2024: South-Ossetia*, 29/02/2024, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2024> [geraadpleegd op 27/11/2024]
- Freedom House, *Freedom in the World 2024: Abkhazia*, 29/02/2024, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2024> [geraadpleegd op 27/11/2024]
- Freedom House, *Nations in Transit 2024: Georgia*, 09/04/2024, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2024> [geraadpleegd op 23/10/2024]
- Freedom House, *Nations in Transit 2024: A Region Reordered by Autocracy and Democracy*, 12/04/2024, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2024/region-reordered-autocracy-and-democracy> [geraadpleegd op 23/10/2024]
- Freedom House, *Freedom House Stands With the Georgian People and Their Democratic Aspirations*, 13/05/2024, <https://freedomhouse.org/article/freedom-house-stands-georgian-people-and-their-democratic-aspirations> [geraadpleegd op 23/10/2024]
- Front News Georgia, *Enguri Bridge to temporarily close from October 23 to 30, 2024*, 19/10/2024, <https://frontnews.ge/en/enguri-bridge-to-temporarily-close-from-october-23-to-30-2024/> [geraadpleegd op 27/11/2024]
- Georgia Today (Morrison T.), *Does Georgia Face Suspension of Visa-Free Regime?*, 13/06/2019, <http://georgiatoday.ge/news/16002/Does-Georgia-Face-Suspension-of-Visa-Free-Regime%3F> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS) (Araquelov A.), *"Border" Checkpoints in the Occupied Region of Abkhazia: Anatomy of the Movement on the Occupation Line*, 24/11/2022, <https://kremlin-roadmap.gfsis.org.ge/news/display/1782> [geraadpleegd op 09/11/2023]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Prevention and Forms of Torture and Ill-Treatment*, 27/03/2020, <https://nodiscrimination.gyla.ge/files/news/ფონდი/ტურნირი/Prevention%20and%20Forms%20of%20Torture%20and%20Ill-Treatment.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Human Rights Council Universal Periodic Review*, 13/07/2020, <https://nodiscrimination.gyla.ge/files/news/წარმატებულები/UPR-ENG.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Monitoring report N°10 of the High Council of Justice*, 14/06/2022, <https://www.gyla.ge/files/2020/%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/MONITORING%20REPORT%20OF%20THE%20HIGH%20COUNCIL%20OF%20JUSTICE%2010.pdf> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Monitoring Report of the High Council of Justice N°11*, 18/02/2023, [https://gyla.ge/files/2020/კვლევები/untitled%20folder/ნოუსლეფერი/MONITORING%20REPORT%20OF%20THE%20HIGH%20COUNCIL%20OF%20JUSTICE%2011%20\(3\).pdf](https://gyla.ge/files/2020/კვლევები/untitled%20folder/ნოუსლეფერი/MONITORING%20REPORT%20OF%20THE%20HIGH%20COUNCIL%20OF%20JUSTICE%2011%20(3).pdf) [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Justice Provided under the 1984 Code – Quarterly Review (January – March 2023)*, 23/06/2023, <https://gyla.ge/files/Quarterly%20Review.pdf> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Georgia is the sole country to decline participation in the OECD/CAN's 5th monitoring round*, 27/06/2023, <https://gyla.ge/en/post/georgia-is-the-sole-country-to-decline-participation-in-the-oecdacns-5th-monitoring-round> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *A Protester's Guide to the Freedom of Assembly 2023*, 04/10/2023, <https://gyla.ge/files/A%20Protester's%20guide.pdf> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Georgian Young Lawyers Association (GYLA), *Georgia: Human Rights amidst the Russian Law*, 07/06/2024, <https://gyla.ge/files/Human%20rights%20Amidst%20the%20russian%20law.pdf> [geraadpleegd op 23/10/2024]

Georgian Young Lawyers Association (GYLA), *Monitoring of Criminal Trials Report N°18*, 22/07/2024, https://gyla.ge/files/18_eng.pdf [geraadpleegd op 14/11/2024]

Georgian Young Lawyers Association (GYLA), *State Response to Gender-Based Violence in Georgia*, 16/07/2024, https://gyla.ge/files/gender_eng.pdf [geraadpleegd op 14/11/2024]

Georgian Young Lawyers Association (GYLA), *GYLA Monitors Criminal Case Proceedings against the Demonstrators Opposing the Russian Law*, 13/09/2024, <http://nodiscrimination.gyla.ge/en/post/gyla-monitors-criminal-case-proceedings-against-the-demonstrators-opposing-the-russian-law> [geraadpleegd op 06/11/2024]

Georgian Young Lawyers Association (GYLA), *10 Days of Terror Against the Peaceful Protest*, 08/12/2024, <https://gyla.ge/en/post/terororis10dqe> [geraadpleegd op 09/12/2024]

Giorgi Gogia, *If u expected deep soul searching within #Georgia's ruling party, u'll be disappointed. Irakli Garibashvili, ex-PM 2013-15 & probably closest ally to Ivanishvili is making a 2nd comeback. Known for his scathing criticism of opposition, he is unlikely to defuse political tensions* [Twitter post], 18/02/2021, https://twitter.com/Giorgi_Gogia/status/1362401440950611970 [geraadpleegd op 06/10/2021]

Global Voices (Geybullayeva A.), *Georgia and Russia spar with online bullying, historical grievances, and visa regulations*, 12/08/2022, <https://globalvoices.org/2022/08/12/georgia-and-russia-spar-with-online-bullying-historical-grievances-and-visa-regulations/> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), *Georgia in Transition. Report on the human rights dimension: background, steps taken and remaining challenges*, 23/09/2013, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/press_corner/all_news/news/2013/human_rights_2013/human_rights_report_2013_en.htm [geraadpleegd op 20/04/2018]

Hammarberg T. (Special Advisor to Georgia on Human Rights, Constitutional and Legal Reforms), *Recommendations to the Government of Georgia by Special Advisor to Georgia on Human Rights, Constitutional and Legal Reforms – Thomas Hammarberg (follow up on the final mission – 4-9 June, 2014)*, 09/07/2014, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/human_rights_2012/th_recommendations_to_the_government_of_georgia_en.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]

Human Rights Center (HRIDC), *Restricted Rights: Annual Human Rights Report for 2010*, 15/02/2011, <http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/files/RESTRICTED%20RIGHTS%20-%20HRIDC%202011.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Center (HRIDC), *State of Human Rights in Georgia 2019*, 30/01/2020, <http://hrc.ge/files/115annual%202019-eng.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Human Rights Center (HRC), *Right of Peaceful Assembly and Manifestation in Georgia – Main Flaws in Law and Practice*, 30/08/2021, <http://hrc.ge/files/reports/162RIGHT%20OF%20PEACEFUL%20ASSEMBLY%20...%20-%20Main%20flaws%20in%20law%20and%20practice,%202021.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Human Rights Center (HRC), *Monitoring the Protest Demonstrations – Summary Report (April – June 2022)*, 27/06/2022, <http://hrc.ge/files/reports/220protest%20demonstration%20-%20eng.pdf> [geraadpleegd op 29/11/2022]

Human Rights Center (HRC), *Monitoring the Court Proceedings of the Cases with Alleged Political Motives – Summary Report (April-June 2022)*, 29/06/2022, <http://www.hrc.ge/files/reports/219sasamartlo%20procesebis%20monitorinqi%20-eng.pdf> [geraadpleegd op 29/11/2022]

Human Rights Center (HRC), *Statement by Human Rights Center regarding Shortcomings in Judicial Proceedings on the Cases of Domestic Violence*, 13/09/2022, <http://www.hrc.ge/424/eng/> [geraadpleegd op 29/11/2022]

Human Rights Center (HRC), *The Coalition Reacts to the Amendments in the Organic Law on Common Courts*, 23/06/2023, <https://www.hrc.ge/516/eng/> [geraadpleegd op 12/10/2023]

Human Rights Center (Chkhaidze G.), *Monitoring of Court Proceedings of Cases with Alleged Political Motives*, 29/06/2023, <https://hrc.ge/files/reports/270monitoring%20eng-final.pdf> [geraadpleegd op 12/10/2023]

Human Rights Center (HRC), *Interim Report on Monitoring Public Assemblies*, 01/09/2023, [https://hrc.ge/files/reports/280\(EN\)%20HRC%20-%20Interim%20Monitoring%20Report_FINAL%20\(1\).pdf](https://hrc.ge/files/reports/280(EN)%20HRC%20-%20Interim%20Monitoring%20Report_FINAL%20(1).pdf) [geraadpleegd op 12/10/2023]

Human Rights Center (HRC), *Monitoring Report regarding the Amount of Police Force and Unidentifiable Law Enforcement Officers Mobilized at Protest Demonstrations*, 27/09/2023, <https://www.hrc.ge/files/284EN%20Monitoring%20Report.pdf> [geraadpleegd op 12/10/2023]

Human Rights Center (HRC) (Kakubava G.), *Human Rights Situation in the Villages Adjacent to the Occupation Line of Tskhinvali Region*, 02/10/2023, <https://hrc.ge/files/reports/287monitoring%20report-eng.pdf> [geraadpleegd op 12/10/2023]

Human Rights Center (HRC), *Annual Report – State of Human Rights in Georgia 2023*, 24/01/2024, <https://www.hrc.ge/files/305annual%202023%20eng.pdf> [geraadpleegd op 06/11/2024]

Human Rights Center (HRC), *Monitoring of Court Proceedings of Cases with Alleged Political Motives (Summary Report)*, 2024, 27/06/2024, <https://www.hrc.ge/files/reports/335plit-eng.pdf> [geraadpleegd op 06/11/2024]

Human Rights Center (HRC), *Interim Report on Monitoring Public Assemblies 2024*, 13/09/2024, https://www.hrc.ge/files/reports/336monitoring-eng_.pdf [geraadpleegd op 06/11/2024]

Human Rights Center (HRC), *Persecution against Civil Society Organizations 2024*, 19/09/2024, <https://www.hrc.ge/files/reports/339Persecution%20of%20CSOs-eng.pdf> [geraadpleegd op 13/11/2024]

Human Rights Center (HRC), *Brief Monitoring Report regarding Torture and Inhuman Treatment against Protest Participants 2024*, 03/10/2024, <https://hrc.ge/files/reports/343HRC-%20Brief%20Monitoring%20Report%20eng.pdf> [geraadpleegd op 06/11/2024]

Human Rights House, *Tbilisi pride: protect the rights of LGBT community and defenders in Georgia*, 19/06/2019, <https://humanrightshouse.org/letters-of-concern/protect-rights-lgbt-community-defenders-georgia/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Watch (HRW), *Crossing the Line. Georgia's Violent Dispersal of Protestors and Raid on Imedi Television*, 19/12/2007, <https://www.hrw.org/report/2007/12/19/crossing-line/georgias-violent-dispersal-protestors-and-raid-imeri-television> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Administrative Error: Georgia's Flawed System for Administrative Detention*, 04/01/2012, <http://www.hrw.org/reports/2012/01/04/administrative-error-0> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019. Georgia, events of 2018*, 02/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Watch (HRW), *Georgia: Police Use Teargas, Rubber Bullets Against Protesters*, 21/06/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/06/21/georgia-police-use-teargas-rubber-bullets-against-protesters> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Human Rights Watch (HRW), *World Report 2023: Georgia. Events of 2022*, 12/01/2023, <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Human Rights Watch (HRW), *Georgia: 'Foreign Agents' Bill Tramples on Rights*, 07/03/2023, <https://www.hrw.org/news/2023/03/07/georgia-foreign-agents-bill-tramples-rights> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Human Rights Watch, *Georgia: Violent Attacks on Government Critics*, 20/08/2024, <https://www.hrw.org/news/2024/08/20/georgia-violent-attacks-government-critics> [geraadpleegd op 17/10/2024]

iNews, *Georgia's LGBT community is living in fear of violence after sweeping new law*, 25/10/2024, <https://inews.co.uk/news/world/georgia-lgbt-living-fear-violence-sweeping-law-3344949> [geraadpleegd op 18/11/2024]

International Center for Transitional Justice (ICTJ) (Frichova M.), *Transitional Justice and Georgia's Conflicts: Breaking the Silence*, 05/2009, <https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Georgia-Breaking-Silence-2009-English.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

International Crisis Group (ICG), *Georgia sliding towards authoritarianism?*, 19/12/2007, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/georgia-sliding-towards-authoritarianism> [geraadpleegd op 20/04/2018]

International Crisis Group (ICG), *Georgia: Making cohabitation work. Policy briefing n° 69*, 18/12/2012, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/georgia-making-cohabitation-work> [geraadpleegd op 20/04/2018]

International Crisis Group (ICG) (Vartanyan O.), *In Ukraine, Georgia Sees Powerful and Worrying Parallels*, 04/03/2022, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/ukraine-georgia-sees-powerful-and-worrying-parallels> [geraadpleegd op 22/09/2022]

International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association in Europe (ILGA-Europe), *The fight against Georgia's foreign agent law and anti-LGBTI legislation*, 12/07/2024, <https://www.ilga-europe.org/blog/the-fight-against-georgias-foreign-agent-law-and-anti-lgbti-legislation/> [geraadpleegd op 18/11/2024]

International Press Institute (IPI), *Intimidated, attacked and barred from entering the country: press freedom organizations urge for protection of journalists' rights in Georgia*, 31/10/2024, <https://ipi.media/intimidated-attacked-and-barrd-from-entering-the-country-press-freedom-organizations-urge-for-protection-of-journalists-rights-in-georgia/> [geraadpleegd op 04/11/2024]

International Press Institute (IPI), *Georgia: IPI and partner organizations condemn assault on journalists during demonstrations in Tbilisi*, 03/12/2024, <https://ipi.media/georgia-ipi-partners-condemn-assault-on-journalists-during-demonstrations-in-tbilisi/> [geraadpleegd op 04/12/2024]

International Society for Fair Elections and Democracy (ISFED), *Activities of the "Conservative Movement/Alt Info" in the regions of Georgia*, 11/07/2022, <https://isfed.ge/eng/blogi/220711014334test> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Interpress News Georgia, *Public Defender has prepared a constitutional lawsuit related to banning the Conservative Movement founded by Alt-info*, 05/07/2022, <https://www.interpressnews.ge/en/article/120731-public-defender-has-prepared-a-constitutional-lawsuit-related-to-banning-the-conservative-movement-founded-by-alt-info> [geraadpleegd op 28/11/2022]

Interpress News Georgia, *Investigators of the Special Investigation Service will be able to enter temporary detention facilities without permission*, 11/10/2023, <https://www.interpressnews.ge/en/article/127662-investigators-of-the-special-investigation-service-will-be-able-to-enter-temporary-detention-facilities-without-permission/> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Interpress News, *GYLA chairman: the hotline received information about more than 60 detainees on November 29-30*, 30/11/2024, <https://www.interpressnews.ge/en/article/135444-gyla-chairman-the-hotline-received-information-about-more-than-60-detainees-on-november-29-30/> [geraadpleegd op 04/12/2024]

Jam News, *Georgians in Abkhazia changing last names – and nationality*, 27/07/2019, <https://jam-news.net/georgians-in-abkhazia-changing-last-names-and-nationality/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Jam News, *Georgian gov't, opposition standoff at an end? What's in the newly signed agreement*, 20/04/2021, <https://jam-news.net/georgian-qovt-opposition-standoff-at-an-end-whats-in-the-new-agreement/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Jam News, *Abkhazia preparing to adopt a law on foreign agents*, 15/11/2022, <https://jam-news.net/abkhazia-preparing-to-adopt-a-law-on-foreign-agents/> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Jam News, *Protest in Parliament of Georgia against "Russian law". Video*, 02/03/2023, <https://jam-news.net/protest-in-georgian-parliament/> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Jam News, *NGOs urge that arrests of activists and journalists in Georgia be stopped*, 03/03/2023, <https://jam-news.net/ngos-contr-a-arrests/> [geraadpleegd op 07/11/2023]

Jam News, *Tear gas, water cannon, 66 detained - Georgians against the law on "foreign agents"*, 08/03/2023, <https://jam-news.net/georgia-and-the-west-against-the-law-on-foreign-agents/> [geraadpleegd op 07/11/2023]

Jam News, *Demographic decline in Abkhazia*, 24/07/2023, <https://jam-news.net/demographic-decline-in-abkhazia/> [geraadpleegd op 10/11/2023]

Jam News, *"The world denies our existence". How Abkhazia's young people are doing after EU sanctions*, 22/10/2023, <https://jam-news.net/the-eu-does-not-recognize-the-abkhazian-passport/> [geraadpleegd op 10/11/2023]

Jam News, *Head of Gal District on challenges facing Georgians in Abkhazia*, VIDEO, 22/01/2024, <https://jam-news.net/head-of-gal-district-pilia-on-challenges-faced-by-georgians-in-abkhazia/> [geraadpleegd op 27/11/2024]

Jam News, *The State Department announced sanctions against Georgian MPs, law enforcement, and ruling party members*, 06/06/2024, <https://jam-news.net/the-state-department-announced-sanctions-against-georgian-mps-law-enforcement-and-ruling-party-members/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Jam News (Ghoghoberidze K.), *«Another Russian law»: A detailed look at how Georgia plans to restrict LGBT+ rights (and more)*, 08/06/2024, <https://jam-news.net/lgbtq-rights-in-georgia/> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Jam News, *Mixed reactions in Georgia to the leadership change in the leading opposition party National Movement*, 09/06/2024, <https://jam-news.net/nika-melia-on-political-corruption-in-the-unm/> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Jam News, *Nine protesters still in custody over Georgia's "foreign agents" law*, 13/09/2024, <https://jam-news.net/arrested-protesters-in-georgia/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Jam News, *Georgian Parliament passes homophobic law banning LGBT "propaganda"*, 17/09/2024, <https://jam-news.net/georgia-passes-anti-lgbt-law/> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Jam News, *Speaker of the Georgian Parliament signed a law against LGBT. The UN calls on authorities to repeal it*, 03/10/2024, <https://jam-news.net/speaker-of-the-georgian-parliament-signed-a-law-against-lgbt-the-un-calls-on-authorities-to-repeal-it/> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Jam News, *The European Parliament calls for "immediate sanctions" on Georgia's ruling party leader, oligarch Bidzina Ivanishvili*, 09/10/2024, <https://jam-news.net/the-european-parliament-demands-the-imposition-of-immediate-personal-sanctions-against-bidzina-ivanishvili/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Jam News, *"The authoritarian trajectory of the Georgian government jeopardizes the democratic future" - Helsinki Commission*, 17/10/2024, <https://jam-news.net/the-authoritarian-trajectory-of-the-georgian-government-jeopardizes-the-democratic-future-helsinki-commission/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Jam News, *Congress of the Council of Europe adopts a critical declaration on Georgia*, 18/10/2024, <https://jam-news.net/congress-of-the-council-of-europe-adopts-a-critical-declaration-on-georgia/> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Jam News, *Ballot stuffing, ejecting observers, voter control - What election day was like in Georgia*, 26/10/2024, <https://jam-news.net/what-happened-in-georgias-elections/> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Jam News, *ISFED: Hundreds of violations reported during elections in Georgia*, 28/10/2024, <https://jam-news.net/isfed-hundreds-of-violations-reported-during-elections-in-georgia/> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Jam News, *Over 100,000 people gathered in Tbilisi for a protest against election fraud. The West is in no hurry to recognize the results*, 29/10/2024, <https://jam-news.net/over-100000-people-gathered-in-tbilisi-for-a-protest-against-election-fraud-the-west-is-in-no-hurry-to-recognize-the-results/> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Jam News, *EU leaders halt Georgia's accession process over government policies - Pawel Herczynski*, 30/10/2024, <https://jam-news.net/georgias-eu-accession-process-halted-over-government-policies-pawel-herczynski/> [geraadpleegd op 04/11/2024]

- Jam News, *224 people said arrested during large-scale protests in Georgia*, 02/12/2024, <https://jam-news.net/224-people-said-arrested-during-large-scale-protests-in-georgia/> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Jam News, *Georgia protests, 3-4 December, 2024: Hundreds of thousands demand return to European path. Photo/video. Live*, 04/12/2024, <https://jam-news.net/georgia-protests-day-6-hundreds-of-thousands-demand-return-to-european-path-photo-video-live/> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Jam News (Narimanishvili N.), *How special forces beat protesters in Tbilisi: stories from those hospitalized*, 06/12/2024, <https://jam-news.net/how-special-forces-beat-protesters-in-tbilisi-stories-from-those-hospitalized/> [geraadpleegd op 22/01/2025]
- Jam News, *NGO Report: January 11-12 protests in Tbilisi and Batumi result in 30 arrests*, 13/01/2025, <https://jam-news.net/ngo-report-january-11-12-protests-in-tbilisi-and-batumi-result-in-30-arrests/> [geraadpleegd op 22/01/2025]
- Law of Georgia on Civil Acts [Georgisch: სამოქალაქო აქტების შესახებ], 20/12/2011 (laatste amendementen op 17/09/2024), <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1541247?publication=26> [geraadpleegd op 18/11/2024]
- Law of Georgia on protection of family values and minors [Georgisch: საქართველოს კანონი ოჯახური ღირებულებების და არასრულწლოვანის დაცვის შესახებ], 03/10/2024, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6283110?publication=0> [geraadpleegd op 18/11/2024]
- Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination, 07/05/2014 [laatste amendementen op 15/07/2020], <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2339687?publication=0> [geraadpleegd op 19/12/2022]
- Le Monde (Faustine V.), *Georgia's LGBTQ+ community is the government's new scapegoat: 'It's persecution on a massive scale'*, 29/06/2024, https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/06/29/in-georgia-lgbt-people-are-the-government-s-new-scapegoat-it-s-persecution-on-a-massive-scale_6676102_4.html [geraadpleegd op 19/11/2024]
- Legal Aid Service, s.d., <http://www.legalaid.ge/en/p/1/offices> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Media Development Foundation (MDF), *Anti-Gender and Anti-LGBTQI Mobilization in Georgia*, 07/03/2023, <https://genderbarometer.ge/wp-content/uploads/2023/02/Gender-Publication-ENG-web.pdf> [geraadpleegd op 16/10/2023]
- MSN (Bengoechea I.), *Georgia's LGBT community is living in fear of violence after sweeping new law*, 25/10/2024, <https://www.msn.com/en-gb/news/world/georgia-s-lgbt-community-is-living-in-fear-of-violence-after-sweeping-new-law/ar-AA1sVQk8> [geraadpleegd op 18/11/2024]
- My Vote, *The main scheme of large-scale election fraud has been unraveled*, 28/10/2024, <https://www.wevote.ge/en/post/the-main-scheme-of-large-scale-election-fraud-has-been-unraveled> [geraadpleegd op 04/11/2024]
- Netgazeti (Kokoshvili D.), *ჯუნგლები, გვამები, ნარკოკარტელი – როგორ ჩავიდა ამერიკაში* [Vertaling via Google Translate: *Jungle, corpses, drug cartel - how I came to America*], 23/11/2022, <https://netgazeti.ge/life/642307/?mibextid=Zxz2cZ> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *European Georgia loses parliamentary minority status as more MPs leave ruling party*, 04/03/2019, <https://oc-media.org/european-georgia-loses-parliamentary-minority-status-as-more-mps-leave-ruling-party/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *More Georgian Dream MPs abandon party over electoral reform u-turn*, 15/11/2019, <https://oc-media.org/more-georgian-dream-mps-abandon-party-over-electoral-reform-u-turn/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *Tbilisi protests again dispersed by water cannon as Georgian Dream mulls switch to fully majoritarian system*, 26/11/2019, <https://oc-media.org/tbilisi-protests-again-dispersed-by-water-cannon-as-georgian-dream-mulls-switch-to-fully-majoritarian-system/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *Pro-government groups attack anti-government protesters in Georgia*, 03/12/2019, <https://oc-media.org/pro-government-groups-attack-anti-government-protesters-in-georgia/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Open Caucasus Media (OC-Media), *Georgian opposition parties boycott parliament*, 07/02/2020, <https://oc-media.org/georgian-opposition-parties-boyjott-parliament/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Open Caucasus Media (OC-Media), *Dispute over 'political prisoners' put Georgia's electoral reforms in doubt*, 13/05/2020, <https://oc-media.org/dispute-over-political-prisoners-put-georgias-electoral-reforms-in-doubt/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Open Caucasus Media (OC-Media), *Georgia transforms electoral system ahead of October parliamentary elections*, 29/06/2020, <https://oc-media.org/georgia-transforms-electoral-system-ahead-of-october-parliamentary-elections/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Kinch S.), *Pro-Ukraine protesters in Georgia demand government resignation*, 01/03/2022, <https://oc-media.org/pro-ukraine-protesters-in-georgia-demand-government-resignation/> [geraadpleegd op 27/09/2022]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Kinch S.), *Protests and Western condemnation follow jailing of Georgian government critic*, 19/05/2022, <https://oc-media.org/protests-and-western-condemnation-follow-jailing-of-georgian-government-critic/> [geraadpleegd op 27/09/2022]

Open Caucasus Media (OC-Media), *Georgian court finds President Zurabishvili guilty of violating constitution*, 16/10/2023, <https://oc-media.org/georgian-court-finds-president-zurabishvili-guilty-of-violating-constitution/> [geraadpleegd op 27/10/2023]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Shoshiashvili T.), *Georgian Dream fails to impeach President Zurabishvili*, 18/10/2023, <https://oc-media.org/georgian-dream-fails-to-impeach-president-zurabishvili/> [geraadpleegd op 27/10/2023]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Shoshiashvili T.), *EU praises 'dangerous' amendments to Georgia's broadcasting law*, 27/10/2023, <https://oc-media.org/eu-praises-dangerous-amendments-to-georgias-broadcasting-law/> [geraadpleegd op 27/10/2023]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Kinch S.), *Georgian Dream announces constitutional changes to outlaw queer 'propaganda' and gender transitioning*, 25/03/2024, <https://oc-media.org/georgian-dream-announces-constitutional-changes-to-outlaw-queer-propaganda-and-gender-transitioning/> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Kinch S.), *Political wing of Georgian far-right Alt Info group de-registered as party*, 08/04/2024, <https://oc-media.org/political-wing-of-georgian-far-right-alt-info-group-de-registered-as-party/> [geraadpleegd op 18/11/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Kinch S.), *Explainer | What's in Georgia's new anti-queer bill?*, 20/06/2024, <https://oc-media.org/features/explainer-whats-in-georgias-new-anti-queer-bill/> [geraadpleegd op 18/11/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media), *Georgian 'LGBT propaganda' bill passes first reading*, 27/06/2024, <https://oc-media.org/georgian-lgbt-propaganda-bill-passes-first-reading/> [geraadpleegd op 15/10/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media), *Shame Movement reverses decision to register as a foreign agent*, 02/09/2024, <https://oc-media.org/shame-movement-reverses-decision-to-register-as-a-foreign-agent/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media), *OC Media refuses to register as 'foreign agent' in Georgia as government deadline passes*, 03/09/2024, <https://oc-media.org/oc-media-refuses-to-register-as-foreign-agent-in-georgia-as-government-deadline-passes/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media), *EU suspends over €120 million in aid to Georgia*, 10/10/2024, <https://oc-media.org/eu-suspends-over-e120-million-in-aid-to-georgia/> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Kinch S.), *Abkhazia and South Ossetia crossings closed in run-up to Georgian elections*, 23/10/2024, <https://oc-media.org/abkhazia-and-south-ossetia-crossings-closed-in-run-up-to-georgian-elections/> [geraadpleegd op 27/11/2024]

Open Caucasus Media (OC-Media) (Ostiller N.), *EU's enlargement report: 'Georgia has gone backwards while other candidate countries have advanced'*, 31/10/2024, <https://oc-media.org/eus-enlargement-report-georgia-has-gone-backwards-while-other-candidate-countries-have-advanced/> [geraadpleegd op 06/11/2024]

- Open Caucasus Media (OC-Media), *What OC Media observed during Georgia's election*, 06/11/2024, <https://oc-media.org/features/what-oc-media-observed-during-georgias-election/> [geraadpleegd op 06/11/2024]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *Protests across Abkhazia after opposition leaders arrested*, 12/11/2024, <https://oc-media.org/protests-across-abkhazia-after-opposition-leaders-arrested/> [geraadpleegd op 27/11/2024]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *Explainer | How a controversial investments agreement led to the downfall of the Abkhazian president*, 22/11/2024, <https://oc-media.org/features/explainer-how-a-controversial-investments-agreement-led-to-the-downfall-of-the-abkhazian-president/> [geraadpleegd op 27/11/2024]
- Open Caucasus Media (OC-Media) (Fabbro R.), *Resignations hit Georgian Government as protests rock country for third night*, 01/12/2024, <https://oc-media.org/resignations-hit-georgian-government-as-protests-rock-country-for-third-night/> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *Live updates | Fallout in Georgia continues after halting of EU accession*, 02/12/2024, <https://oc-media.org/live-updates-fallout-in-georgia-after-halting-of-eu-accession-continues/> [geraadpleegd op 04/12/2024]
- Open Caucasus Media (OC-Media), *Groups of masked attackers target journalists and government critics during Tbilisi protests*, 08/12/2024, <https://oc-media.org/groups-of-masked-attackers-target-journalists-and-government-critics-during-tbilisi-protests/> [geraadpleegd op 09/12/2024]
- Open Caucasus Media (OC-Media) (Bogveradze M.), *'When we get in the minibus, the fun will start' – How Georgian police torture detained protesters*, 13/12/2024, <https://oc-media.org/when-we-get-in-the-minibus-the-fun-will-start-how-georgian-police-torture-detained-protesters/> [geraadpleegd op 22/01/2025]
- Open Society Georgia Foundation (OSGF) - Social Justice Center (SJC) (Imnadze G.), *Challenges to Effective Investigation of Complaints against Law-Enforcement Official*, 13/12/2022, https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Investigation_System_ENG_1670931201.pdf [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Open Society Georgia Foundation (OSGF) - Coalition for an Independent and Transparent Judiciary (CITJ) (Papuashvili A.), *Flawed Reforms of the Georgian Judiciary and the Need for Systemic Changes*, https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Reforms_of_the_Georgian_Judiciary_ENG_1670930323.pdf [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Open Society Georgia Foundation (OSGF), *EU Candidacy Check – State of Implementation of 12 Priorities 16 January – 8 September 2023*, 15/09/2023, <https://osgf.ge/wp-json/wi/validate/v1/file?wifile=wp-content/uploads/2023/09/eng-web.pdf> [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *International Election Observation Mission Georgia – Local Elections, Second Round – Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 31/10/2021, <https://www.osce.org/files/f/documents/8/c/502704.pdf> [geraadpleegd op 24/02/2022]
- Organization for Security and Co-operation in Europe - Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *Note on Legislative Initiatives on Transparency and Regulation of Associations Funded from Abroad or so-called "Foreign Agents Laws" and Similar Legislation and Their Compliance with International Human Rights Standards – Georgia*, 25/07/2023, https://legislationline.org/sites/default/files/2023-08/2023-07-25%20FINAL%20Note%20on%20foreign%20agents%20legislation_Georgia_ENGLISH%20%281%29.pdf [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Organization for Security and Cooperation in Europe - Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 27/10/2024, <https://www.osce.org/files/f/documents/3/0/579346.pdf> [geraadpleegd op 04/11/2024]
- Politico (Gavin G.), *EU could strip Georgians of visa-free access over backsliding on democracy*, 19/09/2024, <https://www.politico.eu/article/eu-georgia-visa-free-access-schengen-zone-democratic-backsliding/> [geraadpleegd op 17/10/2024]
- Portal for Free Legal Aid in Georgia, [website], s.d., <http://free.mylaw.ge/en.pbn> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *10 December report on the situation of the protection of human rights and freedoms in Georgia*, 05/12/2017, <http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019090410443112383.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *5 Years after Adoption of Law on Elimination of All Forms of Discrimination*, 02/05/2019, <http://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/5-tseli-diskriminatsiis-qvela-formis-aghmofkhvris-shesakheb-kanonis-mighebidan> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Special Report of Public Defender of Georgia – "Right to Peaceful Assembly and Manifestation – Sphere Protected by the Right and Standard of Management of Assembly"*, 16/06/2020, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020061620213679437.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Report of the Public Defender of Georgia On the Situation of Protection of Human Rights and Freedoms in Georgia 2019*, 04/07/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020070407523954521.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on the Impact of the So-called Checkpoints in 2019-2020 on the Human Rights Situation of the Population Living in the Occupied Territories*, 21/04/2021, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021042112101218364.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia On Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 07/05/2021, <https://ombudsman.ge/res/docs/2021051313265374968.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Human Rights and Freedoms in Georgia 2020*, 08/07/2021, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021070814020446986.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Public Defender's Statement on Dismissal of Individuals due to Political Views*, 01/09/2021, <https://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsvelis-gantskhadeba-politikuri-shekhedulebebis-gamo-samsakhurebidan-gatavisuflebis-faktebis-shesakheb> [geraadpleegd op 01/09/2021]

Public Defender of Georgia, *Special Report on Situation of Equality and Combating and Preventing Discrimination*, 24/02/2022, <https://ombudsman.ge/res/docs/2022022413261538101.pdf> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Public Defender of Georgia (Jalagania L.), *The Rights of LGBT+ People in Georgia*, 04/05/2022, <https://ombudsman.ge/res/docs/2022051115380032325.pdf> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Public Defender of Georgia, *The Situation in Human Rights and Freedoms in Georgia 2021*, 06/07/2022, <https://ombudsman.ge/res/docs/2022070612391254904.pdf> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Public Defender of Georgia, საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ 2022 წელი [Vertaling via Google Translate: *Over de situatie van de bescherming van de mensenrechten en vrijheden in Georgië in 2022*], 31/03/2023, <https://ombudsman.ge/res/docs/2023033120380187763.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Public Defender of Georgia, *Public Defender's Report on Situation of Human Rights and Freedoms in Georgia – 2022*, 03/04/2023, <https://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsvelis-angarishi-sakartveloshi-adamianis-uflebata-da-tavisuflebata-datsvis-mdgomareobis-shesakheb-2022> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Public Defender of Georgia, *Special Report on Combating and Preventing Discrimination and the Situation of Equality*, 10/04/2023, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2023041011140537314.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Public Defender of Georgia, პრევენციის ეროვნული მექანიზმის 2022 წლის ანგარიში [Vertaling via Google Translate: *Rapportage Nationaal Preventiemechanisme 2022*], 01/05/2023, <https://ombudsman.ge/res/docs/2023050116570249908.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Public Defender of Georgia, *Special Report on Analysis of Femicide and Attempted Femicide Cases of 2021*, 13/07/2023, <https://ombudsman.ge/res/docs/2023092012185795453.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2023]

Public Defender of Georgia, *Combating and preventing discrimination and the situation of equality*, 22/04/2024, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2024042216453494204.pdf> [geraadpleegd op 07/10/2024]

Public Defender of Georgia, *Report of the Public Defender of Georgia On the Situation of Protection of Human Rights and Freedoms in Georgia 2023*, 24/05/2024, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2024052911382931838.pdf> [geraadpleegd op 07/10/2024]

Public Defender of Georgia, *Public Defender's Statement on Detentions and Use of Disproportionate Force against Detainees*, 02/12/2024, <https://www.ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsvelis-gantskhadeba-aktsiebbe-mimdinare-dakavebebsa-da-dakavebulta-mimarta-araproportsiuli-dzalis-gamoqenebastian-dakavshirebit> [geraadpleegd op 04/12/2024]

Public Defender of Georgia, *Public Defender's Statement*, 03/12/2024, <https://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/241203081257sakhalkho-damtsvelis-gantskhadeba> [geraadpleegd op 04/12/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Mikheil Saakashvili's Polarizing Legacy*, 24/10/2013, <https://www.rferl.org/a/saakashvili-mixed-legacy/25146918.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Saakashvili Convicted Of Abuse Of Power, Sentenced In Absentia*, 29/06/2018, <https://www.rferl.org/a/saakashvili-convicted-of-abuse-of-power-sentenced-in-absentia/29327555.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *10 Years After War, Russia Warns Of 'Horrible' Conflict If Georgia Joins NATO*, 07/08/2018, <https://www.rferl.org/a/russia-s-medvedev-warns-of-horrible-conflict-if-georgia-joins-nato/29417137.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *U.S. Condemns Putin's Move To Ease Russian Citizenship For Those In Ukraine's Separatist-Held Areas*, 24/04/2019, <https://www.rferl.org/a/putin-signs-decree-simplifying-russian-citizenship-for-ukraine-separatists-luhansk-donetsk/29901043.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Interior Minister, Focus Of Protester Ire, Nominated For PM*, 03/09/2019, <https://www.rferl.org/a/georgian-dream-prime-minister-qakharia/30143846.html> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Stage Anti-Government Protest In Tbilisi*, 20/09/2019, <https://www.rferl.org/a/thousands-stage-anti-government-protest-in-tbilisi/30175687.html> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Police In Tbilisi Detain 12 Protesters, Including Opposition Leader*, 12/12/2019, <https://www.rferl.org/a/police-in-tbilisi-detain-12-protesters-including-opposition-party-leader/30321684.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parties Sign Election-Reform Memorandum After Months Of Talks*, 09/03/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-parties-sign-election-reform-memorandum-after-months-of-talks/30478091.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Figure Giorgi Rurua Sentenced To Four Years In Prison*, 30/07/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-figure-giorgi-rurua-sentenced-to-four-years-in-prison/30757208.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Party Calls Elections 'Unfair,' Refuses Second-Round Participation*, 02/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-party-calls-elections-unfair-refuses-second-round-participation/30925995.html> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Demonstrators Return To The Streets To Call For Repeat Elections*, 14/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-demonstrators-return-to-the-streets-to-call-for-repeat-elections/30950269.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Dream Wins 'Overwhelming Majority' After Runoff Elections Boycotted By Opposition*, 21/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-dream-wins-overwhelming-majority-after-runoff-election-boycotted-by-opposition/30962334.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Rally In Tbilisi After Opposition Party Leader's Dramatic Arrest*, 23/02/2021, <https://www.rferl.org/a/georgian-police-storm-opposition-offices-arrest-leader-melia/31116929.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgia's Main Opposition Ends Monthslong Boycott Of Parliament*, 30/05/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-unm-melia-boycott-/31281394.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian LGBT Activists Call Off Pride March After Violent Attacks*, 05/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-lgbt-pride-attacks/31342136.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Four Georgian TV Stations Suspend Broadcasting, Demand PM's Resignation*, 14/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgian-tv-stations-suspend-broadcasting/31357706.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Dozens Of European Politicians Call For Jailed Georgian Ex-President Saakashvili To Be Freed*, 18/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-european-lawmakers-freed/31516589.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Alleged Police Beating Of Deaf Boy In Tbilisi Shocks Nation, Highlights Police Brutality In Georgia*, 29/01/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-police-brutality-deaf-boy/31677603.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Tens Of Thousands Rally In Tbilisi To Show Georgia's Commitment To EU Membership*, 20/06/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-demonstration-eu-membership-georgian-dream-russia/31907025.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Tens Of Thousands Resume Pro-EU, Anti-Government Rallies In Georgian Capital*, 24/06/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-eu-rally-ivanishvili/31914013.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgians Take To Streets Of Tbilisi In Pro-EU, Anti-Government Rally*, 03/07/2022, <https://www.rferl.org/a/georgians-tbilisi-pro-eu-rally/31927141.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Amid Tight EU Scrutiny, Georgian Dream Feuds With Western Envoys*, 21/07/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-feuding-west-eu-conditions/31954027.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Fight At The Museum: The Georgian Government Takes On The Arts*, 09/09/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-museum-government-cultural-attack/32026232.html> [geraadpleegd op 28/11/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J., Kunchulia L.), *Medical Mission To Examine Georgia's Incarcerated Saakashvili Mired In Smuggling Accusations*, 19/07/2023, <https://www.rferl.org/a/medical-mission-georgia-saakashvili-smuggling-accusations/32510488.html> [geraadpleegd op 12/10/2023]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Top Georgian Court Says President Violated Constitution By Visiting EU Countries*, 16/10/2023, <https://www.rferl.org/a/georgia-zurabishvili-constitutional-court/32639512.html> [geraadpleegd op 16/10/2023]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parliament Fails To Impeach President Over EU Visits*, 18/10/2023, <https://www.rferl.org/a/georgia-president-zurabishvili-impeachment-debate-eu-visits-parliament/32642711.html> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Russian Troops Shoot Georgian Dead Near Boundary With Breakaway Region*, 06/11/2023, <https://www.rferl.org/a/georgia-russia-shooting-south-ossetia/32673457.html> [geraadpleegd op 10/11/2023]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian PM Gharibashvili Resigns Ahead Of Elections Later This Year*, 29/01/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-pm-garibashvili-resigns-elections/32796574.html> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parliament Approves New Cabinet Led By Former Chairman Of Ruling Party*, 09/02/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-parliament-approves-new-cabinet/32811843.html> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgia's Ruling Party To Reintroduce Controversial 'Foreign Agent' Bill*, 03/04/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-foreign-agent-bill-reintroduced/32889191.html> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J.), *How Georgia's Ruling Party Is Using Laws On 'Foreign Agents' And 'Gay Propaganda' To Maintain Its Grip On Power*, 18/04/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-foreign-agents-law-gay-propaganda-elections/32909642.html> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Protesters Describe Injuries, Beatings Amid Police Crackdown*, 03/05/2024, <https://www.rferl.org/a/foreign-agents-law-rubber-bullets-georgia-protests/32931648.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Beatings, Arrests In Georgia As Protests Against Controversial Law Continue*, 09/05/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-foreign-agents-law-protest/32939363.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Clashes Erupt Inside, Outside Georgia's Parliament Over 'Foreign Agent' Law's Approval*, 14/05/2024, <https://www.rferl.org/a/foreign-agent-law-tbilisi-protest-students/32946429.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *After 'Foreign Agent' Law Defeat, Georgian Protesters Set Sights on Elections*, 30/05/2024, <https://www.rferl.org/a/georgian-protesters-elections-october-foreign-agent-law/32972822.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Despite Mass Protests, Georgia's 'Foreign Agent' Bill Becomes Law*, 03/06/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-parliament-signs-foreign-agent-law/32976772.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *EU Halts Georgia's Accession, Freezes Financial Assistance*, 09/07/2024, <https://www.rferl.org/a/eu-halts-georgia-accession/33027858.html> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J.), *Defying Controversial 'Foreign-Agent' Law, Georgian NGOs Are Ready To Fight*, 24/08/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-ngos-foreign-agent-law/33090157.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Dream Picks Ivanishvili As Top Candidate For October Poll*, 10/09/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-ivanishvili-election-foreign-agents-russia/33114919.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Well-Known Georgian Transgender Model Stabbed To Death*, 19/09/2024, <https://www.rferl.org/a/kesaria-abramidze-killing-lgbt-rights-georgia/33126132.html> [geraadpleegd op 18/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *First Georgian NGOs Added To 'Foreign Agents' Registry Under Controversial Law*, 01/10/2024, <https://www.rferl.org/a/foreign-agent-law-georgia-first-ngo-list-addition/33142246.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Speaker Signs Law Curbing LGBT Rights After President Refuses To*, 03/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-law-lgbt-rights-signed/33144544.html> [geraadpleegd op 14/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgia's Ruling Party Reviving Bid To Impeach Pro-Western President*, 07/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-s-ruling-party-reviving-bid-to-impeach-pro-western-president/33149340.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J.), *The U.S. And Georgia Used To Be Close Friends. But Ahead Of Critical Elections, They're Hardly Speaking*, 11/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgian-elections-united-states-relations-sanctions/33151278.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J.), *Georgia's Ruling Party Plays The Ukraine War Card*, 15/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-elections-ukraine-war-russia/33155450.html> [geraadpleegd op 17/10/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Transgender Activist Attacked Amid Rising LGBT Hostility In Georgia*, 21/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-transgender-lgbt-attack/33166653.html> [geraadpleegd op 18/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *'They Stole Your Vote,' Georgian President Says, As Tens Of Thousands Rally To Protest Elections*, 28/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-election-protests-russia-eu/33176435.html> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J.), *Amid Uncertainty Over Election Results, Georgians Look To The West*, 29/10/2024, <https://www.rferl.org/a/georgian-elections-western-reaction-support/33178067.html> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Protest Georgia's 'Stolen Election' In Tbilisi*, 04/11/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-protest-opposition-elections/33187739.html> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition To Stage Rally Outside Court Of Appeal*, 05/11/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-protest-tetrtskaro-gori-kuchua/33188358.html> [geraadpleegd op 05/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Western Leaders Urge Georgia To 'Change Course' After Disputed Vote*, 07/11/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-election-germany-france-poland/33191261.html> [geraadpleegd op 07/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kucera J.), *Georgia's Opposition Criticized For Sluggish Reaction To Flawed Election*, 07/11/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-opposition-protests-elections/33190540.html> [geraadpleegd op 07/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Protesters Resume Rally After Police Violently Disperse Crowds*, 19/11/2024, <https://www.rferl.org/a/georgian-police-violently-disperse-protesters-fresh-elections/33207623.html> [geraadpleegd op 19/11/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Kevanishvili E., Arabuli N., Topuria T.), *Georgian Protesters Share Harrowing Accounts Of Police Brutality*, 03/12/2024, <https://www.rferl.org/a/police-brutality-violence-georgian-protests/33225574.html> [geraadpleegd op 04/12/2024]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgia Tense After A Sixth Night Of Protests Marred By Police Brutality*, 04/12/2024, <https://www.rferl.org/a/georgia-sixth-night-protests-police-brutality-tbilisi-eu-standoff/33226160.html> [geraadpleegd op 04/12/2024]

Reporters Without Borders (RSF), *Many journalists injured during protest outside Georgian parliament*, 22/06/2019, <https://rsf.org/en/news/many-journalists-injured-during-protest-outside-georgian-parliament> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Reporters Without Borders (RSF), *Pluralist but not yet independent*, 13/08/2019, <https://web.archive.org/web/20190813134211/https://rsf.org/en/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Reporters Without Borders (RSF), *Georgia: Pluralist but not yet independent*, 23/09/2021, <https://web.archive.org/web/20210923143353/https://rsf.org/en/georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Reporters Without Borders (RSF), *World Press Freedom Index - Georgia*, 03/05/2023, <https://rsf.org/en/country/georgia> [geraadpleegd op 27/10/2023]

Reporters without Borders (RSF), *Georgia*, 03/05/2024, <https://rsf.org/en/country/georgia> [geraadpleegd op 19/11/2024]

Reporters without Borders (RSF), *Press Freedom and Journalist Safety in Peril, Rising Polarisation and a Climate of Fear – Findings of the Press Freedom Mission to Georgia*, 25/10/2024, https://rsf.org/sites/default/files/medias/file/2024/10/2024_10%20_%20GEORGIE%20_%20Rapport%20CoE%20Platform.pdf [geraadpleegd op 19/11/2024]

Reporters without Borders (RSF), *Georgia: the violence against reporters covering protests has been met with shocking impunity*, 19/12/2024, <https://rsf.org/en/georgia-violence-against-reporters-covering-protests-has-been-met-shocking-impunity> [geraadpleegd op 22/01/2025]

- Reuters, *Thousands gather in Tbilisi for protest against Georgian government*, 20/09/2019, <https://www.reuters.com/article/us-georgia-protests/thousands-gather-in-tbilisi-for-protest-against-georgian-government-idUSKBN1W527K> [geraadpleegd op 21/10/2019]
- Rustavi2, *Ombudsman has prepared a constitutional lawsuit related to banning the Conservative Movement founded by Alt-info*, 05/07/2022, <https://rustavi2.ge/en/news/233100> [geraadpleegd op 02/12/2022]
- Sakartvelos Ambebi, *Crimes Against Critical Media Increased 4 Times – Violence Encouraged by Georgian Dream*, 11/07/2023, <https://sakartvelosambebi.ge/en/news/crimes-against-critical-media-increased-4-times-violence-encouraged-by-georgian-dream> [geraadpleegd op 31/10/2023]
- Schengen News (Desku A.), *EU-Georgia Visa-Free Travel Agreement May Be Suspended*, 18/09/2024, <https://schengen.news/eu-georgia-visa-free-travel-agreement-may-be-suspended/> [geraadpleegd op 17/10/2024]
- Social Justice Center (SJC), *Signs of Impunity and Government Loyalty to Alt-Info and Conservative Movement Leaders are Obvious*, 24/05/2022, <https://socialjustice.org.ge/en/products/ashkaraa-dausjelobisa-da-khelisuflebis-loialobis-nishnebi-alt-infosa-da-konservatiuli-modzraobis-liderebis-mimart> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Social Justice Center (SJC), *ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი კიდევ უფრო რეპრესიული ხდება* [Vertaling via Google Translate: *The Code of Administrative Offenses is becoming even more repressive*], 28/04/2022, <https://socialjustice.org.ge/ka/products/administratsiul-samartaldarghvevata-kodeksi-kidev-ufro-represiuli-khdeba> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Social Justice Center (SJC), *Double Exclusion Places: Human Rights and Social Challenges in Gali and Akhagori*, 12/12/2022, [https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Double Exclusion Places 1671795191.pdf](https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Double%20Exclusion%20Places%201671795191.pdf) [geraadpleegd op 09/11/2023]
- Social Justice Center (SJC), *9 Steps Towards EU - State of implementation*, 11/04/2024, https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Status_ENG_1713281907.pdf [geraadpleegd op 21/10/2024]
- Tabula, *Saakashvili: European Georgia Party Strengthened Ivanishvili*, 10/10/2017, <http://www.tabula.ge/en/verbatim/125090-saakashvili-european-georgia-party-strengthened-ivanishvili> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- The Central Asia - Caucasus Analyst, *Russia Continues Border Demarcation in South Ossetia*, 02/10/2013, <http://cacianalyst.org/publications/field-reports/item/12822-russia-continues-border-demarcation-in-south-ossetia.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- The Jamestown Foundation (Menabde G.), *Moscow Unsure How to React to South Ossetian Referendum on Accession to Russian Federation*, 18/05/2022, <https://jamestown.org/program/moscow-unsure-how-to-react-to-south-ossetian-referendum-on-accession-to-russian-federation/> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Tolerance and Diversity Institute (TDI), *Legal Status of Foreigners and Racism in Georgia*, 11/07/2023, http://tdi.ge/sites/default/files/tdi_legal_status_of_foreigners_and_racism_in_georgia_2022_report.pdf [geraadpleegd op 27/10/2023]
- Tolerance and Diversity Institute (TDI), *Freedom of Religion and Belief in Georgia*, 08/07/2024, https://tdi.ge/sites/default/files/forb_in_georgia_2023_tdi.pdf [geraadpleegd op 25/11/2024]
- Tolerance and Diversity Institute (TDI), *The Legal Status of Foreigners and Racism in Georgia*, 08/07/2024, https://tdi.ge/sites/default/files/foreigners_rights_and_racism_in_georgia_2023_tdi.pdf [geraadpleegd op 25/11/2024]
- Transparency International (TI), *Eastern Europe & Central Asia: Weak Checks and Balances Threaten Anti-Corruption Efforts*, 29/01/2019, https://www.transparency.org/news/feature/weak_checks_and_balances_threaten_anti_corruption_efforts_across_eastern_eu [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Transparency International, *CPI 2022 for Eastern Europe & Central Asia: Growing Security Risks and Authoritarianism Threaten Progress against Corruption*, 31/01/2023, <https://www.transparency.org/en/news/cpi->

[2022-eastern-europe-central-asia-growing-security-risks-authoritarianism-threaten-progress-corruption](#)
[geraadpleegd op 16/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Small Steps Towards Big Goals: Georgia's Anti-Corruption Policy in the Context of EU Association Process*, 20/06/2019, https://www.transparency.ge/sites/default/files/association_goals_corruption_eng.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *Results of 2019 Corruption Perceptions Index Point to Stagnation of Anti-Corruption Reforms in Georgia*, 23/01/2020, <https://transparency.ge/en/post/results-2019-corruption-perceptions-index-point-stagnation-anti-corruption-reforms-georgia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Address of NGOs to the Government on the Transition to the Proportional Electoral System*, 28/01/2020, <https://transparency.ge/en/post/address-ngos-government-transition-proportional-electoral-system> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Justice System Against Opponents of the Government*, 09/03/2020, <https://transparency.ge/en/blog/justice-system-against-opponents-government> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Agreement on the electoral system creates an opportunity to get out of the crisis and create a stable electoral environment*, 10/03/2020, <https://transparency.ge/en/post/agreement-electoral-system-creates-opportunity-get-out-crisis-and-create-stable-electoral> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Assessment of the Performance of the Parliament of Georgia in 2019*, 03/08/2020, https://www.transparency.ge/sites/default/files/parliament-2019-web-en_1.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Ballot Recounts at Problematic Electoral Precincts Will Reduce Distrust Toward Results and Political Tension*, 01/11/2020, <https://transparency.ge/en/post/ballot-recounts-problematic-electoral-precincts-will-reduce-distrust-toward-results-and> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Perceptions Index 2020: Main Problems of Georgia's Anti-Corruption Policy Remain Unresolved*, 28/01/2021, <https://transparency.ge/en/post/corruption-perceptions-index-2020-main-problems-georgias-anti-corruption-policy-remain> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *The Analysis of the Criminal Case: The Prosecution of Nika Gvaramia*, 02/04/2021, <https://transparency.ge/en/post/analysis-criminal-case-prosecution-nika-gvaramia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Uninvestigated Cases of Alleged High-Level Corruption in Georgia — A Periodically Updated List*, 23/08/2021, <https://transparency.ge/en/blog/uninvestigated-cases-alleged-high-level-corruption-georgia-periodically-updated-list> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Anti-Corruption Environment in Georgia and Recommendations for the European Union*, 08/09/2021, <https://transparency.ge/en/blog/anti-corruption-environment-georgia-and-recommendations-european-union> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Georgian government's stalled anti-corruption policy*, 14/12/2021, https://transparency.ge/sites/default/files/govs_stalled_ac_policy_eng_0.pdf [geraadpleegd op 01/12/2022]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Perception Index 2022: Georgia has stagnated in the fight against corruption for the last 10 years*, 31/01/2023, <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-perception-index-2022-georgia-has-stagnated-fight-against-corruption-last-10-years> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Analysis of the Law on the Fight against Corruption*, 21/04/2023, <https://transparency.ge/en/blog/analysis-law-fight-against-corruption> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Media environment from May 3 to May 3: Chronology of backsliding*, 04/05/2023, <https://transparency.ge/en/post/media-environment-may-3-may-3-chronology-backsliding> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Who are the new non-judge members of the High Council of Justice, and what are their connections*, 31/05/2023, <https://transparency.ge/en/blog/who-are-new-non-judge-members-high-council-justice-and-what-are-their-connections> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Three Trends Revealed in Hearings against Media*, 27/06/2023, <https://transparency.ge/en/blog/three-trends-revealed-hearings-against-media> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Civil society organizations respond to the events that took place on July 8, 2023*, 10/07/2023, <https://transparency.ge/en/post/civil-society-organizations-respond-events-took-place-july-8-2023> [geraadpleegd op 18/10/2023]

Transparency International Georgia (TIG), *Alleged Cases of the High-Level Corruption — A Periodically Updated List*, 02/11/2023, <https://transparency.ge/en/blog/alleged-cases-high-level-corruption-periodically-updated-list> [geraadpleegd op 02/11/2023]

Transparency International (TI), *CPI 2023 for Eastern Europe & Central Asia: Autocracy & Weak Justice Systems Enabling Widespread Corruption*, 30/01/2024, <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2023-eastern-europe-central-asia-autocracy-weak-justice-systems-widespread-enabling-corruption> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Perceptions Index 2023: Georgia's Score Drops by 3 Points*, 30/01/2024, <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-perceptions-index-2023-georgias-score-drops-3-points> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *Georgia is urged to re-join the OECD/ACN process in alignment with the European Commission's recommendation*, 18/03/2024, <https://www.transparency.ge/en/post/georgia-urged-re-join-oecdacn-process-alignment-european-commissions-recommendation> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *The Government's Violence Cannot Stop the Georgian People's Aspiration towards the European Future*, 09/05/2024, <https://www.transparency.ge/en/post/governments-violence-cannot-stop-georgian-peoples-aspiration-towards-european-future-0> [geraadpleegd op 06/11/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *Anti-Corruption Bureau Conceals the Results of 2023 Monitoring of Public Official Asset Declarations*, 08/07/2024, <https://www.transparency.ge/en/post/anti-corruption-bureau-conceals-results-2023-monitoring-public-official-asset-declarations> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *Civil Society Organizations urge the Special Investigation Service to disclose information regarding the investigations into cases of violence during the dispersals of the protests*, 09/10/2024, <https://www.transparency.ge/en/post/civil-society-organizations-urge-special-investigation-service-disclose-information-regarding> [geraadpleegd op 13/11/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *Alleged Cases of the High-Level Corruption — A Periodically Updated List*, 15/10/2024, <https://transparency.ge/en/blog/alleged-cases-high-level-corruption-periodically-updated-list> [geraadpleegd op 18/10/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *My Vote: Statement on the appeals submitted to the district election commissions to invalidate precincts*, 30/10/2024, <https://transparency.ge/en/post/my-vote-statement-appeals-submitted-district-election-commissions-invalidate-precincts> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *The State of Democracy in 2020-2024: Corruption, Judiciary, Parliament, and Media*, 01/11/2024, <https://transparency.ge/en/post/state-democracy-2020-2024-corruption-judiciary-parliament-and-media> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Transparency International Georgia (TIG), *Monitoring Results of Criminal Cases Against Protest Participants*, 23/12/2024, <https://transparency.ge/en/post/monitoring-results-criminal-cases-against-protest-participants> [geraadpleegd op 22/01/2025]

Transparency International Georgia (TIG), *Cases of Violence Against the Media and the State's Response*, 30/12/2024, <https://transparency.ge/en/post/cases-violence-against-media-and-states-response> [geraadpleegd op 22/01/2025]

Transparency International Georgia (TIG), *Repressions Against Public Servants*, 13/01/2025, <https://transparency.ge/en/post/repressions-against-public-servants> [geraadpleegd op 23/01/2025]

United Nations Development Programme (UNDP), *Free Legal Aid Now Available by Phone*, 28/06/2018, <https://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/presscenter/pressreleases/2018/free-legal-aid-now-available-by-phone.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United Nations General Assembly, *Status of internally displaced persons and refugees from Abkhazia, Georgia, and the Tskhinvali region/South Ossetia, Georgia*, 29/04/2024, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/117/80/pdf/n2411780.pdf> [geraadpleegd op 27/11/2024]

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Georgia: Targeted and sustained repression of human rights defenders must stop, says Special Rapporteur*, 05/09/2024, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/09/georgia-targeted-and-sustained-repression-human-rights-defenders-must-stop> [geraadpleegd op 13/11/2024]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *Increased access to services for survivors of violence*, 20/12/2022, <https://georgia.unwomen.org/en/stories/news/2023/04/increased-access-to-services-for-survivors-of-violence> [geraadpleegd op 18/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *Country Reports on Human Rights Practices for 2011. Georgia*, 24/05/2012, <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011humanrightsreport/index.htm?dliid=186353#wrapper> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *Human Rights Report Georgia 2018*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/GEORGIA-2018-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2019 Human Rights Report*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/GEORGIA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2020 Human Rights Report*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/GEORGIA-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2020 International Religious Freedom Report*, 12/05/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/05/240282-GEORGIA-2020-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2021 Human Rights Report*, 12/04/2022, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/03/313615-GEORGIA-2021-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 22/09/2022]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2021 International religious Freedom Report*, 26/04/2022, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/GEORGIA-2021-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2022]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2022 Human Rights Report*, 21/03/2023, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/03/415610-GEORGIA-2022-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2022 International Religious Freedom Report*, 23/05/2023, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/05/441219-GEORGIA-2022-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2023]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2023 Human Rights Report*, 15/03/2024, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/03/528267-GEORGIA-2023-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 18/10/2024]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2023 International Religious Freedom Report*, 27/03/2024, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/04/547499-GEORGIA-2023-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 13/11/2024]

United States Department of State (USDOS) (Blinken A. J.), *Georgia Parliamentary Elections*, 27/10/2024, <https://www.state.gov/georgia-parliamentary-elections/> [geraadpleegd op 04/11/2024]

Women's Initiatives Supporting Group (WISG), *Updated Shadow Report to the CEDAW. Discrimination and Violence against Lesbian, Bisexual, Trans and Intersex Women in Georgia*, 10/01/2023, <https://wisg.org/en/publication/304/WISG-updated-shadow-CEDAW-report-on-violence-and-discrimination-against-LBTI-women--January-9--2023-> [geraadpleegd op 12/10/2023]